Editura UNIVERS

Volumul înmănunchează cîteva dintre cele mai valoroase nuvele și povestiri din ciclul de opere „fantastice" datorate lui Vsevolod Ivanov (1895—1963) — un artist deosebit de înzestrat și de fecund, personalitate de mărimea întîi în constelația literaturii sovietice. Substanța prozelor sale o constituie de predilecție mitul, legenda antică sau medievală, alegoriile sau speculațiile filozofice, filtrate prin conștiința unui autentic artist revoluționar.

Lei 8,50

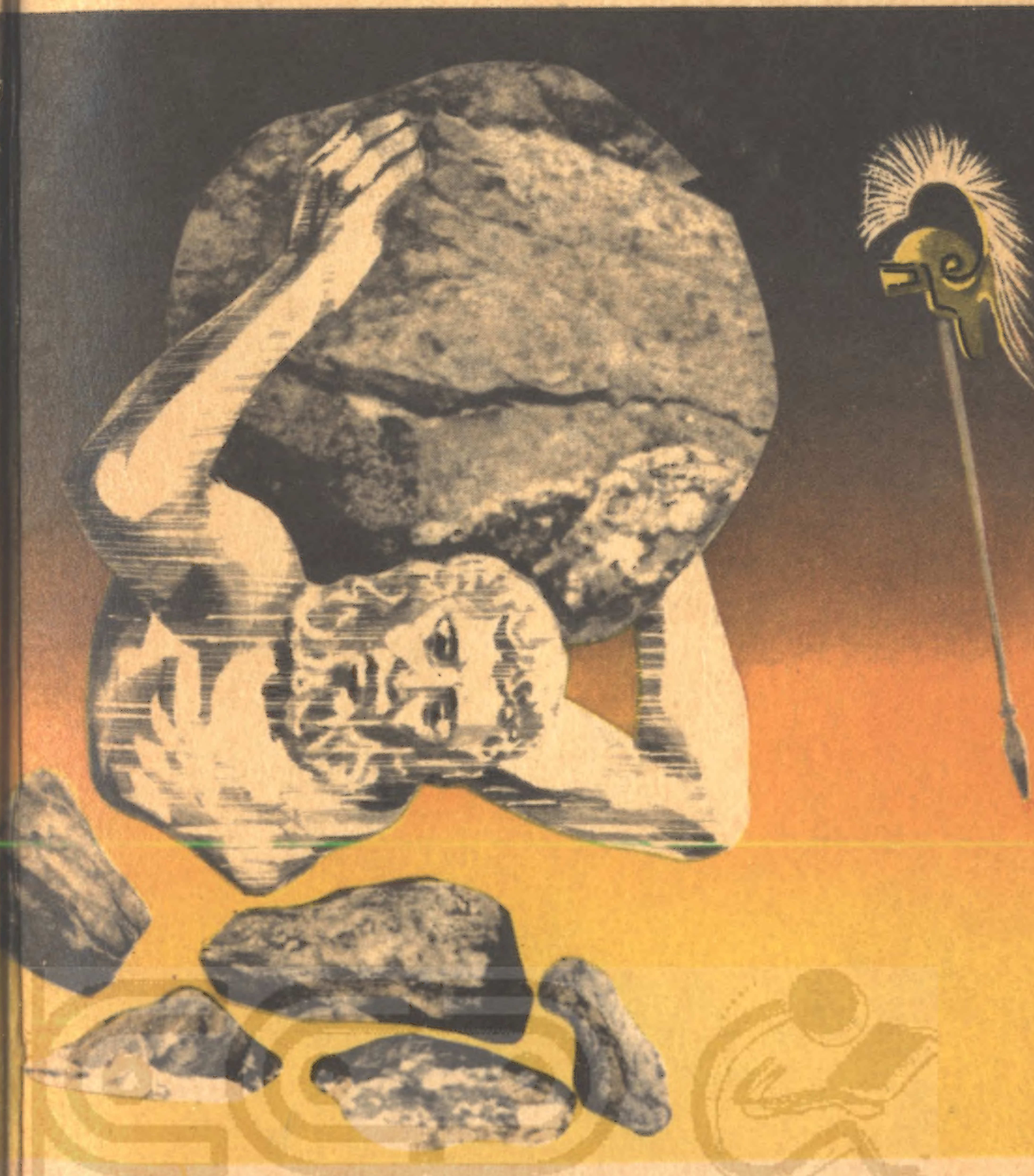
203

1972

VSEVOLOD IVANOV•SISIF, FIUL LUI EOL
și alte povestiri

VSEVOLOD IVANOV

SISIF, FIUL LUI EOL
şi alte povestiri

COLECȚIA MERIDIANE

Desenul copertei de
Dumitru Ionescu

Din volumul :

Всеволод Иванов

ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

Издательство художественной литературы
Москва, 1968

Vsevolod Ivanov

SISIF, FIUL LUI EOL

și alte povestiri

În românește de ELENA IOSUB

Editura UNIVERS

BUCUREȘTI—1972

SISIF, FIUL LUI EOL

Oșteanul recunoscu pe dată munții lui dragi ! În miezul zilei par mohorîți, cenușii, zimțați, iar văgăunile adînci care-i spintecă, bat în portocaliu. Recunoscu și Drumul lui Sciron [1], care se zărea pe partea abruptă, dinspre miazăzi, a munților. Întortocheat, drumul acela aduce cu biciul răsucit al unui păstor. Așa îi apăruse lui Poliandru, oșteanul, în copilărie, așa rămăsese și acum. Drumul avea o faimă rea : pe alocuri călătorului i se înfățișează fără veste pete de sînge sau alte semne prevestitoare de nenorociri.

Dar lui Poliandru nu-i pasă de nenorociri. Avusese parte de ele din plin și băuse cupa pînă la fund. S-a veștejit și s-a gălbejit înainte de soroc, ros parcă de un rău ascuns.

Se legase cîndva cu jurămînt să-i slujească lui Alexandru, împăratul Macedoniei, zis cel Mare... Și-l slujise. După aceea l-a slujit și pe

[1] Numele unui tîlhar mitologic care aținea calea trecătorilor azvîrlindu-i în mare spre a fi devorați de o broasca țestoasă uriașă.

regele Cassandru, om cu fire aprinsă și necrutătoare, și strașnic de ambițios mai cu seamă. Curînd după moartea lui Alexandru cel Mare, omul căruia i se închinaseră zeii tuturor pămînturilor și oștile tuturor țărilor, regele Cassandru aruncă în temniță pe soția și feciorul acestuia. Iar Poliandru, oșteanul, își îndrepta mai departe scutul său suflat cu argint, împotriva dușmanilor lui Cassandru. Ar fi vrut, neghiobul, ca stăpînul să-și facă o bună părere despre dînsul! Se spune că credința e în stare să mute și munții din loc. Regele Cassandru însă s-a dovedit mai neclintit decît muntele cel mai înalt. Nu avea încredere în Poliandru oșteanul, în nici unul din oștenii săi... Se temea de scutul lui, de grumazul lui gros și roșu, de glasul lui de tunet, atît de îndrăgit de ceilalți oșteni. Nici nu împlinise oșteanul patruzeci de ani, cînd fu declarat de regele Cassandru *peltast*[1] bolnav, nepotrivit pentru slujba în pedestrimea ușoară și lăsat la vatră fără nici un ban în pungă.

Și iată acum în fața lui munții, iar dincolo de munți bogata cetate a Corintului, patria lui. Oșteanul privea culmile și se gîndea: „Cum oare are să mă întîmpine orașul meu de baștină? Cine o mai fi oare în viață, dintre ai mei, acolo?" Mulți ani trecuseră de cînd își văzuse ultima oară orașul. Pe atunci oșteanul era puternic; acum rănile lui au fost găsite primejdioase iar el lăsat la vatră, scos

[1] Oștean înzestrat cu arme ușoare, printre care un scut mic numit pelta (lat.)

din oștirea împăratului Cassandru. Devenise slab, neputincios!

„Pentru cine sînt primejdioase rănile mele, pe cîine și pe gîscan?! Nu cumva pentru tine, o, rege? Nu cumva te înspăimînta așteptarea mea plină de încredere că Alexandru Eg, mititelul, nevîrstnicul fiu al celui Mare, peste cîțiva ani, va fi tot atît de războinic ca și tatăl său? El va avea nevoie de mine! Va avea nevoie de expediții! Iar pe tine, rege, mintea pe care o ai te va ajuta numai să păstrezi cele cucerite de Alexandru cel Mare. Și, mă întreb, dacă le vei păstra într-adevăr, o, Cassandru?"

Așa mormăia el, uitîndu-se cu teamă la drumul lui Sciron. N-ar fi voit să urce pe drumul ăsta. Îi erau de ajuns și necazurile vieții de oștean. Se săturase de prevestiri! Era dornic să trăiască o viață tihnită de om cinstit, cum e, de pildă, viața unui vopsitor de țesături de lînă.

Și își aduse aminte de cărarea care scurta cîndva drumul către Corint. Cărarea era anevoioasă, ce-i drept, în schimb nu te pîndeau la tot pasul semne prevestitoare de nenorociri.

— Hei, oameni buni!

Țăranii din satul de lîngă drum, care-și strîngeau recolta, îl priveau cu respect. Deși oșteanul își scosese armura din pricina arșiței, pieptul lui părea la fel de lat și puternic. Mergea cu brațele desfăcute în lături, atît din

obişnuinţa de a purta scutul şi lancea, cît şi pentru că armura nu-i îngăduia să le apropie de şolduri. Obişnuia să doarmă întotdeauna pe spate, cu gura sa cărnoasă şi senzuală larg deschisă. Ca la toţi cei care au pribegit mult în viaţă, ochii îi erau miraţi şi verzi ca iarba cosită gata să se prefacă în fîn, ce mai păstrează culoarea şi mireasma tinereţii, dar care mîine se va veşteji şi usca.

Se oprise într-o poză plină de pitoresc şi măreţie, cum se cuvenea unui soldat al lui Alexandru cel Mare, care străbătuse împreună cu împăratul meleaguri întinse, de la graniţele Traciei pînă la lacul Mesta, cel cu undele reci ca gheaţa, unde domnesc iernile veşnice ; el văzuse munţii Caucazului, al pămîntului de unde începe Împărăţia Întunericului ; văzuse şi Memfisul şi Damascul, şi Suza, şi Ecbatana şi toate cetăţile Iranului, stîncoase, şi ţărmurile fluviului Hydaspes, şi malurile mocirloase ale Indului, de-a lungul cărora porniseră împotriva sa cu ochii lor mici şi colţii galbeni şi puternici, elefanţii lui Poros, regele Indiei.

Oşteanul le ură ţăranilor spor la seceriş, adăugînd că Zeus şi Atena or să le ajute, şi ceru apă de băut. O fetiţă de vreo paisprezece ani, cu ochişori vii şi părul auriu, des, tuns la întîmplare, îi aduse un ulcior cu apă caldă. De pe arie venea miros de grîu. Un asin se scărpina fornăind. O săteancă, cu şolduri mari, îndestulate, trădînd apropierea bogatului Corint care se pricepe să cumpere şi să vîndă, se

apleacă şi reîncepu să taie iute şi cu îndemînare spicele groase şi strălucitoare de grîu şi să le aşeze în coşuri. Fetiţa aşeza spicele pe pămîntul bătătorit, negru-liliachiu al ariei, cu tăietura spre miazăzi. O pulbere fină se ridica deasupra ariei. Într-acolo mergeau catîrii cu samare, iar boii trăgeau căruţele de treierat cu roţile lor grele, dintr-o bucată.

Înapoind ulciorul, Poliandru zise :

— Jur pe cîine şi pe gîscan, fetele din Corint sînt la fel de primitoare şi de frumoase ca odinioară ! Şi ca şi odinioară, meşterii iscusiţi le zugrăvesc pe vase, le toarnă în bronz şi pe coloanele împodobite cu frunze de acantă.

Sătenii zîmbiră la vorbele lui înţelepte, iar fetiţa care-i adusese apă, îşi vîrî degetul în gură de uimire.

— Mă grăbesc să ajung la Corint, spuse el. Sînt ostenit de glorie şi tînjesc după o viaţă tihnită ! Am purpură adevărată, scoasă din melci... Am văzut eu însumi cum se prind melcii ăştia, pe cîine şi pe gîscan. Am deprins de la fenicieni meşteşugul vopsitului ţesăturilor cu purpură şi am lucrat la cei mai buni meşteri din Tyr, Cos şi Tizent.

Şi oşteanul îşi arătă degetele vînoase, cu perii lungi vopsiţi în culoarea sîngelui. Sătenii tresăriră speriaţi, iar un bătrîn cu nas gros, borcănat îi spuse :

— Întrebai de drumul lui Sciron ? e în faţa ta.

Atunci Poliandru oşteanul întrebă :
— E oare prielnic drumul ăsta ?
— E mai prielnic decît oricare altul.
— Pe vremea mea, spuse cu jumătate de gură Poliandru, drumeţii grăbiţi şi plini de putere scurtau calea. Ei o apucau pe cărarea numită pe atunci a Almei [1]. Asinii şi boii nu puteau trece pe acolo, dar picioarele mele îşi amintesc bine de drumeagul ăsta.

Ţăranii se uitară unul la altul. Oşteanul citi spaima pe chipurile lor.
— Cumva s-a prăvălit vreo stîncă pe cărarea asta ? întrebă Poliandru. Sau poate s-a mai căscat o prăpastie pe acolo ? Sau poate zeii au dat drumul aici vreunei cascade ?
— E un loc rău.
— S-au aciuat tîlharii ? întrebă rîzînd oşteanul şi arătă ţăranilor lancea sa scurtă şi sabia dreaptă şi subţire ; avea mînerul împodobit cu fildeş şi ţinte de argint. Ha-ha ! Sînt mulţi ? Ha-ha !

Scărpinîndu-şi spinarea cu un toiag noduros, moşneagul repetă în silă :
— E un loc rău. Mergi pe drumul lui Sciron. E mai bine. Pe cărarea Alma n-a mai păşit nimeni de multă, de foarte multă vreme.
— Dar unde sînt mai multe semne prevestitoare de rele ? întrebă oşteanul cu hotărîre.
— Pe drumul lui Sciron.
— Atunci de cine să mă tem ?
— De fiul lui Eol, răspunse moşneagul, privind cu teamă în jur.

---
[1] *Alma* — munte în Iliria.

Oşteanul izbucni în hohote de rîs.
— De fiul lui Eol ? De fiul zeului vînturilor ? Da' cine-i ăsta ? Un vînticel ?
— Ai să vezi, răspunse moşneagul, îndepărtîndu-se. Ceilalţi ţărani părăsiseră mai de mult pe cei doi care stăteau de vorbă pe o temă atît de primejdioasă.

Rîzînd dinadins în gura mare, soldatul Poliandru îşi luă coiful împodobit cu pănaş din păr de cal, îşi puse armura grosolană cu pieptar şi o za care să-i apere spatele — unite deasupra prin nişte paftale turtite, din metal. Văzu cu tristeţe că pîsla care căptuşea armura era mîncată de molii. „Şi eu care aveam de gînd s-o vînd la Corint pe un preţ bun. Va trebui să-mi cumpăr o bucată de pîslă grecească ca să dreg armura... N-ar fi o treabă prea anevoioasă, da' vorba e că pîsla grecească nu face două parale, iar minunata pîslă persană am prăpădit-o ! Nu cumva şi molia e o prevestire ?“

Bodogănind aşa, îşi aruncă pe umeri armele încinse de soare şi, cu pasul mare, străduindu-se parcă să-şi apropie primejdia, porni pe cărarea Almei.

Mergea, tîrşîindu-şi pingelele ghetelor, a căror piele avea înăuntru un strat de plută. Armele, legate cu îndemînare, zăngăneau uşor, amintindu-i de campanii şi de prietenii, pe care vremea i-a înghiţit, aşa cum abisul fără fund al apelor îi înghite pe navigatori.

Lăsînd în urmă satul, oşteanul zări un pîrîiaş secat, ascuns printre tufişuri. Cîteva capre,

ridicate pe picioarele subțiri de dinapoi, ronțăiau frunzele. Albia pîrîiașului era presărată de pietre albastre-cenușii... Deasupra apei plutea ceva rău, amenințător, ca un abur nelămurit. De pe malurile înalte ale pîrîului nisipul se scurgea cu un zgomot ciudat de parcă cineva ar fi cioplit cu cuțitul o bucată de lemn moale. Deodată oșteanul nu se simți în apele lui. Se opri și privi multă vreme caprele. Pînă i se făcu foame.

Atunci scoase din traistă o turtă și, mușcînd din ea cu dinții din față, aidoma caprelor, ca să-și prelungească plăcerea și ca să chibzuiască, își mută privirile asupra stîncilor pleșuve și strălucitoare, pe care urma să se cațere. „Ce-ar fi s-o iau totuși pe drumul lui Sciron? gîndi oșteanul. Adică să mă întorc? Dar îi este îngăduit oare să se întoarcă unui soldat care adineaori se lăudase cu cetățile stîncoase ale Iranului pe care s-a cățărat? Are să-i fie rușine soldatului lui Alexandru cel Mare!“

Și îi veni în minte cărarea Almei pe care a urcat-o întîia oară în urmă cu vreo treizeci de ani. Îl purta unchiu-său în circă. Unchiul era tînăr, voinic. Lațele sale lungi, dese miroseau a untdelemn, hitonul îi era ud, și copilul atingea cu băgare de seamă umărul său rotund. Unchiul se uita la copil cu prefăcută asprime și-i îndesa în gură o bucată de turtă care mirosea a fum și a ulei de măsline. Nu umbla pe atunci nici o vorbă rea despre cărarea Almei, și cu atît mai puțin despre nemilosul fiu al lui Eol.

„De ce nemilos? De unde nemilos? Cine o fi pus pe seama lui acest cuvînt crunt ca o pedeapsă, care pricinuiește o durere aprigă și care te silește să te supui, cuvînt ca o zgardă strînsă pentru un cîine? Cine, pe cîinele și pe gîscan?“

Oșteanul se opri, își lăsă armele pe o piatră și privi nerăbdător la picioarele sale. Străbătuse o bună bucată de drum pe cărarea Almei. Recunoștea poteca și cu toate că fusese năpădită de buruieni, firul ei se distingea cît se poate de limpede.

Jos în vale satul se contopise cu măslinii și vița de vie. Valea căpătase culoarea pietrei sălbatice, nešlefuite. Dorința lui nemărginită, arzătoare, de a se urca cît mai sus, se împlinise. Era singur printre pietrele de neclintit, nepieritoare, veșnice. Și în jurul lui o tăcere eternă, fără moarte.

În afara lui, nu în el! În el, ca și mai înainte sporea cu repeziciune simțămîntul răului, al nenorocirii care se apropie, cu neputință de ocolit, cu neputință de îndurat.

Asemenea calului, care dă din copite de nerăbdare, oșteanul izbi de cîteva ori pămîntul cu piciorul. Atinse piatra pe care își pusese armele. Sabia zăngăni. Și-o legă la brîu, iar celelalte arme le băgă în sac. Apoi își fixă trainic sacul în spinare.

Îi venea mai ușor în mers. Înainta și gîndea că nerăbdarea, cum spun, pe bună dreptate, înțelepții, e soră bună cu nesăbuința. Trebuia s-o ia pe drumul lui Sciron! S-ar fi alăturat

unei caravane și ar fi povestit negutătorilor despre mijloacele folosite de el în vopsitul veșmintelor fine și largi ale celor puternici din răsărit. Negutătorii l-ar fi privit tulburați, s-ar fi bucurat că le-a ieșit în cale un asemenea apărător și tovarăș de drum, iar pe înserat l-ar fi ospătat cu o ciosvîrtă mare și grasă de carne de berbec. Și, în puterea nopții, la flăcările unui foc de vreascuri s-ar fi simțit cum se simțea cu lume multă în faptul zilei.

Aici însă și ziua în amiaza mare este stăpînit de neliniște de parcă s-ar căsca deasupra capului său un hău întunecat. Iată că-și amintește de vopsele și-i vine în minte : „Ei, ce fel de vopsitor în purpură mai ești și tu ?“

În drum spre Corint, Poliandru nu s-a zgîrcit cu purpura aceea atît de prețioasă. Doar își dăduse ultimii bani pe trei prafuri ! Cu un strop de purpură a vopsit o bucățică de țesătură, ruptă de pe umărul stîng. Perii de pe mîini s-au colorat în roșu aprins, iar țesătura a luat pe neașteptate culoarea cenușie a pietrei de mare. „Nu cumva meșterii din Tir nu i-au dezvăluit rețeta potrivită a culorii ? Să le fi dat degeaba drahmele ?...“

Și-și închipui din nou pivnița unde, în cazane joase și largi, fierbea înăbușit purpura ; în jurul cazanelor trebăluiau meșteri veseli cu fețele netede și ochi nerușinați. Lîngă ușă, doi robi, legănîndu-se ritmic, frămîntau cu picioarele argila pentru pîslă, iar argila chelălăia parcă printre degetele lor... Ah, l-au înșelat vopsitorii din Tir ! Înșelăciunea era stăpînă în

această privință, aceeași înșelăciune care domnea și la curtea regelui Cassandru și peste tot !

Și iată-l acum în drum spre Corint, cetatea vicleană și neîndurătoare a negutătorilor și navigatorilor, spre Corintul care se află atît de aproape și atît de departe ! Ce-l așteaptă oare la Corint ?

Ca să nu i se stingă speranțele și ca să biruie mai repede spaima aceea nelămurită, osteanul iuți pasul. I se părea că, la urma urmei, drumul îl va face să uite de toate și, privi cu încîntare la o stîncă ce atîrna deasupra capului, o stîncă uriașă asemănătoare unei buturugi, o stîncă cenușie, cu poale viorii. O ocoli în grabă.

★

Se deschise o vîlcea, acoperită de stejari. Departe, în adîncul vîlcelei, acolo unde nu mai creșteau stejarii, începea albia, iar dedesubt, printre pietre, vuia un torent verzui, împroșcînd în sus jerbe de spumă albă. Cenușa soarelui arzător acoperea și stejarii, și albia, și pietrele din apele verzui. Cărăruia dispăru cu totul. O înghițiseră stejarii. Osteanul pătrunse în umbra lor. Stejarii se înghesuiau strîns unii într-alții, umbra era deasă, dar el, ca și mai înainte, se simțea rău, ca pe fundul unei rîpe strîmte, cu miros de putregai. Torentul vuia surd, neîndurător. Pe tot întinsul cerului se profilau încremeniți stejarii, iar jos, trunchiurile lor, năpădite de crăci scurte, uscate, îl

înhăţau pe oştean de manta, de sabie, de traistă, de ploscă.

Rugîndu-se în grabă, şoptit, zeilor, oşteanul ieşi în fugă din crîngul de stejari. Gîrbovindu-se, fiindcă traista îi luneca de pe umeri, şi nu avea nici timp şi nici nu-i ardea s-o aşeze la locul ei, oşteanul se apropie alergînd de albia rîului, dincolo de care se mai zărea încă stînca.

Nici nu mai căuta cărarea.

Sărea din piatră în piatră, se poticnea, cădea. Pietrele se desprindeau şi se rostogoleau cu iuţeală, la vale. Puse piciorul într-o scobitură, unde pînă mai adineaori zăcuseră nişte pietre, dar scobitura îi fugi de sub picioare, şi atunci el sări deznădăjduit la o parte. Mîinile şi le julise. Picioarele îi erau rănite. Pingelele, pingelele acelea care au străbătut Eufratul la Zeugma [1], care au supravieţuit drumului de la Marea Euxinului pînă la hotarele cele mai îndepărtate ale Thebaidei, se desprinseseră, şi una, în curînd, o pierdu de tot.

O sudoare acră, înţepătoare şi arzătoare, îi împiedica vederea. Agerimea lui obişnuită dispăru şi nu izbutea să vadă mai departe de zece suliţi. Înainta datorită numai darului înnăscut al luptătorului deprins de cel Mare să meargă înainte, în orice împrejurări şi cu orice puteri, fiindcă virtutea este cel mai de seamă şi unicul ţel al firii omeneşti şi al năzuinţei zeilor.

Soarele, încîntat de resemnarea stîncilor, a albiei şi a stejarilor, de frumuseţea sufletească cu totul deosebită a oşteanului, cît şi de perseverenţa lui, îşi domoli arşiţa ucigătoare, cenuşie care macină puterile, precum apa zidurile, şi trimise pe pămînt umbre viorii dulci, umede. Oşteanul sorbi o înghiţitură de apă şi, îmbărbătîndu-se, exclamă :

— Pe cîine şi pe gîscan, am să găsesc cărarea dispărută !

Şi atunci, de după stînca pe care tocmai trebuia s-o ocolească, îi ajunse la urechi un sunet ciudat şi neobişnuit pentru aceste meleaguri de munte. Era un zgomot şuierător, ca vîjîitul discului în zbor. Oşteanul cunoştea foarte bine zgomotul acesta. Fusese învăţat să arunce discul nu numai pentru joc, ci şi pentru dobîndirea siguranţei necesare în lupta împotriva duşmanului, atunci cînd trebuia să folosească pietrele.

Se lipi de stîncă şi-şi încordă auzul.

Sunetul creştea, se întindea şi, deodată, se stinse, pieri de parcă ar fi răzbătut undeva.

O tăcere plină de nelinişte se înstăpîni asupra stîncilor. Trebuia din nou să ghicească, să afle ceva în această tăcere acră, înţepătoare... Şi oşteanului îi venea să urle, să strige cu glas măsurat laolaltă cu alţi oşteni, aşa cum strigau odinioară în bătălie sau ca să urnească povara grea a unei arme de asalt.

Îşi luă inima în dinţi şi, plin de hotărîre, dădu totuşi ocol stîncii şi zări o albie, la fel cu altele pe care le străbătuse. I se păru că se năpusteşte vîntul asupră-i. Îşi aminti vorbele moşneagului despre fiul lui Eol şi se cutremură. Gîndul acesta îi răsună parcă deasupra

[1] Oraş în Siria antică.

capului ca o trîmbiță uriașă. Atunci oșteanul se lăsă pe pietre și rămase îndelung așa, răsuflînd greu, hîrîit.

Apoi mai ocoli o stîncă și mai trecu o albie. De stîncile care mărgineau albiile se apropia cu fereală, strîngînd mînerul săbiei, cerînd ajutor zeilor printre care și lui Eol. Oșteanul privea cu băgare de seamă de după stînci și, într-un rînd, înainte de a-și arunca din nou privirile într-acolo, își ascuți sabia de o piatră.

Deodată un nou zgomot rupse tăcerea. De data asta însă nu mai aducea cu șuierul unui disc metalic în zbor, ci semăna mai degrabă cu tumultul valurilor mării, care, după ce au zăcut multă vreme în adîncul apelor, vin jucîndu-se cu prundișul din preajma țărmului. Vuietul se rostogolea de undeva din tării, cu toate că cerul rămînea senin, ca și mai înainte, și creștea cu atîta repeziciune și putere, încît oșteanul făcu o săritură cît mai departe de stîncă. Vuietul trecu în zbor dincolo de stîncă, și din ea se desprinseră cîteva bucăți, așa cum ar sări cît colo plăselele unui cuțit azvîrlit cu înverșunare înainte.

Poliandru se înfricoșă. Dar era oștean, și cînd hotărî să dea ochi cu dușmanul, îi veni inima la loc. Clătinîndu-se, abia tîrîndu-și picioarele sfîrșite, dădu ocol stîncii.

În spatele ei nu se mai vedea nici o albie. O vîlcea mică se înfățișa privirii, iar dinspre munți, alergînd parcă de-a-ndaratelea, se retrăgea zorit în vîlcea un pîrîiaș vesel. Stejari și pomi fructiferi creșteau de o parte și de alta

a malurilor. Mai încolo pîrîiașul se prăvălea pe neașteptate într-un rîu, al cărui vuiet slab se făcea auzit în vîlcea.

De-a lungul pîrîiașului, în umbra stejarilor care alcătuiau o alee, Poliandru zări un drum cu o înfățișare tare ciudată, cum încă nu mai văzuse în viața lui. Tăiat în pietre, de culoarea plutei umede, drumul acesta avea un singur făgaș și semăna mai curînd cu un jgheab sau cu o albie nesfîrșit de lungă, care își avea începutul undeva foarte sus, în inima munților, și se sfîrșea jos, la marginea vîlcelei, într-o băltoacă, bătătorită parcă de copita unui cal uriaș.

Pe această albie, trecînd iute printre stejarii, ale căror umbre se odihneau pe spinarea-i largă și musculoasă, un gigant păros, lat în spate, încins cu piei de fiare. rostogolea în sus o stană rotundă, neagră de piatră șlefuită ca prundul de pe malul mării. Bolovanul întrecea de mai bine de trei ori statul unui om. Gigantul sufla rar și greu. Pîntecele lui fleșcăit, de mărimea unui butoi de vin, cînd se lăsa pe bolovan, cînd se dezlipea de dînsul. Degetele picioarelor lui se înfigeau în albia torentului și Poliandru, uluit, văzu că ele săpaseră în piatră o sumedenie de trepte.

„Pe cîinele și pe gîscan ! rosti în sinea lui, holbîndu-se la gigant, Poliandru. Multe minuni mi-a fost dat să văd, dar una ca asta n-am mai văzut. Cine să fie voinicul ăsta, care rostogolește bolovanul cu puterea unei mări cuprinse de furtună ?“

În vremea asta gigantul, simțindu-l pe Poliandru, își întoarse spre el capul enorm cu barba și mustățile roșcate și rosti cu greu :

— Slavă zeilor, trecătorule. Mă b-b-bucur ! Intră în colibă. Mă b-b-bucur ! Fă focul. Pune bobii. Și amestecă vinul. Mă b-b-bucur. Spunea „mă bucur" ori de cîte ori punea piciorul în vreuna din scobiturile tăiate în piatră de degetele lui și împingea bolovanul în tactul cuvintelor rostite.

— Cine ești, o, minune a minunilor ? întrebă Poliandru oșteanul.

— Mă întorc numaidecît, răspunse gigantul și mugi : Mă b-b-bucur ! În dosul colibei e o fîntînă. Coboară în ea. Într-o parte ai să vezi o adîncitură. Mă b-b-bucur ! În adîncitură dai de zăpadă. Adaug-o la vin. O, mă b-b-bucur !

Și se uită din nou la Poliandru. Acum oșteanul reuși să-i vadă mai bine chipul. Era bătrîn, stafidit, dar plin de acel prisos triumfător de zile care se întîlnește extrem de rar și care vorbește, înainte de toate, de o forță ieșită din comun și cheltuită cu pricepere și răbdare de-a lungul vremii.

Poliandru se trase de-a-ndaratelea către colibă. Gigantul împingea bolovanul, care se rostogolea repede în sus, ca pe osie, micșorîndu-se, dar sporindu-și strălucirea. Într-un tîrziu, se făcea că gigantul poartă spre tăriile albastre ale cerului un bulgăre aprins de metal galben-portocaliu.

Poliandru pătrunse în colibă și ațîță cărbunii din vatră, de sub ceaunul mare în care găsi

bobi răsfierți. Mai aruncă vreascuri pe foc, descoperi în preajma colibei fîntîna și coborî cu grijă treptele umede și reci.

N-apucă să dea de apă că și văzu două firide. În cea dintîi se înșirau ulcioare de pămînt cu vin, cea de-a doua era plină ochi de zăpadă bine îndesată. Cu umărul, Poliandru încercă să miște din loc ulciorul cel mai apropiat, care se urni greu și se clătină. Se auzi un gîlgîit și se răspîndi o aromă de vin.

— Pe cîinele și pe gîscan, nu mă dezlipesc eu repede de el ! exclamă Poliandru, avîndu-l în vedere pe gigantul acela blajin.

Cu trudă oșteanul izbuti să care pînă la colibă pe cel mai mic dintre ulcioare, apoi se întoarse să ia zăpadă, unde dibui, învelită în ierburi de leac, carne de capră sălbatică. Aruncă bucăți de carne în fiertura de bobi, iar cînd să amestece vinul cu apă și zăpadă, adause și din pumnul acela de mirodenii neprețuite pe care le aducea cu el din Orient.

Abia apucase să amestece vinul, cînd se stîrni din nou zgomotul acela înfiorător, șuierat și vîjîit totodată, asemenea vîjîitului unui disc metalic, azvîrlit de un gigant. Oșteanul țîșni din colibă. Ramurile stejarului aruncau umbre tremurătoare lîngă prag. Jos, departe, se rostogolea, săltînd la vale prin albia sa, bolovanul rotund. O pulbere fină ca un curcubeu tremurător plutea peste acea albie, de-a lungul torentului. Mingea de piatră ajunse în goană pînă la limita fixată dinainte și se împotmoli în

mocirlă, împroșcînd în toate părțile stropi de noroi verzui.

Gigantul, privind la soare cu mîna-i uriașă streașină la ochi, cobora legănat de pe culme. Apropiindu-se de colibă, își șterse mîinile de pielea de capră care-i înfășura șoldurile și surîse cu stîngăcie.

— Te bucuri, drumețule ?... întrebă el cu un glas gros, răgușit. Eu mă b-bucur !... Mă b-bucur. De unde vii ? Încotro ?

Coliba se făcu parcă mică de tot ,ca și inima lui Poliandru. Îi răspunse cu glasul pierit :

— Pe cîinele și pe gîscan, nu-i asta cărarea care duce la Corint ?

— La Corint ?... întrebă cu trudă gazda. Mă b-bucur ! La Corint.

Gigantul turnă oaspetelui apă ca să se spele, privi cum ośteanul își spală picioarele, apoi mîinile. Fața lui mare, pătrată ca o masă, fața lui pe care grijile și muncile de țăran brăzdaseră zbîrcituri adînci, oglindea o mulțime de gînduri. Părea să chibzuiască : ce-o fi Corintul? Și oșteanul pricepu că nu-i va fi prea ușor să cîștige înțelegerea și bunăvoința gigantului.

— La Corint ! Mă întorc acasă, în patria mea ! rosti el în gura mare, ca pentru un surd.

— La Corint ? Mă b-bucur ! Stai jos. Mănîncă.

Mîncau bobi în tăcere. Apoi gazda, cu mîinile goale, deprinse cu dogoarea, scoase din ceaun carnea de capră sălbatică și o așeză pe o scîndură. Turnă sare din belșug, și-i arătă oșteanului vinul.

— Vrei cu sare ? Mă b-bucur !... Bem de stingem. Și izbucni în hohote de rîs, ținîndu-se cu mîinile de pîntece. Se vedea că își alegea anevoie cuvintele și, odată găsite, ele îi făceau o mare plăcere, îl îmbătau, așa cum te îmbată un vin tare.

Își curățară mîinile cu miez de pîine, apoi gazda trase spre sine vasul cu vin și apă cu zăpadă. Aroma mirodeniilor îi plăcu din cale-afară, ceea ce vădea, de asemeni, că nu mai văzuse de multă vreme față omenească. Oșteanul înfuleca cu lăcomie carnea. Ciolanele se fărîmau trosnind între măselele lui zdravene, iar gîndul că gigantul, după o lungă singurătate, l-a întîlnit tocmai pe el, pe Poliandru, înviora și umplea de mîndrie inima oșteanului.

— Mă bucur, pe cîinele și pe gîscan ! Ce-o să ne mai desfătăm ! exclamă el ridicînd cupa de lemn plină cu vin.

Pe vremuri avusese prilejul să bea și vin de Tizas, și vin de Lesbos, și vin de Naxos, și pînă și slăvitul vin de Hios. Se pricepea el la vinuri. Dar vinul acesta le întrecea pe toate. Și, adresîndu-se gazdei, dădu glas, în cuvinte alese, plăcerii pe care i-o aducea această băutură.

— Mă b-bucur ! mugi gazda. Mă b-bucur. Bea ! Mă b-bucur !

El însuși bea puțin, lui îi ajungea nespusa plăcere de a vedea un om. Oșteanul însă ardea de nerăbdare să povestească ce și-a cumpărat,

cu ce s-a pricopsit și ce-a risipit. Dar mai întîi întrebă :

— De mult n-a mai călcat pe aici vreun drumeț ?

— De mult, răspunse gazda, surîzînd cu gura pînă la urechi. Mă bucur.

— Dar tu ești de mult aici ?

— De mult, răspunse gazda. Azi e cea din urmă zi, da, cea din urmă !

— Cum adică, cea din urmă ? întrebă oșteanul. Nu cumva ți-ai vîndut coliba, livada și ogorul ? Unde ți-e cumpărătorul ? Și, zi, ai luat preț bun pe ele ?

— Zeus, slavă lui, mi-a dăruit libertatea, spuse gazda, cu ochii strălucind de o lumină albastră ca cerul. Mă bucur ! E cea din urmă zi.

— Slavă lui Zeus, rosti oșteanul cu glas liniștit. Dar n-ai să-mi spui că Zeus ți-a cumpărat coliba, și livada, și ogorul ?

Atunci însoțindu-și cuvintele cu gesturi multe, pentru a-l face să priceapă ce-i spune, gazda vorbi răspicat :

— Zeus m-a pus aici. Tot Zeus mi-a dăruit libertatea.

— Deci, preoții ? zise soldatul sorbind din vin pe îndelete. Ei vor să zidească aici un templu, desigur ? Da, locurile sînt frumoase...

— Nu preoții ! Zeus, repetă cu încăpățînare gazda. Pe mine m-a pus aici Zeus ! El însuși !

— Zeus ? Da' cine-i fi tu, de te-a pus aici chiar Zeus ? întrebă întrucîtva batjocoritor Poliandru.

— Sînt Sisif, fiul lui Eol.

Oșteanul clipi des, iar vinul îi curse șuvoi gros pe genunchii înghețați.

— Pe cîinele și pe gîscan ! îngăimă el bîlbîit. Tu ești Sisif !

Și cum gazda încuviință scuturîndu-și coama zbîrlită și sorbindu-și mai departe vinul, oșteanul vorbi :

— Am auzit de Sisif, fiul lui Eol, zeul vînturilor. Și mai știu că, odinioară, el era stăpînul Corintului. Aceasta se întîmpla de mult, cu mult înainte de vremea lui Homer.

— Eu sînt acela, grăi gazda cu o simplitate plină de măreție, care-l făcu pe oștean să scape cupa din mînă, iar bîrnele groase de stejar, pe care se sprijinea acoperișul colibei, parcă se clătinară deodată în fața ochilor lui.

— Pe cîinele și pe gîscan, tu ești ăla !

— Eu sînt, repetă gazda și mai luă o înghițitură de vin. Bea !

Oșteanul nu putea să mai bea de uimit ce era și gazda trebui să-i lămurească povestea, oricît de greu i-a venit :

— Am săvîrșit multe păcate. Am ucis oameni nevinovați. Am jefuit. Zeus m-a osîndit : aveam să car veșnic la deal o bucată de stîncă, un bolovan. Cînd bolovanul ajungea pe culme, o putere nevăzută îl arunca înapoi, la poalele muntelui. Ai văzut. Și azi a fost cea din urmă zi. Eu am fost supus. Ieri mi s-a ivit Zeus și mi-a zis : „E cea din urmă zi". Mă b-bucur !

Și gigantul izbucni în hohote de rîs.

Deodată oşteanul, pe care un gînd înspăimîntător îl făcuse să se cutremure, îl întrebă :

— Spune-mi, venerabile Sisif, fiu al lui Eol. Ai fost osîndit după ce nimeriseşi în împărăţia subpămînteană a morţilor, în împărăţia lui Hades. Oare şi eu mă aflu tot acolo, în clipa asta ?

— Zile nenumărate am rostogolit bolovanul în susul muntelui, în împărăţia subpămînteană a lui Hades, răspunse Sisif. Repet, am fost supus şi n-am mîniat pe zei cîrtind împotrivă-le. Asta a şi fost iertarea lui Zeus : fără să bag de seamă am trecut din ceea lume încoace, spre soare. Iată de ce mă bucur că te văd, o drumeţule !

Iar oşteanul întrebă :

— Spune-mi, o Sisif, fiu al lui Eol, cum arată împărăţia subpămînteană a lui Hades ? Că te pricepi să-ţi exprimi gîndurile fără vorbărie, dar aşa fel ca ele să se întipărească în mintea celui care te ascultă.

Sisif răspunse :

— Noroi. Ploaie. Umezeală... Mereu.

— Pe cîinele şi pe gîscan, exclamă oşteanul, nici n-aş fi în stare să-mi exprim cu mai multă putere recunoştinţa faţă de zei pentru soare şi pentru vin !

— Bea, spuse rîzînd Sisif. Mă b-bucur !

— Laudă lui Zeus înţeleptul, rosti Poliandru, ridicînd cupa, plină cu vin negru, tulbure. Şi de mult îţi duci veacul, de unul singur, aici, pe culmea muntelui ?

— De mult, răspunse gazda. Am rostogolit bolovanul de la răsăritul soarelui şi pînă la asfinţit. Am fost supus.

— Iar după asfinţit îţi săpai grădina, vînai fiare, strîngeai roadele. Gazda dădea din cap, şi oşteanul îi înşira mai departe greutăţile vieţii : E greu pe arşiţă. Da' e şi mai greu cînd plouă, cînd se apropie iarna. Îţi dădea mult de furcă apa, nu-i aşa ?

— O, şuvoaie nesfîrşite ! strigă gazda. Îmi stătea în cale rîul ! Pînă la piept. Bolovanul — în apă. Mîinile alunecă. Totu-i ud. Merg împotriva şuvoiului... Dar eu sînt supus zeilor. Şi iată că Zeus m-a iertat !

— Laudă lui Zeus, înţeleptul, repetă oşteanul. Mai toarnă-mi, rogu-te, nişte vin. E minunat vinul ăsta. Ultima oară am băut ceva asemănător în Iran.

— Ai fost în captivitate ?

— Eu ? în captivitate ? La ticăloşii, la laşii de perşi ? vorbi cu dispreţ oşteanul. N-ai aflat oare că Alexandru cel Mare a străbătut Persia de la un capăt la altul ?

— Nu ştiu, răspunse Sisif. Eu împingeam bolovanul. Cine mai e şi Alexandru ?

— O, zei ! exclamă Poliandru oşteanul. El nu ştie cine a fost Alexandru, împăratul Macedoniei ! Înseamnă că tu habar n-ai despre bătăliile cîştigate de el, nici nu ştii cum l-a zdrobit pe regele Darius, nici cum a năruit împărăţia indiană a lui Poros, nici cum s-a însurat cu preafrumoasa prinţesă Roxana şi cum a strîns nenumărate alte comori ?

— Nimic nu știu, răspunse Sisif. Bolovanul era greu, și mi-era cu neputință să privesc înapoi.

— Jur pe cîinele și gîscan, strigă oșteanul, am să-ți povestesc totul de-a fir a păr! Mai toarnă-mi niște vin.

Gazda îi umplu din nou cupa și oșteanul prinse să vorbească...

Se lăsase noaptea. Printre ramurile stejarilor licăreau stelele. Crengile erau nemișcate, încremeniți erau și munții iar susurul pîrîului abia ajungea pînă la colibă. Sisif ședea, ținîndu-și genunchii cu mîinile-i uriașe, iar flăcările roșii-arămii ale focului din vatră îi luminau chipul și ochii, acum de un albastru închis.

Oșteanul povestea despre orașele din Orient. Erau zidite din cărămizi uscate la soare, închegate între ele printr-o smoală neagră și li-picioasă, care se scotea din pămîntul Babilonului. Îi vorbi despre oazele unde cresc palmierii înalți, de la care toate sînt de folos — trunchiul, ramurile, frunzele, seva și roadele, și în tot atîtea feluri cîte zile are anul. Îi povesti despre plutele așezate pe bășici de piele. Navigînd pe rîuri bogate în ape, de-a curmezișul cărora oamenii au înălțat stăvilare, plutele acestea duc și aduc minunatele daruri ale pămîntului — cai, mirodenii și femei. Vorbi apoi despre Persia, despre Egipt, despre India.

— Și ce s-a făcut cu țările astea? întrebă gazda.

Oșteanul se sculă în picioare și înălță cupa cu vin.

— Laudă zeilor! exclamă el. Noi am trecut Hellespontul, pe ruinele Ilionului, ai auzit de el, pesemne, am adus jertfă străbunului nostru Achile și ne-am îndreptat spre apa Granicului unde i-am biruit pe perși. Și le-am străbătut țara în lung și în lat și am dat foc orașelor, le-am dărîmat stăvilarele și le-am nimicit oazele. Drumurile pe care umblam erau podite cu trunchiurile unor păduri întregi de palmieri. Nimiceam și ardeam totul! Și am ajuns așa pînă la brîul de foc al pămîntului, unde oamenii nu pot ajunge.

Și, încins de focul povestirii și de tăria vinului, Poliandru urmă cu aprindere:

— Pe acele meleaguri pustii întîlneam numai satiri cu coarne purpurii și copite de culoarea aurului, despicate. Aveau coama zburlită, nasul turtit și o bulfă pe obraz, pentru că tot timpul se dedau dragostei, cîntului și vinului. Îi omoram. Am omorît și sirene. Aceste făpturi focoase, nesătule își petreceau vremea în lunci acoperite de flori, iar în jurul lor zăceau osemintele celor morți de dragoste pentru ele. Am omorît centauri și pigmei, în India ca și în Etiopia. Numai cu sabia asta a mea — privește-o, o Sisif — am făcut una cu pămîntul o falangă de pigmei, întreaga lor călărime. În fiece primăvară pigmeii călare pe țapi și pe berbeci, în formație de bătaie, o pornesc după ouă de cocor... Ha-ha-ha!...

— Mă b-b-bucur! începu să strige, ridicînd cupa, gigantul. Și munții grei, nevăzuți răspun-

seră printr-un vuiet la glasul tunător al gazdei.

Oșteanul povestea mai departe :

— Nimiceam totul prin foc și sabie, în numele lui Achile și pentru gloria urmașului său Alexandru, împăratul Macedoniei ! Așa s-a îmbogățit Corintul. Așa s-a îmbogățit regele Cassandru, care s-a purtat atît de urît cu mine...

Oșteanul se clătină de furie, amețit de băutură și de un gînd venit pe neașteptate. Privi la gigantul, care ședea nemișcat lîngă vatră, și-i spuse :

— Sisif, fiu al lui Eol ! Tu ești stăpînul Corintului ?

— Am fost stăpînul Corintului, răspunse Sisif.

— Și vei fi din nou stăpînul lui ! exclamă oșteanul. Și vei fi regele Greciei întregi. Îl vei nimici pe lacomul, pe hrăpărețul rege Cassandru, ahtiat după averi. Și te vei înscăuna din nou.

Oșteanul ar fi vrut să spună că se va înscăuna Alexandru Eg, nevîrstnicul fecior al celui Mare... Dar cum să spună una ca asta ? Ochii lui Sisif străluceau, rîvnea pesemne să redobîndească el însuși domnia, și nu puteai să știi dacă și-l va lua în cîrcă pe micul Alexandru Eg. Și, pentru a-l subjuga cu totul pe Sisif, oșteanul strigă :

— Te vei înveșmînta în purpură și te vei înscăuna ! Știi... Știi tu, o Sisif, că zeii m-au trimis la tine ?...

— Mă b-b-bucur !

— Ai să părăsești meleagurile astea și ai să vii cu mine, știi asta ?

— Mă b-b-bucur !

— Avem să jefuim, avem să ucidem, să siluim, să adunăm comori !...

— Mă b-b-bucur !... urla gigantul. Și, în adîncul nopții albastre, într-un glas cu dînsul, huiau munții.

Gazda hohotea și se legăna de încîntare. Focul juca ba pe umerii săi uriași, ba pe genunchii rotunzi ca un stog de fîn. Oșteanul urla și mințea. Nimic nu-i mai frumos decît un oraș în flăcări... Dar înlăuntrul orașului e înfiorător. Perșii și indienii care te țintesc după fiecare colț, dogoarea și fumul înțepător care îți ard ochii, femeile tinere care se aruncă în flăcări ; ca pradă ai parte numai de babe, pe care e foarte neplăcut să le ucizi : ți se tocește sabia de vinele și de ciolanele lor. Minciunile i se păreau și lui însuși cam prea gogonate și, privind la flacăra roșie din vatră, el își aminti de purpura împărătească în care făgăduise să-l înveșmînteze pe Sisif.

Și-i zise acestuia Poliandru oșteanul :

— Pieile astea de capră, cu care te acoperi, au o culoare cenușie, murdară. Ia adă-le încoace...

— Pentru ce ? întrebă Sisif.

— Adă-le încoace, și le prefac numaidecît în purpură !

Mai dibui pe undeva încă un cazan, îl umplu cu apă și, cînd dădu în clocot, turnă în ea toată purpura pe care o avea. La suprafața

apei începură să se învîrtească pete stacojii. Poliandru cufundă în cazan părul lung de capră, veghind ca apa să nu atingă pielea. Apoi întinse pieile pe niște prăjini, lîngă vatră. Privea cu încîntare lîna stacojie și, cuprins de visare, vedea ca aievea Corintul zgomotos cinstindu-l pe regele Sisif, la picioarele lui căpățîna fără viață a lui Cassandru, și pe el însuși, Poliandru, căpetenie de oști, șezînd în dreapta lui Sisif.

— Pornim, o Sisif! pornim spre glorie! strigă el. La ce-ți trebuie vîlceaua asta păcătoasă? Nici măcar de somn n-ai avut parte aici, fiindcă în timpul nopții îți cultivai grădina, o pliveai, o udai, prindeai pește cu năvodul și fiarele în capcane. Ai să te lăfăi în pat, pe perine de puf, legănat de cîntecele frumoaselor fecioare, ai să dormi după pofta inimii, pînă la amiază.

— Mă b-b-bucur... să dorm... mugea Sisif, căscînd pînă la urechi gura-i aspră cu buze subțiri. Mă b-b-bucur.

— Tu ești stăpînul Greciei și eu am să cîrmuiesc alături de tine... Grăind așa, Poliandru osteanul se întinse pe pat și, cum îi era obiceiul, își puse sub cap pieptarul și spatele zalei, și își acoperi picioarele cu scutul său oval în așa fel încît cîrligele și paftalele să atîrne în afară. De-a lungul trupului își așeză sabia scurtă de Argos și, după toate astea, adormi pe dată.

Se deșteptă ca de vuietul unei bătălii. Ca întotdeauna, simți la țurloaie un tremur și o

spaimă rece, care-i cuprinse apoi și gleznele. Dar așa cum îi ședea bine unui soldat al lui Alexandru cel Mare, Poliandru își birui pe loc spaima și sări jos din pat ținînd pieziș sabia în mînă.

Era o dimineață răcoroasă. Vuietul bătăliei contenise. Cu ochii mijiți păși spre o fîșie îngustă de lumină și deschise ușa...

Din pragul colibei, Poliandru oșteanul văzu înălțîndu-se zorile galben-roșiatice peste munții purpurii, iar în josul vîlcelei, luminate de razele aurorei zări rostogolindu-se în albia sa un glob de bazalt negru, uriaș.

Îl rostogolea Sisif.

Și atunci Poliandru, mahmur încă, după atîta băutură, uluit, strigă cu glas tremurător:

— Jur pe cîinele și gîscan, nu-mi vine să-mi cred ochilor! Tu ești oare, o Sisif?! Zeus cel înțelept nu te-a iertat? Și oare nu te-ai învoit să mergem amîndoi la Corint, și mai departe chiar, încotro ne va purta soarta?

Și atunci, împingînd bolovanul cu umărul, îi răspunse Sisif:

— Șoldurile, picioarele și călcîiele mele sînt bătrîne. Grecii din tînăra generație aleargă prea repede. De se întîmplă să rămîn în urmă am să mă prăpădesc undeva în Orient, în nisipul dogoritor al deșertului... Pe cîtă vreme aici... Aici m-am deprins. Am bobi, am capcane pentru capre sălbatice, din cînd în cînd mai am și vin, și brînză la ce-l bea. Ce mai îmi trebuie?! M-am deprins. Mergi, drumețule, în Corintul tău, iar eu mă duc la mine, pe muntele meu.

Şi, păşind greu, apăsat, Sisif urni bolovanul. Apoi, înainte de a se şterge din ochii osteanului, gigantul mîrîi ca pentru sine :

— Sînt mai b-b-bucuros să rostogolesc în calea vîntului bolovani ce nu folosesc la nimic, decît să semăn răul care se întinde atît de repede...

Se dezvăţase să rostească fraze atît de lungi... De aceea abia le murmură, nelămurit. Soldatul nu le auzi, şi chiar dacă le-ar fi auzit, nici nu le-ar fi priceput, pesemne.

Depărtîndu-se, trupeşul şi voinicul Sisif devenea tot mai slab, mai uscăţiv, iar bolovanul său — o aşchie de metal incandescent.

Amîndoi se apropiau cu iuţeală de culme, de unde o putere nevăzută avea să azvîrle înapoi bolovanul. Osteanului îi era silă să audă iarăşi zborul şuierător, tremurat, de nesuferit al bolovanului şi, strîngîndu-şi în grabă calabalîcul , ţîşni pe cărarea ce se zărea limpede în faţa sa.

Păşea pe cărare, simţind în inimă înţepături dureroase. Presimţea că cetatea Corintului nu-l va întîmpina frăţeşte. ci cu inima învîrtoşată. Poate c-ar fi fost mai socotit să nu se mai ducă acolo ! Dar atunci, atunci unde-i căminul său ? E ca o săgeată scăpată din arc şi nu se află vînt, care ar putea să-l îndrepte aiurea. Zdrenţele, bulendrele, vechiturile, cine are să le mai vopsească în purpură ?

Şi Poliandru îşi îndreptă din nou privirea spre Sisif.

Acesta ajunsese sus, pe culmea cea mai ascuţită. Pieile de capră, pe care, în ajun, Poliandru i le vopsise prosteşte, îşi revărsau reflexele purpurii pe umerii gigantului. Prăpădise Poliandru cu ele ultima picătură din purpura sa nepreţuită... Şi, plin de obidă, rosti osteanul :

— Pe cîinele şi gîscan, o Sisif ! Nu degeaba te-a făcut Homer de interesat, rău şi viclean ; o Sisif, fiu mişel al lui Eol, m-ai înşelat ! Şi oare nu este asta semnul că voi fi înşelat întotdeauna ?...

1944

LAMPA DE ARAMĂ

Mă îndrăgostisem. Cu toate că e foarte mult de atunci, aceasta se întîmpla încă înainte de războiul din anul 1914, retrăiesc cu intensitate sentimentul chinuitor care mă sfîșia. Ea nu mă iubea! Trebuia să-i cîștig dragostea. Dar cum? Pe atunci habar n-aveam că și pînă la mine milioane de îndrăgostiți își puseseră aceeași întrebare. De altfel, chiar dacă aș fi știut, oricum chestiunea ar fi continuat să mă preocupe. În ființa omenească e loc pentru atîta speranță!

Lucram pe atunci ca unicul culegător al unicei tipografii din Pavlodar-pe-Irtîș. Pe atunci era un mic orășel, reședință de județ. Astăzi la Pavlodar se construiește o uzină de combine, cea mai mare din lume, iar spre sfîrșitul cincinalului, se spune că orașul va număra jumătate de milion de locuitori. Cu siguranță însă că și printre acei cinci sute de mii de oameni, la fel, se vor găsi mulți tineri chinuiți de aceeași problemă a iubirii neîmpărtășite — aceeași, care mă chinuia pe mine în micul orășel,

reședință de județ — chinuiți în aceeași măsură, dacă nu cumva și mai mare.

Primisem salariul. Pentru a doua oară în viața mea! Pe o lună întreagă! Și am înțeles din nou ce eveniment important trăiam. Aș menționa că primul salariu l-am folosit într-un mod atît de stupid, că mi-era jenă să-mi mai aduc aminte. Ah, era timpul să-mi intre în cap ce înseamnă banul muncit, că eu, fire-ar a dracului de treabă, nu mai eram chiar atît de tînăr!... Aveam pe atunci optsprezece ani. După ce am dat o parte din salariu mătușii mele la care luam masa, am început să reflectez serios la banii rămași. Aceste zile pline de măreție, acest pas făcut cu sete în viață, se cuveneau marcate în mod deosebit! Dar în ce fel?... Printr-un chef, printr-o petrecere la care să invit vecinii și rudele? Cine ar veni la mine? Aș arăta atît de jalnic cu cele nouă ruble șaptezeci și cinci de copeici ale mele! Atunci, să sacrific această sumă unui scop înalt? Unde să-l caut? Care ar fi scopul acesta înalt? În tot orașul cunoșteam vreo zece inși, dintre care prea puțini năzuiau spre așa ceva.

Dați-mi voie, doar sînt îndrăgostit! Ce-i drept, pe ea o doare în cot de iubirea mea, dar dacă aș apărea, să zicem, în fața ei, într-o haină superbă, sau i-aș aduce ceva cu totul ieșit din comun... Se știe, doar, cît de schimbătoare e inima femeii! Da, trebuie să fac rost de ceva de preț și asta cît se poate de repede.

Un ceasornic, de pildă. Tic-tacul lui gingaș va bate lîngă inima mea măsurînd cînd clipele fermecătoare ale vieții mele, cînd clipele sum-

bre, cînd pe acelea irosite în zadar... Și le vor măsura multă vreme, le vor măsura, pînă cînd îmi vor răsări pe la tîmple ghioceii. Și, cîndva, undeva, aflîndu-mă în Himalaia, în Cordilieri sau pe insulele Solomon, voi privi la capacele roase ale ceasornicului, la acest cadran naiv și cu greu îmi voi aminti ziua în care l-am cumpărat și prima mea iubire împărtășită !

Luai hotărîrea să văd obiectele mai de preț de la bazarul din Pavlodar. Acolo se poate ajunge, dacă treci de clădirea școlii orășenești, o clădire veșnic în reparație, de cea mai tristă culoare cenușie, a celui mai disperat infern. În fața ferestrelor școlii, date cu var, stă un inspector șchiop în pantaloni de șantung ținînd în mînă, nu se știe de ce, o linguriță de argint... Stă cu ochii țintă la acoperișul de tablă încins de arșiță, pe care pășesc, ridicînd lăbuțele, porumbei umflați.

Îmi scot șapca în fața lui. Tocmai de fiica domniei-sale sînt îndrăgostit fără de speranță. „Mulți sînt îndrăgostiți de ea — îi citesc pe chip — dar ea are să se mărite cu cine vreau eu. Oricum, nu cu tine, mucosule !" Totuși inspectorul îmi răspunde politicos la salut — eu îi fusesem prezentat de unchiul meu, antreprenorul, o persoană respectabilă. Ba chiar mă și întreabă :

— La piață, după cumpărături ?

— Da, am primit salariul !

Magazinele și depozitele din Pavlodar mi se par atît de mari, încît ar putea să facă negoț cu tot continentul. Este ispititor și faptul că porțile magazinelor sînt larg deschise, în timp

ce ușile caselor și porțile de la curțile oamenilor sînt ferecate cu încuietori, lacăte, zăvoare și sînt păzite de o droaie de cîini. Iar ulițele sînt netede și curate ca pînza de corabie și presărate cu nisip pînă la brîu... În oraș nu se văd copaci... Se pare că frunzișul lor nu poate suferi povara nisipului.

Așadar, iată-mă la bazar. Privesc în jur și-mi dau seama că, deocamdată, în afară de mine, nu mai sînt și alți cumpărători. Inima îmi bate să-mi spargă pieptul, buzele îmi sînt uscate ca iasca. Nu cumva negustorii vor desface toate mărfurile astea, se vor cățăra pe toate rafturile astea fără număr doar pentru mine, unicul client ? și eu va trebui să le pipăi pe toate, să mă tocmesc pentru toate ?

— Poftiți, domnule, poftiți ! strigă băieții de prăvălie.

Iar în pragul dughenilor, lăsînd deoparte jocul de dame, înșiși patronii :

— Faceți safteaua, onorabile domn.

Articole de băcănie, de galanterie, de fierărie, fîn, făină, mezeluri — totul mi se oferă ! Aș putea cumpăra un arșin de mătase sau o pulpă de berbec, o balalaică sau o Biblie, o pereche de galoși sau un pulverizator cu pară de cauciuc, cu rezervor de sticlă colorată și cu o pîlniuță de os, din care țîșnește drept în tine unda parfumată a unui lichid ințepător.

N-aveam de loc chef ca negustorii să mă despice în bucăți ca pe o buturugă. „Indiferență, indiferență !" îmi șopteam și, transformînd, ca să spun așa, această dorință în realitate, mi-am compus cea mai indiferentă figură

de care eram în stare. În plus, chipul mi se şi îmbujoră, şi astfel fui luat drept un gură-cască. Mîinile negustorilor, care lăsaseră pentru o clipă jocurile, începură să mute iar discurile prin pătrăţele. Băieţii de prăvălie îşi reluară locurile pe la uşi zgîindu-se în vreun ungher al prăvăliei la petele jucăuşe de soare. Admirabil! Nefiind cumpărător, mi-e mai uşor să mă gîndesc la cumpărătura ce-aveam s-o fac. Mă simţeam liber şi puteam să aleg pentru dragostea mea tot ce doream.

Dar ce?!

În faţa magazinelor trotuarul este pavat cu lespezi de piatră. Oraşul nu se prea răsfaţă în piatră, e mai mult nisip, lut, poate puţină cărămidă. Vara arşiţă, iarna gerurile şi vînturile fărîmiţează totul, cu dinţii, în batjocură parcă, încît aici pînă şi zahărul tos are mai mare trecere decît zahărul bucăţi. De aceea lespezile de piatră ale trotuarului îmi sînt dragi precum crestele munţilor Himalaia sau ale Cordilierilor. Lespezile păstrează căldura mai multă vreme... Îmi place să le simt sub picioare, ele mă mîngîie şi dogoarea soarelui mă pătrunde pînă-n măduva oaselor.

Şi totuşi ce să cumpăr? Ce obiect ar putea oare s-o tenteze?

Trec alene de la un magazin la altul, de la o vitrină la alta. Mă apropii în voie de mărfurile, cărora, dintr-un motiv sau altul, le-ar fi sortit să-mi aparţină. Le cercetez dintr-o parte, de sus, de jos, pieziş, mă îndepărtez şi uit numaidecît de ele. Marochin, clei de păstrugă, mobilă de brad, o montură pentru brăţară,

şmirghel, panglici de mătase — la ce-mi trebuie toate astea, pe ce să-mi risipesc eu banii? Obiectele acestea şi alegerea lor încep să mă enerveze, de parcă, umblînd cu o sticlă de cerneală în mînă, m-aş fi stropit din cap pînă-n picioare.

Nici măcar ceasornicul, un ceasornic placat cu aur, ceasornicul atît de dorit, la preţul de 9 ruble 75 de copeici, nici măcar el nu mă mai atrage. Mă fofilez ca s-o şterg — şi pentru totdeauna — din faţa vitrinei ceasornicarului. Înfăţişarea leneşă, neprietenoasă a bazarului a ajuns să-mi calce pe nervi. Să fi întîlnit barem un cunoscut, măcar Steopa Nosoveţ de-ar fi apărut! Este numele unui slujbaş din unitatea de pompieri a oraşului, măscăriciul tîrgului, un beţivan şi un poznaş. E o gură spurcată şi un pierde-vară. Are o mutră dulceagă, ca o turtă dulce cu miere — din cînd în cînd mai stau la taclale cu dînsul.

Despre dragoste Steopa vorbeşte cu un cinism extraordinar. Se înţelege, nu fac nici o legătură între ieşirile sale şi dragostea mea, dar oricum conştiinţa că iubirea poate fi redusă la ceva foarte puţin complicat, de care te poţi descotorosi fără bătaie de cap, ideea aceasta, spun, mă reconfortează într-o oarecare măsură.

Clipele se scurg atît de încet, încît ai impresia că-ţi flutură încă din depărtare, îţi fac semne cu steguleţe. Eu nu mai privesc acum înlăuntrul magazinelor, nu mă mai uit în vitrine, ci-mi arunc ochii printre prăvălii, acolo unde zac cărămizi, chiştoace, hîrtie murdară

de ambalaj şi de unde duhneşte a marfă stătută şi a băligar.

Lîngă prăvălia unde se vinde ceai doarme cu capul sprijinit de perete un vagabond. Are faţa buhăită. La picioarele lui — un vas de culoare roşie-arămie, ce seamănă cu un spălător ţărănesc ce se clatină permanent şi lasă să cadă într-un ciubăr picături răsunătoare de apă rece. Dar, privindu-l mai atent, îmi dau seama că obiectul aduce mai mult cu opaiţele pe care cei veniţi din Ucraina le numesc *kaganţe*. Opaiţul e slinos, prăfuit, iar strălucirea mîngîietoare a aramei vechi răzbate cu greutate prin stratul de murdărie. Opaiţul zace chiar lîngă genunchii vagabondului, e singura lui avuţie. Îndată vor năvăli în bazar ştrengarii, şi îi vor şterpeli sau îi vor dosi opaiţul...

Vagabondul are ceva din Steopa Nosoveţ, e poate o idee mai scund. Îl zgîlţîi :

— Ei, ei, deşteaptă-te, ascunde-ţi lampa !

Vagabondul pufăie, îşi smuceşte umărul din mîna mea, îşi trage nasul şi în urma grimaselor chipu-i lătăreţ se desparte, ca o navă, în două părţi : una pe suprafaţa apei, cealaltă sub apă. Partea submarină, alcătuită din gură, bărbie şi grumazul musculos ca de cal, e plină de bale, iar nasul, fruntea şi părul, de nisip uscat. Deschide ochii rotunzi duşi în fundul capului, nişte ochi crînceni, răi, dar foarte gravi.

— Ascunde-ţi, omule, lampa, îi repet, au să ţi-o ciordească.

— N-ai decît s-o cumperi, dacă asta te îngrijorează, spuse vagabondul, abia, abia ridicîndu-se. Ţi-o las ieftin, ia vino !

— Ce să fac cu ea ? Am lampă. O lampă mare, cu sticlă şi abajur. Pe cînd asta e o gazorniţă, face o putoare de te trăsneşte.

— Te trăsneşte ! Gazorniţă ! exclamă cu dispreţ vagabondul. Mai curînd gazorniţă eşti tu, de vreme ce nu vezi ! La lampa asta trebuie să te uiţi mai bine. Pe prost ea îl afumă şi îl frige, iar pe deştept îl pricopseşte. Nu e o lampă ca toate lămpile.

— Şi prin ce, mă rog, e aşa de deosebită ?

— Tu de lampa lui Aliadin ai auzit ?

— Lampa lui Aladin, vrei să spui. Aladin a fost un om norocos. A găsit o lampă, a desfăcut-o, şi dinăuntru ţuşt un Duh, care împlinea pe dată tot ce-i porunceai.

— Tocmai, tocmai !

Şi vagabondul, vîrîndu-mi opaiţul în ochi, strigă :

— E lampa lui !

— Păi aia e o poveste !

— Pentru prost totul e o poveste, dar deşteptul orişiunde găseşte adevărul. E lampa lui, cînd îţi spun !

Vagabondul îşi ascunde lampa sub haina-i trenţăroasă. Te pomeneşti că pleacă şi n-am să aflu niciodată de unde ştie el povestea lui Aladin şi a lămpii lui fermecate şi de ce şi-o fi zis că tocmai la mine o să prindă o păcăleală atît de stupidă.

— Nu se prinde, frăţioare, îi spun rîzînd.

— Ce să se prindă ? Ia te uită la el. Tu singur te-ai băgat. Eu te-am trezit pe tine din somn sau tu pe mine ?! Tu ! Prin urmare ţie îţi şi arde de cumpărat !

— Te ţii scai cu cumpăratul ! Cum o să stea lampa asta la mine ?

— Să stea ?! întreba cu glas tot mai dispreţuitor vagabondul. Ea nici nu poate sta la tine, ci numai şi numai la mine.

— Atunci la ce naiba o vinzi ?

După ce trage un scuipat, omul se vîră în mine şi-mi spune cu răceală :

— Eu, vezi treaba, nici n-o vînd de tot. O vînd pentru o bucată de vreme. La ce-aş vinde-o de tot ? N-aş avea nici un cîştig. O las preţ de un ceas, de jumătate — şi o iau îndărăt. În vreme ce omul freacă lampa, cheamă Duhul, eu pe banii luaţi îi trag o duşcă pe cinste. Eu le doresc tuturor noroc.

— Da' pentru tine de ce nu l-ai chemat ?

— Cum adică ?! exclamă vagabondul. Eu mi l-am dorit şi mi l-am chemat.

— Şi ce ţi-ai dorit ?

— Mi-am dorit ca lampa lui Aliadin să se afle veşnic în proprietatea mea. Pentru orice preţ aş vinde-o, oricine mi-ar fura-o, ea se întoarce la mine !

— Minunat.

— Ce altceva mai bun mi-aş fi putut dori ?

Eu rîd. Vagabondul mă priveşte cu ochii lui rotunzi reci, de pasăre de pradă, şi deodată numai mă simt în apele mele. Mă întunec la faţă şi cad pe gînduri : „Ia te uită peste ce-am dat !

Un individ obraznic care se ţine de scamatorii". Şi totuşi îmi vine să cred că spune adevărul.

— De unde ai lampa ?

— E un basm. Dacă începi să mă descoşi de unde-i, basmul s-a dus. Tot chichirezul, vezi bine, stă în naivitate. Trebuie să închizi ochii şi să crezi. Eu am găsit-o în oraşul Mukden, în timpul războiului ruso-japonez. Pe vremea aceea eram subofiţer, cavaler al ordinului „Sf. Gheorghe". Mă uit — ce să vezi : un chinez. Lîngă gard. Dăduse ortul popii. Şi alături de el — lampa. Ei, şi m-apuc s-o şterg cu căciula, ca s-o pot vinde cuiva. El, Duhul, care va să zică, îşi şi face apariţia. Mare, păros, ca un fel de popă : „Cere ce vrei, ostaşule", zice. Eu : „Adă, încoace, pentru început, o juma' de aia tare şi ca aperitiv o sută de colţunaşi umpluţi cu carne crudă". Ştii, eu mă dau în vînt după colţunaşi.

— Şi după aceea ai mai dat lampa şi altora ?

— Fireşte, oamenii mi-o cereau. Toţi cred în mine. Nu te uita că am gura fleşcăită, slabă... Am ochii ageri, vezi bine. Oamenii se încred în mine ! Şi pe urmă, nici nu iau multe parale. Iar dacă fericirea se poate lua pe puţin, apoi toată lumea se înghesuie.

— Felicitări.

— Lasă-le încolo ! Zi, mai bine : iei lampa ?

— Cît îmi ceri pe oră ?

Lovindu-şi coapsele cu mîinile, mă privi cu băgare de seamă şi rosti :

— Îţi iau ca birjarii : cinzeci de copeici pentru prima oră. Pentru ora a doua — o rublă,

iar pentru patru ore — nouă ruble și șaptezeci și cinci de copeici. Ce spui ?

Am tresărit, de parcă aș fi nimerit pe neașteptate într-o apă rece ca gheața. De unde știe el că am tocmai nouă ruble și șaptezeci și cinci de copeici ? Tulburat și intrigat priveam chipul vagabondului... Fața lui devenea tot mai de nepătruns. În cele din urmă am mormăit cam șovăitor :

— Chiar patru ceasuri n-am ce face cu lampa !

— Și dacă-ți trăsnește prin minte să te cari undeva cu ea ? S-a întîmplat, unii s-au dus cu lampa mea în rai sau în iad, la rubedeniile răposate.

— Ei, și cum e pe acolo ?

— Și ici și colo-i cam ca la Nercinsk, spuse vagabondul și scuipă gros. N-am mai văzut altul să despice firu-n patru ca tine ! O iei sau n-o iei, ce mai ? Îți pare rău de cele nouă ruble ale tale, ce dracu ! Ți-e frică ție că n-ai să mai cîștigi alți bani ? Ai minte sau ba ? Îți spune omul că Duhul îți îndeplinește orice dorință, că te duce oriunde și te aduce înapoi, și tu !...

Atunci l-am întrebat cu sfială :

— Dar în dragoste ? Să admitem că ea nu... mă iubește ? Duhul mă poate ajuta ?

— Nu poate, îmi răspunse trist vagabondul. Ce nu poate, nu poate. Am încercat să-l înduplec în toate felurile... Degeaba ! Cu vreo cinci ani în urmă îmi căzuse cu tronc nevasta unui popă. Și ea, la început, parcă îmi făcea ochi dulci, dar după aceea o aud zicînd : „Legea

nu-mi îngăduie. Noi, popii, nu putem căpăta despărțenia ! Și fără despărțenie eu nu mă învoiesc." Eu îi spun Duhului : „Desparte-o !" El : „Nu sînt în stare. Dacă ne-am băga în toate intrigile amoroase, praful s-ar alege de noi." Și încă pe vremea aceea eram bogat, eram negustor, ca Derov. Și nu mi-a folosit la nimic ! Am dat în patima beției, mi-am fumat plămînii și am căzut pradă deznădejdii ; mi-e silă de toate. Numai lampa asta mai înseamnă ceva pentru mine — mîngîi oamenii cu dînsa, mai cu seamă pe cei săraci cu duhul.

„Dracul știe ce mai îndrugă și ăsta ! mă gîndeam indignat. Ce aiureală monstruoasă ! Și totuși, de ce oare tîmpenia asta mi se pare atît de convingătoare ? Nu înseamnă cumva că are un sîmbure de adevăr în ea ?"

Și l-am întrebat :

— Ia ascultă, și cum e... trebuie s-o freci mult ?

— Pînă apare „el". Da' să nu te sperii ; „el" nu bagă lumea în sperieți. De cele mai multe ori se ivește sub înfățișarea unui țap. Așa, un țap roșcovan, bine înfipt pe picioare.

Vagabondul îmi arată o adîncitură lîngă toartă :

— Să freci aici ! Ai îndepărtat murdăria, apare arama și îți simți inima bătînd cu putere... „El" ! Se va purta cuviincios, vezi bine, și va rosti : „Am onoarea să vă salut, excelență... eu l-am învățat... Care sînt dispozițiile dumneavoastră, excelență, în materie de băutură, gustări, ce serviți ?"

— Stai, oprește-te, omule! Ce interes ai, deșteptule, să-ți vinzi lampa? La urma urmei ai putea să-i ceri Duhului să-ți aducă mereu mîncare și băutură?

— Da' ce mă interesează toate astea? îmi spuse vagabondul. Omul are chef să mai stea puțin de vorbă cu semenii săi.

„Toate astea sînt baliverne, se înțelege, tîmpenii, cea mai nerușinată înșelătorie", gîndeam eu și, cu toate acestea, am început să mă tocmesc. Omul are atîtea rezerve de speranță în el!

Ne învoirăm pentru nouă ruble. Cele șaptezeci și cinci de copeici vagabondul mi le-a lăsat pentru cheltuieli mărunte. După ce-mi înșfăcă banii, se duse glonț la crîșmă, iar eu devenisem pentru patru ceasuri stăpînul lămpii fermecate a lui Aladin.

Vagabondul se topi ca prin farmec și, ca întotdeauna cînd dispare talentul, realitatea deveni cenușie și plictisitoare. Bazarul nu mi se mai părea uriaș, ca în basme, lespezile de piatră nu mai erau atît de încinse și eu însumi eram cuprins de căință. Cu lampa grea în mînă, meditam: „Doamne, ce prostie am făcut, ce prostie de neiertat! Mai rău ca la primul salariu. Atunci m-am ales barem cu o manta, idioată, ce-i drept, cu păftăluțe în chip de cap de leu și, în plus, cu o șapcă și un baston, dar acum?! Trebuie să fii prost ca noaptea ca, în secolul XX, să crezi că există lampa lui Aladin!"

Dar împreună cu aceste neplăcute și nefolositoare gînduri își făceau cu sfială loc și altele. Ei, și ce-ar fi la urma urmei să pun mîna pe lampă și s-o frec nițel? Ce-ar fi dacă ar răsări Duhul și i-aș spune: „Să mă duci neîntîrziat la... să zicem, să zicem... la Petersburg, în cea mai bună tipografie, acolo unde se tipărește «Solnțe Rossii»[1]! Să faci din mine paginatorul acestei reviste!" Duhul va birui cît ai clipi această distanță enormă, mă va depune în marea capitală, iar directorul tipografiei îmi va spune: „Domnule, luați-vă funcția în primire, paginați «Solnțe Rossii»".

Bine, bine, da' dacă Duhul nu se ivește? Să frec într-una ca prostul scîrba asta de gazorniță? Poate pe undeva după colț s-a tupilat vagabondul sau băieții de prăvălie, sau poznașul de Steopa Nosoveț, care a pus la cale toată trăsnaia asta! Nu, dacă-i vorba să-i dau crezare vagabondului și să aplic asupra acestei lămpi procedeul frecării, atunci să fac asta într-un loc mai ferit. Acolo, în caz de nereușită, o arunc cît colo și mă duc acasă.

Pe Irtîș la vale, la vreo două-trei verste de oraș, aveam eu locșorul meu preferat, la adăpost de priviri indiscrete. Un mal rîpos, de nisip portocaliu, avînd pe alocuri pături dense de lut cenușiu, se prăvălea abrupt în apele fluviului. Ieșituri de lut, tare ca piatra, coborau spre apă ca niște trepte inegale. Uneori, cînd aveam moralul ridicat, mă cocoțam pe treptele de sus, în rînd cu ierburile stepei: de obicei însă mă

[1] „Soarele Rusiei" (rus.).

așezam jos, chiar lîngă fluviul cu cursul măsurat, cu apele-i nemărginite. Picioarele mi se cufundau încet, încet în nisip și felurite simțăminte, sfioase și dulci îmi răscoleau sufletul.

Mă îndreptam spre rîpă, cînd auzii niște pași. Mă ajunsese din urmă vagabondul :

Fire-ar să fie, nu mai am ținere de minte nici de doi bani ! Te pomenești că nici nu ți-am arătat unde e mai la îndemînă să freci lampa ?

— Mi-ai arătat.

— Zici că ți-am arătat ? Atunci rămîi cu bine.

Și făcu cale întoarsă spre oraș.

Vorbele lui mă îmbărbătară : „Lampa e cu adevărat fermecată ! Altminteri la ce-ar fi căutat el să m-ajungă din urmă ?" și apoi vorbea pe un ton atît de serios, atît de sigur, iar ochii săi rotunzi mă priveau atît de liniștit.

La stînga mea se vede stepa, apoi o fîșie de drum alb, colbăit, din nou stepă, iar dincolo de ea se întinde trist Pavlodarul.

În dreapta, jos, Irtîșul, de un albastru intens, își poartă strîns undele. Am încălecat ieșitura cea mai înaltă de argilă.

„Fie ce-o fi, să încercăm, mi-am zis privind lampa. Să dăm o raită în viitor și în trecut ; să ne dizolvăm în spații ; să analizăm pe puncte, cu amănuntul și sobrietate visurile, să-l alegem pe cel mai frumos și apoi să-l înfăptuim de dragul iubitei."

Și m-am orientat cu fața spre soare, spre miazăzi. În primul rînd, pentru ca țapul,

înfățișare sub care, după spusele vagabondului, se va întrupa Duhul, să se așeze mai jos decît mine. O făptură care se află la picioarele tale nu mai poate fi atît de înspăimîntătoare. E mai ușor să stai de vorbă cu dînsa. În al doilea rînd, apariția Duhului, în strălucirea soarelui oglindit în apă, nu mai are aceeași vrajă. Strălucirea soarelui și jocul apei sînt ele pline de vrajă. În al treilea rînd, dacă experiența dă greș, are să-mi fie mult mai la îndemînă să azvîrl lampa în Irtîș... Revăzui cu ochii minții pentru ultima dată figura vagabondului, părul lui ușor argintat de ani, mersul lui, umerii, grumazul. E un om cam sceptic de felul lui, nu prea l-a răsfățat viața... De aceea, din compătimire i-am dat pe lampa asta cele nouă ru le. Ar fi fost de-ajuns și cincizeci de copeici. Dar ce contează banii, la urma urmei ? Importantă e încrederea în om. Altminteri în cine să crezi ? În bazarul ăsta, în desaga asta uriașă, înțesată cu lucruri ? ! Nici vorbă. Dacă năzuiești atît de tare spre ceva deosebit, atunci nu te mai smiorcăi și sclifosi atîta !

Mă aflu aici, solitar. Stepa, Irtîșul, rîpa, ieșiturile de lut. Singur, cu lampa fermecată pe genunchi. Singur, în mijlocul unei lumi de vrajă, de basm. Trebuie să aleg.

Fiindcă... cred. Mă așez. Aștept. Frec.

De fapt nici nu începusem să frec lampa. O țineam cu cea mai mare băgare de seamă pentru ca Forțele care trebuiau să-mi trimită Duhul să nu-și închipuie cumva că frec lampa. Am vreme destulă. Nu mă grăbesc. Doresc să aleg cu cea mai mare grijă, pentru ca, atunci

cînd se va ivi, să pot explica Duhului precis, clar, ce vreau, în ce constă dorința mea.

Eu nu doresc, bineînțeles, nici un fel de minune cu „pun-te masă, strînge-te masă" ; nici „viața făr-de moarte" ; nici căciulă vrăjită care să mă facă invizibil, nici pungută fermecată. Preferințele mele țin de alt domeniu, cu mult mai serios. Am citit destule cărți la viața mea, mai știu cîte ceva și nici nu-mi trece prin minte să încurajez superstițiile și scornelile absurde. Aș putea, firește, să chem Duhul și să-i poruncesc să acopere toată cîmpia ce se întinde de aici pînă la Pavlodar cu palate de marmoră, cu fîntîni de aur, cu grădini din cele mai feerice, dar, mă rog, cui ar folosi una ca asta ?

Dacă ar fi să-mi analizez gîndurile și ideile s-ar vedea că ele au izvorît întotdeauna dintr-o percepție senzorială a lumii exterioare cu legile care acționează în ea rațional, într-o relație cauzală. E adevărat, în cazul cu lampa lanțul acestor legi parcă s-ar fi rupt deodată. Dar nu văd în asta nimic deasupra simțurilor. Numai să-mi apară Duhul, că-l și iau la întrebări : „Unde se află veriga ruptă a lanțului, unde-i legătura rațională ?" Altminteri nu voi putea să recunosc existența lui, a Duhului, nu voi putea recunoaște ca adevărat nimic din ceea ce face. Trebuie să-mi dovedesc mie însumi esența obiectelor din lumea exterioară, independent de reprezentările mele, fie și cele mai fantastice. Trebuie să mărturisesc că pe vremea aceea nu-mi cunoșteam propria mea concepție despre lume, dar ea avea încă de pe atunci un nume : realism.

Fără aroganță, fără răutate, simplu, serios, și rațional, trebuie să-mi găsesc un loc potrivit și, desigur, onorabil în această lume. Lampa e în stare să mă ducă și să mă pună la locul care mi se cuvine, dar nu intră în obligațiile ei de a-mi indica locul acesta, și cu atît mai puțin — de a-mi dezvălui dacă dispun de aptitudinile necesare pentru a mă menține acolo.

„Ia să vedem totuși !"

Și din înaltul rîpei mele îmi rotii privirea asupra Imperiului rus.

Am posibilitatea să-mi aleg orice loc de muncă sau de învățătură, sau un colț unde să mă stabilesc, și să mă bucur de plăcerile vieții. Îmi pot alege orice meserie, orice rang, orice avere, oricît de fabuloasă ar fi ea, orice stare, pînă și starea de nebun, orice sumă de bani, orice fel de comori și de clădiri, pînă și Palatul de Iarnă, orice fel de prieteni, orice mijloace de locomoție, cai, bunătăți și spectacole după gust. Într-un cuvînt, îmi pot alege fericirea.

Și asta nu e totul. Pot trece dincolo de hotarele Imperiului rus să-mi extind, cred, dorințele departe de Pămînt, să zicem pe Marte sau pe Jupiter. Iar dacă voi dori asta neapărat, mă voi putea preface în Marte, în Jupiter eu însumi sau chiar în lampa fermecată a lui Aladin, pentru a dărui oamenilor fericirea.

Dar, mai întîi, ce înseamnă fericire ? Oare la optsprezece ani îți poate fi de-acum limpede în ce constă fericirea celorlalți ? Și apoi acești „ceilalți" își cunosc oare ei înșiși măsura și

cuprinsul propriei fericiri ? Dacă toate astea le-ar fi atît de clare, n-ar fi auzit și ei oare de lampa lui Aladin, aflată în mîinile unui vagabond ? Și, încercînd să-și împlinească dorințele, n-ar fi frecat-o în neștire, pînă ar fi ajuns biata de ea la dimensiunile unui bănuț de aramă ?

„Ia hai, mai bine, înainte de a te gîndi la fericirea altora, la care nu te prea pricepi, ia să reflectezi la propria ta fericire ! Așadar, Duhul nu-ți poate da iubirea ei — caută de-o obține tu însuți ! Minunat. Am să apar în fața ei sub o înfățișare nouă, neobișnuită, și atunci ea are să se îndrăgostească de mine. Și, după aceea, fericiți amîndoi, vom dărui oamenilor fericire, pentru că cei care au parte de fericire, o pot lesne împărtăși și celorlalți. Dar cum mă va îndrăgi ? Și pentru ce ?

Ce ar trebui să fiu pentru asta ?

De cine ar fi în stare ea să se îndrăgostească așa, pe nepusă masă ?“

Ei, desigur, de unul care se află mai presus de toți ceilalți oameni. De cel care conduce țara. În cazul nostru, împăratul. Doar aș putea ajunge și împărat. Pentru Duh, asta e o nimica toată, e deprins cu de-alde astea. Oricine și-ar procura lampa aceasta, și-ar dori, pesemne, să devină împărat. Prin urmare, împărat ? Dacă cumva nu-mi convine împărat al Rusiei, aș putea să fiu împărat al Angliei, al Chinei, al Africii, al Americii și așa mai departe. Am de unde alege.

Altul era necazul. Din pricina timidității mele încă n-am stat de vorbă măcar o singură dată cu fata de care eram îndrăgostit. Știam totuși în mod cert că ea împrumuta de la biblioteca publică numai ziare și reviste liberale, și acestea, se pare, nu prea țineau ca în fruntea Rusiei să se găsească un împărat. Și, sincer vorbind, ce mai împărat aș fi eu ! Pe dracu ! E absurd.

Dacă citește ziare liberale, fata, se înțelege, e în căutarea vreunui erou liberal, a unui luptător pentru libertate, a unui eliberator. Admirabil ! Jos cu împărații !

Firește, nu-i atît de simplu să părăsești un meridian care aproape că îți aparține. Și, cu o ușoară melancolie, am mai coborît o treaptă de argilă. Stepa și vînticelul care sufla din direcția ei îmi împiedicau imaginația să lucreze... Mă simțeam meschin. M-am sprijinit de peretele rîpei. Orașul și stepa dispărură. Ședeam parcă pe un tron. Lampa îmi încălzea genunchii ca un pisoi.

Am continuat să aleg.

Ce-ar fi să-mi însușesc îndatoririle și viața unui erou, să spunem... ca Hercule, bărbatul demn de slavă al antichității ! Nu m-aș coborî cîtuși de puțin în felul acesta. Recent am avut prilejul să citesc cîte ceva despre acest erou. E o personalitate cu totul respectabilă. Și-a consacrat întreaga viață unor fapte eroice, pentru fericirea oamenilor. A străbătut pămîntul în lung și în lat, a luptat pretutindeni și a îndurat cele mai mari neplăceri. Și, drept răsplată, a fost pus pe picior de egalitate cu

zeii. Ce-ar fi să încerc ceva în sensul acesta ?... Nu-i mai puțin adevărat că, dacă judeci după legende, eroul trebuie să dispună de o forță fizică ieșită din comun. În ce mă privește, dispun de așa ceva, chiar dacă nu într-o măsură suficientă. Aș putea însă să mi-o dezvolt. Îmi place să călătoresc. Întotdeauna l-am invidiat pe Don Quijote. Dispunea de mijloace slabe, dar a întreprins o călătorie cu gîndul să străbată aproape întreg pămîntul. Nu și-a dus proiectul pînă la capăt din pricina debilității fizice. E de neînțeles, de ce rîde de el o lume întreagă ? Toată problema constă în faptul că profeții nu sînt ca sămînța : după cum se știe, ei nu încolțesc în țara lor. Dacă ar fi trecut dincolo de hotarele Spaniei acelor timpuri, sînt convins că ar fi întîlnit și balauri, și centauri și sirene. Dacă pînă și în scepticele noastre vremuri există Duhul Lămpii de aramă și eu cred în el, atunci e cît se poate de limpede că pe acele timpuri umblau Duhuri și mai nostime ! Ar fi fost de-ajuns ca bătrînul să fi pus mîna pe o sirenă oarecare... S-ar fi acoperit de glorie, ar fi fost pe buzele tuturor... Da, bătrînul a fost mai slab decît mine, în schimb îmi era superior în altă privință. Își putea concentra toată energia sufletului asupra unui țel unic, în vreme ce eu îmi risipesc năzuințele în toate părțile, cum se împrăștie așchiile din buturuga despicată de secure. Merg, de pildă, pe un drum. Observ un buștean în calea căruței. Îl împing în șanț. Mai văd unul și mă dau jos, ca să-l iau și pe ăsta din cale ! În vremea asta căruța se îndepărtează. Va trebui să fac pe jos

o bună bucată de drum ! Sînt un tip agitat, împrăștiat, dezordonat. Trebuie să renunț cît nu e încă tîrziu la sarcina aceea de Hercule, de binefăcător al omenirii, oricît de măgulitoare ar fi ea ! Nici nu încape îndoială.

Iată cîte necazuri îți pricinuiește iubirea, ce adevăruri îți dezvăluie.

Dar poate că ei puțin îi pasă de eroi solitari și îi preferă pe aceia care conduc mulțimile, pe cei numiți în mod obișnuit comandanți de oști ?

Așadar, comandant de oști ?

În accepția comună, comandantul de oști urmează pe scară ierarhică după Hercule, eroul. Comandantul de oști conduce oștenii, vorbindu-le uneori despre îndatoririle față de patrie, dar folosind în primul rînd diverse combinații de dorinți : de potolire a foamei, a setei, dorința de a pune mîna pe un vînat, pe o pradă, dorința de a se acoperi de glorie, de a scăpa viu și nevătămat, și alte ambiții. Din păcate nu știu prea multe despre comandanții de oști. E posibil ca aceste cunoștințe ale mele să fie foarte reduse, cu atît mai mult cu cît soldații pe care i-am văzut vreodată, nu sînt dintre aceia care-și varsă sîngele pe cîmpul de bătălie. În orașul nostru există numai un grup de escortă, care însoțește hoții de cai și vagabonzii pe drumul mare. E greu să-ți imaginezi că flăcăii aceștia botoși, trupeși, cu cizme grele ca de tuci, ar putea să simtă foamea, setea, desfătarea vînătorii sau, și mai puțin, emoții legate de glorie personală sau de vreo altă ambiție oarecare. Nici măcar sentimentul de mul-

ţumire nu prea se conturează pe chipurile lor indolente, trandafirii. Nu, decît să comanzi asemenea soldaţi...

Apoi e îndoielnic ca ei să-i placă comandanţii de oşti. Nici un ofiţer, nici măcar un slujbaş nu figurează printre cunoştinţele ei!

Aşa că pe comandanţii de oşti şi pe slujbaşi să-i lăsăm în plata Domnului.

Cu totul maşinal mai coborîsem cîteva trepte şi mă găseam la jumătatea rîpei, în plin soare. Un buştean groscior albastru-vioriu, cu vîrful ceva mai spălăcit, se apropiase de ţărm şi începuse să se lovească alene de nisip. Se desprinsese de vreuna din plutele în trecere; se pornise, pesemne, plutăritul de vară. Curînd se vor coace pepenii, oamenii îi vor aduce cu plutele care se vor înşira de-a lungul Pavlodarului. Îmi place să mă arunc în apă de pe plute. Miroase a coajă umedă de copaci, a pepeni, şi mai există şi primejdia să fii tras sub vreo plută... Şi oare e cu putinţă ca ea să spună despre tine: „aşa-i trebuie!“

Doamne, Dumnezeule, ce să mă fac? De cine oare ar fi în stare să se îndrăgostească fata asta? Să dau, poate, o fugă în oraş, s-o întreb?

Nu! Trebuie s-o ghicesc pînă la urmă! Şi am s-o nimeresc atît de bine, încît chiar ea va veni încoace cu certitudinea că aici i se va împlini visul.

Poate negustor?

Să fac comerţ?

Nu, nu, hotărît nu! Am slujit doi ani într-o prăvălie ca ajutor de vînzător şi cunosc ce înseamnă să faci comerţ. E o ticăloşie, o mîrşăvie.

Atunci bancher, poate?

Bancher? E ceva foarte serios. O casă cu ferestre tăcute şi uşi care cîntă. Birourile strălucitoare, lustruite ale funcţionarilor. Casieria. Contabilii. Telegrame. Bursa. Oscilarea preţurilor. Şezi în biroul tău şi observi. Uzine, fabrici, tipografii îţi dau ascultare. Dai la o parte obstacolele care stau în calea îmbogăţirii tale, şi nu cred că cei care au pierit în urma operaţiilor tale abile să te blesteme prea dulce. Dar tu eşti rece, necruţător, ţi-ai îndesat seiful cu acţiuni şi urmăreşti cu ochi ager noile obstacole.

E bună la suflet, săritoare, şi e puţin probabil c-ar consimţi să devină soţia unui bancher rău, rece şi lacom de bani.

Nu vreau să fiu bancher!

Nici fabricant nu mi-ar plăcea. Nici vreun inginer care se ploconeşte în faţa fabricantului. Nu doresc să ajung nici proprietar de tipografie! Îl văd pe patronul meu, îngrozit că-şi pierde un client, luînd comenzi, fie şi în pagubă sau alergînd prin oraş şi chiar afară, la morari, după comenzi. Încremenea în faţa clienţilor cu slugărnicie şi umilinţă, se aşeza pe marginea scaunului, iar în timpul acesta nevastă-sa îşi primea amantul. Şi toată uliţa rîdea în hohote de tipograful care adună bani pentru această muiere grasă cu cozi false... Mi-e şi ruşine să mă gîndesc c-aş putea ajunge proprietarul unei tipografii!

...Pe bolta cerească se află un punct opus zenitului. Poartă denumirea de nadir. Ce-ar fi să-mi caut propriul meu nadir ? Să mă fac, să presupunem, arhiereu ? Şi deodată îmi apăru în minte o catedrală albă ca zăpada, vastă şi plină de oameni. Peste capetele lor pluteşte fumul subţire de tămîie : această mireasmă de culoare colilie a speranţei. Arhiereul se uită la cei adunaţi şi-i vede nefericiţi, şi atunci în ochii săi şi pe chipul său poţi citi durerea. E întruparea în superbe odăjdii de brocart purpuriu a durerii însăşi, ceea ce o accentuează şi mai mult, ca şi glasurile, ample, ale corului, de altfel.

Durerea e ceva frumos. Ea corespunde intenţiilor mele. Observ în jurul meu multă amărăciune, port destulă şi în sufletul meu. Nenorocirile semenilor mei sînt ca şi propriile mele nenorociri. Am încercat de multe ori acest sentiment. Da, de foarte, foarte multe ori. Da' ce te faci dacă, pe neaşteptate, durerea începe să fîlfîie din aripioare, îşi ia zborul, tristeţea ţi se stinge, forţele fizice se înviorează, cresc şi-ţi vine să joci ? Asta s-a mai întîmplat cu nişte arhierei. Da, îţi vine să joci, să chefuieşti, şi să te bucuri... Începi să gîndeşti că la urma urmei lumea nu-i îndesată cu durere precum sacul cu făină. Şi atunci ?

Nu ! Categoric n-am de gînd să îmbrac mitra scăldată în strălucirea tulburătoare a pietrelor preţioase, nici să admir panaghia şi n-am să am parte de omagiile glasurilor argintii de soprano şi nici de acelea ample, puternice, ale başilor.

Şi, colac peste pupăză, ea se duce la biserică teribil de plictisită !

Atunci poate explorator ? Da ! Asta e ! Explorator, care semnifică setea de a cunoaşte şi de a vedea ceea ce alţii n-au văzut şi nici n-au încercat să vadă. Asta înseamnă pustiuri, munţi, mări, expediţii de vînătoare, naufragii, săpături pentru scoaterea la iveală a oraşelor antice, glasul eternităţii.

Şi apoi, din alt punct de vedere, nu sînt oare călătoriile lupta cu senzaţia unei lumi incomode, cu sentimentul neplăcut al timidităţii, al însingurării ? Şi de aici năzuinţa ca, plecînd în necunoscut, să scapi de acest sentiment.

Adică aceasta ar fi dorinţa de a preface necunoscutul în cunoscut. Şi apoi, să umbli o viaţă întreagă, să dormi pe pămîntul gol, să te pricopseşti cu guturai, reumatism şi felurite cataruri, să ucizi animale frumoase, să destrami farmecul necunoscutului.

Ea, după cîte ştiu, n-a ieşit niciodată din Pavlodar, nu se duce măcar să privească vaporul care vine la chei gîfîind şi apoi aruncă punţile.

Nici chiar sosirea navei „Apostolul Toma" nu-i stîrneşte interesul... Şi ce poate fi mai minunat decît nava aceasta ?

Înseamnă că şi titlul de căpitan de vas trebuie să mi-l scot din cap ?

Dar atunci ce să mă fac, ce ?

Adînc răscolit, mai cobor o treaptă. Mă aşez în plin soare, în suflarea pătimaşă, aromată a arşiţei. Nu departe de mine e cablul submarin.

Apa se scurge de pe lutul rîpei și cade uniform, picătură cu picătură, ca tictacul unui ceasornic. Mă apuc să număr : una, două, trei, patru... O, ce iute trece vremea ! Trebuie să mă hotărăsc mai repede.

Ce țel am ? O, țelul meu nu este întinat de nici un fel de dorințe senzuale, de nici un fel de pofte. Nu pot să sufăr oamenii pentru care semenii lor nu sînt decît amante, bucătari, grăjdari. Falstaf, Don-Juan, Gargantua mă revoltă. Înfierbîntați de pofte, ei aleargă prin lume cu limba scoasă, fără să vadă în jur nimic spiritual, superior, fără să-și dea seama că materia sumbră și rece își rîde de dînșii.

Nu ! Vreau să-mi supun această materie sumbră și rece. Și nu oricum ci în forma ei cea mai rebelă, să-i înfrîng împotrivirea oricît de înverșunată ar fi ea.

Prietena mea îmi va întinde o mînă de ajutor.

Deci, știința ?

Asta-i !

Să frec lampa ?

Nu, nu ! Încă nu.

O privesc numai cu înțeles și ea se uită la mine. Arama străveche sclipește tulbure și tainic. Ea îmi șoptește : „Dă-i zor, timpul e înaripat, e schimbător, cu toane și iute din fire... Grăbește-te, flăcăul meu scump și liber să aleagă !“

Numaidecît, numaidecît ! Aproape că am și ales.

Știința ? !

Binele oamenilor, idee care avea asupra mea o mare putere de atracție, eu îl vedeam în știință. Cînd știința ajunge să se umilească, să mintă, să calomnieze sau să se teamă, mă simt cuprins de tristețe. Îmi sînt dragi cărțile, aparatele, atmosfera intimă a laboratoarelor. Îmi place izolarea pe care o cere știința, îmi place să stau de vorbă cu veacurile.

Așadar, știința ?

Dar care știință ? Disciplinele sînt multe la număr. Fizica, sociologia, chimia, astronomia, biologia, meteorologia...

Vedeți dumneavoastră, e din cale afară de greu să cumpănești dintr-o dată toate dificultățile. Unde mai pui că mintea mea se pierde în fața abstracțiunilor. Matematica, de pildă, mă frînge pur și simplu în două... Nu-i chiar atît de ușor să-ți alegi o specialitate științifică.

În afară de asta, iubita mea sau, mai precis, aceea care ar putea în anumite condiții să-mi devină iubită, nu se prea omoară cu învățătura. Grozav se mai necăjește din cauza asta inspectorul. O preocupă mai mult frumusețea sprîncenelor și curbura nasului ei, decît frumusețea adevărurilor științei. Și oricît ar părea de ciudat, tocmai asta îmi și place la ea !

Îmi pare rău, dar cred că va trebui să-mi iau rămas bun și de la știință...

...Pe neobservate am coborît chiar în preajma apei. Lampa se oglindește ca o pată galbenverzuie. Bușteanul cînd se apropie, acoperind imaginea ei, cînd se îndepărtează, descoperind-o. Soarele apune. Arșița scade.

Tot nu am ales încă. Şi, cu siguranţă, vreo două ceasuri s-au şi scurs.

Trebuie să iau totul de la început.

Împărat ? aş, fleacuri !

Erou ?

De ce oare am renunţat la eroism ?

M-au înspăimîntat temniţele, calomniile, m-am temut de moarte şi de suferinţe. Să-mi fie ruşine !

Mi-e ruşine ! Mi-e rău. Mă simt ca un buştean scobit peste tot de ciocănitoare... N-a mai rămas bucăţică întreagă în mine. Lampa mi se pare o povară, abia o mai pot ţine în mînă ; parcă am băut din ea, m-am îmbătat, nu alta... Trebuie să meditez cu mîinile libere, să gesticulez.

Şi atunci pun lampa lîngă mine, pe ultima ieşitură de lut, după care vine fîşia de nisip şi apa, Irtîşul.

Deci, un erou cu privirile înflăcărate şi cu inima curată ?

Eroul biruie totul, pe toţi, şi, evident, îi va frînge şi ei împotrivirea.

Voi fi erou !

În spatele meu, de-a lungul rîpei se aude un zgomot. Cineva se repede spre mine. Vagabondul ! Mă priveşte înfipt, gesturile trădează buna dispoziţie. A băut zdravăn, s-a plimbat, s-a odihnit şi iată-l. Apuc lampa.

— Prea tîrziu, frăţioare ! Nu, nu, n-o mai poţi freca, s-a dus.

— Cum ? Au şi trecut patru ceasuri ?

— Uite-te la el ! Patru ceasuri şi cinci minute pe deasupra.

Îl privesc buimac. Îşi ia cu grijă lampa şi o vîră sub haină, apoi, fără grabă, se caţără pe ieşiturile de pămînt ale rîpei. Mormăie : „Ce arşiţă e aici, fire-ar să fie". Bucăţele de lut cu reflexe multicolore se rup şi curg la vale de sub ghetele lui rupte.

— Stai, opreşte-te ! mai strig eu. Umbli cu şoalda, frăţioare !

Vagabondul zăbovi o clipă pe treapta de sus a rîpei şi privi în jos spre mine. Am impresia că citesc pe chipul lui părerea de rău.

— Cum adică, umblu cu şoalda ? Au trecut sau nu cele patru ceasuri, ai ?

— Aşteaptă. Da' cum te cheamă ?

— Mihnov Vasea, adică Mihnov, tîrgoveţ din Semipalatinsk. Cîndva am fost cojocar la viaţa mea... Iar timpul tău a trecut !

Şi scoate ceasornicul. Era tocmai ceasornicul placat cu aur, de nouă ruble şi şaptezeci şi cinci de copeici, pe care-l văzusem nu de mult. Pe cuvîntul meu.

— Dă-mi lampa ! Pentru o clipă ! Am ales !

— Aş !

Mă caţăr pe lut, alunec. Dar capul mi-e limpede, în mintea mea s-a făcut lumină, o lumină strălucitoare, de azur. Sînt fericit. Mai iau lampa, pentru o clipă doar — şi cu asta, basta !

Ştiu ce trebuie să fiu, ghicesc.

Sar pe mal.

În faţa mea e stepa, o fîşie a ei de culoare apoasă, apoi vine dunga albă de nisip a drumului, stîlpul de telegraf, pe care îşi curăţă penele un pui de uliu...

...Mai departe din nou stepă și iar stepă. În zare o linie de un albastru intens, indigo: Pavlodarul. Orasul risipit, melancolic. În dreapta, jos, rîpa portocalie, nisipul alb din preajma apei, bușteanul legănat de unde, și el, Irtîșul, albastru-cenușiu, cu sclipiri albăstrii. Și altceva nimic! Și nimeni!

Singur, fără lampă și fără Duh, stăteam cuprins de o tristețe arzătoare, pătimașă, singur în mijlocul lumii.

Singur, tocmai cînd ar fi trebuit să fiu Vasea Mihnov, tîrgoveț din Semipalatinsk, fost cîndva cojocar... „O, mare Duh al Pămîntului! Te-am recunoscut. Ție pămîntul ți-a dat naștere. Tu ești însăși inspirația lui și pămîntul are o încredere atît de adîncă în această inspirație încît nu s-a sfiit să înmîneze Lampa fermecată de Aramă unui jalnic bețivan ca Vasea Mihnov. Fiindcă bucuria și creația nu pier nici chiar în mîinile bețivilor."

Dar eu eram singur și în curînd aceste idei mi se părură de-a dreptul absurde.

Cu iubirea mea eu nu m-am mai întîlnit. În curînd ea părăsi Pavlodarul și se mută, n-aș putea spune de ce, la Semipalatinsk. Da, eram să uit, pare-mi-se, nu v-am spus numele ei. Îi zicea Olga Zaluțkaia.

Mai tîrziu, cînd mi-am reamintit întîlnirea cu Vasea Mihnov, ea mi s-a înfățișat ca o alegorie povestită destul de stîngaci. Mare scofală! O lampă de aramă, un borfaș, Irtîșul, o fată frumoasă și visătoare, alegerea unui drum în viață.

Iată însă că nu de mult am cumpărat la un magazin de consignație o lampă de aramă. La prima vedere mi se păru că aduce foarte bine cu aceea pe care mi-o dăduse Vasea Mihnov. Dar, cercetînd-o cu atenție, mi-am dat seama că era cu totul altă lampă. Probabil că eu, pur și simplu, duceam dorul tinereții mele.

Am examinat lampa de aramă pe toate părțile! Am scris apoi unei cunoștințe din Pavlodar, un om foarte meticulos: nu știa el cumva ce s-a întîmplat cu Olga Zaluțkaia? După vreo patru luni mi-a răspuns că Olga Zaluțkaia a avut o soartă ciudată. Din Pavlodar a plecat la Semipalatinsk, să nască. Mai tîrziu s-a aflat că fusese sedusă sau siluită de un bețivan oarecare, un anume Vasea Mihnov. A sedus-o, pesemne, pentru că atunci cînd copilul împlini șase luni, Mihnov se înființă la Olga și o luă cu dînsul. Au fost văzuți cerșind la Omsk și Celiabinsk. Copilul lor trăia și el din cerșit. Și cunoscutul meu adăuga: „Există oameni care se simt atrași de suferință și decădere: în ele caută fericirea".

Mă rog, cred că avea dreptate!

De altfel, și eu, atunci, la rîpă, avusesem dreptate.

3 oct. 1944
16 nov. 1956

AHASVER

Profitînd de faptul că o contuzie avea să mă rețină vreme mai îndelungată în spatele frontului, m-am oferit să scriu pentru un studio cinematografic un scenariu intitulat „Ahasver". Citisem această legendă pe front. Figura omului, rămas nemuritor de-a lungul multor zeci de generații, și care apărea în diferite colțuri ale lumii, mi-a aprins imaginația. La aceasta a contribuit, cred, și faptul că vedeam atîția oameni murind.

Cineaștii m-au primit cu bunăvoință. „Ar putea ieși un film original, se pronunță unul dintre regizori și adăugă îngîndurat: în plus și tema ar fi pe gustul spectatorului occidental — facem încă puține filme pentru el. Foarte, foarte original."

Original? Să admitem. Dar din punct de vedere artistic?

Meditînd mai profund, găsesc totuși tema destul de firavă. Nu degeaba poeții europeni de renume sau mai puțin vestiți au suferit eșecuri în tratarea acestui subiect. Andersen, Schlegel, Jukovski, Goethe, Eugène Sue, Edgar

Quinet, Carmen Sylva, Franz Horn, Lenau... o galerie de oameni fără nici o legătură reală între dînșii, și care sînt pomeniți laolaltă numai datorită numelui de Ahasver. Tot așa cum fără nici o legătură între ele sînt și tablourile istorice pe această temă. Poate ca nimeni altul, M. Gorki a explicat acest fenomen prin cîteva rînduri în admirabilul său articol „Legenda lui Ahasver": „Această legendă împletește cu măiestrie un vis scump omului, viața fără de moarte, cu groaza față de nemurire, groază izvorîtă din chinurile grele ale vieții... Totodată legenda, prin intermediul chipului unui erou, subliniază parcă nemurirea întregului popor al lui Israel, risipit pe tot pămîntul, și care s-a făcut pretutindeni remarcat prin vitalitatea sa". Această temă aparține mai curînd publicisticii, decît unei opere beletristice — dacă admitem că publicistica și beletristica sînt cumva opuse una alteia.

Pe la ora două după miezul nopții, am lăsat deoparte ciornele mele, și am scris în modul cel mai ferm studioului că renunț la elaborarea scenariului „Ahasver". După care, am căzut pradă tristeții. Oh, este cît se poate de trist ca în vremea noastră, vremea succeselor de tot soiul, să te afli printre ratați, chiar dacă e vorba de ratații cei mai celebri!

Sînt un celibatar singuratic. Am treizeci de ani. Cu cîteva luni în urmă, datorită unei contuzii puternice, unitatea mea mi-a dat o permisie de șase luni. Cu acest prilej mi-a venit

în minte şi Ahasver. O nemurire ratată, ha-ha!

„Iubirea mea pentru tine e nemuritoare şi veşnică", îmi declara ea cînd plecam pe front. Şi ar fi vrut ca pe loc să mă însor cu dînsa. Făcusem cunoştinţă cu puţin înainte. Ardoarea ei îmi părea exagerată, poate pentru că propria mea ardoare mi se părea mie însumi neverosimilă. O dorinţă chinuitoare de a verifica pasiunea noastră puse stăpînire pe mine. „Dacă dragostea noastră este eternă, i-am spus, atunci nu mi se va întîmpla nimic în timpul celor cîteva luni pe care le voi petrece pe front: presimt că voi fi rănit curînd şi că am să mă întorc". Presimţirea nu m-a înşelat. M-am înapoiat într-adevăr după cîteva luni cu credinţa că ea mi-a fost fidelă. Nu veni la gară să mă întîmpine. O prietenă a ei mi-a adus un bilet: ea se îndrăgostise de altul. N-am întrebat de numele lui. Ce rost ar fi avut? Ţin să adaug că pe ea o cheamă Klava, Klava Keenova. Mi-e neplăcut să-i scriu numele de familie; i-am şi spus prietenei ei ceea ce gîndeam: — Klava s-a născut şi a rămas *Gheenova*[1]. Ah, ce urît şi ce trivial!

Stau într-o locuinţă comună. La intrare avem fixată o tăbliţă lungă, de culoare închisă, pe care, ca un rînd de nasturi, sînt înşiraţi locatarii cu indicaţia, în dreptul fiecărui nume, de cîte ori trebuie sunat. Eu sînt al doilea de sus. Pentru mine se sună de două ori. Şi iată,

[1] De la *ghiena-hiena* (rus.).

fix la două după miezul nopţii abia apucasem să-mi iscălesc scrisoarea, că în coridorul mare, înalt şi răsunător se auzi sunînd de două ori. Amintesc cititorului că toate astea se întîmplau în vara lui 1944, în timpul războiului cu fasciştii... Pe atunci ca să poţi umbla noaptea prin oraş aveai nevoie de permis şi trebuia să fii, în general, un om serios. Nu-i de mirare că am deschis uşa cu inima cuprinsă de nelinişte.

Făceam cu toţii economie de curent electric şi coridorul nostru era luminat numai de puţinul ce răzbătea din camerele noastre. Aveam doar o lampă de birou, şi asta lumina destul de slab. De aceea silueta vizitatorului meu se contura vag, mohorît. Era un om de statură mijlocie cu un cap subţire, lunguieţ. Respira greu şi se clătina de osteneală şi, poate, de inaniţie, pentru că veşmintele sale îşi pierduseră forma, păreau umflate şi aduceau cu o împletitură de funii putrede şi deşirate de vreme. Îmbrăcămintea aceea îşi menţinuse denumirea, dar nu şi destinaţia iniţială. Duhnea greu a putreziciune.

Îmi rosti numele şi prenumele cu un glas slab, inexpresiv.

În pofida slăbiciunii sale şi a unei vlăguiri totale evidente, datorate războiului, fără îndoială, nu am încercat un sentiment de milă faţă de omul care abia se ţinea pe picioare. Simţeam crescînd în mine un fel de prudenţă rece, intensă. El pricepu pe dată sentimentele mele. Îşi înclină spre mine capul lunguieţ şi

subţire ca un cuţit şi am putut vedea limpede lacrimile care se rostogoleau pe marginea mantalei impermeabile zdrenţăroase, acoperite cu pete mari de camuflaj de culoare verde-închisă.

Dar şi lacrimile acestea mi s-au părut prefăcute. Am ridicat din umeri. Admit că poţi fi nestăpînit şi să te dezlănţui cum îţi place, dar să plîngi în hohote la ora două noaptea şi încă în pragul casei unui om pe care nu-l cunoşti e prea de tot !

— Ce doriţi ? L-am întrebat.

Ştergîndu-şi lacrimile cu poala mantalei, vizitatorul mi-a răspuns :

— Trebuie neapărat să stau de vorbă cu dumneavoastră.

— V-a îndreptat cineva la mine ?

— Nu, singur am venit.

Cu toată indiferenţa mea, se pricepuse totuşi, graţie înfăţişării sale prăpădite, să găsească o cheie potrivită la sufletul meu închis cu şapte lacăte. În loc să-l rog să-şi vadă de drum, i-am făcut loc să intre, şi necunoscutul trecu pragul camerei mele.

Un gînd neaşteptat, ascuţit, arzător, m-a cutremurat. Ei, dar ăsta trebuie că e iubitul Klavei Keenova ! Şi, din nou parcă cineva strigă înlăuntrul fiinţei mele : „hiena, hiena"... Şi nu m-am simţit în apele mele. Trebuie să înăbuş în mine cu orice preţ aceste cuvinte josnice... Şi l-am întrebat cu o politeţe exagerată :

— Sînteţi moscovit ?

— Nu, cosmopolit şi nu sînt înregistrat nicăieri.

Asta se petrecea înainte de campania împotriva cosmopolitismului şi de aceea n-am acordat atenţie spuselor sale.

În camera mea erau multe cărţi şi puţină mobilă. Să ai multe, multe cărţi mi s-a părut întotdeauna a fi întruchiparea idealului de viaţă al omului învăţat şi inteligent... Deşi cărţile îmi dădeau şi multă bătaie de cap, întrucît mă făceam mai deştept peste măsură de lent şi pe acest drum de durată adunam tot felul de nimicuri tipărite. Dar nici una din achiziţiile mele nu mi-a pricinuit atîţia nervi, cîţi îmi pricinuia acum apariţia printre cărţile mele a siluetei acestui personaj cu capul lunguieţ şi subţire ca un cuţit ruginit.

— Şi totuşi ce doriţi ? repetai eu întrebarea.

— Trebuie neapărat să stau de vorbă cu dumneavoastră, îmi răspunse.

— Despre ce anume ?

— Despre soarta mea şi a dumneavoastră, zise el pe un asemenea ton de parcă ar fi fost dinainte convins că-l voi refuza.

N-am încercat să-l fac să-şi schimbe părerea. Prezenţa noastră, a amîndurora, în această cameră mi se părea de neconceput, întocmai ca şi prezenţa într-un butoi în mers a unei pietre şi a unei sticle, deşi ambele puteau fi din unul şi acelaşi material.

— Din spusele dumneavoastră aş putea trage concluzia că într-un chip cu totul ciudat destinele noastre ar fi legate între ele ?

El răspunse :

— Găsesc că sînt legate.

— Mi-aţi rostit numele. Pesemne, mă cunoaşteţi ? Aş dori şi eu să ştiu : cine sînteţi ?

Tăcea. Mi-am formulat mai concis şi pe un ton mai iritat întrebarea. Chipul lui lunguieţ, ruginit se schimonosi. Răspunse :

— Tăceam, fiindcă vi s-ar fi putut părea că-mi permit o comportare lipsită de simţul măsurii. Din păcate nu glumesc, spun adevărul, drept pentru care voi aduce dovezi incontestabile.

După un scurt răgaz, adăugă :

— Vedeţi dumneavoastră, eu sînt într-adevăr Ahasver, cosmopolitul.

— Vreţi să spuneţi că şi dumneavoastră lucraţi la elaborarea scenariului „Ahasver“ ? Sau urmează să interpretaţi rolul lui Ahasver în scenariul meu ? Dar despre asta n-avem ce discuta : am renunţat să mai lucrez la acest scenariu !

— Vă cer iertare. Se vede, Ilia Ilici, că nu m-aţi înţeles, mi se adresă vizitatorul trăgîndu-şi înapoi capul lunguieţ. Vedeţi dumneavoastră, sînt cu adevărat Ahasver. Chiar Ahasver acela... mă rog, doar ştiţi legenda lui!

Mantaua de camuflaj din foaie de cort, ghetele soldăţeşti ponosite, cu pingele de cauciuc, pantalonii bufanţi peticiţi, bluza ruptă, unsuroasă ca a unui şofer, capul lunguieţ, cu barba nerasă, ochii umflaţi, glasul stins, toate contrastau într-atîta cu descrierea vieţii lui Ahasver plăsmuită undeva în singurătatea chiliei

unei mănăstiri medievale, încît am izbucnit în hohote de rîs, lucru care în general nu mi se prea întîmplă.

Vizitatorul privea cu modestie într-o parte şi-şi coborîse nasul lung şi murdar spre poalele mantalei tot atît de lungi şi de soioase.

— Am mai avut prilejul să aud că personajele îşi caută autorul, am adăugat printre hohote de rîs, dar oricum ele apar sub o înfăţişare mai mult sau mai puţin cuviincioasă. Dumneata, a cărui legendă e aproape tot atît de cunoscută ca acelea ale lui Faust şi Don Juan şi în orice caz mai populară decît acelea ale lui Robert Diavolul, Roland, Robin Hood, dumneata să cutezi a mi te înfăţişa într-un chip atît de necorespunzător ?! Ha-ha-ha !...

— Găsesc îndreptăţit rîsul dumneavoastră batjocoritor, îmi răspunse tristul meu vizitator, şi-şi întoarse spre mine capul lunguieţ. Nu rîd eu însumi doar pentru că sînt peste măsură de extenuat. De altfel, trebuie să scoateţi în evidenţă provizoratul existenţei mele, aşa cum coperta unei cărţi subliniază şi dezvăluie o epocă. Dacă aş fi rîvnit nemurirea sau m-aş fi pretins profet, aş fi îmbrăcat veşminte mai ciudate, cum purtau, de pildă, Lev Tolstoi sau Rabindranath Tagore...

— Să-l lăsăm pe Lev Tolstoi ! Susţii că nu rîvneşti nemurirea şi că, dimpotrivă, umbli după o existenţă temporară ? Asta înseamnă că-ţi cauţi moartea ? Înseamnă că Gorki are dreptate ?

— Cu ce ?

— Cînd afirmă că nemurirea asta nu-i mare chilipir : a trăi mult e totuna cu a suferi mult. De altfel, liniștește-te ! Nu-ți este dat să trăiești vreme îndelungată.

— Ah ! De ce spui asta ?

— Pentru că așa poftesc !

Era o cruzime să amintești de moarte unui om aproape muribund. În trecut, dacă mi s-ar fi întîmplat una ca asta, aspectul zdrențărosului cu capul lunguieț, care, după vorbele mele, se prăbuși peste teancul de reviste „Russki arhiv" ar fi făcut să-mi fie greață de mine însumi.

Acum dimpotrivă. Mă simt obligat să adaug că, în ce mă privește, sînt înalt, musculos, am o față lătăreață și un nas cam turtit. Și iată-l pe cel bine legat, cu fața lătăreață, într-o poză nepăsătoare, cu palmele sprijinite de marginea mesei de scris, stînd ușor aplecat spre omul cu capul lunguieț. Stă și rîde în hohote. Mai mult decît atît : nu numai că rîde în gura mare, dar hohotele de rîs îi provoacă o desfătare fără margini ! „Ăsta-i un spion, un ticălos, un provocator — căutam să mă conving eu însumi, habar n-am cine l-a trimis și pentru ce, dar e fără îndoială un provocator, și eu am să-ți smulg masca, canalie, am să te demasc ! Oricît ai da tu din colț în colț, oricum te-ai ascunde, eu tot am să te demasc și am să te dau cu capul de pereți, cu capul de pereți".

Hohotele mele de rîs deveneau tot mai neînfrînate, mai isterice. S-ar fi cuvenit să mă stăpînesc, dar nu puteam, pur și simplu nu eram în stare ! Pentru prima oară în viața mea simțeam în mine o asemenea rece și irezistibilă furie, încît aveam impresia că n-o să mă mai pot liniști vreodată.

Vizitatorul meu ședea turcește pe vraful gros de reviste, înălțîndu-și capul și umerii, din care pricină capul îi părea și mai lung.

Înlăuntrul ființei mele, ca de-a lungul unui jgheab înghețat, se scurgea o turbare grea ca mercurul. Îmi fulgeră prin minte : „Nu cumva individul caută adăpost pentru noapte ? De vreme ce nu-i înregistrat nicăieri, nu-i fugit oare dintr-un lagăr de concentrare oarecare ? Și nu tot de asta rabdă el atît de docil insultele mele ?" Nu, categoric nu ! În fiecare gest al vizitatorului mă străduiam să descopăr rațiuni importante, pentru a adopta numaidecît față de el o atitudine ostilă.

— Dacă cumva ești vreun arestat... sau chiar un criminal...

— Vai, Ilia Ilici, se poate !

Atunci i-am repetat :

— Cine ești, în definitiv, și pentru ce ai venit la mine ?

Chipul i se schimonosi din nou. N-avea chef să răspundă, și dacă aș fi repetat încă o dată întrebarea, aș fi primit răspunsul care m-ar fi scutit mai tîrziu de multe suferințe. Abia acum înțeleg că ar fi trebuit să bag spaima într-însul și atunci ar fi șters-o. În nici un

caz nu trebuia să-l las la mine ! Dar, vai, cum s-a dovedit, furia n-a fost suficient de fermă ! Şi, pentru o clipă, m-a cuprins un sentiment de milă pentru dînsul. Milă amestecată cu curiozitate... Este cel mai primejdios amestec. Aşadar m-am lăsat pradă compasiunii, doar unui pic de compasiune, şi vizitatorul meu, gata, m-a şi înhăţat ! El mă întrebă precipitat :

— Îmi îngăduiţi să vă dezvălui de unde mi se trage numele de Ahasver ?

Mai cu voie, mai fără voie am răspuns totuşi :

— Înseamnă deci că Ahasver e o poreclă ?

— O, fireşte ! Numele meu adevărat este Paul von Eitzen. Dacă aţi cercetat temeinic materialele referitoare la Ahasver aţi dat, desigur, de numele meu. Paul von Eitzen ! Doamne, cît e de frumos numele acesta şi cît de bine se potrivea cu străzile oraşului Hamburg ! Eu, vedeţi, sînt de fel din Hamburg. Paul von Eitzen. Doctor în Sfînta Scriptură şi slujitor al Domnului, de la Schleswig... Ah, ce mult e de atunci ! În anul 1547 eu, Paul von Eitzen, după ce mi-am încheiat studiile la Wittenberg, m-am înapoiat fericit la părinţi, la Hamburg. Părinţii mei erau originari din Amsterdam. Făceau negoţ cu piei, cu piei imprimate mai cu seamă. Nu erau bogaţi... ci mai curînd în pragul ruinei... La ce-aş ascunde asemenea secrete comerciale tardive ! Ei erau săraci, sărac sînt şi eu !

— De ce te-ai întors fericit la Hamburg ? Îţi iubeai părinţii ?

— Îi uram : să te ruinezi tocmai în zilele în care mie îmi trebuiau bani mai mult ca oricînd !

— A, erai îndrăgostit ?

— Da.

— E povestea unei iubiri fără de noroc ?

— A unei iubiri blestemate !

— Blestemate de cine ?

— De ea însăşi, pesemne : mai presus de ea nu există Dumnezeu. Asta o ştiu acum cu certitudine.

— Oho !

— De ce grecii au dobîndit nemurirea ? Vreau să spun... în artă, pentru că, biologic vorbind, o altă nemurire nu e cu putinţă. Pentru că ei o aveau pe Afrodita, zeiţa iubirii.

— Noi o avem pe Maria, Maica Domnului.

— Da, dar ea e Maica Domnului, adică Născătoare de Dumnezeu, şi deci, mai presus de toţi : poftim, să mai încerce şi alta să nască pe Dumnezeu ! E cu neputinţă. Afrodita însă a avut grijă de dragostea tuturor şi era foarte democratică în totul. Nu există alt Dumnezeu în afară de Dumnezeul iubirii !

— Iartă-mă, te rog, al iubirii carnale sau al iubirii spirituale ?

— Una decurge din cealaltă, să le delimitezi este cu neputinţă... Ascetismul e cea mai mare crimă.

— Prin urmare, iubirea carnală e mai presus de toate ?

— Mă rog, dacă vreţi, da!
— Părinţii dumitale au fost evrei?
— Mă chestionaţi în spiritul lui Rozanov[1]?
— Nu, dar începuseşi să povesteşti despre părinţii dumitale.
— Da, da! Ei, repet, sînt olandezi, originari din Amsterdam.
— Pe Ahasver toţi îl consideră evreu.
— Şi pe mine de asemeni. Am stat şi într-un lagăr de concentrare hitlerist. Ce-i drept, puţină vreme, doar mie nu mi-e dat să zăbovesc prea mult într-un singur loc. Eu umblu mereu.
— Ştiu. Ce te-a prefăcut totuşi în Ahasver?
Îşi revenise puţin. Temerile şi neliniştile, care-l chinuiseră, se şterseseră de pe chip. Rămase numai o expresie bolnăvicioasă. Ochii prinseră culoare, aveau o nuanţă vagă de bere. Îmi răspunse mai degajat:
— Ştiţi doar că-i de-ajuns omului să fie stăpînit de setea neînfrînată de glorie şi de avere, pentru ca asta să-i pricinuiască durere şi suferinţă.
— Înseamnă oare că pribegia dumitale, care ţine de aproape patru sute de ani, îşi are izvorul în setea de glorie şi de avere?
— Cartea vieţii mele este alcătuită din numeroase pagini, răspunse el. Îngăduiţi-mi să vă dezvălui doar prima pagină, care este şi cea mai înspăimîntătoare.

---

[1] Rozanov Vasili Vasilievici (1856—1919), critic, publicist şi filozof reacţionar rus, apologet al autocraţiei şi misticismului.

— Se numea Claudia von Kehen.
— Cum?
— Claudia von Kehen. Vă surprinde, se vede, numele Claudia? Într-adevăr, se întîlneşte rar în Germania, dar pe atunci...
— Vorbeşte-mi mai departe despre ea.
— Era fiica unor oameni de vază, bogaţi. Ne iubeam. De fiecare dată cînd izbuteam să dau o fugă la Hamburg mă întîlneam cu ea. Era minunată: zveltă, viguroasă, inteligentă, plină de foc.
Şi eu eram îndeajuns de puternic şi zdravăn. Mă dorea, o doream. M-ar fi urmat îndată ce i-aş fi cerut-o. Dar încotro? În sărăcie? Ca salaori? Nu pierdeţi din vedere că în acele timpuri deplasările erau mai dificile decît în vremea noastră, vremea permiselor şi a autorizaţiilor. Pe noi ne-ar fi putut uni, adică, pentru totdeauna, numai banii şi gloria. Amîndoi jinduiam iubirea eternă. Mai exact, eu... Ea, mă rog, s-ar fi împăcat şi cu una efemeră, păcătoasă chiar, fără cununie şi fără consimţămîntul părinţilor. Eu însă ţineam morţiş la cununie, la un ospăţ de nuntă, despre care ar fi vorbit pe urmă tot oraşul, la vizite şi celelalte... „Dar este cu neputinţă! exclama ea indignată. Părinţii tăi sînt săraci." „Am să mă îmbogăţesc şi am să mă acopăr de glorie, chiar dacă pentru asta ar trebui să trădez tot ce-i mai sfînt pe lume!" îi răspundeam, şi ea, speriată, îşi făcea cruce, ca, peste o clipă, să se lipească de mine înspăimîntată şi să mă

întrebe : „Ce faptă îngrozitoare ţi-ai pus în gînd să faci ?“ Ceea ce eu însumi nu ştiam.

În prima duminică, după ce m-am întors acasă, m-am dus la biserică. În timpul predicii am remarcat un bărbat înalt, cu părul lung, căzîndu-i pe umeri. Desculţ, stătea chiar în faţa amvonului ascultînd cu multă atenţie cuvintele predicatorului. Statura pelerinului era relativ puternică şi tînără, dar pe chip i se zugrăvea atîta suferinţă, de parcă o durere imensă, neostoită îi măcina făptura de multă, de foarte multă vreme. Încă din fragedă copilărie eram cam ipohondru şi resimţeam cu acuitate nu numai propria-mi durere, ci şi durerea altuia. Ori de cîte ori predicatorul pronunţa numele lui Isus, pelerinul, cu un strigăt de durere abia auzit şi cu expresia celei mai înalte evlavii, se lovea în piept şi suspina cu glas tremurător şi atunci haina peticită, trasă de-a dreptul pe trupul gol, i se umfla la piept. Iarna era foarte aspră, iar pelerinul, în afară de haină şi de o pereche de pantaloni ferfeniţă, nu avea nici o altă îmbrăcăminte. Şi alţii se minunau privindu-l pe pelerinul acela, dar numai mie îmi venise în minte un gînd îngrozitor şi imoral.

— Ai înţeles asta numaidecît ?

— O, nu ! Mult mai tîrziu. El suspină : Da, mult mai tîrziu. N-aş putea preciza cînd anume... Pare-se, după vreo cîţiva ani, cînd am înţeles puterea divinităţii dragostei, care la mînie m-a şi nenorocit. V-am spus cumva că una din ocupaţiile mele preferate era paleografia, adică citirea manuscriptelor antice, cercetarea lor ? Da, eu, Paul von Eitzen, am fost un excelent paleograf ! Cunoştinţele mele mă izolau de restul lumii mai tare decît cea mai zdravănă îngrăditură cu care orice bun gospodar îşi împrejmuieşte casa. Şi tocmai aceste cunoştinţe ale mele mi-au adus nenorocirea...

— Adineaori spuneai că altceva te-a nenorocit ?

— Da, da, altceva, se înţelege, altceva. Dar, vedeţi dumneavoastră, şi cunoştinţele mele scolastice mi-au provocat daune mari. Mă uitam la pelerin, la chipul lui parcă din vremuri străvechi şi mi-a evocat nişte manuscripte de pergament. Mi-am adus aminte şi de un manuscript, citit nu de mult la Wittenberg. Autorul lui era Matthew Paris [1], un cronicar englez mort în anul o mie trei sute cincizeci şi patru. În cronica sa el scrie că în anul 1228 în Anglia a sosit din Armenia arhiepiscopul Grigori. Acesta a relatat că l-a văzut pe Kartaleus, omul cu obrazul bătrîn de cînd lumea, care vorbea o limbă străveche. Pe vremea cînd a fost osîndit Hristos, acest Kartaleus fusese portar la pretoriul lui Pilat din Pont. Roman, poate ? Cine ştie ? Cînd, osîndit la moarte, Isus trecea pragul pretoriului, Kartaleus, izbindu-l cu pumnul în spate şi rînjind dispreţuitor, i-a spus : „Mişcă, ce mai aştepţi ?“ La care osînditul i-a răspuns. „Eu

[1] Benedictin englez, autor al unei lucrări intitulate „Marea cronică a Angliei“, mort în 1259.

pot să mai aştept. Dar pentru tine timpul se va scurge mai greu în aşteptarea venirii mele". Şi plecă mai departe, iar Kartaleus, căruia slujba nu-i îngăduia să părăsească pretoriul, o porni după el, atras de dorul pribegiei... Şi iată, după o mie de ani, pe cînd arhiepiscopul Grigori îşi străbătea eparhia, îl întîlni pe Kartaleus. Singur, printre stîncile albastre-cenuşii ale Armeniei, undeva lîngă lacul Van, acesta plîngea cu suspine. Plîngea, stăpînit de un gînd care niciodată nu te lăsa să adormi, niciodată nu te lăsa să te opreşti, nu te lăsa să mori niciodată. Înţelegeţi, Ilia Ilici, despre ce anume gînd vorbesc ?

— Bănuiesc.

— Mă bucur. Îmi daţi voie să continui ? Aşadar, gîndul acesta — am să vorbesc mai pe larg despre el mai încolo — mi-a fulgerat prin minte încă pe cînd citeam cronica lui Matthew Paris. „De ce oare legenda lui Kartaleus a rămas uitată în această cronică ? Doar graţie ei aş putea dobîndi şi glorie, şi bani, şi dragostea aceleia care nu mă iubeşte !" Mă uitam la pelerin şi mă gîndeam : „Kartaleus, o Kartaleus ! Nemuritorule, ai fost uitat ! Te voi readuce la viaţă. Mari bogăţii şi glorie îl aşteaptă pe acela care l-a văzut pe Kartaleus, care a stat de vorbă cu el. Totul e să te pricepi să găseşti cuvinte frumoase, răsunătoare, convingătoare, la auzul cărora vibrează inima oricărui creştin". Şi iată, privind la acest pelerin cu chipul tăbăcit ca pergamentul, mi se păru, Ilia Ilici, că am şi găsit acele cuvinte despre

care îţi vorbeam şi că mă aflu în pragul bogăţiei şi gloriei !...

Pe măsură ce vizitatorul meu se cufunda în trecut, îi cercetam părul aspru şi rar ca barba ursului şi parcă mi se năzărea o catedrală din Hamburg, cu ferestrele de forma unor frunze romboidale prin care se revărsa lumina cenuşie a unei primăveri timpurii, cu băncile de lemn aşezate în rînduri lungi, parcă auzeam sunetele orgii înfiorînd inimile, parcă vedeam capetele plecate ale credincioşilor... Mi se înfăţişa şi pelerinul cu chipul de culoarea acelor plante care, căţărîndu-se pe ziduri, le năruie. Îl vedeam şi pe Paul von Eitzen, cu chipul său lacom de lup, cu buzele albe cenuşii, uscate de emoţie.

— Eram sărac lipit. Ea — fiica unui miliardar, ca să mă folosesc de terminologia actuală. O iubeam, o doream, eram puternic, zdravăn. Ea de asemenea. Cum puteam să ne unim cu cununie, şi nu în colba unui pescar sau a unui tîlhar ? Şi m-am gîndit : Ahasver ! „Aha" pe turceşte înseamnă conducător, stăpîn, iar „sfera" — ştiţi ce este. Stăpînul cerurilor ! Doar cerurile pot, dacă pot în general, să dispună de nemurire. Şi m-am adresat lui Dumnezeu, i-am cerut consimţămîntul pentru marea minciună : „Fie-mi îngăduit să-l născocesc pe Ahasver ! Dă-mi voie ! Acesta e un mit, un vis, o prostie. Dar tocmai datorită miturilor, visurilor şi prostiilor oamenii înfloresc. Ce se va schimba dacă la atîtea prostii, cîte sînt pe lume, se va mai adăuga una ?" N-am primit,

desigur, răspuns, dar această minciună minunată a mea mi-a dăruit liniştea şi m-a înveselit. Ahasver, Ahasver ! Un cuvînt scornit, care adineauri doar îmi părea străin şi îndepărtat, îmi deveni acum atît de apropiat. „Te iubesc, Ahasver, tu mă vei îmbogăţi, nu-i aşa ? A existat Kartaleus, romanul ; am făcut un semn cu mîna şi, iată, te-ai ivit tu, Ahasver, evreul... şi ai devenit străinul făptuirilor blestemate, care trăiesc acum în număr atît de mare la periferia de sud a Hamburgului !... Ha-ha !

— Şi atunci ?

— Mi-e ruşine, Ilia Ilici. Îngăduie-mi să-mi închei aici povestirea. Îmi închipuiam că voi fi în stare să vă redau toate amănuntele... dar nu-mi pot reţine lacrimile. E gîndul care îţi răpeşte somnul pentru totdeauna ; nu ai voie să batjocoreşti pe zeul iubirii !

Vizitatorul meu se ridică precipitat. Un teanc din revista „Russki arhiv" lunecă într-o parte cu zgomot înfundat. Faţa prelungă a vizitatorului era udă toată de lacrimi. Dar de ce oare nici acum nu simţeam milă pentru el ? Lacrimi ? O, aceste lacrimi pe faţa lui au fost, fără îndoială, din vremuri apuse, un scut pentru el !

Pe deasupra, mă simţeam şi obosit : îi urmărisem povestirea cu o încordare destul de puternică. Mi-era somn.

Am mormăit ceva, că o să-mi povestească, chipurile altă dată. Vizitatorul, tîrşîindu-şi picioarele clătină negativ din capul său lunguieţ şi ne despărţirăm. Deşi se lumina de ziuă,

prin geamurile scării nu răzbătea lumina, iar silueta vizitatorului se distingea din ce în ce mai greu. De altfel mi se păru că devenise parcă mai înalt, mai lat în umeri şi parcă şi capul i se mai rotunjise. Ca să-l văd mai bine am ieşit pe palier. Paşii lui uşori erau parcă mai grăbiţi acum. Silueta lui dispăru. În strădania de a mă descotorosi de presupunerile absurde care mă buimăceau de tot, m-am întors în camera mea şi m-am culcat.

Renunţarea la scenariul „Ahasver" se afla, ca şi mai înainte pe masă. M-am ridicat din pat şi l-am recitit. Mi se păru searbăd, lipsit de energie. L-am scris din nou într-o formă mai tăioasă... Deşi cineaştii nu aveau nici o vină. Doar nu ei mi l-au trimis de Ahasver şi nu lor le aparţinea aiureala asta sîcîitoare şi plicticoasă ca un tăun într-o zi de vară. Atunci cui ? Nu cumva mie însumi ?

În ceasurile care au urmat m-am simţit infect, iar zilele următoare au fost pentru mine şi mai infecte, şi mai dezgustătoare. Era o vară ploioasă, cu vînturi dese şi reci dinspre nord. Hoinăream pe cheiurile rîului Moscova, ce se întindeau ca nişte panglici nesfîrşite şi, nemaiavînd putere să mai lupt cu urîtul, m-am dus la comisariatul militar. Un tînăr locotenent m-a întîmpinat cu căldură. M-a trimis neîntîrziat la un medic, ăsta — la un altul, şi, în sfîrşit, după un consult în trei mi-au declarat că inima... funcţionează nu prea grozav,

și că arăt mai rău decît data trecută... „Ce-i cu dumneata, parcă te-ai făcut mai scund? Ce-ar fi să te măsurăm?“ M-am așezat lîngă riglă. Medicii schimbară niște priviri nedumerite și corectară niște cifre în „dosarul“ meu. Apoi medicul-șef îmi spuse :

— În general, ce-i zorul ăsta să pleci pe front ? Întremează-te întîi.

— Mă așteaptă prietenii, am răspuns eu, deși pe front n-aveam cine știe ce prieteni ; comandasem o companie de transmisiuni și de mult nu mai primisem nici o veste de acolo.

— Or să te mai aștepte.

— Oare e posibil să am halucinații ? întrebai din senin, fără speranță, de altminteri, că doctorul îmi va spune adevărul.

Mă examină din nou, îmi puse tot soiul de întrebări și spuse :

— Halucinații ? Apoi, după o clipă de tăcere, adăugă : Nu este exclus. Dar nu trebuie să te alarmezi prea tare ; cel mult peste vreo două-trei luni o să dispară. Fumezi ? Te-ai lăsat ? Fumează.

Și mă tratä cu o țigară.

Țigara mă liniști. „Delir, deci ? Perfect ! mă gîndii, vibrînd tot de bucurie. De vreme ce medicul și-a dat seama că e vorba de un delir, dispare el repede. Mă fac bine și-l uit pe acest Ahasver... Și dat fiind că am delir n-aș putea să-l îndepărtez pe iubitul Klavei ? Ce haz ar avea ca el să fie Ahasver !“

Klava făcea serviciul la sectorul poștal de pe Ordînka. Primea telegramele. M-am apropiat

de ghișeul ei. Stăteam la rînd și auzeam glăsciorul ei atît de familiar ; mîna ei întindea recipisele și restul : de vreo patru ori rîndul se formase și se terminase, iar eu rămîneam pe loc... Cînd, în sfîrșit, sala se golise, la ghișeu apăru chipul ei obosit, palid-cenușiu, cu ochii mari... Și, fără să pară mirată din cale afară, mă întrebă :

— Ai venit să te căiești ?

— Să mă căiesc, am răspuns. Să mă ierți pentru Gheenova.

— Cum ? mă întrebă ea rîzînd.

— Îți modificasem numele de familie.

— Nu zău ? Nu-mi amintesc. Chiar dac-ai făcut-o n-a ieșit rău de loc, Gheenova ? ! E chiar sugestiv. În ce mă privește, Ilia Ilici, mă simt într-adevăr ca o hienă, căreia i-au cotonogit picioarele. Hienele unde trăiesc ? În mlaștini ?

— Hienele ? Printre pietre și nisipuri.

— Ei, dar în asemenea locuri se moare mai ușor. În mlaștină e mult mai greu. Da, frumos ! adăugă ea cu un suspin și înmînă unui client un formular de telegramă.

Am așteptat pînă ce omul și-a scris și achitat telegrama, iar după plecarea lui, Klava și-a ridicat ochii umezi de lacrimi și mi-a șoptit precipitat :

— Știi, Ilia Ilici, m-am vîndut ! Nu gesticula și nu protesta : trebuie să mă grăbesc cu mărturisirile, pînă nu vin alții cu telegramele. Nu pentru bani, desigur, pentru hrană și locuință. M-a ademenit unul de la trustul pescăresc :

trebuie că el vinde pe sub mînă pateuri cu peşte. M-am mutat la el, ne-am înregistrat la oficiul stării civile...

— Nu înţeleg, de ce vorbeşti de vînzare, de vreme ce aţi trecut pe la oficiul stării civile ?

— Adică, din punct de vedere formal, totul e în ordine, în esenţă, însă m-am vîndut. E bătrîn, pîntecos, botos, chel, mă dezgustă ; din cauza lui am îndrăgit orele suplimentare.

— Te-ai mai înţolit, cel puţin ? am întrebat-o într-o doară.

Mai tîrziu abia am priceput de ce-i pusesem această întrebare : tare n-aş fi vrut să fie la mijloc cine ştie ce faptă eroică. Mi-era frică ! Simţeam : dacă a făcut vreun gest eroic, gata, am iertat-o, şi, încep s-o iubesc, cum nimeni n-a iubit vreodată. Şi ea m-a înţeles şi i s-a făcut milă de mine : „Cum adică, să te chinuieşti, pentru mine, pentru Klava, care s-a vîndut pentru plăcinte ? Asta-i bună !"

Şi îmi spuse :

— M-am îmbrăcat binişor.

— Ia să te văd, ieşi de acolo !

— După părerea dumitale, va să zică, trebuie să vin la slujbă cu mantoul ?

— Chiar mantou ?

— Te asigur.

— S-a mutat şi mama cu voi ? Dar nepoţica cea mică ? Ele ce mai fac ?

— Toţi sînt bine sănătoşi. Treci pe la noi, Ilia Ilici, îţi fac cunoştinţă cu bărbatul meu, care, la urma urmei, e un om ca toţi ceilalţi. Desigur, n-are la activ vreo faptă eroică, să furi plăcinte, nu prea seamănă a aşa ceva, ce zici ?

Dar oricum, e un om bun, şi asta e bine... numai că e chel... Nu-mi plac oamenii cu chelie, Ilia Ilici.

— Ahasver nu e chel, m-am pomenit rostind pe neaşteptate.

Ea îşi aminti povestirile mele despre Ahasver. Amintirea lor era, pe semne, însoţită de sentimente apăsătoare, neplăcute ; mă întrebă în silă :

— Cine mai e şi ăsta ?

— Unul dintre nemuritori, nu-ţi aminteşti ?

— Nu, îmi răspunse ea şi apoi cu o ciudată iritare în glas se adresă unui solicitant : Şi de ce, mă rog, aveţi nevoie de patru formulare ? E război, trebuie să facem economie de hîrtie.

Şi-i trînti solicitantului două formulare. La ghişeu se făcuse o coadă serioasă... Am plecat fără să-i fi spus că sînt chinuit de deliruri. La ce bun ? Să-i trezesc milă pentru mine ? Mila, fireşte, se afla la doi paşi de iubire, dar eu, în delirul meu, n-am nevoie nici de milă, nici de dragoste ! Trebuie să mă lecuiesc, să mă lecuiesc... Dar cum ?

★

Începeam treptat să mă liniştesc. Dormeam mai bine. Viaţa îmi părea mai ispititoare, mai frumoasă, mai înălţătoare, privirile trecătorilor mai puţin muşcătoare. Gînduri mai gingaşe, mai puţin întortocheate erau semnul unor idei artistice, pe care nu mi le puteam încă defini. Un scenariu, o piesă, o nuvelă ? Încă nu ştiam bine ce înseamnă toate astea...

Țîrîitul pătrunzător și prelung al soneriei mă deșteptă. M-am sprijinit cu spatele de speteaza divanului. Sunetul tăios, mai scurt, ascuțit ca vîrful acului, se repetă. Recunoscusem maniera asta de a suna... A, ticălosul !

Și cu un sentiment de bucurie răutăcioasă aproape, am deschis ușa. Îmi venea să-i strig : „Paul von Eitzen, tu ești ? Ah, drace ! Ai venit să-mi iei sufletul ? !"

Vizitatorul meu, vă jur, evident mai scund, de parcă i-ar fi ros cineva partea de jos a trupului, dădu din cap și se furișă repede în camera mea. Se așeză de data aceasta cu oarecare grație, pe un vraf din „Russki arhiv" și, fără să motiveze cauzele apariției sale, rosti aproape cu căldură în glas :

— Ne-am oprit, Ilia Ilici, pare-mi-se, acolo unde trebuia să insuflu viață numelui de Ahasver ?

— Ce mai vrei, frățioare, sau ții să mă aiurești de-a binelea ? i-am spus enervat, încercînd totodată, la vederea lui, o anume satisfacție nelămurită. Mă mai și trezești din somn pe deasupra. Și i-am arătat divanul desfăcut, pernele, cearșafurile.

— Dumneavoastră n-aveți decît să vă închipuiți că dormiți mai departe, chicoti vizitatorul meu. În zilele noastre mistica a decăzut și este disprețuită, dar somnul mai are încă toate drepturile, cu atît mai mult somnul cel dulce.

Numai pentru ca nu cumva să creadă că mă simt adormit i-am spus vizitatorului meu că numele lui Ahasver a fost pus în circulație în

anul 1602, datorită unui exemplar tipărit din „O nouă comunicare despre jidovul din Ierusalim, numit Ahasver" a lui Paul von Eitzen. Așa, cel puțin, afirmă Grosse, care a văzut un exemplar din această lucrare.

— Da, lucrurile stau cam așa, îmi spuse vizitatorul. Mi-a fost dat, vedeți dumneavoastră, să-mi bat mult timp și foarte serios capul cu impunerea acestui nume. Memoria omenească e leneșă. Îi place să rețină ceea ce îi este mai apropiat. În Belgia, de pildă, încercaseră să mă boteze Isaak Lacedemonianul sau, uneori, Grigorieus. În Italia — Battadie sau fratele Giovanno. În legendele bretone mă veți găsi și azi sub numele lui Budedes, ceea ce în traducere înseamnă „cel care l-a înghiontit pe Domnul". Eu o țineam morțiș, că numele meu este Ahasver !

— Și de ce țineai așa de tare ?

— Pentru că dacă ideea e limpede, atunci expresia ei verbală trebuie să fie și ea clară și precisă... Nu-i așa ? Consideram că numele Ahasver exprimă pe deplin ideea mea. Omenirea trebuie să se obișnuiască mai grabnic cu acest nume și să-l cunoască bine. Pe alocuri dorința aceasta a mea întîmpină rezistență, dar curînd am obținut mai mult decît aș fi dorit. Mi-a venit în ajutor o întîmplare fericită. De altfel, relativ fericită. Pelerinul despre care vă povestisem ultima oară a fost invitat la masă la familia von Kehen... Mă simt de asemeni obligat să adaug că Claudia von Kehen avea pe atunci un logodnic — a nu, nu pe mine !

De aceea trebuia să mă grăbesc. Logodnicul Claudiei era un oarecare Karl Braman, un bețiv, un destrăbălat, altfel un tip pătrunzător, în sensul rău al cuvîntului, bineînțeles. Era bogat, bogat ca un prinț. Friedrich Varesi, cel îmbrăcat ca pelerin și care plecase spre locurile sfinte ca să-și spele păcatele, nu era nici el un om lipsit de avere. În timpul mesei pelerinul se îndrăgosti de Claudia și, fără întîrziere, o ceru în căsătorie. După ce se sfîrși masa logodnicii Claudiei se duseră la cîrciumă... La periferia de sud a Hamburgului, se afla o cîrciumă foarte bună „Foarfecele de aur". Acolo i-am și cunoscut. După ce s-au îmbătat zdravăn, au început să se certe, firește, din cauza logodnicei. Așteptînd momentul potrivit, am spus : „Ce v-a apucat ?... Doi oameni atît de nobili și de cinstiți să vă luați la harță pentru o tîrfă oarecare ?" Îmi cerură explicații. Le-am spus : „Am să vă procur dovezi și nu explicații verbale. Cît merită, după părerea dumneavoastră, ca amîndoi să vă culcați cu ea ? Vă previn, prețul nu e mic. Și am vîndut-o.

— Ai vîndut-o ? Amețind-o și atrăgînd-o în bîrlog ?

— A venit acolo singură.

— De ce ?

— Pentru a-și dovedi iubirea ! Firește, aici a fost și mîna Afroditei, care îi dăruise Claudiei, încă din născare, prea multă senzualitate. Eu înălțasem o stavilă prea mare, peste care această senzualitate nu putea trece. Claudia

nici nu bănuia cît vibra de încordare stavila aceasta ! Ei, și, pierzîndu-și capul din acea senzualitate, din spirit de sacrificiu, din dragoste și totodată din dispreț pentru mine, ea consimți... Noaptea aceea n-a fost pentru mine din cele mai bune. Tremuram de indignare împotriva mea, împotriva Claudiei, împotriva celor doi ticăloși mînați de pofte... Cînd spre dimineață pe Claudia au dus-o la mătușa ei, unde ne întîlneam de obicei, eu am aruncat două cadavre, pe al lui Karl Braman deasupra și pe al lui Friedrich Varesi dedesubt, în dreptul casei celui mai bogat evreu și am învinuit de omor pe toți evreii din cartier. Martori am găsit cu ușurință : erau chiar ostașii care-i uciseseră la cererea mea și pe Karl Braman și pe Friedrich Varesi. Cartierul evreiesc era în flăcări, iar eu umblam prin oraș povestind tuturor trecătorilor de Ahasver : cele mai durabile legende se nasc în vîlvătăile orașelor incendiate... Amintiți-vă de Troia.

Vă spuneam că la ieșirea din biserică l-am oprit pe pelerin și l-am întrebat : „Cine ești ? De unde vii ? Încotro te duci ? Cît timp ai să rămîi la Hamburg ?" Iată ce întrebări paremi-se că i-am pus. Și el parcă îmi răspunse că se numește Ahasver și că e cizmar de meserie și că ar fi văzut cu proprii săi ochi cum oștenii romani l-au țintuit pe Isus pe cruce și cum s-a înălțat El la ceruri și așa mai departe ! Și de atunci a pornit Ahasver la drum... A străbătut multe țări și orașe, și aducea ca dovadă o mulțime de amănunte din viața altor

popoare. Despre viaţa lui Hristos el mi-a relatat multe asemenea amănunte, pe care nu le găseşti nici chiar la evanghelişti. Mi-a descris foarte amănunţit ultimele clipe ale lui Hristos, deoarece, vezi bine, el a fost personal de faţă la tot ce s-a întîmplat la moartea lui...

Aşa a început gloria lui Ahasver şi a mea de asemeni.

— Dar Claudia von Kehen ?

— Ea s-a dovedit a fi adevărata vinovată de toate îngrozitoarele mele suferinţe. Atunci cînd eu, după ce răspîndisem legenda lui Ahasver, am apărut în faţa ei cu banii obţinuţi pe calea ce vă e cunoscută, ea m-a blestemat. Credeţi cumva că pentru faptul că am vîndut-o ? Asta ar fi fost ilogic, şi ea, vă repet, era o fată foarte deşteaptă. Doar consimţise ea însăşi să se lase vîndută ! Nu, ea mă blestemă şi mă izgoni pentru că ucisesem pe cei doi care o fecundaseră... pe cele două canalii ! Vă place una ca asta ? Ea mă-nţelegeţi, nu mai era în stare să se uite la ucigaşul celor doi taţi ai copiilor ei... De parcă se pregătea să nască dintr-o dată cel puţin patru la număr. Considerînd blestemul ei absurd şi lipsit de putere, am plecat, continuînd s-o rîvnesc în inima mea cu patimă şi jurînd să nu doresc vreodată pe altcineva în afară de ea !... Dar îmi daţi voie să povestesc mai departe despre gloria mea ?

— Gloria, pesemne, începuse să-ţi şi ofere o mare satisfacţie ?

— Întocmai ! Răzbunarea aceleea care mă blestemase începuse să-şi facă efectul. Pe atunci eu încă nu bănuiam nimic.

Începusem să primesc invitaţii de pretutindeni. Dintr-un student mărunt, fiul unui prăpădit de negustor de piei, devenii curînd o persoană respectabilă. Peste tot, de la amvon, în locuinţe particulare sau în hanuri, povesteam despre întîlnirile mele cu Ahasver ! Eram ascultat cu o lacomă curiozitate. Am dobîndit mulţi bani şi multă glorie. Am călătorit prin Germania, am fost în Franţa, am vizitat Italia.

Spuneam, mi se pare, cum, la întrebările mele, Ahasver mi-a răspuns că, în timpul judecării lui Hristos, el locuia la Ierusalim, unde îşi făcea meseria de cizmar. Cele cîteva amănunte despre piei — domeniu în care mă pricepeam foarte bine datorită meseriei tatălui meu — întreţesute în povestire, o făceau cu totul verosimilă.

Conform povestirii mele, Ahasver, împreună cu alţi evrei, îl socoteau pe Hristos drept un fals prooroc şi un rebel, care trebuia nimicit cît mai grabnic cu putinţă. După ce Pilat din Pont l-a predat pe Isus, osîndit la crucificare, acesta urma să fie condus prin faţa casei lui Ahasver. Ahasver stătea în prag, cu un copil într-o mînă şi cu un calapod de cizmă în alta. Ca la toţi cizmarii părul îi era strîns pe cap cu o cureluşă, să nu-i cadă pe frunte.

Trecînd prin dreptul lui, încovoiat sub buturuga grea de lemn, Isus s-a oprit lîngă uşa casei ca să-şi mai tragă sufletul. El se sprijini de zid, Ahasver însă, din răutate, îl goni, spunîndu-i să-şi vadă de drum. Şi aici, cu obrazul şiroind de lacrimi, reproduceam o frază pe care

o citisem în cronica lui Mathew Paris și care, chipurile, ar fi fost rostită de Kartaleus : „Eu pot să mai aștept — ar fi spus Isus — ție însă îți va veni cu mult mai greu în așteptarea venirii mele“. Isus porni mai departe, și chiar în clipa aceea Ahasver lăsă copilul jos, își scoase curelușa de pe cap și, ținînd în mînă calapodul, se duse după osîndit. A asistat la crucificarea, la suferințele și la moartea lui Isus.

Povesteam despre toate acestea cît mai amănunțit, și oamenii plîngeau în hohote auzind că Ahasver era cuprins de o spaimă nelămurită, dîrdîia strîngînd la piept calapodul pe care tot nu-l lăsase din mînă. Calapodul fusese născocit de mine, și eu mă făleam cu această scorneală : conferea autenticitate personajului cam costeliv și schematic al lui Ahasver. După moartea lui Isus, copleșit de o groază teribilă, nefiind în stare să rămînă pe loc și, cu atît mai puțin, să se întoarcă la Ierusalim, Ahasver porni în pribegie... Și pribegește pînă în ziua de azi...

— E nemuritor ?

— Da, eu afirmam că este nemuritor.

— Dar oare nu li se părea, celor care te ascultau, ciudat faptul că Hristos a lăsat în viață doar un singur păcătos ? Asta nu se potrivește din cale afară cu figura milostivului Isus.

— Oamenii îmi dădeau crezare. Le spuneam că, după părerea lui Ahasver, el a fost lăsat să trăiască pînă la Judecata de Apoi, pentru ca să depună mărturie în fața credincioșilor despre cele întîmplate și să convingă pe cei mai puțin credincioși. Oamenii îmi făceau daruri bogate

în bani și mi se dusese vestea că aș fi un mare predicator.

— În pofida faptului că adevăratul Ahasver n-a existat ?

— Tocmai de aceea ! Mit. Legendă. Prostie. Și toate mi-ar fi mers de minune, dacă n-ar fi fost dragostea Claudiei von Kehen. Ei, firește, și iubirea mea pentru dînsa. Nu Hristos, ci ea, această dragoste, a dat naștere lui Ahasver și l-a prefăcut în realitate, adică în mine însumi.

— Ei, asta-i !

— Multă vreme am crezut eu însumi că Ahasver e un personaj imaginar. Și încă cum ! Îmi rîdeam de nesocotința omenească și priveam cu mulțumire monedele galbene ca șofranul, pe care le căpătam, rod al acestei nesocotințe. Odată, după o călătorie de cîțiva ani prin Spania, m-am înapoiat la Hamburg. Am tras la hanul „Spada și oul“, deoarece gîndeam că, după atîția ani de absență, odăile mele în casa părintească ar putea fi ocupate de alții și voiam să le dau răgaz să le elibereze.

Servitorul mi-a desfăcut lucrurile, iar eu m-am dus spre casa noastră. Mi se păru mai impunătoare ca oricînd față de clădirile din jur...

Părea acum de altă culoare, parcă albastră, pe cîtă vreme, în trecut, piatra din care fusese zidită casa avea nuanța oțelului. Îl întrebai pe portar dacă prea stimabilul Otto von Eitzen, adică fratele meu, e acasă și cum o mai duce.

Portarul îmi răspunse că Otto von Eitzen a murit în urmă cu opt sau zece ani, că toți din

neamul von Eitzen au răposat și că această casă a revenit prin moștenire unor rubedenii îndepărtate. Am pălit și, tremurînd din tot trupul, am exclamat : „Cum vine asta, au răposat, cînd în fața ta se află însuși preacinstitul doctor în Sfînta Scriptură și sluga lui Dumnezeu, Paul von Eitzen în persoană !" Portarul își făcu cruce și spuse că nimeni din neamul von Eitzen nu putea să supraviețuiască pînă la o bătrînețe atît de adîncă, fiindcă Paul von Eitzen, odihnească-i Dumnezeu sufletul, ar fi trebuit să aibă azi 140 de ani : ultima oară a părăsit Hamburgul, plecînd spre Spania, acum șaizeci de ani și mai bine.

Am intrat val-vîrtej în han. Am alergat la oglindă. Văd ca și acum ornamentele în franjuri din argint suflat pe marginile oglinzii de forma unei limbi, care îmi reflecta chipul. Mi-am cufundat privirile într-însa. Sticla, tulbure, pătată mi-a întors chipul meu prelung, cu nasul coroiat. Cîteva pete pergamentoase arătau vechimea acestui chip, dar, în rest, abia dacă i-ai fi dat cincizeci de ani. Ce-i drept, vederea îmi era slăbită iar prospețimea buzelor înșelătoare... Dar o sută patruzeci de ani, o sută patruzeci !

Clătinîndu-mă am ieșit pe stradă.

Am traversat piața nu departe de ghetoul evreiesc, cînd am auzit deodată, în spatele meu un cuvînt rostit cu vădită groază : „Ahasver". M-am întors. Un băiat de evreu, bolnăvicios, cu picioarele cam strîmbe, păros, cu ochii mari, cu gura largă de forma unei seceri — parcă o văd și astăzi — mă privea.

Cîțiva copii, care îl țineau de șef, alergară în grabă. Arătînd spre mine, el le spuse cu o voce tare : „Uitați-vă la el, e Ahasver !" Și întocmai ca o mulțime de dopuri, care, scăpate dintr-un butoi sfărîmat de fundul apei, țîșnesc la suprafață, tot așa țîșniră și începură să joace pe străzile și ulicioarele ghetoului cuvintele : „Ahasver, Ahasver, trece Ahasver".

M-am simțit cuprins de spaimă, de tristețea adîncă a pribegiei, care mă chinuia de mult, dar care abia acum mi se dezvăluia cu o putere de nestăvilit. Am luat-o la fugă.

Alergam prin Hamburg și în urmă-mi auzeam : „Ahasver, priviți, fuge Ahasver, acela care l-a înghiontit pe Domnul !" Aceste cuvinte mi se lipeau de picioare, ca smoala topită. Îmi îndreptasem privirile spre cerul acoperit de pojghița trandafirie a asfințitului, implorîndu-l să-mi trimită noaptea. Și noaptea pogorî pe pămînt. Dar ce noapte mohorîtă — ca și sufletul meu ! Zăceam într-un tufiș. Toți mușchii parcă-mi erau țepeni, iar tristețea ce mă copleșea atît de adîncă, încît m-am ridicat și am pornit !

Am mers, am mers într-una, pentru că era de-ajuns să mă opresc doar cîteva clipe, ca să mi se pară că mă cufund în abisuri de groază, pe lîngă care spaima de moarte pare ca o frunză pe lîngă întreaga coroană a copacului. Să fiu eu Ahasver ? ! Să fiu eu acel Ahasver despre care au discutat și s-au contrazis atîta oamenii de-a lungul celui de-al șaptesprezecelea veac, despre care s-au scris cărți, a cărui

legendă a făcut ocolul Europei cu o uimitoare repeziciune ?

Să fiu eu nemuritorul Ahasver ? ! Sau poate acestea sînt rodul imaginației mele aprinse, îndopată cu tot felul de cărți absurde și eu nu sînt în realitate decît un bătrîn libidinos, ale cărui gînduri privesc toate înapoi, în istoria unui trecut îndepărtat !

Vizitatorul meu se sufocase aproape. Gura lui roșie-vineție era larg căscată, dînd în vileag rîn.jetul circular al dinților mari și ascuțiți. Umbra rotundă a staturii sale se clătina pe geamurile dulapului cu cărți și mi se părea că văd palele elicei unei nave... Loveau apa în tăcere, se cufundau și reveneau din nou la suprafață... Clipeam din ochi, simțindu-mă cuprins de o slăbiciune fără seamăn.

Ca și rîndul trecut, vizitatorul rupse din senin firul povestirii, de parcă l-ar fi speriat ceva. Sări de la locul lui și cu pași mult mai fermi decît atunci țîșni pe coridor, apoi pe palierul scării... după care picioarele sale începură să bată mărunt și des darabana pe trepte.

Cu chiu, cu vai, tîrîș, am ajuns la ușa de la intrare, cînd el era la parter, și am auzit limpede glasul liftierei : „Ilia Ilici ! M-am înșelat, prin urmare ?“

M-a cuprins groaza, cînd, întors în camera mea, am pătruns sensul acestor cuvinte.

Despre orice vizitator poți crede că-i țicnit sau că, în general, vizita lui, ca atare, nu-i decît o nălucire. Dar cînd, după plecarea lui, te simți fantastic de extenuat, cînd înfățișarea lui capătă propriile tale trăsături, cînd glasul său

ajunge să semene cu propriul tău glas și cînd liftiera ajunge să-l confunde cu propria ta persoană, după toate astea, trebuie să-l recunoști ca ceva real, măcar și pentru a lupta împotriva lui.

Zăceam nemișcat pe divan și mă simțeam strivit și neajutorat. Mintea mea își pierduse agerimea. În cap îmi răsuna un zgomot neplăcut. Gura și gîtlejul îmi erau acoperite cu un strat de cocleală uscată și iritantă. Mă scuturau frigurile.

Dar, dacă mă pîndea o grabnică pieire, dacă tot nu mai aveam parte de liniște, trebuia să înving, chiar dacă biruința mi-ar grăbi moartea ! Să înving ? Dar cum anume ? Măcar dacă aș putea să-l strîng pe Ahasver de beregată, să-l strivesc și să-i storc tot adevărul. Nu ! Cu forța fizică nu obții în cazul de față mare lucru, dar de cea intelectuală dispun eu oare în măsură suficientă ? De partea lui se află experiența multor secole și cunoașterea oamenilor, de partea lui — o abilitate plină de cruzime, de siguranță... Cît despre mine, ce reprezint eu ?... Dar, ajunge cu introspecțiile ! Totul trebuie făcut la timpul său. Luptă-te, zbate-te, dacă te-a lovit nenorocirea !

★

Căutînd să-mi birui slăbiciunea chinuitoare și durerile de cap, zilele următoare le-am petrecut în cele mai încordate meditații. Înainte de toate mi-am pus întrebarea : de ce a pornit

Ahasver, mai bine zis von Eitzen, la Moscova și de ce tocmai la mine ? E inteligent, viclean ; vorbește mult despre lucruri fără nici un fel de valoare și puțin, pentru că nu-i în stare să treacă sub tăcere, în pofida abilității sale, despre ceea ce e cu adevărat important și prețios. Mai de preț deci e tocmai ceea ce el trece sub tăcere.

Mai întîi, de ce tălmăcește într-un mod atît de absurd cuvîntul „Ahasver" : un oarecare șef al sferelor, un fel de conducător al sferelor cerești, cînd se știe că acesta e forma stîlcită a lui Xerxe, cuvînt antic persan. În ebraică se citește *Ahașveroș*, ceea ce corespunde aproape perfect pronunțării sale din scrisoarea cuneiformă persană. Și nu e vorba de loc de sferele cerești, ci de sfere foarte, foarte pămîntești. Xerxe !

O, multe știe și mult mai gîndește omenirea ! Într-adevăr, ea nu aruncă vorbele în vînt, și cu atît mai puțin în vîntul eternității. Fiecare exemplar uman în parte e muritor. E o lege înțeleaptă și permanentă fiindcă nemuritoare e doar omenirea. De aceea omul care visează la nemurirea personală, e un ins vanitos pînă la prostie, încrezut, mărginit și fără caracter, mai mult, laș chiar. Omul trebuie să fie mîndru, îndrăzneț, sincer, să creadă în moarte și să nu se teamă de ea. Pentru că numai atunci va avea parte de nemurire adevărată, nemurirea omenirii. Iar acum despre Xerxe. Regele Xerxe I, fiul lui Darius, a cîrmuit Persia între anii 486—465 î.e.n. Era un om indolent, mărginit,

lipsit de caracter, ușor influențabil, se distingea doar printr-o colosală încredere în sine și prin orgoliu. După ce a înăbușit cu cruzime răscoala Egiptului, care punea la îndoială bunevoitoarea lui nemurire și care dorea neatîrnarea, Xerxe a sugrumat o răscoală asemănătoare în Babilon. După care a pornit să strivească și Grecia. Grecii i-au zdrobit oștirea, el însuși scăpînd printr-o fugă rușinoasă. Și deși războiul cu grecii a mai ținut încă doisprezece ani, el personal n-a mai luat parte la lupte. Își petrecea timpul bînd vin în haremul său, cerceta certurile dintre nevestele sale și demasca intrigile miniștrilor săi. Sărăcia minții sale și puținătatea puterilor stîrniră în cele din urmă atîta dezgust, încît l-au înjunghiat chiar oamenii care trebuiau să-l păzească : șeful gărzii și eunucul — mai marele peste harem... Frumos caracter mai avea acest veșnic peregrin botezat de gura lumii cu numele împăratului Xerxe ! ? Și ce mustrare usturătoare răsună în cuvîntul acesta — Ahasver !

Nu încape îndoială că von Eitzen e, poate, mult mai în vîrstă decît recunoaște el însuși. În cronica lui Matthew Paris am descoperit o frază la care nu reflectasem pînă acum, frază pe care von Eitzen o trecea sub tăcere, dintr-o pricină oarecare ! „După spusele prea sfinției sale arhiepiscopului armean Grigori, Kartaleus, după ce a ajuns la vîrsta de o sută de ani, se îmbolnăvește de un rău neștiut și cade într-un fel de extaz, după care se lecuiește și revine la vîrsta pe care o avusese în ziua cînd a în-

ceput călătoria sa fără de moarte". Da! De ce a trecut von Eitzen sub tăcere rîndurile acestea? Nu cumva se îmbolnăvește el însuși de același rău, de acest soi de extaz și nu cumva ne-am întîlnit noi tocmai cînd lui i se împlinea sorocul acesta de o sută de ani? Și de unde trebuie socotită vîrsta de o sută de ani? Din ziua cînd a devenit nemuritor sau din ziua nașterii sale?!

Cu siguranță că din ziua cînd a devenit nemuritor!

Am recitit legenda și am descoperit că Ahasver a trecut prin Hamburg în anul 1774. Din Hamburg a plecat în grabă spre răsărit. Vizitele sale anterioare fuseseră mai dese, dar pe mine mă interesa altceva: a vizitat el Hamburgul oare în anul 1644? Reiese că l-a vizitat. Dar un secol mai înainte? Bineînțeles! Doar îmi declarase el însuși că, după ce și-a terminat studiile la Wittenberg s-a înapoiat la părinți în anul 1547. Ce-i drept, apare o diferență, de trei ani... Dar dacă e o diferență intenționată? Ca să mă inducă în eroare, ca să nu-mi dezvăluie scopul pentru care trecea prin Hamburg din veac în veac, ca să nu-mi destăinuie calea pe care pleca din Hamburg, drumul spre răsărit?

Dar de ce tocmai spre răsărit?

Am prefirat din nou cu cea mai mare grijă toate cuvintele și expresiile sale, toate frazele aruncate în treacăt și m-am oprit în mod deosebit la întoarcerea lui la Hamburg, cînd a aflat pentru prima oară că s-a transformat în Ahasver.

Dacă vă amintiți, el îmi spusese, că n-a tras de la început la ai săi, că și-a lăsat servitorul cu bagajele la hanul „Spada și oul". Ce fel de han era ăsta și ce-i cu această ciudată denumire? Chiar și printre denumirile cele mai bombastice ale hanurilor din acele timpuri era una din cele mai neobișnuite și mai neverosimile. Trebuie reținut că nemții s-au străduit întotdeauna să ridice în slăvi cuvîntul „spadă", bătîndu-și joc totodată de cuvîntul „ou" și mai cu seamă de „omletă". E puțin probabil că vreun hangiu, și mai cu seamă în secolul al șaptesprezecelea ar fi avut îndrăzneala să alăture aceste două cuvinte.

Nu încape îndoială că Ahasver avea nevoie de această alăturare pentru ceva anume. Pentru ce însă?

În secția de manuscripte a Bibliotecii de Istorie se află o lucrare netipărită a profesorului Troubeaux intitulată: „Embleme și simboluri în Evul Mediu". Am găsit fără mare greutate îmbinarea „spada și oul". Întemeindu-se atît pe cuvintele lui Cassiodorus [1], Priocus și Ammianus Marcelinus [2], cît și pe observațiile competente ale lui Gibbon [3], Lindebrogius și Valois, profesorul Troubeaux afirma: „E lesne de înțeles că sciții trebuia să-i venereze pe zeul războiului și pe zeul vieții cu deosebită evlavie.

---

[1] *Magnus Aurelius Cassiodorus*, scriitor latin, om de stat sub Teodoric, rege al goților (480 ?—575 ?).

[2] *Ammianus Marcelinus*, istoric latin, născut în Antiohia (330?—400).

[3] *Gibbon Eduard*, istoric englez (1737—1794), autor al „Istoriei decadenței și prăbușirii imperiului roman".

Dar întrucît nu erau în stare să şi-i exprime într-o noţiune abstractă, şi nici să-i zugrăvească într-o formă palpabilă, ei se închinau zeilor lor protectori sub înfăţişarea simbolică a spadei înfiptă cu mînerul în pămînt, lîngă tăişul căreia puseseră un alt simbol, simbolul vieţii, oul de aur, soarele de aur".

Aha ! Răsăritul, sciţii, spada, oul de aur... De vreo sută de ani îl tortureaza pe von Eitzen spaima morţii, spaima osîndei şi spre sfîrşitul fiecărui veac groaza aceasta îmbracă o formă deosebit de ascuţită, insuportabilă. Groaza îl mînă spre răsărit, acolo, unde sub simbolul „spadei şi oului de aur" se află moartea sa ! Da, da, l-am priceput ! Moartea lui von Eitzen se afla undeva la răsărit. Noi nu prea vorbim despre propria noastră moarte. La noi, cu excepţia celor importate, nu s-au născut legende despre Ahasver, pentru că von Eitzen ocolea Răsăritul...

- Osînda e îngrozitoare. Paul von Eitzen trebuie să moară, dar convorbirea cu un om care se gîndeşte la dînsul, îi mai oferă încă speranţa să mai trăiască. Tocmai acestui om Paul von Eitzen trebuie să-i povestească despre propria sa moarte ! Dacă omul acesta va fi în stare să-i arate nemuririi chipul morţii, atunci Paul von Eitzen va muri în chinuri înfiorătoare. Dacă însă omul nu va fi îndeajuns de clarvăzător — va pieri el însuşi, insuflîndu-i lui von Eitzen noi forţe vitale... Şi Paul von Eitzen va porni într-o nouă călătorie, într-un nou veac !

Iată la ce concluzii neobişnuite ajunsesem, meditînd la Ahasver şi la Paul von Eitzen. Puteţi crede ce poftiţi despre mine, dar trebuie să fiţi de acord cu faptul că în împrejurările în care mă găseam, nu puteam ajunge la alte concluzii. Repet, sînt un realist, trăind în secolul douăzeci, absolut realist, şi într-un stat absolut realist, şi dacă am ajuns la asemenea concluzii neobişnuite înseamnă că am avut temeiuri serioase. Unul dintre ele ar fi că statura mi se micşora, capul începuse să mi se subţieze şi să mi se lungească, glasul să-mi slăbească. Pe scurt, împrumutam înfăţişarea lui Ahasver, în timp ce Paul von Eitzen, împrumuta, nu mai încape îndoială, propria mea înfăţişare !

— Locuiesc în Zamoscvorecie, nu departe de podul Krîmski. Vă amintiţi, desigur, podul acesta, asemănător unui gîndac cu aripi de argint, cu aripile acelea strălucind ca zahărul în soarele de iulie ; dedesubt — dunga roşietică a rîului ; alături — parcul de cultură şi odihnă, de unde se văd ţevile tunurilor de captură.

Traversam podul, întorcîndu-mă de la magazinul alimentar de care aparţineam. Povara nu era grea, dar mie îmi venea greu s-o duc, îmi simţeam mîinile ca de nisip, dar parcă şi eu, pe de-a-ntregul, n-aveam nici o formă, sau poate aveam cel mult forma unui sac.

Undeva deasupra mea răsună un glas cunoscut :

— N-aţi vrea să vă ajut, Ilia Ilici ?

La acelaşi nivel cu mine, cu nici o idee mai jos, mergea buna mea cunoştinţă, vizitatorul. Faţa i se împlinise vizibil, purta un costum nou, cu umeri largi, la modă, poate chiar din stofă americană, şi, în totul, de o nuanţă roşcată, insolentă. Mergea cu o vioiciune neobişnuită, împingîndu-şi umerii înainte de mulţumit ce era şi legănîndu-se parcă în paşi uşori de dans :

— Ce aer înviorător şi ce strălucire, Ilia Ilici, nu-i aşa ? Întotdeauna, cînd traversez rîul Moscova, mă simt, ştiţi, purificat. E oraşul cel mai curativ, dacă vreţi să ştiţi, cel mai curativ dintre cele mai curative. Ştiţi, mă uit la dumneavoastră şi mă gîndesc, mi se pare că e dumnealui ? V-aţi schimbat ! Sînt cuprins de tulburare ! Mi-e frică ! Am să leşin. Ha-ha-ha !... De cîte n-ar fi în stare omul acesta, şi uite în ce hal l-au adus, ha-ha-ha !...

Din punctul lui de vedere a procedat cît se poate de corect, alegînd strada ca loc de discuţie. Putea să îndruge verzi şi uscate, după pofta inimii, să plaseze orice fel de cuvinte de care avea nevoie, iar eu puteam numai să dau din mîini a neputinţă. Vocea mea slăbită n-ar fi putut acoperi zgomotul obişnuit al străzii, iar von Eitzen ar fi putut oricînd să invoce argumentul că n-a auzit. Şi se brodea aşa că mă batjocorea cu cruzime şi, cum tot el îmi lua viaţa, îşi bătea joc şi de ea. Aşa şi trebuia să fie.

Nu ! Tocmai de aceea asta nu trebuia să se întîmple !

Mi-am adunat ultimele puteri, am sărit în tramvai sub fluieratul ascuţit al miliţianului şi, fără să iau în seamă înjurăturile şi ţipetele, m-am înghesuit spre coborîre. „Dacă-i vorba să izgoneşti diavolii, atunci fă-o cu hotărîre !“ am mormăit şi am coborît din mers după numai o staţie.

Cu aceeaşi grabă am traversat strada şi, sărind o treaptă, m-am năpustit în lift. Liftiera abia apucă să mă întrebe : „Dumneavoastră sînteţi frăţiorul lui Ilia Ilici ?“... De altfel n-aş fi putut şti cui i se adresa întrebarea : mie sau lui von Eitzen.

M-am aruncat pe divan. Un pahar plin cu apă plescăi în mîna mea. Pe îndelete, înghiţitură cu înghiţitură, sorbeam apa şi mă uitam la chipul îngrijorat al Klavei. Da, da, mă aştepta în camera mea !

★

I-am oferit Klavei un pahar de ceai. M-a refuzat. De fapt, nici n-aveam ce să-i ofer. Nu mai aveam ceai de vreo cîteva luni. Din cînd în cînd mă mai duceam la Tolstópalţevo la nişte cunoştinţe. Şi acolo, în pădure, strîngeam frunze de afine roşii. Mă străduiam să demonstrez că infuzia de afine roşii este foarte reconfortantă, chiar mai bună decît cea de ceai. E puţin probabil că cei din Tolstopalţevo credeau în spusele mele. Ocupîndu-se cu specula de alimente, ei aveau mereu şi ceai, şi zahăr, şi biscuiţi chiar. Ei mă consideră copoi, pe-

semne, dar unul dintre aceia care fac foame — sînt și din ăștia — și pe care-i poți cumpăra cu alimente. Mă ospătează cu rîvnă. Mi-e rușine, ce mai copoi sînt și eu! dar mîncarea n-o refuz și le vorbesc în dodii. Ah, ce viață abjectă!

— Să știi că te-ai schimbat foarte mult, Ilia Ilici!

— Am slăbit.

— Pe stradă cred că nici nu te-aș fi recunoscut.

— Ar fi fost mai bine.

— De ce mă jignești, Ilia Ilici! M-am măritat din dragoste.

— Acum vreo două zile spuneai cu totul altceva.

— Mințeam.

— Și în ce privește chelia?

— Nu, cu chelia spuneam purul adevăr. La urma urmei, cum să nu-l iubesc? Închipuie-ți că mi-au sosit cinci rude dintr-un oraș bombardat. Oameni bolnavi, flămînzi. În casa mea se făcuse o înghesuială groaznică. Și tocmai atunci mi-a propus să mă mărit cu el. Tocmai atunci l-am îndrăgit.

— Pentru bunătate?

— E o calitate de seamă.

— Pentru mine nutreai cîndva un alt sentiment, nu-i așa?

Ea tăcea. Am insistat:

— Altul? Mai carnal, nu?

Ea spuse:

— Dacă vrei, îți fac curat în cameră. Dumneata, Ilia Ilici, n-ai mai strîns, se vede, de vreo cîteva zile...

— Vrei să spui săptămîni.

Era seară. Klava făcu curat, îmi făcu ceai din frunze de afine, gustă pîinea, o puse de-o parte și, schițînd un zîmbet trist, scoase niște pateuri din poșetă și fără o vorbă mi le puse în față.

M-am gîndit: „La urma urmei de ce nu le-aș mînca?..." Nici nu-mi isprăvii gîndul că pateurile fură înfulecate. „Sînt un porc și ea o scroafă și n-are nici o însemnătate din ce troacă mănîncă porcii ăștia". Ghicindu-mi, pesemne, gîndul și privindu-mă ferm în ochi, Klava rosti rar:

— Am să-ți aduc în fiecare zi. Ar fi și asta o dovadă că nu m-am vîndut chiar de tot.

M-am simțit deodată cuprins de neliniște. Teancurile din „Russki arhiv" dispăruseră pe undeva. Și doar ea nu mișcase nimic de la locul său! Ah, da! Uitasem: înainte de a pleca la magazin chiar eu le băgasem sub pat.

Apoi i-am spus repezit:

— E tîrziu, și dumneata Klava, n-ai permis?

— De unde să-l am?

— Dacă mai întîrzii la mine o jumătate de oră ai să fii apoi nevoită să rămîi aici. Ce-i drept, vecinii sînt oameni liniștiți, la locul lor.

— În schimb, dumneata, Ilia Ilici, azi ești zgomotos.

Și Klava izbucni în rîs. Un rîs urît și rău. Și totuși mie îmi plăcea.

— Claudia von Kehen l-a urmărit zadarnic pe Ahasver sute de ani, am spus eu. El ardea de dorința ca ea să-l ajungă din urmă, chiar dacă asta ar fi însemnat moartea pentru el! O tortură îngrozitoare și totuși o dorea pătimaș.

Ea nu reacționă în nici un fel la vorbele mele, de parcă nici nu le-ar fi auzit. Între timp, jumătatea de oră se consumase. Klava îmi aruncă o privire, aceeași privire fermă care mă făcea să mă înfior, își trecu palmele prin păr, de parcă ar fi avut de gînd să-și despletească cozile, apoi, răsgîndindu-se, își puse mîinile pe genunchi. Stătu așa vreo zece-cincisprezece minute, apoi se ridică alene, și încet, dar cu pricepere, îmi făcu patul.

— Dacă toate astea ar fi fost cu jumătate de an urmă... începu ea, scuturînd o pernă. Dar oamenii sînt atît de proști, atît de proști, Ilia Ilici!

— Cum?

— Mai bine l-ai lăsa în plata Domnului pe Ahasver al dumitale.

— Da' l-am și lăsat, adică scenariul, vreau să spun. Și, de ce, mă rog?

— Nu-mi plac evreii.

— Asta-i bună! Da' ce ți-au făcut, Klava? i-am pus atunci întrebarea veche de aproape două mii de ani.

— Nimic. Așa... De altfel eu nici pe tătari nu-i iubesc.

— Da' pe ruși?

Pe neașteptate ea mă îmbrățișă și mă sărută.

★

Se vede treaba că aveam niște leșinuri, pe care, ca să spunem așa, le duceam pe picioare. În orice caz nu-mi amintesc, de fel, cînd a dispărut Klava și cum a apărut von Eitzen.

Mișcîndu-mi din greu mîinile, de parcă aș fi încercat să sfărm stînci, l-am întrebat pe neașteptate:

— Claudia von Kehen te mîna spre moarte și în pragul ei îți făgăduia dragostea? Nu-i așa? Dumneata mergeai, dar la trei pași de moarte te înfricoșai și fugeai spre cel ce urma să-ți dăruiască viața. De data asta eu aș fi acela pe care a căzut alegerea dumitale. Bine, fie, sînt de acord. Îți dau viața cu condiția să-mi destăinui locul unde trebuie să te întîlnești cu Claudia von Kehen... Locul acela pe care l-ai tăinuit sute de ani.

Chipul zgrunțuros și *rotunjit* al lui Ahasver — chipul meu! se acoperi parcă de un strat subțire de clăbuc. Prin stratul acesta se aprindeau și se stingeau înspăimîntați niște ochi roșii, injectați. Mi-am repetat întrebarea cu o deosebită plăcere:

— Da, trebuie să-mi spui unde-ți este moartea, Ahasver! E timpul. Știi, desigur, că pînă azi, în Picardia și în Bretania, cînd vîntul învîrtejește colbul drumului, oamenii din popor

spun că trece Ahasver. Aş vrea ca oamenii să spună : „Colbul este colb şi nu-i nici măcar din cauza lui Ahasver“, — şi să rîdă, ha-ha-ha... E timpul !

Se aşeză din nou pe exemplarele din „Russki arhiv“ — cum de apăruseră ? — şi, întinzînd spre mine un cap împlinit, rotund, — capul meu — prinse să vorbească. Cu vorbele se tîrî parcă spre mine, ca să mi se încolăcească, să mă sugrume, să mă stoarcă de ultima vlagă :

— Ce-ar fi, Ilia Ilici, să aruncăm cît colo toată trăncăneala asta, cum se aruncă un topor tocit ? Ce-ar fi să tocmim un birjar să ne ducă, ca să zic aşa, în altă parte ?...

— E nenorocire, ha-ha-ha, trebuie să fugi de nenorocire, ha-ha-ha !... i-am spus, rîzînd în pofida slăbiciunii mele. Ca să-l năucesc. Te opriseşi cînd povesteai despre Spania. *Anno domini* o mie cinci sute şaptezeci şi cinci nu ?...

L-am luat prin surprindere. Se lăsa prins de rîsul meu. Se speria ! Mă urma supus, se ţinea după cuvintele *mele*, după gîndurile *mele*. Frecîndu-mi mîinile îl priveam, iar el bolborosea :

— Da, da ! *Anno domini* o mie cinci sute şaptezecei şi cinci ? Domnul secretar Kristoff Krause şi magistrul von Holstein s-au aflat cîtăva vreme în calitate de soli pe lîngă curtea regală a Spaniei, iar apoi în Ţările-de-Jos. După ce s-au întors acasă în Schleswig, ei au povestit sub jurămînt, că au văzut la Madrid

pe omul acela ciudat, pe care cu douăzeci şi unu de ani în urmă îl văzuseră şi în Moscovia.

— Exact, Ha-ha-ha... am spus, lăsîndu-mă pe speteaza divanului. Sosise din Moscovia ? Dar ce-ţi spune *anno* o mie şase sute patruzeci şi trei, ai ?...

Şi atunci Ahasver repetă resemnat :

— *Anno* o mie şase sute patruzeci şi trei ? Ilia Ilici !...

Am insistat pe un ton şi mai aspru :

— Ei ?

Şi atunci Ahasver rosti ceea ce aşteptam cu patimă :

— *Anno* o mie şase sute patruzeci şi trei ? În „Christmonde“ o persoană demnă de crezare din Braunschweig notează că în acea vreme un anumit personaj ciudat se găsea la Viena, apoi la Lübeck, apoi la Cracovia, după care s-a dus la Hamburg, cu intenţia de a pleca...

— A pleca unde ? am întrebat ridicîndu-mă ameninţător.

— În Moscovia, răspunse el în şoaptă.

— Şi s-a ivit în Moscovia ?

— Cronicile afirmă că acolo a fost văzut de multă lume.

— Ahasver ? ! Ahasver a fost văzut ?

— Da.

Apoi, cu un glas în care se amestecau triumful şi neliniştea, am exclamat :

— Şi pentru a-ţi căpăta viaţa trebuie să trezeşti *milă* aceluia care îţi va oferi *viaţa* lui şi prelua de la dumneata *moartea ?*

De data asta un glas pierit, muiat îmi şopti :

— Duneavoastră, Ilia Ilici, simţiţi milă pentru mine, nu-i aşa ?

Aceasta nu mai era o întrebare sau o afirmaţie, ci mai curînd o rugăminte tristă, o implorare. Îl tocam în fărîmiţe, şi îşi dădea seama de dezastrul lui. Îi mai rămînea un singur lucru : să-mi stîrnească mila pentru persoana sa. Acea tradiţională milă rusească, în stare şi pe un ocnaş ucigaş de copii nevinovaţi şi de neveste să-l categorisească drept „un biet nenorocit" ; acea milă, pe care în zilele noastre, cînd se face atîta tărăboi în jurul Rusiei şi al ruşilor, e atît de uşor s-o stîrneşti.

Am spus :

— Ei, ce mai, mi-e milă de dumneata, von Eitzen.

Dacă l-aţi fi văzut cum a sărit în sus ! Secole de-a rîndul el s-a deprins să se stăpînească, dar acum, poftim, nu s-a mai putut abţine. Începuse parcă să scheune, ca un cîine :

— Doamne, Dumnezeule ! Ce bine, Ilia Ilici !

„Mă socoteşti de-a dreptul imbecil", mi-am zis cu enervare şi milă — chiar dacă încercasem cu adevărat un sentiment de milă — acum mă părăsi.

Jucîndu-mă cu el, i-am spus cu indiferenţă :

— Ei, la ce bun să vorbim despre moarte ! Ţi-a fost sor it să înduri multe încercări, totuşi moartea e încă departe de dumneata. Foarte departe.

— Bineînţeles, he-he-he, departe, bineînţeles ! Veacul meu, vedeţi dumneavoastră, nu s-a încheiat.

— Ei, care veac, ce tot vorbeşti ? Abia dacă-ţi dă cineva şaizeci de ani.

— Înseamnă deci că vîrsta mea nu vă inspiră temeri ? rosti el atît de insinuant încît mă luă cu frig la lingurică. Dar să tatonez izvoarele morţii sale îmi procura o satisfacţie pe cît de morbidă pe atît de plăcută, încît n-am rupt firul primejdios al convorbirii, ci am zis :

— Despre ce temeri poate fi vorba !

Se făcu numai zîmbet, un zîmbet de scorpion, dacă admitem că scorpionii sînt în stare să zîmbească.

M-am întors brusc spre el şi l-am întrebat :

— Moartea dumitale se află în Răsărit ? Te-ai apropiat de centrul ei ? De aceea poţi rămîne aici mai mult de trei zile ?

Cred că frazele mele s-au prăvălit peste dînsul cu greutatea stîncilor, despre care vorbisem mai sus. Se chirci şi aveam impresia că se vîră într-o crăpătură, clătinînd din cap şi frîngîndu-şi spasmodic mîinile. Numai privirea lui era gata să mă străpungă, aşa cum cuiul străpunge o scîndură de lemn...

Cutremurat de ură în faţa acestei priviri, i-am spus :

— Îngrozitoare trebuie să fie *moartea dumitale*, von Eitzen, nu-i aşa ?

I-am auzit din crăpătură şoapta :

— Da !

— E insuportabilă această moarte, von Eitzen, nu-i aşa ?

Continuam să-l lovesc.

— Unde se află moartea dumitale, von Eitzen ? Spune-mi adresa ei. Te-am amărît ? Mă întristează, ha-ha-ha ! E jale mare, dar, spune-mi totuşi, adresa morţii dumitale !

El se ridică precipitat. Fie că vroia s-o ia la fugă, fie să se năpustească asupra mea. Dar, în aceeaşi clipă, de parcă ar fi fost legat fedeleş cu nişte frînghii care, din cauza mişcării bruşte, îi tăiau trupul, se prăvăli peste vraful de „Russki arhiv" din care se ridică un nor de praf...

— Ea... ea este aici... răspunse el abia mişcîndu-şi buzele umflate, groase, ca de pîslă. Aflaţi, Ilia Ilici, ea e aici...

— Dacă n-ai vorbit — ţin-te tare, dar dacă ai apucat să spui — ţine-te bine, i-am zis eu ironic. Aşadar, ce înseamnă „aici ?" Aici, la Moscova ?

— Lîngă...

— Nu cumva îţi baţi joc de mine ?! i-am strigat. Dă-mi adresa exactă !

Convorbirea noastră începuse să mă coste scump. Puterile mele scădeau văzînd cu ochii. Şi cît nu mă părăsise încă cunoştinţa, mă îmboldeam eu însumi în fel şi chip, iar lui îi demonstram pe toate căile că mai am în mine putere destulă. „Lucrul cel mai de seamă acum, da, cel mai de seamă, este să nu-l las să-mi scape printre degete, trebuie să-i fac dovada puterii mele", îmi repetam eu.

Chircindu-se, îmi răspunse :

— Gara Tolstopalţevo, pe calea ferată Moscova—Kiev. De la gară spre stînga. A treia poiană. De cealaltă parte a potecii, spre sud, al şaselea copac... în rădăcini.

Şi atunci am rostit tăios ultima întrebare, de care, după părerea mea, el se temea cel mai mult :

— Ce înfăţişare are moartea dumitale ?

Remarcasem mai de mult că evita să pronunţe cuvîntul „moarte". Îl zguduia, îl făcea să se clatine, îl dobora la pămînt. De aceea, de îndată ce-şi manifesta dorinţa de a se eschiva, dădeam într-însul tocmai cu acest cuvînt.

— Zace... zace... vedeţi Ilia Ilici... zace...!

— În ce zace moartea dumitale ? Într-o cutie ? Într-un clondir ? Într-o traistă ? Într-o desagă ?

Dădu din cap afirmativ.

— Într-o desagă.

Repetă gestul, dar abia schiţat de astă dată.

Despre ce-aş mai fi putut vorbi cu dînsul ? Cu privirile obosite mă uitam la el cum, clătinîndu-se şi ţinîndu-se cu amîndouă mîinile de uşile dulapurilor cu cărţi, se tîra spre ieşire. Tare aş fi vrut să dispară cît mai curînd cu putinţă, mai cu seamă după ce observasem că era de *altă* statură decît mine şi că şapca mea, pe care o luase din greşeală de pe masă, se potrivea pe capul lui *rotund*.

După plecarea lui m-am simţit sleit de puteri, capul începuse să mi se învîrtească şi mă pră-

vălii pe podea. După ce mi-am venit în fire am încercat să recapitulez în memorie cele întîmplate. Mintea îmi lucra încet, dar limpede. Un singur amănunt, la prima vedere lipsit de importanţă, mă făcu să sar în sus.

Mi-am amintit de un obicei de-al meu : cînd stau de vorbă cu cineva, mîinile iau maşinal o carte de pe masă şi încep să-i mîngîie coperta, aşa cum, dumneavoastră, de pildă, mîngîiaţi o pisică pe blană. Ei, bine *acelaşi gest* îl făcea şi vizitatorul meu ! Mă luă cu frig, un frig aspru, pe care l-am simţit pe piele, ca o perie deasă din păr de porc. Şi în acelaşi timp, n-aş putea spune, de ce, mi-a venit în minte şi am început să bîigui o frază din Ostrovski : „Du-te binişor şi vorbeşte cu mămica, să vezi ce-ţi spune şi dumneaei în chestia asta". Dar nu-mi putui aminti : era din „Sărăcia nu-i un viciu" sau din „Furtuna". Dumnezeule, da' ce mă interesa povestea asta, cînd alte probleme importante îmi scăpau printre degete ! Ziua vieţii *lui* se mişca în viaţa mea, cum se mişcă un piston în toată lungimea cilindrului unei maşini. Dar ziua mea ? Am să mă las chiar în voia lui ?... Nu ! Dar ridică-te odată, Ilia Ilici ! Mişcă-ţi mîinile ! Picioarele !

Învingîndu-mi greaţa şi durerea din dreptul inimii, am găsit undeva o cîrjă şi, sprijinindu-mă pe ea, m-am tîrît spre ieşire. Pielea mi se jupuia ca arsă de soare, iar mîinile mi-erau acoperite la coate de o sudoare lipicioasă.

Nici nu-mi aduc aminte cum am ajuns la casa de bilete pentru trenurile locale. Atîta

ştiu că dinspre nord, ca şi deunăzi, sufla un vînt rece, iar marginile norilor, care alergau repede pe cerul jos erau portocalii, ca dintr-o mătase lucioasă.

— Aştepţi de mult ? se auzi lîngă mine glăsciorul slab al Klavei.

— Îl aştept pe von Eitzen, am răspuns, fără să mă mir cîtuşi de puţin.

— Cine-i ăsta ?

— Ahasver. Dar nu-i e dat să mai fie multă vreme.

— Şi, de fapt, de ce trebuie să vadă şi el camera unde avem să locuim noi ?

— Să locuim noi ? Înseamnă că noi, dintr-un motiv oarecare trebuie să predăm cuiva, poate rubedeniilor Klavei sau lui Ahasver, camera mea şi să ne mutăm la Tolstopalţevo ?", îmi trecu nelămurit prin minte. Şi am spus :

— Vreau să te prezint lui Ahasver. Să nu mă refuzi : ar fi o dovadă a dragostei ce-mi porţi.

— Consimt şi la mai mult.

— Şi la ce anume ? am întrebat-o cu tremur în glas.

— La orice mi-ai porunci tu.

— Nu, nu la totul ! începui să strig în gura mare. Cîte idei idioate nu-mi trăsnesc prin minte ! În nici un caz nu trebuie să te supui chiar tuturor dorinţelor mele. În nici un caz.

— Ba tocmai că trebuie. Asta şi este dragostea.

— Dar îmi pot trece prin cap și lucruri monstruoase. Dacă se întîmplă una ca asta să nu te încrezi.

— Cred în tot ce-mi spui.

— Chiar în existența lui Ahasver ?

— Chiar !

— Ha-ha !

— De ce rîzi ?

— Cît de repede te-ai disciplinat.

— Nu-ți place ?

— Nu. Te-aș fi vrut nedisciplinată. Cîndva, demult, un călător ajuns pe insulele Fiji a aflat că șeful tribului sălbaticilor din partea locului, pe care-l avea în față, mîncase șapte sute de locuitori ai insulei. Călătorul a spus : „Dar cum se poate, șefule ? Nu ți-a fost greață să mănînci oameni ?" Suspinînd, căpetenia răspunse : „Mi-a fost greață, într-adevăr, să-i mănînc ; ei sînt atît de nedisciplinați". Are haz, nu-i așa ?

— Are.

— Și va avea haz, dacă-mi va veni să te mănînc ?

— La Leningrad una din prietenele mele și-a oferit trupul iubitului ei. Acolo, știi doar, e o foamete cumplită, îmi răspunse liniștită Klava, așa încît se pot întîmpla atîtea. Îl mai așteptăm ?

— Pe Ahasver ? Da, îl mai așteptăm. Dacă l-am speriat, are să vină. Dacă nu, înseamnă că a găsit o portiță de scăpare... De altfel nu sînt sigur de asta !

Trenul de trei trecu. Următorul era la patru și zece. Doi cunoscuți cu coșuri în mînă se duceau după ciuperci. Mă descusură, plini de interes, despre sănătatea mea și-mi dădură adresa unui homeopat. Stăteau la coadă la bilete legumicultori cu lopețile înfășurate în cîrpe, militari. Un flăcău cîrn cu pataloni în dungi strîngea pe furiș mîna unei fete, iar fata, legănîndu-se gingaș și mlădios, surîdea dezvelind un șir de dinți zdraveni de nordică. Trecu și trenul de patru și zece.

— Ai dormit bine, dragule ?

— Minunat.

Minunat, pe naiba !

Toată noaptea m-a torturat delirul și o durere surdă mi-a strivit coastele. M-am sculat și-am ridicat camuflajul. Străduța noastră dă într-o stradă largă. Priveam circulația mașinilor care transportau tunuri și obuze. Undeva, pe aproape, frontul, divizia mea, camarazii, iar eu mă aflu aici, complet neajutorat. Ah, de-aș mai avea barem un dram de putere, o picătură de viață ! Aș ști să le folosesc cu atîta pricepere, atît de cumpătat, că nici un Ahasver n-ar putea să mă ocolească, să mă înșele !

— Ceva îmi spune, dragule, că n-are să vină.

Are dreptate. El n-are să vină ! A luat de la mine, tot ce a avut nevoie să ia. Iar eu... eu nu pot decît să mor ! Să-i las lui frunzișul acesta mereu foșnitor, verde ca smaraldul, fata asta în fustă cu dungi, care zîmbește cu dinții ei mari ca bobii și strînge mîna flăcăului. E drept, nu mie îmi strînge mîna, dar sînt feri-

cit să văd că-i strînge lui, să aud foșnetul acestui copac, lîngă rădăcinile căruia se află niște adăposturi umbroase, unde în zilele fierbinți e atît de plăcut să te tolănești nițel... Ahasver n-a venit ? Găsește-l ! Înhață-l ! Dar unde să dai de el, pe cine să întrebi de el, cum să întrebi de el ?... Cetățeni, n-ați văzut cumva pe un anume Ahasver, care seamănă... seamănă cu mine, nu, ha-ha-ha !...

Capul îmi suna ca o găleată goală. Îmi mușcam buzele, închideam ochii. Îmi frecam fața cu mîinile, deoarece mi se părea că mi-e pielea murdară, că sînt murdar cu totul, că sînt prost, confuz și neghiob ca o barcă cu fundul plat.

— Klava, mă iubești ?

— Ca o nebună !

Întrebarea e, firește, banală, dar nici răspunsul nu-i mai breaz, iar în ochii ei e o lumină mai strălucitoare și mai expresivă decît cuvintele cele mai neobișnuite.

— Și ești gata să mi-o dovedești ?

— Ți-am și dovedit : mi-am părăsit soțul și...

— Stai, stai !...

Am luat-o de lîngă casa de bilete. Ne-am oprit în fața ieșirii pe peron. Mi-am amintit cum noaptea trecută, înainte de a se lumina de ziuă, m-am apropiat de fereastră și am ridicat hîrtia albastră, acest document al războiului. Cerul era rece, albastru, cum numai noaptea tîrziu poate fi. Pe marginile geamurilor căzuse roua în care licăreau steluțe multicolore. Priveam țintă la roua aceea. Mă cuprinsese o rușine chinuitoare. Cît sînt de neajutorat ! Oare nu sînt în stare să născocesc nimic ?...

— Așteaptă, am să-ți cer un mare, un imens sacrificiu ! Mai mare poate decît de a-mi oferi trupul ca să ți-l mănînc.

— Sînt gata, dragule.

— Nu te pripi, nu te pripi ! Vezi tu, cuvintele acestea vor fi ca un fel de descîntec : auzindu-le, el, Ahasver trebuie să apară. Tu vei deveni acum Claudia von Kehen și va trebui să-i restitui dragostea ta lui Ahasver.

— Să i-o restitui ? Dar nu l-am văzut niciodată, dragule.

— Ai să-l vezi, de îndată ce vei spune că ești de acord să i-o restitui. De acord ?

— Mă supun ție, dragule.

— Nu așa, spune că ești de acord !

— Sînt de acord, rosti ea cu hotărîre.

— Ahasver, dumneata ești ?

Klava, mirată, își plimba privirile de la mine la dînsul.

— Semănăm ? am întrebat-o precipitat.

Răspunse în silă :

— Există o asemănare oarecare.

— „Oarecare ? Ha-ha ! Absolută !“

El — înalt acum, lat în umeri, cu fața plină, cu o bărbie mică și cu ochi înguști, sfredelitori. Eu — mărunt, slab, cu capul lunguieț și cu o mină mohorîtă. Și, privindu-l, am gîndit cu ultimile rămășițe ale intelectului meu: „Iată dar cum arată indulgența față de dușman. Tu, cu mîna ta, i-ai dat aproape tot ce-ai avut !

Bineînțeles, ca întotdeauna, exageram. Nu-i cedasem chiar totul, de vreme ce mai eram în stare să lupt și să judec, totuși îi cedasem mult. Dar cum, altminteri ? Ce altceva puteam face ? Trebuia să aflu cu ce, și cum e înarmat dușmanul meu ? Și, în definitiv, ce contează viața mea, dacă dușmanul întregii omeniri e biruit și se tîrăște la picioarele mele ?

Numai să n-o faci de oaie, numai să nu dai greș, Ilia Ilici !

Dar eu știam bine că n-am să dau greș. Dispun de un mijloc pentru a-mi atinge scopul. El *trebuie,* fără doar și poate, să răspundă la întrebările mele cu privire la moartea lui. De ce *trebuie ?* Pentru că în urmă cu o mie de ani strămoșii mei, sciții iubitori de libertate, recunoșteau existența unei a doua zeități : spada, apărătoarea libertății noastre, și oul de aur, simbolul vieții noastre și al creațiunii. Cu această spadă sfințită ei au străpuns răul și, cu toate că nu l-au stăpînit de tot, cu toate că răul a rămas, au rămas încă și urmașii, care știu și ei să țină spada în mînă ! Fiindcă spada libertății se află pe meleagurile mele, și atunci cînd eu, de pe pămîntul meu, îi pun întrebări dușmanului care zărește în ochii mei reflexul de oțel al nemuritoarei spade a patriei mele, tremurînd de o groază crîncenă, plină de furie, *e obligat* să-mi răspundă.

— Adresa morții dumitale, l-am întrebat, e Tolstopalțevo ?

Tăcea, neluîndu-și ochii de la Klava. Care spadă, care sciți, care ou de aur ! Iubirea stă-

pînește și cîrmuiește lumea, iar restul nu-i decît flecăreală șovină și nimicnicie intelectuală. Tocmai iubirea, și nu spada și oul de aur, ne conduce la Tolstopalțevo !

Resfirîndu-mi degetele și plimbîndu-le în dreptul chipului lui Ahasver, mi-am repetat întrebarea. Nu mi-era ușor. Pînă și degetele mi se părea că se agață de privirile ascuțite ca ghimpii ale vizitatorului meu... Cît despre inima mea, ce să mai vorbim. Aveam impresia că uite, uite, mă rup în bucăți, la fel cum plesnește un arc încordat la maximum. Îmi simțeam capul amețit ca de băutură, în gură aveam un gust iute, aiurit de tot.

— Ahasver ! Nu cumva credeai, c-ai să mă cureți cu măturica, cum se mătură praful de pe masă ? Îți închipuiai, Ahasver, că viața mea e în mîinile tale ? Nu ! Nu ! Măcar că mi-ai luat din viață o bună jumătate, ba chiar trei sferturi, nouă zecimi, totuși viața dumitale iată unde-i...

Și, aproape atingîndu-i mîna, cu pielea acoperită, de tulburat ce era, cu un fel de solzi mici, cenușii, mi-am desfăcut pe-a mea, puternică, încăpătoare.

— Dar dumneavoastră încotro ? întrebă el privind-o țintă, ca și adineaori, pe Klava.

— La Tolstopalțevo.

— Dar dumneata ? i-am strigat eu.

— La Toltsopalțevo, îmi răspunse.

— Atunci să mergem !

Ascultător, el își îndreptă trupul și, uriaș, cărunt, se înălță deasupra mea cu atîta supu-

nere, încît în fața propriei mele forțe, mi se tăie răsuflarea. Abia am reușit să bîigui :

— Arată drumul !

Casierița ne întinse prin ferăstruică trei bilete de zona a șasea. Luai cele trei pătrățele tari de un galben-închis.

Ședea pe banchetă în fața mea, cu capul rotund plecat și cu mîinile strînse între genunchi. În vagon se fuma mult, treceau cîntăreți care, proptindu-și disprețuitori armonicile de genunchi ne asurzeau cu sunete false ; un individ orb purtînd pe piept panglici uzate, semne ale rănirilor, povestea despre apărarea Sevastopolului ; fete din artileria antiaeriană se admirau în oglinjoare care reflectau o lumină densă, închegată. Vagonul gonea destul de lin, ca un accelerat ; lăptăresele comentau că trenurile locale sînt conduse de cei mai buni mecanici, iar legumicultorii le țineau isonul cu respect : „Da' cum altfel, au grijă să nu se verse laptele !" Și nu puteai să-ți dai seama : cine de cine rîde, fără răutate, de bună seamă.

La gulerul bluzei lui, în locul nasturelui de jos, atîrna căzînd pe obrazu-i neras un fir de ață lung alburiu. Priveam la această bărbie micuță a lui von Eitzen, atît de nepotrivită cu tot obrazul lui mare și rotund și mă gîndeam : „Cine-i el, la urma urmelor ? Un bufon, un diversionist, un nebun suferind de mania persecuției, contuzionat la vreun bombardament sau un ins care și-a pierdut familia ? Voi afla

oare adevărul sau el are să fugă iar de mine ? Ce s-a întîmplat, ce m-a determinat să am încredere în el ? Și cine sînt eu ? Un bufon, un nebun, un contuzionat ?..." Firul îi cădea pe buzele groase, umflate, el îl îndepărta impacientat, iar vîntul, care pătrundea în răstimpuri prin fereastra vagonului, i-l arunca din nou pe piept.

Cine-i el ? Și dacă-i totuși Ahasver ? Din punct de vedere biologic, nemurirea e imposibilă, asta o știe toată lumea, dar nimeni nu contestă longevitatea, și chiar cea mai fenomenală longevitate. În vechime învățații descopereau, empiric, fără îndoială, asemenea taine ale naturii, pe care noi abia acum începem să le deslușim. Nu s-ar fi putut întîmpla ca el, acest necunoscut, să fi descoperit o taină oarecare a longevității, iar apoi, datorită aceleiași longevități, s-o fi înnăbușit, așa cum o mamă neglijentă și obosită se mai întîmplă să adoarmă și să-și înnăbușe copilul ? Să trăiești aproape cinci sute de ani ? Cîte nu poți vedea, cîte nu poți auzi, cîte nu poți învăța ? ! Ce memorii ai putea scrie și ce profesor de istorie ar putea ieși din tine ? Și ce trăsături caracteristice ai întruni pentru un scenariu sau pentru un film ?

Dar cînd tovarășul meu de drum ridică la mine ochii lui lipsiți de viață, plini parcă de o pulbere fină, ideile mi se învălmășiră în cap și îmi aruncai privirile pe fereastră. Pe drumeagul care alerga de-a lungul terasamentului căii ferate, niște ciori tinere de cîmpie, cu aripile subțiri, învățau să zboare, marcîndu-ne parcă drumul cu o linie punctată.

După cum se știe, lăptăresele care se întorc din oraș devin deosebit de sentimentale. Ele nu se zgîrcesc, cînd e vorba să deschidă punga pentru cîntăreții ambulanți și se plîng de soții lor. Una dintre ele, cu părul de culoarea focului, cu gene lungi, colilii, privindu-l pe von Eitzen, spuse :

— Se răsfață bărbații noștri. Azi cu una, mîine cu alta. Aproape că-i mai bine să te măriți cu un invalid ! Și își mută privirea aprinsă asupra mea. Bine zic, invalidule, drăguțule ? !

Îi eram recunoscător acestei lăptărese. Dacă cumva s-ar fi născut în mine din nou mila pentru Paul von Eitzen, ea ar fi pierit pe dată la aceste cuvinte. O întrebai pe Klava :

— Nu dai înapoi de la hotărîrea dumitale ?

— Nu, îmi răspunse cu tristețe.

Și, după o clipă de tăcere, adăugă :

— Dacă ții neapărat.

Am tăcut și eu. Nu era o batjocură atît la adresa ei, cît, mai ales, la a mea, ca aceastä fată slăbuță, prost îmbrăcată, s-o facă pe Claudia von Kehen, femeia pătimașă din Evul Mediu ? Dar ce poți face, dacă viața e atît de complicată și de respingătoare. M-am adresat lui von Eitzen :

— Claudia von Kehen a dumitale ! Ne-a ajuns din urmă și te eliberează acum de numele lui Ahasver. Mie dă-mi înapoi viața.

El o privi pe Klava. Fata lăsă capul în jos și rosti :

— Nu pricep nimic, dar dacă el vrea așa...

Și nu mai scoase o vorbă...

Ieșirăm pe platforma vagonului călcînd pe chiștoace, fumate în așa hal, că nu mai rămăsese nici pic de hîrtie, nici măcar caracterele tipografice ale mărcii. Băiețandrii, porniți, unii, poate, după boabe, alții, după ciuperci, săreau din mers, strigînd : „Veniți încoace mai repede, voi ăia din Tolstopalțevo !“

Șeful stației, un șchiop, cu chipiul mare, stacojiu, înmînă fetei-mecanic un colac de sîrmă asemănător cu acela prin care, la circ, clovnii își execută săriturile. Trenul porni mai departe, și noi am simțit vîntul rece, puternic, care bătea dinspre nord. Jos de tot, pe cer, alergau nori cu muchii mari, goneau deasupra pădurii de foioase spre care urma să cotim.

Tovarășul nostru de drum stătea nemișcat. Pe ceafa-i groasă se răsuceau firicele subțiri în care nu intrase de mult foarfecele. Am simțit un junghi în inimă : „Fire-ar al dracului, doar ăsta-i părul *meu* despre care mi-au vorbit atîția, pînă și fata asta, care mă iubește „din toată inima“. Și am repetat :

— Adresa morții dumitale e Tolstopalțevo ?

Cu obrazul schimonosit, von Eitzen păși înainte.

Era totuși ciudat, că nici von Eitzen, nici eu, nici Klava nu ne gîndeam de loc să ne oprim în satul acela unde ea avea de gînd să închirieze o cameră. Iar eu nici nu mi-am amintit măcar de cunoscuții mei, speculanții, de parcă nici n-ar fi locuit aici !

Gara se pierdu în pădurea de foioase, cu frunze mărunte, palmate.

Între sat și pădure iarba fusese cosită de curînd, dar apucase să crească o otavă viguroasă și plină de sevă. În fața plopilor de munte foșnind ușor — dincolo de plopi se înălța un codru în toată legea — creșteau brazi și pini care, dacă se clătinau, n-o făceau degeaba ; în preajma acelorași plopi de munte se zăreau mușuroaie „tunse“ scurt, pe care otava crescuse, se pare, mai încet. Trei-patru frunzulițe galbene ca paiul, din acelea care se desprind din plopii de munte chiar și în timpul verii, zăceau la întîmplare pe aceste mușuroaie, ca un rest uitat de un cumpărător generos.

În aceste clipe mintea îmi lucra bine și limpede. Aveam acum pasul ferm, și, cred, conștiința demnității personale. Tocmai această demnitate conferea autenticitate întregii întîmplări atît de ciudate.

Nu străbătusem mai mult de trei kilometri. Pădurea venea acum pînă-n drumul de țară. Vuietul vîntului în coroanele arborilor parcă te buimăcea. Cerul era acoperit de nori ca niște verze alb-albăstrui-verzui. Erau cu siguranță nori prevestitori de furtună. Trunchiurile brazilor împrăștiau o strălucire albastră-cenușie, pinii aveau culoarea neliniștitoare a nichelului... Mestecenii pierduți între pini și brazi păreau înveșmîntați în percal.

Tovarășul nostru de drum o luă la dreapta, pe cărare. Mi-amintesc de o mică tufă de ienupăr la cotitură, toată în inele. Von Eitzen pășea grăbit, alergînd aproape. Respira ritmic. Eu însă suflam din greu, dar nu scoteam o vorbă. Priveam numai norii. Mi se părea că dacă începe să plouă, von Eitzen dispare numaidecît după perdeaua ploii.

Norii alergau fără răgaz deasupra pădurii, îndoind tot mai mult copacii spre pămînt. În aer plutea un puternic miros de umezeală. Pătrundeam, se vede, în regiunea mlaștinilor. Se iveau tufe de rogoz, din acel rogoz iute și înțepător, pe care nu-l cosește nimeni. Zarea coborîse și se îngustase. Peste tot trosnea și vuia, și aveam impresia că deasupra noastră cineva scutură tot praful dintr-un giulgiu.

Tovarășul nostru de drum mergea ca pe sîrmă, balansîndu-și mîinile. Pe bună dreptate, căci poteca era foarte îngustă. Printre mușuroaie și rogoz străbăteau reflexele vînăt-roșietice ale ochiurilor de apă. De unde aceste mlaștini, străvechi, eterne ? În preajma Moscovei ? !

— Mai avem mult de umblat, dragule ? răsună în spatele meu glasul liniștit și mîngîietor al Klavei.

Am răspuns fără să mă întorc spre dînsa :

— În curînd ajungem.

— În curînd ! întări și von Eitzen.

Din cînd în cînd, în poieni, vuietul furtunii se potolea. Atunci pînă la noi ajungea bubuitul tunurilor. Pe semne, prin apropiere, artileriștii făceau exerciții de tragere. De altfel salvele de artilerie aduceau cu trăsnetul sau cu vuietul

copacilor care se prăbușesc și atunci închideam fără voie ochii, de teamă că trunchiurile lor se prăvălesc peste mine.

Iată și un drumeag de pădure îngust, lărgindu-se puțin spre sud. Buștenii putrezi, acoperiți cu un mușchi splendid, de un verde de porțelan. În mijlocul drumeagului un stog înalt de fîn acoperit cu crengi uscate de mesteacăn, ca să-l apere de ploaie și de vînt. Dincolo de stog se înălța un stejar imens, pe care abia de l-ar fi putut cuprinde zece oameni. Stejarul foșnea alene din frunzișul său greu de jasp. Părea că-și rîde de asalturile sterile ale vîntului asupra norilor bruni cu marginile galbene ca salvia, care pe alocuri dăduseră mlădițe.

Tovarășul nostru de drum se încovoie, întorcîndu-și fața spre noi. Buzele i se strîngeau spasmodic și în întreaga sa făptură se citea atîta spaimă, încît m-am tras înapoi, deși aș fi vrut să aud ce bolborosește :

— Aici ! Și o privi pe Klava :

— Recunoașteți locurile ? întrebă el.

— N-am fost aici niciodată.

— M-ai înșelat ? am strigat eu.

— De ce, de ce să vă fi înșelat ? exclamă von Eitzen... Priviți acolo, pe creastă, la stejar !

Și strigînd din nou în gura mare către Klava :

— Acum recunoașteți ?

— Ba nu recunosc nimic.

— Mergeți cu mine ?

— A-a-a-a-s-s-f !... reluă vîntul.

Sclipi un fulger, de un roz aprins de trandafir, desenă pe siluetele norilor linia unui lanț muntos, apoi întinderea mată, ca de catifea, îl înghiți. Răsună după aceea un bubuit de fier, rotund, bulbucat și uriașul stejar, care se înălța pe partea cealaltă a drumeagului, se clătină măreț. Un suspin trecu în zbor prin pădure. Frunzișul stejarului se nărui cu un vaiet amar peste stogul de fîn, acoperindu-l.

Von Eitzen, cu mîinile înainte, se năspusti peste drumeag, spre stejarul uriaș. Brîul care-i ținea bluza murdară se ridică aproape pînă la subțiori. Nu știu de ce, dar brîul acesta din foaie de cort mă scoase din fire. L-am înșfăcat de brîu pe von Eitzen și, în pofida faptului că era mai înalt și aproape de trei ori mai greu decît mine, l-am împins la o parte. El se prăbuși printre mușuroaie.

— Ține-l, dragule, ține-l ! răsună lîngă mine glasul Klavei.

— Ași ! Nu poate s-o șteargă !

Stejarul zăcea la pămînt cu rădăcinile groase de culoarea ocrului dens întinse în sus. Ele mai tremurau încă risipind în jur pămîntul jilav.

În adîncul gropii, printre bolovanii răsturnați, am zărit un cufăraș cu muchiile ferecate în aramă. Era lunguieț ca o teacă veche de piele, în care se păstrau odinioară armele scumpe de vînătoare. La prăbușirea stejarului, cufărașul fusese turtit, pesemne, de pietre sau de pămînt.

Cînd m-am aplecat deasupra lui am remarcat de-a lungu-i o crăpătură. Abia l-am atins

și cufărașul se desfăcu în două. Din el se rostogoli afară o spadă mică și o pungă lungă, albastră, împletită din inele metalice.

— O comoară !

Tînăra femeie mă înghionti și, rîzînd, foarte mulțumită, se vede, se avîntă spre cufăraș. Încremenit, von Eitzen privea la mîinile mele. Buzele abia de i se mai mișcau :

— Vă rog, Ilia Ilici, vă rog foarte mult, umblați cu băgare de seamă. E primejdios...

Von Eitzen stătea printre mușuroaie, într-un ochi de mlaștină de culoare viorie, caldă. Nu era deloc adînc, abia de-i ajungea la glezne și ca să poată vedea cufărașul mai bine, se cățără pe mușuroi. O veselie aproape ștrengărească puse stăpînire pe mine. Am strigat :

— Ascultă, umflatule ! Dar aici se află într-adevăr spada și oul. Ți le arăt numaidecît...

— Nu le atingeți, nu le atingeți ! continua el să urle, lăsîndu-se ușor pe mușuroi. Vă implor, nu le atingeți !

Eram cu totul absorbit de descoperire, îmi făcea plăcere, mi-era drag să săr printre rădăcinile stejarului, care se legănau sub picioarele mele ; îmi plăcea să simt în mînă oțelul cenușiu și rece al tăișului ; îmi plăcea să privesc la mînerul lucrat, pe semne, din fildeș de mamut sau de elefant. Închipuia un urs ridicat pe labele dindărăt. Și o și mai mare plăcere îmi făcea să iau în mînă punga cea grea. Spada era scurtă, nu depășea un metru în lungime ; de-a lungul ei era săpat un jgheab adînc, cu fundul suflat în aur.

Agitînd spada, m-am ridicat pe rădăcini și m-am oprit din nou pe trunchiul stejarului. Bucuria care mă umplea pînă la refuz; se cerea descărcată. Am lovit ușor o cracă, groasă de vreo trei degete și ea căzu ca secerată. Ia te uită ! Cu jucăria asta trebuie să fii prevăzător! E al dracului de ascuțită.

Și le-am strigat celor doi :

— Veniți mai aproape !... Îndată le descurcăm pe toate. Și, privind spada în plină lumină, am început să reflectez cu glas tare : Mi-am zis întîi că e o piesă străveche... dar, după aceea : de unde aveau ei să cunoască pe atunci oțelul inoxidabil ? Doar spada a zăcut multă vreme, poate secole, sub stejarul acesta. Și n-a prins rugină ! N-o fi ascuns-o aici vreun anticar înainte de a se evacua de frica nemților ? Ce ziceți ?...

Înfășurînd cu băgare de seamă o parte din tăiș cu o batistă, am luat spada la subțioară și, eliberîndu-mi mîinile, am încercat să desfac inelele pungii de metal.

În urechi îmi sună strigătul slab, prăbușit, al lui von Eitzen :

— Vă impor...

— Ia mai du-te dracului ! i-am spus eu furios. Ce turbezi așa, nene ? Biletul ți l-am dat, dacă nu-ți face plăcere să te uiți la mine, întoarce-te la gară.

Și, fără să mai desfac punga, am sărit jos de pe trunchi și m-am îndreptat, peste drumeag, către von Eitzen.

Chipul lui căpătase o culoare roșie-aprinsă. Începu să dea îndărăt, și, lucru ciudat, nu mi se mai părea atît de înalt ca mai înainte. Mai mult, el era mult *mai* scund decît mine, iar capul lui *alungit* era disproporționat de mare în raport cu întreaga lui făptură. De altminteri, nici statura lui, nici capul *prelung* nu mă mai preocupau atît de tare. Altceva îmi atrăgea atenția : maniera lui de a da îndărăt. Se retrăgea, cu pași mărunți, și tot în jurul mușuroiului, în același ochi de mlaștină de un vioriu cald în care nimerise cînd l-am îmbrîncit.

Se învîrtea în cerc în această băltoacă, arătîndu-mi cînd spatele cu brîul tras în sus, cînd firul tare lung de la nasturele lipsă... Și mă mai uimea ceva : se rotea și, pe legea mea, statura îi scădea treptat, de parcă s-ar fi înșurubat în pămînt, deși terenul nu se lăsa, și nici tina nu-l sorbea, iar apa îi ajungea, ca mai înainte, pînă la glezne.

— Ei, asta-i bună, nene, parc-ai fi scamator, i-am spus, rîzînd, și dacă n-ar fi chestia asta...

— Da, da, trebuie să aruncăm o privire și în pungă, zise Klava. Rîdea și ea.

În momentul acesta am auzit glasul lui von Eitzen.

Urla mînios :

— Eu am toate drepturile asupra ei ! De ce nu vine la mine ?

— Ascultă, dragule, îmi spuse Klava, mi se pare că-l trage la fund : trebuie să-l ajutăm !

— N-ai decît, am spus eu, desfăcînd inelele pungii, din care se revărsară reflexe vișinii și

niște clinchete slabe. Întinde-i o prăjină : sînt pe aici sumedenie.

— El cere să-i dau mîna, dragule !

— Ei, dăi-o, dacă-ți cere.

Inelele pungii se dădură în lături cu ușurință și, pe fundul ei, zării un oușor de aur, de mărimea oului de porumbel. Parcă mi se luă o piatră de pe inimă ; am început să rîd de bucurie. Am scos oul cu băgare de seamă și mi l-am pus în palmă.

Simții atunci cum în întreaga mea ființă crește tot mai mult un sentiment cald, plăcut. Mi se părea că-mi sporesc puterile, că văd locuri foarte cunoscute și dragi, mi se părea că am întîlnit pe omul cel mai drag și mai apropiat... Pînă și în gură aveam o senzație splendidă, de nedescris. Oh, cît era de bine ! Oh, era minunat ! Și mestecenii în mantia lor de hermină ! Și pinii, cu trunchiurile lor parcă date spre vîrf cu culoarea caiselor ! Și pămîntul acesta negru de bazalt, atît de drag, peste care nici un dușman nu poate să treacă ! E minunat ! E superb ! Bună ziua, dragă lume a mea, cu genele tale minunate avîntate în sus !

Aș fi vrut să pipăi oușorul din toate părțile. Îl strînsei în mînă.

Și deodată am simțit în podul palmei o bătaie ușoară, abia perceptibilă, de parcă aș fi strîns o păsărică minusculă. „Tic, tac, tic, tac..." — răsuna în mîna mea inima vieții, și ticăitul era atît de dulce, încît mă făcu să închid ochii.

Vîntul se potolise. Pădurea se înălța încremenită într-o tăcere albastră, care mi se strecura printre pleoapele întredeschise. Ah, aș fi stat o veșnicie așa, implantat în această pădure, în această tăcere...

Deodată liniștea fu sfîșiată de un sunet pătrunzător, insuportabil de ascuțit. Se auzi plescăit de apă...

Am deschis larg ochii.

Lîngă mușuroiul, în jurul căruia se învîrtise von Eitzen și încotro se îndreptase Klava, apăruseră cercuri ușoare de un albastru gingaș. Deveneau tot mai rare, tot mai încete, și iată se roti și ultimul, subțirel ca urma unui fir de ață, se roti și se stinse pentru vecie.

— Klava, Klava ! am strigat eu.

Pădurea stătea mută. Poteca spre gară o ținea drept... Era lungă și pustie.

Casa noastră, o casă sumbră, cu intrare de culoare galben-deschisă și cu cele două arcade cenușii ale porții, care-i împart fațada în trei părți, se afla în preajma unei piețe mici... În piața asta te scot niște ulicioare înguste și dărăpănate, care îmi evocau întotdeauna, nu știu de ce, niște bretele. Mergeam pe una din aceste ulicioare.

Îmi place camuflajul la Moscova. Este o fotografie, o imagine, expresivă, pregnantă a războiului. Plouase cu puțin înainte. Pe ulicioară sclipea tulbure pavajul umed. În spatele meu urla, trosnea și se zbuciuma Moscova. Deasupra ulicioarei atîrna un cer întunecat, ca o tiradă dintr-o străveche operă literară. Subsolurile caselor duhneau a pămînt și a umezeală. Ulicioara îmi chema în minte sfîrșitul celui de al nouăsprezecelea veac, a cărui poezie, chinuitoare ca sentimentul pe care-l încerci înainte de a trage la sorți, mi-e atît de dragă. Mergeam, recitînd în gînd versuri și meditînd la Ahasver. Îl vedeam parcă într-un micuț orășel italian, ceva în genul lui Rimini din vremurile tiranului Sigismundo Malatesta, care îmbina cu atîta iscusință înalta instrucție științifică și artistică a veacului al cincisprezecelea cu cruzimea premeditată.

„Nu, ce să facă el la Moscova ? reflectam surîzînd. Și cum de mi-a trăsnit prin minte să scriu un scenariu despre el ? Nu e pentru noi, și nici noi nu sîntem pentru el. E absurd".

Amintindu-mi de munca mea la scenariul „Ahasver", mi-am adus aminte și de Klava. Pe cînd scuturam praful de pe colecțiile de „Russki arhiv" am dat între cărți peste carnetul ei de sindicat. E ciudat, dar de mult nu mă mai gîndesc la dînsa. Unde am văzut-o ultima oară ? Ah, da, la Tolstopalțevo ! Era cu cineva pe care-l cunoșteam, dar cu cine anume, nu-mi amintesc. În ziua aceea n-am adunat prea multe ciuperci. Înainte de plecare, în gară, un bătrîn, povestea că doi inși care culegeau ciuperci, un bărbat și o femeie, au fost aruncați în aer de o mină nemțească. Țin minte cum, fluturînd în mînă coșul aproape gol, i-am replicat bătrînului : „Da' nici n-au fost nemți la Tolstopalțevo !" La care bătrînul răspunse : „Atunci mina era de-a noastră". Și începu să

descrie semnalmentele celor uciși. Ele se potriveau. Să fi fost Klava cu însoțitorul ei ? Și totuși nu i-am dat crezare bătrînului, pentru că nu-i doream Klavei moartea, deși nu mă mai iubea.

Trebuie să-i dau înapoi carnetul de sindicat, și, cu ocazia asta, să-i spun că nu-i port pică. Ei, și ce, dacă nu mă mai iubește ! S-a scurs multă vreme de atunci. De fapt nu chiar așa de multă, dar omului sănătos, perioada cînd a zăcut bolnav, i se pare foarte îndepărtată. M-am dus la ea. Mi s-a spus că, împreună cu rudele și soțul ei, Klava s-a mutat de mult în Ucraina și că nu i se cunoaște adresa. Pe semne că e fericită, nu se plînge.

— Ah, așa va să zică ! Vă cer scuze pentru deranj și la revedere.

— La revedere.

Așadar, mergeam pe ulicioară. Amintindu-mi din nou de trădarea Klaudiei și de fericirea ei de azi în Ucraina, am scuipat, nu ca să n-o jignesc prea tare, dar de scuipat am scuipat totuși. Apoi mi-am scos batista să-mi șterg buzele, și alunecînd, am scăpat-o pe jos.

Aplecîndu-mă am observat că de-a curmezișul ulicioarei, de la un tarac la altul, și foarte jos, peste pietrele umede ale pavajului, era întinsă o sîrmă. La Moscova diverși huligani se ocupau cu „ștrengării" de-alde astea. În fața mea, agitînd servieta, se apropria cu pași mari de „capcană" un om lat în spate. I-am strigat :

— Fii atent la sîrmă.

Și m-am repezit sub arcada unui gang aflat în mijlocul clădirii. Aici mi s-a părut că văd

profilîndu-se neclar două siluete. M-am hotărît să le dau ticăloșilor o lecție bună.

Schimbînd cu voce răgușită cîteva vorbe, cele două siluete se năpustiră în curtea ce se întindea pînă la ruinele unei școli, bombardate de nemți încă din 1941. Le-am tăiat calea. Cei doi nu izbutiră să se ascundă printre ruine. I-am înșfăcat pe răufăcători și, pocnindu-le capetele unul de altul, le-am spus :

— Să nu vă mai prind că vă faceți de cap, spurcăciunilor, să nu vă mai prind...

Unul dintre ei urlă :

— Aoleu, nu mai fac, nene, zău nu mai fac ! Mă las de alde astea ; ai un pumn tare greu !

La ultimul punct eram de acord cu el. Natura a fost generoasă cu mine, dar nici eu nu i-am rămas dator... Nu i-ar fi nimănui ușor să răstoarne luntrea vieții mele, deși fluviul pe care navigăm e vijelios, așa cum îi șade bine unei revărsări de ape. Amar ar plînge acela care ar încerca să se arunce asupră-mi. Sînt zdravăn, admirabil antrenat, lat în spate, lat în umeri, iar statura mea, chiar dacă nu-i cît un munte, nu-i totuși nici ca a unei javre mici de casă. Fără un efort deosebit aș putea să străbat Moscova, în fugă, de la un capăt la altul, purtînd o greutate de cincisprezece kilograme.

Pasiunile mele sportive rămîn schiurile și înotul.

O minte sănătoasă într-un corp sănătos !

7 sept. 1944

5 nov. 1956

SFÎNTA ICOANĂ DIN EDESSA [1]

I

Tatăl poetului făurea cuțite încovoiate admirabile, din care făurise și bunicul și străbunicul. Din pricina asta, de la depunerile permanente de cărbune și funingine, pămîntul din jurul casei meseriașilor il-Kaman căpătase o culoare neagră, neobișnuită. Dar și acest pămînt afumat era jinduit de bogătașii care-și întinseseră în jurul făurăriei armurierului grădinile, pavilioanele de petrecere și fîntînile lor țîșnitoare.

Poporul îi cinstește pe cei ce făuresc arme fine și, în parte, din teamă de popor, dar mai cu seamă de groaza cuțitelor tăioase, pe care meseriașii din neamul il-Kaman se pricepeau nu numai să le facă ci să le și mînuiască cu o rară măiestrie, judecătorii le recunoscură acestora dreptul asupra pămîntului lor.

Cînd intri în conflict cu bogătașii nu te poți îmbogăți. Cei din neamul il-Kaman iubeau splendoarea tămăduitoare a florilor și fructele zemoase, dar oricît de mult afînau ei pămîntul

[1] Oraș în Mesopotamia.

și îl îngrijeau, acesta le dăruia doar șapte tufe prăpădite de trandafir. Și unde mai pui că funinginea și zgura schimbau curînd trandafirii înfloriți din albi în cenușii și pe cei roșii în negri-bătuți. Totuși, printre bucățile de fier ruginit, printre grămezile de zgură și cărbune, aceste flori își înălțau capul, aidoma unor neprețuite broderii de mătase reliefate pe o țesătură țeapănă care se învechise și-și pierduse de mult culoarea.

II

Băiețașul Mahmud dovedea o uimitoare iscusință și pricepere în făurirea cuțitelor, dar mai cu seamă în finisarea lor. Grava pe prăsele ornamente din trandafiri, iar tăișul îl împodobea cu trei petale abia deschise. Mușteriii îi preziceau un viitor strălucit. Poate că îi era ursit să vadă vremuri mai bune la Bagdad și să devină un mare negustor, sau navigator, sau conducător al vreunei campanii de caravane ? Cămilele lui aveau să ajungă poate în îndepărtata Buhara sau în China, iar corăbiile în India și Ceylon.

Și tatăl său, lăsîndu-se ademenit de prezicerile mușteriilor săi, se gîndea : „Ce știu eu despre viitor ? Ei au călătorit mult și, nici nu încape îndoială, întrezăresc viitorul mai bine decît mine".

Și tatăl își duse băiatul la prietenul său, cadiul Ahmet, judecător la bazarul din Bagdad. Cadiul Ahmet era considerat un om glumeț, iar aceasta, oricît ar părea de ciudat, făcea judecata mai frumoasă, făgăduind izbîndă pricinașului și osîndă ușoară celui pîrît. Cadiul Ahmet îl înzestră pe băiat cu cunoștințele elementare în ce privește știința de carte și poezia, spunîndu-i că restul — și acesta este imens ! — trebuie să și-l dobîndească el însuși. Altminteri, ce preț ar avea cuțitele lui, dacă negustorul care-i vinde fierul i-ar vinde și tăișuri și plăsele gata făcute ?

Apoi tatăl l-a dus pe Mahmud la cel de al doilea prieten al său, legiuitorul Djelladin, care se încovoiase și se călise studiind Coranul, mai bine și mai tare decît cel mai izbutit dintre cuțitele făurite vreodată de tatăl, de bunicul și de străbunicul băiatului.

III

Nici nu apucase bine băiatul să-și cufunde inima în vedeniile însoțite de bubuit asurzitor ale profetului Mahomet, de care se folosea Djelladin pentru a-l învăța stăruitor să vadă Legea, că tatăl lui muri. Băiatul se întoarse la vatra, nicovala și strungul strămoșilor. Mistuitorul, înfricoșătorul „foc grecesc" îl tîrîse pe tatăl său în adîncurile Mării Mediterane, pe

cînd el, în tovărășia unor meseriași tot așa de trași la față și flămînzi ca și dînsul, și-a pus în gînd să ajungă în Italia, ca să vîndă cu cîștig mai bun marfa, iar dacă se va ivi ocazia să se bată cu aceia care n-o să vrea să i-o cumpere. În zilele acelea Bagdadul era sfîșiat de tulburări, oțelul pentru lame și osul pentru plăsele se scumpiseră. Avea de hrănit nevasta și copiii — doar nu era să-și vîndă căsuța bogătașilor, ai căror mijlocitori ciocăneau tot mai des în poarta de lemn, mîncată de timp și de viermi.

...Mușterii nu mai erau. În căutare de lucru, tînărul Mahmud ieșea pe cheiurile Tigrului, unde acostau, netezind alene cu bordurile lor sclipirea amăgitoare a valurilor revărsate, nave maritime, sosite din Marea Roșie, aducînd mărfuri de India : lemn parfumat și prețios, ierburi de leac, mirodenii, mătăsuri.

Pe piatra cheiului săreau marinarii cu fețele cafenii-roșcovane, bătute de vînturi și se grăbeau în taverne să bea, — o nelegiuiții ! — să bea vin și să dezmierde femei tot atît de nelegiuite și de nerușinate. Privind marinarii, tînărul își amintea de bunul și duiosul său părinte și inima începea să-i clocotească. Își oferea serviciile marinarilor, iar ei spuneau :

— Vezi aceste mărfuri și vezi magaziile, pline și ele de mărfuri ? Le cărăm degeaba. Caravanele ar putea, firește, să le ducă în Marea Mediterană, dar la ce bun ?

Și-i povesteau în amănunt despre stăpînirea turbată a bizantinilor, care au pus mîna pe toată Mediterana și nu dădeau voie Bagdadului

să transporte în Europa mărfurile Indiei. Roșu de mînie, dornic să-și înfigă toate cuțitele sale în gîtlejul și pîntecele bizantinilor, tînărul spunea :

— Da, da ! Tatăl meu a pierit pe mare, ucis de focul bizantinilor. Vreau să mă răzbun, vreau să învăț să navighez pe ape, și, vă rog, luați-mă cu voi ! Am să învăț și am să mă duc pe Mediterană în numele profetului și al califului...

— Slăvit fie numele său ! exclamară marinarii. Da' noi nu știm dacă va mai porni la drum corabia noastră. Echipajele noastre sînt complete, iar noi corăbii nu se mai construiesc. Vino cu noi să bem de necaz !

— Profetul m-a oprit să beau vin, spuse tînărul îndepărtîndu-se de marinari. Iar aceștia, privind după el, își ziceau că din băiatul ăsta are să iasă un bun marinar. La vremea lui, firește.

Atunci Mahmud il-Kaman, împlinise tocmai optsprezece ani, începu să compună versuri. Trăia în strălucitul Bagdad, în timpul califului al-Muttaki-Billahi, slăvit fie numele său, și versurile poetului cîntau puterea Bagdadului și tăria califului, imamul legiuit al profetului, sabia drept-credincioșilor. Cînd Mahmud citi versurile sale cadiului Ahmet, acesta rosti :

— Versurile tale sînt, după mine, mai bune și mai originale decît cuțitele tale. Dar dacă Bagdadului nu-i sînt de trebuință cuțitele tale, la ce-ar avea nevoie de poezie ?

IV

Poetul, curat cu sufletul și trupul, își repeta adesea cuvintele unduioase și arzătoare ca flacăra ale Versetului 74 din Coran : „Veșmintele acestea sînt ale tale. Și tu păstrează-le în curățenie ! Și ferește-te de josnicie. De pildă, nu da de pomană cu nădejdea să ți-o iei îndărăt". De aceea tot mai des el compunea versuri și le dădea glas în fața vetrei stinse, atunci cînd după treburile sale judecătorești, cadiul Ahmet venea să-l vadă. Poetul zicea :

— Doresc să fiu cel mai bun poet, eu care trăiesc în slujba credinței și pentru a-mi răzbuna credința ! Nu pentru a linguși slugarnic pe calif și pentru a mă cățăra ca iedera, ci întru slava profetului.

Legînd traista cu nutreț de capul catîrului său murg, bătrîn cadiul Ahmet se așeza lîngă ușa îngustă a făurăriei pe un covoraș pe care îl întindea doamna Becdîl, mama poetului. Din cînd în cînd, din tigva pe care o avea întotdeauna la brîu, în locul cuțitului, cadiul trăgea cîte o înghițitură dintr-o licoare tămăduitoare și spunea :

— Îmi plac discuțiile despre poezie. Dar cînd cineva scurmă pămîntul cu poezia, precum calul cu piciorul dinainte, asta mă tulbură.

— Dar cum altfel ? exclama poetul. Bagdadul vede : califul a devenit prea concesiv. Bagdadul cere forță și nu concesii ! Și cine

altul, dacă nu poetul trebuie să fie mijlocitor între calif și Bagdad ?

— Hm... mormăia cadiul, sorbind din tigva care lucea în mîinile sale. — Hm... mijlocitor... Ce mijlocește o pasăre călătoare care-și poartă aripile de la miazănoapte spre miazăzi ? Mijlocitor de lumină și căldură, poate ? Ha-ha ! Eu gîndesc altfel despre poezie, dragul meu. Ea îmi amintește o femeie, istovită de dezmierdările din timpul nopții care, înainte de a adormi, trăncănește o sumedenie de bagatele încîntătoare. Toată viața noastră ne întoarcem de pe o coastă pe alta, înaintea somnului de veci, și nimic nu ne ajută mai mult să adormim decît bagatelele. Trebuie să recunosc, sînt necăjit că ți-am făcut cunoștință cu poezia, Mahmud. Mi se pare că tu ai înțeles-o anapoda.

— Eu am înțeles-o anapoda ? exclamă Mahmud cu glasul său tunător. Oare nu e ca sabia și focul islamului ? Poezia trebuie să umple de mîndrie inima califului !... Mă amărăște gîndul că nu califul, ci emirii, vasalii săi, se mîndresc cu puterea lor. Ați auzit, desigur, de ereticul acela, șeful unui trib sălbatic, ticălosul de Ali, care, după ce și-a ridicat un castel la Aleppo, și-a luat nasul la purtare și și-a pus singur porecla de Seif-ad-Daula, adică „spada dinastiei“ !...

— Zevzecul ! Nu-i ajung grijile legate de propria sa persoană, și-a mai născocit griji și

cu croitul veșmintelor pentru te mir ce nouă dinastie !

Poetul urmă :

— Vai ! Asta nu-i dinastia califului al-Muttaki-Billahi...

— Justiția obligă, întrerupse cadiul pe un ton sentențios, ca, de fiecare dată, cînd se rostește venerabilul nume al califului, să se adauge : binecuvîntat fie numele lui !

— ...ci a lui, a ticălosului de Ali, propria lui dinastie ! Și nu-i oare o rușine pentru Bagdad, că anumite triburi arabe și-au plecat bărbile în fața ereticului Ali, iar poeții îl slăvesc în stihurile lor ? Acum, mai mult ca oricînd, noi, poeții rămași, avem datoria să-l preamărim pe califul nostru !...

— Lăudat fie numele său ! spuse cadiul și trase o gură din bărdacă. În ce mă privește, presupun că, în asemenea complicate împrejurări, ar fi de cel mai mare folos să întrebuințezi o licoare de nucșoară, pelin și hamei, pe care, cum vezi, o folosesc eu însumi. Altminteri fruntea ta se va acoperi înainte de vreme de zbîrcituri adînci ca niște crăpături în piatra muntelui, iar firea-ți va fi bănuitoare și iscoditoare. Dac-aș izbuti să-l întîlnesc pe calif i-aș recomanda numaidecît rețeta licorii mele...

— Iar eu i-aș recita versurile mele ! a strigat poetul cu glasul sugrumat de patimă.

V

Cadiului Ahmet îi era milă de poet și-i dorea numai binele. Cu inima plină-ochi de cele mai bune intenții și văzînd că poetul se duce prea des pe cheiurile Tigrului, ceea ce cîndva ar putea să-l determine să plece pe mare, iar bogătașii pierzîndu-l din ochi pe Mahmud, ar putea să redeschidă litigiul, lăsînd fără adăpost pe bătrîna mamă și pe fratele nevîrstnic al poetului, cadiul Ahmet îl convinse pe legiuitorul Djelladin, să se ducă la vizir și să intervină pentru o comandă mică de cuțite la Mahmud.

Și tînărul căpătă comanda.

Vatra ardea din nou, fratele mai mic umfla foalele și punea cărbunii. Mahmud șlefuia cuțitul sau îi cioplea din os plăselele potrivite.

Cu cuțitele acestea încovoiate poți reteza gîtlejul unei vite sau al vreunui necredincios, care s-ar întîmpla să-i pice musulmanului în mînă. În asemenea cazuri retezarea gîtlejului este însoțită de o rugăciune întru slava profetului și a califului... Iată de ce cuțitele pentru vizir poetul le lucra cu deosebită grijă. Iar unul dintre ele, scurt și subțire, îl făuri așa fel că în apele oțelului său juca parcă mereu o vînă de sînge ce se scurgea din gîtlejul unui dușman înfricoșat, prins în ghearele morții.

Cînd vizirului îi fu adusă o parte din comanda de cuțite, acesta, amintindu-și că îi

fuseseră recomandate de hîtrul cadi-Ahmet, le cercetă el însuși pe toate și, oprindu-și privirile asupra cuțitului aceluia fin și subțire, acoperit parcă de sîngele scurs din gîtlejul unui dușman înspăimîntat de moarte, rămase foarte mulțumit și zise :

— Cu adevărat, acest Mahmud il-Kaman e un meșter iscusit. Iau pentru mine cuțitul ăsta. Și, cercetîndu-l cu atenție, observă pe tăișul lui șapte trandafiri și pe plăsele trei petale gravate cu eleganță. Da, e un meșter din cale afară de iscusit.

Vizirul îl chemă pe cadi-Ahmet, îi exprimă mulțumirile sale și porunci o nouă comandă.

Cadiul răspunse :

— Să nu te surprindă, o, vizire, dacă meșterul Mahmud își va manifesta recunoștința pentru tine în versuri. E știutor de carte, cunoaște caligrafia, iar în timpul liber compune versuri.

— Versuri ? se miră vizirul. Poeții l-au obosit pe calif, adăugă el. Ei scriu despre iubirea pentru femeie, îi proslăvesc gura și picioarele de parcă n-am avea cai și arme !

— Poetul Mahmud cîntă numai armele și răzbunarea împotriva bizantinilor.

— Armele ? Minunat. Bizantinii ?... Hm... Un adevărat drept-credincios îi urăște pe bizantini, dar... acum ducem cu ei niște tratative cu privire la sfînta icoană din Edessa... Ai auzit, nu ? În curînd am să-i adun pe legiuitori și pe cadii. Ai să fii și tu poftit. Îl poți aduce cu

tine şi pe poetul ăsta. Dacă vom avea timp, îl vom şi asculta. Şi am să-l sfătuiesc să nu scrie despre femei. Ptiu ! Recent, analizînd ce i-a venit emirului Edessei să-mi dăruiască treizeci şi cinci din cele mai îndrăgite roabe ale sale, le-am cercetat cu atenţie. Se poate că sînt pornit împotriva emirului Edessei şi că-mi displace maniera lui de a duce tratative cu bizantinii, dar emiratul său e întins, el şi-a ales pentru sine cele mai grozave femei, şi eu te încredinţez, cadiule, n-am găsit printre ele măcar una demnă a fi sărutată pe frunte. Şi atunci Djelladin s-a exprimat despre femei atît de nimerit, încît chiar tu, cadiule, l-ai fi putut invidia.

Vizirul izbucni în rîs.

— Ha-ha-ha ! Djelladin a spus... ha-ha ! Un adevărat ostaş al Legii trebuie să se poarte cu femeia, ca grădinarul faţă de coşuleţul pentru ambalat fructe, împletit din răchită. Nu-i oare totuna pentru el dacă e vechi coşul sau dacă e nou ? Important să ajungă cu fructele sale la Bazarul Deşertăciunii. Ha-ha! Eu aş adăuga... dacă a căra fructe are în general vreun rost.

Cadiul Ahmet ridică ochii spre cer. Greşea vizirul, închipuindu-şi că citeşte în privirile cadiului aprobarea pentru spusele sale. Cadi Ahmet ar fi dorit să spună : „O, vîrfuri ale Legii ! O, piscuri zimţate ale Gîndirii ! Aţi iubit voi oare femeia ?“. Dar pînă şi cadiul, flecar de felul lui, ştia uneori să-şi ţină gura în faţa celor puternici.

Călare pe asinul său murg, cadiul se tîra la pas plecînd din palatul vizirului.

Era o seară somnoroasă, pîrguită, cînd toate în jur îţi par proaspete şi noi, de parcă le vezi pentru prima oară. Şi cerul, care meditează la treburile tale, şi ultima rază a asfinţitului, şi prima stea, şi oftatul dulce al copilului pe cale să adoarmă în leagănul pe care mama îl coboară cu băgare de seamă de pe acoperişul casei... Şi Bagdadul, şi toată viaţa, îi apăreau cadiului Ahmet mari, importante, reconfortante, grijulii în cele ce-l priveau pe dînsul... Şi încet de tot cadiul prinse a îngîna un cîntec. Ar fi fost ispitit să şoptească un cîntec de iubire, din acelea compuse de tînărul său prieten, armurierul. Căută să-şi amintească unul, dar nu izbuti. Şi se întristă în adîncul inimii sale, pentru că dacă nici într-o asemenea seară nu găseşti un cîntec de-al prietenului tău, atunci ce mai poate să însemne prietenia ta ?

VI

Cadiul se întristase zadarnic.

Navigatorul acostează cu bucurie la ţărmul continentului. Dar bucuria nu-i este mai mică la vederea unor insule, spre care să-şi poată îndrepta corabia. Bagdadul şi gloria sa sînt pentru poetul nostru continentul. Dar dacă pe

drumul lung și greu al poeziei v-ar ieși înainte o insulă mică și v-ar ademeni cu arborii săi umbroși, cu iarba pajiștilor și cu pămîntul afînat și umed din jurul izvorului, ați ocoli-o oare?

Ca și cadiul, Mahmud privea în seara aceea în inima cerului și abisul lui masiv, poruncitor i se păru tot atît de duios și plin de sevă, cum i se păruse și cadiului. Ba poate el îl văzu și mai pur decît cadiul Ahmet. Atît doar că Ahmet, venind pe drum, putea să stea de vorbă numai cu asinul său murg, în vreme ce poetul vorbea cu iubita. Stătea ținînd-o de mînă, pe acoperișul plat și mic ca o băltoacă al căsuței sale negre, cu un cat. Stătea și-și cînta noile sale versuri închinate acestei femei... Le cînta cu jumătate de gură, dar sunetele acestea erau atît de puternice și de măgulitoare pentru dînsa, încît femeia tremura și plîngea de fericire.

Iar el, fălindu-se cu gingășia și armonia versurilor sale, le îngădui să-i îmblînzească sufletul său războinic aprins de focul ce a mistuit corabia pe care pierise tatăl său.

Și sufletul îl durea dulce, dar și cu puțină teamă, ca un trunchi jupuit pe alocuri de scoarță.

VII

Doamna Becdîl, mama poetului, ținea gospodăria cu pricepere. Primind o a doua comandă de cuțite, ea ceru și arvună. O treime

o dădu fiului ca să cumpere oțel pentru lame, iar două treimi își opri, spunînd că s-a împrumutat de bani și că trebuie să-și plătească datoriile. De fapt bătrîna nu avea datorii, ba, mai mult, încă de la prima comandă pusese de-o parte o anumită sumă de bani. Ardea de nerăbdare să cumpere trei capre bune, care să-i dea lapte și lînă de tors. Feciorii, mai cu seamă cel mic, aveau nevoie de hrană, iar brînza și laptele de capră sînt foarte folositoare. În afară de asta, ajunseseră toți trei să umble în zdrențe.

Doamna Becdîl, socotea, firește, că feciorii ei vor ajunge cîndva să cîștige destui bani pentru ca ea să poată face rînduiala cuvenită în gospodărie. După ce i s-a prăpădit bărbatul, doamna Becdîl se îmbolnăvise de multe ori, degetele începuseră să-i tremure, și o nădejde, ca o flăcăruie pîlpîitoare, nădejdea că-și va putea face rost de trei roabe, de un cal, de doi asini și de o mulțime de oi și capre, o ispitea tot mai mult!... Roabele torc, țes, prepară brînzeturile, mătură podelele și curtea, pun cărbunii în vatră, umflă foalele. Cînd ele nu lucrează bine, doamna Becdîl le atinge ușor, ele țipă și, auzindu-le țipetele, vecinii spun că doamna Becdîl e aspră de felul ei.

De aceea, înainte de a se duce la tîrgul, unde se vînd cai și capre, doamna Becdîl, cuprinsă de dorința de a-și cumpăra niște sclave, dădu ocol rîndurilor de corturi acoperite cu rogojini găurite, prin care pătrundeau în voie

razele arzătoare ale soarelui şi unde era zăduf şi înghesuială. Acolo se vindeau robi şi roabe.

Mama ar fi voit, desigur, să cumpere o roabă albă, zdravănă şi bine hrănită, de care te poţi face lesne ascultată. Roabele negre dorm şi mănîncă mult, se îmbolnăvesc de rîie şi răspîndesc un miros urît. Albele sînt, în schimb, mai scumpe, mai cu seamă acum, cînd ostaşii Bagdadului stau acasă fără treabă ; iar dacă le dă prin cap să pornească la luptă, dimpotrivă, ajung ei înşişi sclavi la bizantini ! Mai avea ea, pe lîngă procurarea muncitorilor şi alte planuri. Fiul ei devenise bărbat, era puternic, în el clocoteau dorinţele, din care pornesc atîtea nenorociri, dacă nu le birui la timp cu ajutorul unei soţii. Trebuie să-l însurăm, să-l însurăm neapărat !... Oamenii trăncănesc că Mahmud ar fi urît şi că de aceea nu va putea niciodată să ademenească vreo femeie frumoasă care să fugă cu dînsul sau să-l îngăduie în harem, după ce-şi va fi îmbătat bărbatul.

„Urît ! Nu există urîţenie, ci numai laşitate. Şi el nu-i fricos, înseamnă deci că e mai frumos decît mulţi frumoşi. Dacă nu atrage fetele frumoase, asta numai pentru că lucrează pentru mama sa şi la versurile sale. Înseamnă deci că eu trebuie să-i găsesc o roabă !"

Bătrîna nu se grăbea. Cu soarele şi cu colbul era deprinsă, larma bazarului îi făcea plăcere. Mergea cu paşi mărunţi, colbul de un galben tulbure i se strecura în şuvoaie fine printre

degetele picioarelor ei fragile, dezgolite pînă la glezne. Gîndea în gura mare :

— Urît ? Că are urechile mari, clăpăuge, ca pînza de corabie ? N-aveţi decît să rîdeţi !... Cu aceste urechi fiul meu aude în lumea asta ceea ce cu leneşul vostru auz nu veţi putea auzi niciodată ! Că are un nas gros şi scurt ca pumnul cu nişte nări enorme ? El simte de departe miresmele fericirii ! Măcar să aibă parte nasul vostru fleşcăit de un asemenea miros, potăi jigărite ! Că are ochii înguşti ? Ei şi ? La ce bun să vadă toate amărăciunile de pe lume, trîntorilor, care nu vedeţi nimic, măcar că aveţi ochii mai mari decît cepele !

Judecînd astfel şi tot întrebînd de preţ, doamna Becdîl umbla printre rîndurile unde, de o parte, urîţi, cum le era felul, şedeau lungiţi pe jos nenumăraţi robi negri şi roabe : de cealaltă parte, vopsite şi cîrlionţate şedeau pe bănci, ceea ce sublinia obîrşia lor străină, cîteva femei albe. În spatele lor, pentru a accentua frumuseţea cam trecută a femeilor, atîrnau nişte covoare.

Ceva mai departe, pe covoare, şedeau tolăniţi sorbind tacticos din cafele, negustorii. Din cînd în cînd se ridica un negustor. Se apropia de roabele albe ca să le laude frumuseţea ; acolo unde nu putea fi vorba de aşa ceva, el le ridica în slăvi docilitatea şi puterea lor de muncă.

După ce le trecu în revistă pe toate doamna Becdîl se opri ţeapăn şi rosti cu un oftat adînc :

— Oare nu se poate pune mîna pe ceva mai de soi ? Se stinge, fumegă Bagdadul, făclia islamului ! Femei sînt astea ? Oare asemenea femei se vindeau cu vreo zece ani în urmă ? Iepe erau, şi încă iepe de soi, şi nu femei !

Negustorul spuse :

— Şi matale, maică, erai, poate, cu zece ani în urmă ca o iapă, iar acum, acum... nu eşti decît un ogor secerat.

VIII

Nici şacalul nu urlă mai tare decît negustorul de sclavi, nici hiena nu-l întrece în ticăloşie. Doamna Becdîl amuţi. Un cunoscut meşter de lotci de mare şi de unelte de pescuit, care se afla lîngă dînsa, îi spuse :

— Aveţi dreptate, doamnă Becdîl. Ne ruinăm ! Toţi sclavii puternici sînt acaparaţi de vasali, iar în capitala califului — slăvit fie-i numele ! ajunge numai scursura, de unde se ivesc boli, daune, pagube. Vă rog să mă credeţi. Deunăzi am cumpărat de la ticălosul ăsta un rob negru. După înfăţişare părea puternic, ba chiar se şi fălea cu sănătatea lui. Azi dimineaţă îi poruncesc să tragă o barcă la rîu ca să-i fac proba... şi mi se prăbuşeşte cu gura plină de sînge ! I-l aduc înapoi, ca să mi-l schimbe sau să-mi restituie banii, iar negustorul nici nu vrea să audă.

— Ticălosul !

Şi doamna Becdîl adăugă :

— Şi cînd te gîndeşti, domnule meşter de nave ! Nici nu-i atît de mult de cînd, pe vremea răposatului calif al-Matatid, în două sute optzeci şi unu de la hidjra[1] fuseseră aduşi aici trei mii de prizonieri... Şi ea continuă traducînd în proza bazarului una din poeziile fiului ei : — Iar acum ? Fiul unuia din mucoşii aceştia... din ăştia erau odinioară vînduţi pe nimic chiar aici, lîngă grămada asta de bălegar, care-şi zice negustor de sclavi !... Ticălosul Ali, supranumit de el însuşi „spada dinastiei" care îşi rîde de Bagdad ! E o palmă pentru obrazul lui allah !... Şi încă a îndrăznit să-şi adune şi poeţi pe lîngă curtea sa împuţită. Poeţi ! — Un damblagiu, ca al-Mutanabi, un beţivan ca Abu-Nami. Ar fi timpul să fie aduşi aici, între şirurile astea de sclavi !...

Şi întinzînd mîna tremurătoare spre roabele albe :

— Priviţi unde am ajuns. Ei dau de albă o fetişcană oarecare, neagră, murdară şi pretind pentru dînsa preţul unui cal sau al unei cămile ! Cumpăraţi-o, încercaţi-o. Nu numai că nu va fi în stare să vă încînte gustul şi auzul, dar e atît de lipsită de puteri, că dacă-i aplici semnul casei, plesneşte de emoţie !

Zicînd acestea mama Becdîl se bucura, pentru că nemulţumirea ei faţă de toate cîte

[1] Hidja — punctul de plecare al calendarului musulman, data fugii lui Mahomet de la Mecca la Medina (622 e.n.).

se petreceau corespundea pe deplin mijloacelor ei bănești. Se cerea atît de mult pentru roabe !

Abia își încheiase cuvîntarea, cînd una dintre roabele albe, înaltă, slabă, cu sînii căzuți, cu ochii-i albaștri înfundați în orbite, se lăsă deodată într-o parte și se prăbuși de pe bancă, izbindu-se cu capul de lespezile de piatră ale podelei. Fața ei, și așa indiferentă, căpătă rigiditatea pietrei și se acoperi parcă cu floarea de mucegai a morții.

Amenințînd-o cu pumnii pe mama Becdîl, negustorul începu să țipe :

— Ea a deocheat-o, acest duh al iadului, zdreanța asta pipernicită !

Între timp supraveghetorul bazarului, și doctor în același timp, care avea grijă de salubritate și sănătate, se năpusti la stăpînul sclavelor :

— M-ai înșelat, ticălosule ! Te-am auzit cînd mi-ai spus că-i sănătoasă. Dar tu mi-ai arătat-o la umbră. A fost de ajuns să iasă la soare ca să moară ! Ai să molipsești bazarul și pe ceilalți sclavi.

Și îl duse la cadi-Ahmet.

Închinîndu-se în fața lui cadi-Ahmet, negustorul bolborosi :

— Domnule cadi ! Era toată o minune strălucitoare. O hrăneam cu turtițe dulci, cu carne, îi dădeam și vin chiar, allah să mă ierte. Era ca o floare de portocal, dar această babă a deocheat-o, și eu cer ca ea să mă despăgubească !

Cadi-Ahmet o recunoscu pe mama poetului. Ar fi vrut să-i facă un bine și sclavei, și bătrînei, și în afară de asta, negustorul îi era nesuferit. În timp ce negustorul și bătrîna se înjurau, cadiul o cerceta pe sclavă. Zăcea pe jos acoperită de o sudoare bolnăvicioasă și toată numai dureri. Și totuși cadi-Ahmet zări ceva proaspăt și luminos pe chipul ei, și grație în mișcările trupului.

Adresîndu-se mamei poetului, cadi-Ahmet rosti :

— Femeie ! Ai fi putut s-o deochi, fără ca tu însăți să-ți dai seama. Și trebuie să fii pedepsită.

Și, adresîndu-se negustorului de sclavi, zise:

— Omule ! Tu cu vorbele tale nesocotite ai provocat acțiunea ochiului rău. Și tu de asemeni trebuie să fii pedepsit !

După ce se gîndi, cadi-Ahmet adăugă :

— Femeie ! Vei lua sclava plătind pentru ea prețul a două capre. Omule ! Tu vei accepta prețul acesta. Țineți-vă gura că altfel vă arunc pe amîndoi la închisoare.

După aceea trase o dușcă din tigva pîntecoasă și spuse :

— Mergeți. Judecata s-a împlinit.

IX

Mahmud privea la roaba străină, uscațivă, cu părul blond încîlcit care-i curgea pe spatele ciolănos ca buștenii plutăriți pe albia unui torent învolburat. Privi și la capra slăbănoagă

pe care o cumpărase maică-sa, pentru că de frica Legii, bătrîna dăduse prea mulţi bani negustorului de sclavi şi fusese nevoită să cumpere o capră din cele mai proaste.

Mahmud spuse :

— La ce ţi-au trebuit ? Ce-i cu tine, mamă ?

Din respect pentru Lege şi pentru vorbele cadiului Ahmet, ea rosti :

— Fata va fi curată, caldă, plină ca fluxul mării. Am s-o hrănesc. Şi capra are să fie hrănită !

Oricît îşi respecta mama, Mahmud nu se putu stăpîni să nu pufnească în rîs.

Şi ori de cîte ori îşi amintea lăudăroşenia mamei despre fluxul mării, rîdea cu hohote cînd, capră şi sclavă, le vedea laolaltă.

X

Trecură trei luni şi el nu mai rîdea la vederea fetei. Vorbele mamei se împliniră. Roaba devenise curată, mersul ei îi tulbura simţămintele şi-l împiedica să compună cîntece. Simţea de departe căldura şi ochii ei, care nu mai erau înfundaţi în orbite, ci străluceau de o lumină albastră... Privirea lor mîngîietoare şi plăcută, cînd se oprea asupra lui, îl făcea să fluiere şi să se întindă.

Iar fata îşi aducea aminte de spaima pe care o încercase, intrînd pentru întîia oară în casa asta neagră, ai cărei locatari i se păruseră şi ei negri. Dar curînd a înţeles că pe ei îi înnegrise munca şi că dacă i-ai spăla bine, ai putea să-i scoţi albi ca neaua ! Şi, cu bucurie, se apucă de curăţenie. Apoi se dovedi că erau oamenii buni şi de treabă, care iubeau florile, şi ea, cu bucurie, începu să stropească cele şapte tufe de trandafir prăpădiţi, iar trandafirii înfloriră, cum nu înfloriseră încă niciodată.

Astfel începu iubirea lor.

Dragostea creştea încet şi cu băgare de seamă. Nici chiar cadi-Ahmet nu părea să fi remarcat ceva. Ce-i drept nu mai dăduse de mult pe la dînşii, poate pentru că se îndoia de agerimea minţii sale. Dar odată, după ce sorbise cam prea mult din tigva pîntecoasă şi, temîndu-se să apară acasă în halul în care se afla, veni la ei şi, aşezîndu-se pe covoraş, întrebă :

— Femeie ! Eşti mulţumită de cumpărătura făcută ?

Mama Becdîl răspunse :

— Sînt mulţumită. Pînă şi capra s-a îndreptat.

Şi se închină în faţa judecătorului.

Cadi-Ahmet spuse :

— Dintre toate procesele pe care le-am judecat, ăsta a fost, mă rog, cel mai izbutit. Adevărul e că rareori mi se întîmplă să interpretez în mod fals Legea, dar de data asta am interpretat-o cu totul pe dos. N-ar trebui

să trag cuvenitele încheieri și pentru procesele ce vor urma ?

Și cadiul șezu la ei multă vreme, desfătîndu-se cu tigva și cu hazul său, și era pentru întîia oară că poetul îl asculta nemulțumit : nu pentru că cele auzite de la cadi nu erau interesante, ci pentru că poetul se grăbea la ea.

În iubirea sa Mahmud dădea dovadă de răbdare. El nu se aruncase asupra roabei așa cum îi ședea bine stăpînului. Lăsa timp să crească și simțămintelor ei, și simțămintelor sale, și cînd ele se contopiră, îi cuprinseră pe amîndoi, ca valul imens al fluxului. Și Mahmud îi spuse mamei sale :

— Mamă, ai avut dreptate. E curată, caldă și simțămintele mele pentru ea sînt necuprinse ca fluxul.

Mama se bucură de cuvintele lui și zîmbi cu viclenie. Știa că atunci cînd îi va mai cumpăra două roabe, simțămintele lui față de toate trei vor fi necuprinse ca oceanul, iar ea își va plesni sclavele peste obraji, pentru delăsarea lor, și ele vor țipa, și vecinii vor avea ce vorbi despre firea aspră a mamei Becdîl.

XI

Se întîmpla totuși ca în unele momente el să fie cuprins de tristețe. Dragostea, vorba cîntecului, e o floare. Și el găsise această

floare ! Cu toate astea, oricît ar fi de plăcută ea nu-i decît floarea unui ținut de mică întindere. Floarea lui, buchetul lui e sabia, pe care o trăsese din teacă în apărarea califului. Și cel ce-i conducea sabia era califul ! Și Bagdadul care, prin tînguirile și cîntecele, sale, proslăvește sabia aceasta ! Și în sîngele apos al necredincioșilor înfloresc versurile sale, versurile lui Mahmud il-Kaman !...

Fata, crezînd că este amărît din pricină că iubește o roabă, îi spuse :

— Nu sînt din neam de rînd. Îți voi spune ceea ce nu am spus și n-am destăinuit altor arabi. Ba chiar am negat tot timpul și am zăcut mereu bolnavă din pricina acestei minciuni. N-am vrut ca bizantinii să se laude c-au vîndut o fiică de cneaz ! Tatăl meu era căpetenia unei drujini din oastea cneazului Igor, fiind el însuși din neam de cnezi.

— Cine-i acest cneaz Igor ? întrebă poetul. Bagdadul nu a luptat cu el niciodată și nici n-a primit tribut de la dînsul.

— Cneazul Igor nu plătește tribut nimănui. El ia tribut de la toți ! E stăpînul marelui pămînt al Rusiei, unde vara sînt ploi calde și scurte, iar iarna totul se acoperă de zăpadă unduioasă și tremurătoare.

— Cînd era copil, tatăl meu a văzut zăpada. Odată, la Bagdad, a nins. Trei zile la rînd. Mulți oameni au pierit atunci de frig și spaimă.

— Pe noi frigul nu ne înspăimîntă. Noi sîntem Rusia. Îți amintești bazarul ? Îmi doream moartea de indignare că o femeie nea-

gră ca smoala mă tocmeşte, dar bunul judecător m-a ajutat să întrezăresc fericirea. Sînt încredinţată că-ţi voi aduce fericirea, pentru că tu mi-ai şi dăruit-o.

Mahmud întrebă :

— Spune-mi, unde este ţara voastră ? Şi adăugă precipitat : Uimitor cît e de slabă o inimă cuprinsă de iubire. Ţara ta mi-a şi devenit dragă, mă chinuieşte dorul ei. Vreau să ştiu despre dînsa tot, tot ce-ţi aduci aminte !

— Ţara mea e departe, dincolo de Bizanţ, şarpele acesta care ameninţă lumea întreagă. Ţara mea îşi preface în praf şi pulbere duşmanii şi încă de pe vremea cneazului Oleg, Bizanţul ne plăteşte tribut ! Cu trei ani în urmă Bizanţul a refuzat să ne mai dea tributul cuvenit. Atunci cneazul Igor al nostru, şi-a strîns oastea şi, de la marele fluviu Nipru, a pornit către Bizanţ...

— A, expediţia barbarilor ! spuse poetul. Am auzit. Şi bizantinii v-au izgonit, nu-i aşa ?

Dajdia, fiica lui Buisvet, sora lui Splavid şi Gonka, simţind că de acum înainte, o dată cu drepturile ei, are şi datoria de a-l preveni pe poet, rosti :

— Eşti nesăbuit, Mahmud. Cum poţi să crezi în spusele bizantinilor ! În pofida faptului că deasupra Constantinopolului cerul e mereu senin, adevărul lor e întotdeauna învăluit în ceaţă. Barbari ? În ţara noastră sînt oraşe mari, minunate, luntrile noastre sînt stăpîne pe toată Marea Neagră, iar sabia noastră care orbeşte prin strălucirea ei pe duşmani, e spaima tuturor şi a fiecăruia ! Barbari ?! Ha-ha !... Invidiosul Bizanţ, scăldat în minciună, în străduinţele lui de a ne umili ne numesc barbari, şi tu, Mahmud, repeţi vorba aceasta îngrozitoare ?

Încercînd să se apere de mustrările ei îndreptăţite, poetul întrebă :

— Cum s-a putut întîmpla, ca tu, fiică de cneaz, să cazi ostatecă, cînd ţara ta e atît de mare, bogată în ostaşi şi arme ?

— Cum ?! Din cauza slăbiciunii Bagdadului.

— O-o ! exclamă el cu amărăciune.

XII

Dînd răgaz furtunii izbucnite în sufletul său, de la cuvintele ei arzătoare, să se domolească, Dajdia, fiica lui Buisvet, sora lui Splavid şi a lui Gonka, grăi mai departe :

— În anul nouă sute patruzeci şi unu, după calendarul bizantin, cneazul Igor îşi strînse, repet, oastea pe o mulţime de corăbii şi porni spre Constantinopol... Cu trei ani în urmă... Nenorocire, nenorocire, o Perun, zeu al Kievului şi al slavilor ! Eu mă închin, Mahmud, în faţa versurilor tale, dar nici o culegere din versurile tale n-ar putea zugrăvi suferinţele pe care le-am îndurat. Cînd caut să născocesc o răzbunare împotriva bizantinilor, cele mai cumplite cazne mi se par pentru dînşii

un cules de spice doar, şi nu un seceriş adevărat. Răzbună-te pe ei, Mahmud, răzbună-te ! Ei ţi-au ucis tatăl, şi astăzi îl deplîng cu aceleaşi lacrimi dureroase, nesfîrşite, cu care mi-l plîng pe Splavid, fratele meu !

Ea îşi şterse ochii, şi mîneca hainei sale, din vîrful degetelor pînă la coate, era umedă de lacrimi.

— Printre celelalte femei, care doreau să vadă gloria Rusiei, am însoţit şi eu oştirea. Încă pe vremea lui Oleg, tatăl meu, viteazul Buisvet a pierit în ajunul acelei zile, în care cneazul nostru şi-a ţintuit de Porţile-de-Aur ale capitalei bizantinilor scutul său lung, încovoiat. Oleg bătea cuiele cu un ciocan uriaş, şi o făcea cu atîta putere, încît parcă se prăvălea tunetul asupra Constantinopolului, iar locuitorii săi se ascundeau în pivniţe şi gropi, de groaza cutremurului !

— O, minunăţie, o strălucire a lui allah ! Povestea ta, scumpa mea, se desfăşoară într-o linie armonioasă, ca o oaste. Vorbeşte, vorbeşte !...

— Repet, în preajma Constantinopolului, un bizantin viclean, care se ascundea după un stejar, mi-a ucis tatăl, pe cînd el se ducea să-şi adape calul la un izvor. În zilele războiului dus de Oleg eram copil încă, dar ţin minte vaietele mamei. Şi acum, cînd Igor pornise din nou în expediţie, doream să văd eu însămi, cum îşi va ţintui şi el scutul de Porţile-de-Aur. Şi i-am dăruit o podoabă mică de aur pentru scutul acesta. Aşa au făcut multe din fetele noastre, de aceea scutul strălucea ca

soarele, şi era greu, ca un car încărcat cu boabe. Dar cneazul nostru era puternic şi îşi purta scutul cu uşurinţă...

— E frumos Igor, cneazul ăsta al vostru ? întrebă palid de gelozie, poetul.

— Nu, nu ! spuse în grabă Dajdia, fiica lui Buisvet, sora lui Splavid şi a lui Gonka. E gîrbov. Mai bine zis, cocoşat ! Şi e saşiu. Nu-i deloc frumos, şi cu greu s-ar găsi o fată să se îndrăgostească de el...

— Cu greu ! Înseamnă că tot se mai găsea ?

— Vorbesc în sensul că nu cunosc o asemenea fată ! Respectul faţă de cneaz şi dragostea pentru dînsul sînt, Mahmud, lucruri cu totul diferite.

Minţea oare ? E îndoielnic. Şi ea, la timpul său, ca şi alte fecioare ale Kievului, a suspinat tainic după cneazul Igor. Iar acum el îi părea cu adevărat urît şi îl bîrfea cu toată sinceritatea, făcîndu-l cocoşat şi saşiu. Să nu osîndim iubirea, e minunată, chiar atunci cînd clevetește la modul acesta cam naiv, ce-i drept.

În cuvintele ei răsuna sinceritatea. Poetul rosti :

— Fraţii tăi te divinizau, nu-i aşa ! Şi tu erai unica lor soră ? Dar cum de s-a putut că te-au luat cu ei în bătălie ? Trebuie să recunoşti, oricum, nu-i înţelept să iei o fată într-un război şi încă împotriva unor duşmani atît de ticăloşi.

— Am stăruit, zicînd că gospodăria noastră s-a ruinat, şi că eu însumi va trebui să veghez asupra prăzii lor... Ei sînt uşurateci. Le place

să joace zaruri, iubesc vinul... Şi în afară de asta nici n-au noroc la joc! Aşa, nu de mult, după o campanie împotriva pecenegilor, fraţii mei au adus cu ei şase sute de robi şi nici unul nu avea mai mult de douăzeci de ani.

— O, ce pradă bogată! exclamă poetul. La noi un asemenea viteaz ar fi ajuns să-l dispreţuiască pe calif şi şi-ar fi spus el însuşi — ptiu! — „sabia dinastiei". Aş vrea să-i cunosc pe fraţii tăi!

— Aţi fi devenit prieteni! spuse ea, strîngîndu-i mîinile. Numai că Splavid a pierit, şi nu ştiu dacă şi celălalt a scăpat teafăr...

Dajdia tăcu şi el o întrebă:

Bănuiesc că ei au pierdut pe cei şase sute de pecenegi capturaţi, nu?

Zîmbind cu tristeţe, Dajdia spuse:

— Da, i-au pierdut, în cinci zile. Şi iată că atunci cînd le-am amintit de pierderea asta, adăugînd că ei vor pierde şi bogata pradă bizantină, s-au hotărît să mă ia cu dînşii.

Se lăsase seara. Deasupra zidurilor înalte, care împrejmuiau casele Bagdadului, copacii foşneau mătăsos pierind în umbra liliachie a nopţii care se apropia în galop. Primăvara era pe sfîrşite şi în seara aceasta căzuse, poate licărind domol, ultima ei ploaie. Oricum, între vîrfurile copacilor şi apa care murmura la rădăcinile lor, se aşezaseră, strîngîndu-se unele în altele, privighetorile... Cîntau, înflorindu-şi în fel şi chip trilurile.

În urma copacilor se cufundară în pîclă liliachie şi cupolele multicolore ale moscheilor...

Numai minaratele lor zvelte, ca nişte săbii ale profetului, continuau să străpungă tăriile. Şi cerul, străpuns de săbiile credinţei, revărsa o lumină gingaşă care, treptat, treptat, făcea loc alteia, tulbure şi mohorîtă. În jurul lunii, se zămislise un inel de lumină, care apăruse înaintea astrului, chiar deasupra medressei [1] el-Mustinserie.

Pe ulicioară trecu un călăreţ. Era poate cadiul Ahmet? Catîrul călăreţului bălăbănea o potcoavă, în timp ce omul mormăia, în tactul acestui bălăbănit, un cîntec oarecare.

— Dar, poate, fraţii tăi aveau dreptate pierzînd totul la joc? La ce le trebuia lor pradă, prizonieri şi aur? Ostaşul şi poetul nu trebuie să fie oare risipitori?

Şi el îşi risipi asupra ei tot felul de cuvinte frumoase numind-o cînd luna lui, cînd cerul lui, cînd trîmbiţa de bucurie a inimii sale, cînd vis al fericirii!

Şi, ţinînd-o de degetul mic cu arătătorul său, se plimba cu ea pe acoperişul căsuţei, tot aşa de strîmt ca şi curticica de jos, unde, sub şopron zăceau bucăţi de metal din care el făurea cuţitele sale încovoiate, împodobite cu petale. Şi unde, presat în formă de cărămizi, zăcea bălegarul uscat pentru încălzit şi mangalul pentru vatră. Tot acolo, lîngă capre îşi aşternea de dormit mama poetului, doamna Becdîl, pentru că ea îşi punea casa la dispo-

[1] Medresse — şcoală teologică musulmană.

ziția îndrăgostiților. Mama suspină bucuroasă auzind gunguritul șoptit al fericirii, care de pe acoperișul casei, ajungea pînă la dînsa. Ah, dacă ar mai avea încă două roabe, cît de minunat ar fi, și cum ar mai fi invidiat atunci vecinii neamul il-Kamanilor !...

XIII

Ei nu închiseseră ochii toată noaptea, iar în zori, poetul, orbit de fericire, înălță capul din pat și întrebă :

— Totuși, iubirea mea, nu mi-ai explicat cum a stat Bagdadul în calea lui Igor, împiedicîndu-l să se răzbune împotriva bizantinilor.

— În anul campaniei noastre, spuse Dajdia, fiica lui Buisvet, sora lui Splavid și a lui Gonka, la Bagdad și în întreg califatul erau tulburări. După moartea califului și a poetului Ar-Gadi...

— A fost un poet slab !

— Se prea poate, dar de asta oare nu v-ați putut alege voi multă vreme un nou calif și v-ați tăiat beregata unul altuia ?

— Ca și tine, urăsc tulburările.

— Minunat. Atunci ai să mă înțelegi cu ușurință. Ai cunoștință, că la răsărit de Bizanț, se afla trimis împotriva Bagdadului cu o oaste marele și înțeleptul Ioan Karkuas ?

— Da.

— Îți este de asemeni cunoscut că atunci cînd Bagdadul a slăbit, împăratul bizantin l-a dus pe Ioan cu oastea sa spre apus ? Împotriva noastră.

— Nu. Asta nu știam. Auzisem doar că Ioan a plecat.

— Lui Ioan i s-au alăturat oștile care se pregăteau să năvălească în Franța de miazăzi. Iar noi în timpul ăsta ne și luptam cu bizantinii în Bitinia [1]. O, ce-i mai băteam ! Am toate temeiurile să cred că-i băteam zdravăn ! De frica noastră își lăsau caii și propriile lor picioare subțiri să fugă din răsputeri. Noi ne-am apropiat de Nicodimia, iar de-a lungul țărmului Mării Negre am înaintat spre Heracleea și Paflagonia [2]. În bizantini intrase groaza. Toate mașinile tainice „aruncătoare“ „de foc grecesc“ de care dispuneau fură strînse acolo. Au adus și flota, care în alte vremuri ar fi fost îndreptată împotriva flotei Bagdadului.

— O, nenorocire ! gemu poetul. Nenorocire Bagdadului !

— Bizantinii au dat foc luntrilor noastre. Oștirea noastră se retrăgea. Splavid, fratele mai mare fu făcut bucățele cu săbiile. Mezinul rănit, fu scos din luptă de trei războinici, tot ce mai rămăsese din slăvita drujină a cneazului Buisvet ! Voind să-mi apăr fratele, am luat și eu un arc. Am fost rănită la umăr. Uite-te, aici ! Erau trei cu totul... Pe cine să

[1] Regiune în Asia mică, locuită de o populație tracică.

[2] Provincie între Pont și Bitinia.

ducă ? Pe mine ? Sau pe fratele meu ? Am spus : „Faceți un rug. Aprindeți-l. Am să mă așez în vîrful flăcărilor. Iar voi, spuneți la Kiev ca Rusia să vină aici după cenușa mea. Și s-o toarne în capul împăratului bizantin, iar pe mormîntul meu să-i calce în picioare coroana !“

— Frumoase cuvinte, ca niște flăcări nestinse !

— Rugul ardea. Ședeam în vîrful lui. Bizantinii fiind pe-aproape, drujinicii plecară punîndu-l pe fratele meu. Dar mare e dumnezeul bizantinilor, el pune uneori fund unui butoi care părea dogit cu totul. Pe neașteptate căzu o ploaie torențială care stinse rugul și bizantinii mă scoaseră din foc arsă, dar încă în viață. Nu vroiam să mă însănătoșesc. Imploram spiritul tatălui meu Buisvet și spiritul fratelui meu Splavid !... Între timp Ioan Karkuas, trimis din nou la hotarul de răsărit, mă luă cu sine. Bolnavă încă, ei m-au supus la cazne ca să-mi afle numele. N-am scos un cuvînt ! Atunci m-au scuipat în obraz și o dată cu alți robi m-au dat în schimb pentru un demnitar bizantin, un moșneag străpuns de un cuțit din Bagdad... Ardeam, simțeam lîngă mine spiritele tatălui și fratelui meu... Tu, Mahmud, mi-ai dăruit inima ta și mi-ai reînviat sufletul. Trăiesc. Și sînt tare ca niciodată și însetată de răzbunare împotriva bizantinilor.

Cuvintele ei îl bucurară. El rosti :

— Ne vom răzbuna !

XIV.

Să se răzbune ? Dar cum ?

Cîteva zile la rînd, fără să se dezlipească de vatră și de strung, poetul a făurit cuțite. Întinzînd frînghia care punea în mișcare foalele, prietena lui ațîța focul în vatră. Lucrînd, poetul nu înceta să mediteze : „Dacă vizirul mi-a comandat atît de multe cuțite de luptă, înseamnă că ne așteaptă bătălii cu păgînii. Bagdadul, și deci tot califatul, știu că bizantinii s-au apropiat de zidurile Edessei și îmbătați de glorie, cer să le fie predată sfînta icoană din Edessa. Autoritarul emir al Edessei s-a potolit și a sosit să se sfătuiască cu califul. N-ar fi timpul să cînt un cîntec în fața califului ?“

În timp ce bătea cu ciocanul metalul, poetului i se năzări că a venit la calif și că vorbele lui lovesc în inima stăpînului, făcînd să sară scîntei în toate părțile.

Dajdia întrebă :

— Ce-i aceea ubrus, despre care mama a spus că se vorbește la bazar ?

Mahmud răspunse fără chef :

— Sfînta icoană din Edessa.

— Icoană a cărei dintre credințe ? A celei musulmane ? A celei creștine ?

— Și a uneia și a celeilalte.

— Cum se poate ? Și a uneia și a celeilalte ? Vă socotiți dreptcredincioși și, totuși, recunoașteți o icoană creștină ?

— Profetul Issa, sau Isus, cum îi spun bizantinii și nestorienii [1], este sanctificat în Coran.

— Iată încă o slăbiciune a Bagdadului!

— Unde vezi tu slăbiciune?

— Se spune că icoana asta e un ștergar de care odinioară s-a folosit profetul Issa. Pe ștergar o minune a pecetluit chipul profetului Issa. Cum vine asta? Doar profetul Mahomet v-a oprit să vă închinați la idoli sau la orice fel de icoane?... O, voi sînteți sclavi ai propriei voastre slăbiciuni! Vă închinați unei cîrpe oarecare, pentru că ea a fost zugrăvită de un artist bizantin. Grecii au avut mari artiști, ceea ce voi n-ați avut niciodată. Nu din cauza asta oare v-a oprit Mahomet să zugrăviți chipuri omenești?

Pe Mahmud trăncăneala ei îl irita, cu atît mai mult, cu cît ceea ce spunea era adevărat. Dar ce tot o ține ea una și bună cu „slăbiciune"? Doar nu poți să făurești cuțite și să te pregătești de luptă dîndu-ți seama în același timp cît ești de slab.

Și el rosti:

— Taci. Mă împiedeci să lucrez.

— Dimpotrivă. Te ajut să lucrezi, îți dezvolt propriile tale idei. Trebuie să fii consecvent. Dacă ești musulman, la ce-ți trebuie icoane creștine?

---

[1] Adepți ai unei doctrine religioase promovată de *Nestorie* (380—451), patriarh al Constantinopolului. Nestorianismul nega natura divină a lui Hristos. A cunoscut o mare răspîndire între sec. IX—XI.

— În califat sînt mulți creștini, iar Coranul...

— Coranul îți poruncește să-i nimicești pe necredincioși!

— Taci! Ce înțelegi tu din Coran? Ești păgînă...

— Credința mea e păgînă? exclamă ea. Credința mea este una: dacă iubești, iubești omul cu tot ce este într-însul. Și tu-mi strigi: taci! Atunci ucide-mă! Coranul îți poruncește să-i nimicești pe necredincioși, și tu nu mă crezi!

Pe chip i se zugrăviseră mînia și disprețul. O respinge pe ea, fiica lui Buisvet, sora lui Splavid și a lui Gonka! Și buzele i se strînseră de parcă s-ar fi pregătit să-l scuipe în obraz.

Cum să-l scuipi pe un arab în obraz? Pe un poet? Nerușinata! Azvîrli ciocanul la o parte, pentru că era aprig din fire și se simțea în primejdie.

Desfăcîndu-și veșmîntul și arătîndu-i sînii albi, Dajdia exclamă.

— Lovește-mă cu cuțitul! Iată o teacă potrivită pentru cuțitul tău, om fățarnic și necredincios.

Poetul se trase îndărăt și rosti:

— Ești o proastă.

— Înseamnă dar că nu mă iubești?

Fără să mai spună o vorbă Mahmud ieși din făurărie.

XV

— Ce se înțelege prin poet? își puse sieși întrebarea cadi Ahmed, văzîndu-l pe Mahmud care tocmai intrase la el. Poetul e temelia bucuriei. Omul și, adeseori, viața lui sînt o jucărie a soartei. Poetul își reține din jocul acesta cele mai vesele clipe și, prin vorbe care se topesc în gură, povestește și altora despre momentele acestea, pentru ca oamenii să poată îndura, pentru ca ei să fie mai îngăduitori. Prin urmare, noi îți așteptăm cîntarea, poete!

— Eu, însumi aștept de la dumneavoastră sprijin și îndrumări, bunule cadi, și de la dumneavoastră Djelladin, ochiul Legii.

— Minunat! Impreună vom găsi o mîngîiere.

Și cadi Ahmed îi aruncă poetului o pernă și-i arătă un loc pe covor, lîngă dînsul. Ca urmare a îngăduinței lui față de semeni, cadiul era sărac. Totuși nu se plîngea niciodată de sărăcia lui. Ba chiar era încîntat de ea, spunînd că la omul sărac stomacul lucrează admirabil și de aceea el se poate desfăta nestînjenit cu binefacerile vieții, cum ar fi aerul curat, soarele sau copacii înfloriți. Așa, roșu la față, sanguin, cu barba roșcovană, cadiul se lăfăia pe pernele rupte și aproape cu o expresie fericită pe chip, de parcă pernele ar fi fost mai moi decît saltelele de puf, iar zdrențele lor mai netezi ca mătasea. Fuma mahorcă și bea cu plăcere o cafea proastă și ieftină, pe care și-o fierbea singur, nu pentru că nevasta nu l-ar fi respectat și iubit, ci pentru că el nu voia s-o împovăreze. Cu nevasta, ceea ce se întîmplă rar printre dreptcredincioși, trăia în armonie.

În fața cadiului ședea legiuitorul Djelladin, gîrbovit, istovit și înrăit din cale afară. Lui îi aparținea aforismul: „Există Legea, exiști și tu". Cînd te întîlnea nu-ți ura nici „bună dimineața" nici „bună seara", ci îți dorea „să-ți petreci în mod legiuit timpul". Își îndopa semenii cu texte din legi, așa cum o doică lipsită de minte îndoapă copilul cu lapte, și se simte jignită și supărată foc cînd pruncul sătul țipă din gură de șarpe. Djelladin arunca oamenilor niște priviri, de parcă ar fi fost gata chiar atunci să-i bată cu biciul sau să-i supună la cazne. Și numai cînd omul nu mai dădea semne de viață, Djelladin se mai îmblînzea și-l trecea pe seama altui judecător, despre care admitea c-ar putea ști Legea tot atît de bine ca dînsul.

Singurul, poate care găsea plăcere în întîlnirile cu Djelladin era cadiul Ahmet. „Mintea noastră este aidoma cuțitului, e ascuțită, cînd ai o gresie bună, obișnuia să spună cadiul. În afară de asta, el sărmanul, are o singură bucurie — Legea, ceea ce, o știu din experiența mea de judecător, e un lucru foarte indigest. Și nădăjduiesc ca, în cele din urmă, să-l pun în cunoștință cu vreo două din acele

nenumărate şi variate desfătări, care îmi sînt cunoscute".

Ce voia Djelladin de la cadi Ahmet? Poate mărturii pentru procesul fărădelegilor lui cadi Ahmet, cînd pătrunzătorul calif — legea legilor — va cerceta toate greşelile lui cadi Ahmet, îl va destitui şi-l va trimite în judecată! La proces preşedinte ar putea să fie Djelladin... Parcă poţi să ştii? Oricum s-ar fi brodit lucrurile, Djelladin, această culegere ambulantă de forme şi modele, îl frecventa zilnic pe cadi Ahmet, această culegere ambulantă de îndoieli cu privire la necesitatea formelor şi modelelor imuabile.

— Ce anume ajutor aştepţi tu, Mahmud, de la mine? se interesă Djelladin.

Mahmud spuse:

— Aş dori să-mi citesc versurile în faţa califului, binecuvîntat fie numele lui!

— Aşa! Fie binecuvîntat!

Djelladin rosti:

— Mahmud! Nu consideri oare necesar să-ţi citeşti versurile la început în faţa mea. Versurile tale, eu ştiu, exprimă legea dreptcredincioşilor. Dar cine altul mai bine decît mine interpretează Legea?

Amărît de prima sa ceartă cu iubita, Mahmud credea că nu va fi în stare să-şi citească versurile, care chemau la luptă împotriva Bizanţului, cu simţirea cuvenită. Se dovedi însă că cearta nu fu o piedică în calea unei lecturi înflăcărate ci, dimpotrivă, îi dădu o şi mai mare forţă.

Privind în pămînt, Djelladin medita asupra versurilor. Gîdilîndu-şi nasul cu barba roşcovană, cadi Ahmet surîdea. El zise:

— Drăguţ. Foarte drăguţ. Ni s-a părut că versurile acestea sînt nu atît despre domesticirea Bizanţului, cît despre însemnătatea îmbunării iubitei. Şi n-ar fi mai bine să laşi încolo Bizanţul şi să te ocupi de iubită, de care duci lipsă deocamdată, dar pe care o vei avea negreşit, dacă vei compune şi de aici înainte versuri atît de reuşite? În ce-l priveşte pe calif, acuma lui numai de versuri nu-i arde. Edessa! Icoana! După cîte ştiu, califul are pulsul slab şi grăbit, şi mai mult chiar, califul, binecuvîntat fie numele său, se plînge de furnicături în spinare şi de mîncărimi în călcîie. După părerea mea, el mănîncă mult prea mult pepene galben, iar spre primăvară, pepenele galben, pierzîndu-şi proprietăţile sale curative, provoacă friguri.

— Este o fărădelege să te exprimi la modul acesta meschin despre calif! proclamă solemn Djelladin pe un ton moralizator. Sunetul glasului său era de-ajuns ca să-ţi evoce formatul vreunei cărţi groase de legi. Chiar şi în discuţiile despre boala califului trebuie să manifeşti discreţie.

El se ridică.

— Mahmud, am să transmit versurile tale vizirului, cînd se va ivi prilejul. Le-am reţinut, am o memorie excelentă. Trebuie, nici vorbă, să mai introduci cîte ceva, lucru absolut necesar din punctul de vedere al Legii. Treci

mîine pe la mine, am să-ţi spun despre ce e vorba. S-ar putea ca vizirul să transmită versurile tale califului. Altă posibilitate nu văd. Versurile, ca şi textele Legii, trebuie să urmeze o cale ierarhică corespunzătoare.

Mahmud zise :

— Aş mai vrea să mai pun o întrebare : ce e icoana din Edessa şi cum se face că musulmanii şi creştinii o venerează în aceeaşi măsură ?

Oprindu-se în prag, Djelladin răspunse :

— E o tradiţie, căreia califul îi va da în curînd forma Legii. Am de gînd să rostesc o lungă cuvîntare pe această temă la sfatul convocat de vizir.

— Mai bine zis, o prejudecată, rosti cadi Ahmet. Una din acele încîntătoare prejudecăţi, atît de iubite de oameni. O minune ! Ca musulman şi cadi, eu admit minunile. Cu ele viaţa e mai uşoară. De aceea sînt atîtea minuni pe pămînt. Să nu te minunezi, Mahmud, de această icoană nefăcută de mîna omenească, mandilia, cum o numesc bizantinii. Eu am auzit, de pildă, că în India, pe o stîncă, se află urma călcîiului unui anume profet, Budda. Urma aceasta se găseşte şi azi, întreagă, acolo.

El suspină şi, privindu-l cu duioşie pe Djelladin, care începuse să-şi manifeste nerăbdarea, vorbi mai departe :

— Minuni sînt multe, dar mai mare minune decît orice este nevasta mea pe lună plină, deşi a doua zi eu mă simt obosit. Cînd se iveşte luna plină, ea încearcă o deosebită atracţie pentru persoana mea. Îmi vine să cred că maică-sa a zămislit-o pe lună plină, şi nevastă-mea, cum vă este probabil cunoscut, încearcă cu deosebită grijă să-şi asigure prin mine perpetuarea neamului nostru...

Grăbindu-se la sulurile sale, Djelladin îl întrerupse :

— Allah te pedepseşte, cadiule, pentru încălcarea Legii şi nu îngăduie perpetuarea neamului tău !

El dispăru, iar cadiul continuă :

— Mai curînd aş spune că Allah are grijă de liniştea mea. Din slăbiciune mi-aş da feciorul să mi-l educe Djelladin, iar acestui învăţat prea îi plac şi la învăţătură marşurile forţate, asemenea celor ostăşeşti. Drumul Legii este uscat, pietros, încins. Să nu ne grăbim.

XVI

Cadi Ahmet spuse.

— Mahmud, ia piuliţa şi pisează nişte cafea... S-a prăjit destul. Tu ai mîini zdravene, iar eu trebuie să mă menajez pentru întîlnirea de azi cu nevasta.

Privindu-l pe Mahmud, cu cîtă îndemînare pisa cafeaua în piuliţa de piatră, cadiul vorbi :

— Să revenim la rugămintea ta, dragul meu poet. Mîine, repet, eu am să fiu ostenit, — anii,

ce vrei, poete, anii ! — şi e puţin probabil că am să am chef să vorbesc despre sfînta icoană din Edessa în faţa emirului sosit la noi şi a respectabilului nostru vizir. Califul, e bine să ai cunoştinţă de asta, nu l-a primit pe emirul Edessei. De ce ? Califul ştie ce face şi cîtă vreme nu şi-a mărturisit gîndurile, n-are nici un rost ca noi să încercăm să i le ghicim. De aceea ne şi convoacă mîine vizirul, pentru ca în prezenţa emirului Edessei, să discutăm situaţia deosebit de complicată cu minunea edessiana numită ubrus sau, mai curînd, mandilia. Sînt plăcute minunile, dar îţi provoacă atîta oboseală şi bătaie de cap ! Allah, mi-am dat drumul la gură, şi tu ai pisat atîta cafea c-o să-mi ajungă pentru o lună. Destul ca să-şi piardă toată tăria. Toarn-o aici !

Întinse săculeţul de piele pentru cafea şi, privind cum parfumata pulbere cafenie se scurge în sac într-o şuviţă fină, spuse :

Prin urmare, am să fiu obosit, ca luna în declin. Din cauza oboselii eşti în stare să spui o prostie. Secăturile, colac peste pupăză, îţi mai şi denaturează sensul spuselor. Şi ţi-ai dat peste cap digestia pentru o săptămînă. Iar la cincizeci de ani este absolut necesar să ai grijă de stomac, Mahmud ! De aceea eu am să-ţi spun cu plăcere consideraţiile mele, Mahmud. Tu ai să le coroborezi cu ale tale, şi are să iasă totul convingător, frumos. Doi saci sînt întotdeauna mai buni, decît unul singur.

— Şi am să pot recita versuri ?

Versuri ? Allah să te mîntuie de versuri ! Cine mai recită versuri la o consfătuire de stat, şi încă într-un caz atît de complicat ca sfînta icoană din Edessa ? Tu trebuie să atragi atenţia asupra-ţi. Vizirul ştie de-acum de cuţitele tale. Acum el îţi va cunoaşte şi meşteşugul cu care te exprimi, meşteşug pe care eşti pe deplin stăpîn, aşa cum am putut eu să observ încă de mult. Ei, şi după aceea va veni şi rîndul versurilor. Djelladin are dreptate : nu trebuie să uităm ierarhia !

Puse de o parte săculeţul cu cafea, luă ibricul şi-l rugă pe Mahmud să aţîţe cărbunii în lopăţică :

— După cum vezi, am grijă să mă obosesc cît mai puţin. Dar la urma urmei ce-ar fi viaţa lipsită de oboseală ? O nesfîrşită alergătură ! Eu cred în minuni şi socotesc cu putinţă ca, într-o bună zi, tu, Mahmud, să capeţi comanda unei nave, deşi eşti cu totul străin de meseria de marinar. Dar, Allah, puţini au fost amiralii, care, primind comanda unei flote, păşeau abia atunci pentru prima oară pe puntea unei nave ? Şi ceea ce este şi mai uimitor, ieşeau învingători ! Iar tu, Mahmud, te pricepi măcar la poezie, ceea ce pentru comandantul unei nave nu e cu totul lipsit de importanţă. În felul acesta, consider eu, există probabilitatea de a conta pe tine şi la asaltul Constantinopolului. Ia, spune-mi Mahmud, ce-ai să faci tu la Constantinopol, după ce-o să pătrunzi în oraş ?

— Am să-i dau foc !

Cadiul oftă :

— Iată, așa procedează toți îndrăgostiții. La început se străduiesc să cîștige dragostea și, după ce au obținut-o, îi dau foc. Numai eu singur sînt constant, cu toate că, recunosc, zilele de lună plină mă obosesc din cale afară. Ce să-i faci ! Bătrîna mea e grasă și caldă și mi-ar părea rău să-i dau foc. Și această împrejurare eu o trec tot în sfera minunilor.

Cafeaua fiersese. Cadi Ahmet umplu două ceșcuțe. Băură tacticos, discutînd despre sfînta icoană din Edessa, iar la urmă cadiul căscă și zise :

— Trebuie să ațipesc înainte de a se însera. Te rog să nu te superi și să ții bine minte cuvintele mele despre sfînta icoană din Edessa, cuvinte pe care te sfătuiesc să le rostești mîine. Ce-i mai important ? În treburi încurcate ca acelea din Bagdad, nu-i nimic mai bun decît îndulgența. Djelladin, dacă e să stăm strîmb și să judecăm drept, e teribil de dezgustător. După părerea mea sfînta icoană trebuie păstrată la Edessa, ea îi leagă pe creștini și pe musulmani unii de alții ; alminteri vor izbucni certuri. Și la noi sînt mulți creștini. Și, întinzîndu-se, adăugă : — Și ăștia sînt cei mai chițibușari oameni, din cîți am întîlnit la judecăți. El îi atinse obrazul cu barba sa arămie și cu mersul său iute, vioi, se apropie de covor, îndreptă pernele, se culcă și adormi pe dată.

XVII

Cînd se întoarse acasă, Mahmud o văzu pe Dajdia deretecînd odaia în care el obișnuia să se odihnească, cu o mătură de pelin plăcut mirositoare. Covoarele rupte fuseseră scuturate și reparate. Prin colțurile odăii, în ulcioare mari, se aflau trandafiri. Ea lăsă mătura și-l îmbrățișă. Mîinile ei miroseau a trandafiri și a pelin. El spuse :

— Cearta s-o dai uitării. Am fost un prost.

— Te-am iertat de mult. Cînd nu erai aici mi se părea că ai plecat de tot. Unde ai fost ?

Îi povesti despre sfatul ce urma să aibă loc la vizir și despre propunerea pe care i-o făcuse cadiul Ahmet de-a lua cuvîntul.

— Da' tu i-ai mărturisit gîndurile tale ?

— Nu m-a întrebat nimic despre ele.

— De lene ! Dar pe cît e de important pentru tine ceea ce vei spune vizirului, pe atît e de important ca el să vrea să te asculte.

— Are să vrea !

— Are să vrea, dacă în tăcerea ta îi vei părea înțelept.

— Dacă nu scot o vorbă, cum voi putea oare să mă arăt înțelept ?

— Asta se numește comportare de curtean. Și cneazul nostru Igor are vizirul său. Venea adeseori la noi în casă și stăteam cu el de vorbă ; vizirul nostru este un om înțelept. Al

vostru, cred, îi seamănă. Ascultă... să vorbim dar despre sfînta icoană din Edessa. După tine ea trebuie cedată sau nu ?

— Niciodată !

— Părerea ta e şi părerea lui cadi Ahmet ?

— Da.

— Acum înţeleg, de ce nu ţi-ai putut spune părerea... Pentru că nici n-ai avut vreuna...

— Am părerea mea !

— Care ?

— E cu neputinţă să cedăm icoana !

Adineauri spuneai că asta-i părerea lui cadi Ahmet. Şi, desigur, şi a lui Djelladin, şi în general a tuturor învăţaţilor ăstora tembeli. Am învăţat şi eu ceva la Kiev, mai mult poate decît tembelii aceştia de învăţaţi ai tăi, şi eu înţeleg foarte bine. Aşadar să nu fie cedată ? Să presupunem că n-o veţi ceda.

Tăcu şi-l privi pe Mahmud. Apoi rosti :

— Ştii oare că la hotarul Bagdadului se află, ca şi mai înainte, Ioan Karkuas cu oştile sale ?

— Da.

— Şi mai ştii, poate, că cneazul Igor, după trei ani de la ultima campanie împotriva Bizanţului, şi-a refăcut o oştire puternică ? Şi că va porni din nou împotriva Bizanţului ?

— Să zicem.

— Să zicem. Putem de asemeni să presupunem că Ioan Karkuas va fi dislocat de la hotarul Bagdadului împotriva cneazului Igor, dacă bizantinii vor simţi că Bagdadul este slab?

— Da, da !...

— Că de data asta, nici nu încape îndoială, cneazul Igor îl va zdrobi pe Ioan ! Şi că noi doi aveam să bem vinul din ţeasta lui Ioan ! Şi eu am să cînt un cîntec... Ascultă.

Începu să îngîne încetişor un cîntec. Cuvintele erau de neînţeles pentru Mahmud, dar melodia exprima triumful întoarcerii acasă. Dajdia cînta lovind văzduhul, de parcă ar fi avut un ciocan greu într-o mînă şi un scut în cealaltă, şi ca şi cum în faţă s-ar fi conturat Porţile-de-Aur.

Nu isprăvi cîntecul şi spuse :

— Dar dacă Ioan nu va părăsi hotarul vostru, ne va fi greu nouă să-i înfrîngem pe bizantini. Nouă, celor din Bagdad !

El o sărută pe buze. Dîndu-se înapoi, ea spuse în glumă :

— Eu sînt păgînă ! Pe cine săruţi tu ? — Şi adăugă : — Nu ţi se pare că, cerîndu-vă icoana din Edessa, bizantinii vor să vă pună puterea la încercare şi că expediţia lui Igor a şi pornit? Înseamnă deci că aţi fi în cîştig arătîndu-le bizantinilor slăbiciunea voastră. Califul vostru este un om de o inteligenţă superioară. Arată-i că ghiceşti ceea ce e în mintea lui, şi el are să-ţi asculte şi versurile.

— Dar ce-i oare în mintea lui ?

— Califul gîndeşte că, în clipa de faţă, ar fi folositor să-i convingi pe bizantini de aparenta sa slăbiciune. Califul consideră că Bagdadul trebuie să le cedeze bizantinilor sfînta icoană din Edessa, că el trebuie să întărîte Bagdadul prin jaful acesta. Cedarea nu numai

că n-are să-i învrăjbească, ci dimpotrivă îi va uni pe musulmanii şi pe creştinii Bagdadului. Ei vor înţelege că după icoană bizantinii ar putea să le ceară şi soţiile, şi copiii... Ce mai ai de spus Mahmud ?

Mahmud tăcea. Era de acord cu argumentele ei, dar bombănea, cedînd treptat :

— Dar onoarea Bagdadului...

— Ţi-e mai scumpă onoarea Bagdadului, oarecum ştirbită, sau izbînda asupra bizantinilor şi asupra lui Ioan, din ţeasta căruia ne vom face o cupă ?

— După o clipă de tăcere, el exclamă :

— De unde atîta minte şi şiretenie la tine ?

— Sînt femeie, răspunse ea rîzînd. Şi adăugă : — Iar acum îngăduie-mi să te învăţ cum să procedezi pentru ca vizirul să-ţi propună să iei cuvîntul.

XVIII.

La amiază, călare pe asinul său, cadi Ahmed se apropia de palatul vizirului. În ciuda vîrstei sale înaintate, asemenea stăpînului său, asinul era curios din fire : se oprea des şi privea cercetător în jurul său. Cadiul nu-l zorea. Oamenii greşesc spunînd că întîrzie undeva. Nu se poate întîrzia niciodată şi nicăieri. Necazurile vă vor găsi pretutindeni, iar fericirea e cu totul întîmplătoare.

Mahmud mergea alături, ţinînd asinul de căpăstru.

În piaţa din faţa palatului văzură o mulţime de călăreţi, de slugi şi de băieţandri. Negustorii de apă şi de dulciuri îşi strigau preţurile. Cadiul spuse :

— Mă simt cu adevărat ostenit : la vîrsta mea luna plină e dăunătoare. Aş avea poftă de o duşcă, iar plosca mea e goală. Din păcate nu văd nici un negustor cunoscut care ar putea să-mi vîndă pe ascuns licoarea de care am nevoie. Oare am izbutit să-i vîr pe toţi în puşcărie ? Mi-ar părea tare rău dac-ar fi aşa.

Se apropiară de poartă, pentru ca, intrînd în curte, să urce pe scara rezervată vizitatorilor săraci şi de condiţie umilă. De cealaltă parte a porţii într-o cuşcă de lemn stătea spre pilda altora, un oarecare înţelept, vinovat de o falsă interpretare a Coranului. Urla de foame şi de suferinţă, şi cadi Ahmet, îndreptîndu-se spre dînsul, zise :

— E trist, să-l lipsesc pe vizir de plăcerea de a auzi aceste urlete, dar dacă urletele îi plac atît de mult, n-are decît să se plimbe pe la periferiile Bagdadului. El nu prea face mişcare, iar plimbările sînt foarte recomandate de medici. Lăsînd asta la o parte, hrănindu-l pe acest nemernic, eu săvîrşesc, fireşte, ca judecător, o fărădelege. Dar sînt slab din fire, şi, în asemenea cazuri, mi se năzăreşte cuşca pe care o înjghebă pentru mine Djelladin şi mi se face ruşine să nu-mi întind mie însumi o mînă de ajutor.

Și cadiul băgă în cușca înțeleptului o bucată de lipie pe care o ținea în sîn, fiindcă știa, că la masa vizirului, chiar dacă ajunge să fie poftit, cadiul nu capătă decît apă pentru spălatul mîinilor.

Palatul vizirului era gard în gard cu palatul califului. Palatul califului era dintr-o piatră densă, trandafirie, iar acel a vizirului din piatră poroasă, verzuie. Potrivit concepției arhitectului, toate astea aveau semnificația unui trandafir înflorit și a frunzișului, care-l susține. Palatele erau separate de o grădină vastă străbătută de alei presărate cu nisip negru din cel mai rar, plină de pajiști, de fîntîni și de bazine. În apă pluteau pești ciudați, iar pe pajiști zburdau fiare domesticite.

Cînd cadiul și poetul intrară în palat, trecînd pe lîngă eunuci și sclavi, deși s-au urcat pe scara cea mai săracă, totuși slugile s-au uitat la vestmintele lor cu o mină de dezaprobare, ceea ce-l făcu pe tînărul Mahmud să se rușineze. Observîndu-l, cadi Ahmet spuse:

— În viață, ca și în război, este important să fie bine acoperită întăritura principală. În cazul nostru mintea. Să nu-ți pese, poete! Vestmintele tale lăuntrice sînt mai strălucitoare decît vestmintele oricăruia dintre acești linge-blide. De altfel, după ce, mai tîrziu, te vei îmbrăca tu însuți în aceste vestminte strălucitoare, îți vei aminti cu mulțumire suferințele îndurate de tine pe această scară a săracilor. Dar atunci, din păcate, vestmintele tale lăuntrice vor fi mai sărace.

În sala mare fură așezați în rîndul al cincilea, în spatele unor negustori bogați și al unor armurieri cu faimă, făuritori ai muniției pentru trupele de uscat și marină. În fruntea tuturor ședea Djelladin. Legiuitorul, spălat, curățat, privea înainte cu un aer sălbatic, gata, aidoma cîinelui care apără turma de oi, să se năpustească în numele Legii cu un urlet, în calea oricărei primejdii. Legiuitorul nu vedea pe nimeni și nimic altceva decît ușa prin care trebuia să apară vizirul. Cu toate acestea cadiul schimbă cu el un salut ceremonios și spuse:

— Politețea e o povară grea. Ea te împiedecă să vezi lumea în adevărata ei lumină. Dar asta are, dacă vrei, și o parte mai bună. Cînd ai, ca mine, posibilitatea să judeci adesea oameni pentru niște fleacuri, trebuie ca, măcar prin politețe, să compensezi balivernele pe care le îndrugi.

Cunoscutul meșter în construcții de luntri maritime, auzind glasul strident al cadiului, se întoarse spre dînsul și-l întrebă îngrijorat de ce sînt sclavii de azi atît de lipsiți de vlagă. Iată, în decurs de un an, el cumpără al patrulea rob, și toți sînt anemici și bolnavi de stomac! E amenințat de ruină. Trebuie el, cu mîna lui, să împingă la apă luntrile grele, ceea ce-i înjosește demnitatea și îi înspăimîntă pe clienții săi!

Și meșterul de luntri se interesă compătimitor la Mahmud: mai trăiește oare roaba cea albă? El încercase s-o convingă pe doamna

Becdîl să n-o cumpere, şi totuşi, a cumpărat-o. Meşterul nu se simţi la îndemînă, cînd Mahmud îi relată cu însufleţire că fata e sănătoasă, că munceşte foarte bine şi că toată lumea e mulţumită de dînsa. Atunci negustorul se informă dacă ei o hrănesc cu alimente lichide sau solide şi dacă-i dau roabei peşte. S-a răspîndit zvonul că Abbikon, un vrăjitor rău, trimis de bizantini, otrăveşte peştele din rîuri şi din mare şi tocmai de aceea au slăbit cei ce se hrănesc cu peşte...

Cadiul Ahmet spuse :

— Mai întîi, Abbikon nu e vrăjitor, ci doar un duh rău, pe care un vrăjitor pe nume Badi îl trimite la fiecare şapte ani ca să prindă peşte. El a fost pentru ultima oară în apele noastre cu patru ani în urmă, aşa încît acum nu are ce căuta aici. În al doilea rînd, v-aş recomanda să le daţi robilor de cinci ori mai mult peşte decît le daţi în mod obişnuit, şi atunci nici un vrăjitor sau duh rău n-are să-i vlăguiască. Eu am observat că, în general, oamenii se descurcă destul de uşor cu vrăjitorii şi cu duhurile rele şi cu mult mai greu cu propia lor persoană. Aş putea să vă povestesc o istorioară autentică despre Badi vrăjitorul...

Dar în clipa aceea intrară străjile, apoi un slujbaş, care vesti cu glas tunător apropierea vizirului şi a mult stimatului său oaspete, a venerabilului Omar-al-Barabi-Sagain, emir al Edessei.

Vizirul îşi purta cumpănit pe picioarele-i subţiri capul mare, oval, galben — sur la culoare, care trebuia să exprime stimă pentru oaspetele său. Acesta se încurca în paşii vizirului, apoi cu picioarele sale groase, pornea în urma lui cu mers mărunt, în vreme ce din cînd în cînd căpşorul său micuţ, rotund, autoritar, cu sprîncene groase şi negre, tresărea. Emirului i se părea suspect faptul că de atîta vreme califul refuza să-l primească şi el se temea să nu-şi citească soarta pe chipurile legiuitorilor şi ale cadiilor. Emirul sosise la Bagdad cu gîndul să arunce pe umerii califului, ca şef religios al islamului, toată răspunderea legată de cedarea sfintei icoane din Edessa bizantinilor. Şi pe emir îl irita faptul că e primit de vizir, pe care califul îl putea oricînd înlocui, afirmînd că icoana a fost cedată din porunca nechibzuită a acestuia.

XIX.

Vizirul spuse :

— Legiuitori şi judecători ! Califul — fie-i numele binecuvîntat ! — mi-a poruncit să vă întreb : să cedăm sau nu sfînta icoană din Edessa, aşa numitul ubrus, sau mandilia cu chipul profetului Issa ? Împăratul bizantin se obligă sub jurămînt ca, în schimb, să-şi re-

tragă oştile de sub zidurile Edessei, să ne restituie trei mii de prizonieri şi să ne plătească imediat pentru daunele suferite de noi în război douăsprezece mii de monede de argint. Şi, se înţelege, să încheie cu noi pace veşnică.

Legiuitorii şi cadiii căzură pe gînduri, încercînd să ghicească ce vor de la dînşii califul şi vizirul. E o icoană nepreţuită. Iar de vreme ce e nepreţuită, ea nu poate fi cedată! Pe de altă parte însă, cuvintele „pace veşnică" au fost rostite de vizir fără ironie. Înseamnă că trebuie să o cedăm. Dar cuvintele „sub jurămînt" el le-a pronunţat, e neîndoelnic, cam în zeflemea. Înseamnă că nu trebuie să o cedăm?

Se ridică Djelladin, singurul poate care nu şi-a bătut capul să pătrundă sensul tainic al cuvintelor vizirului şi care venise la consiliu cu o cuvîntare pregătită dinainte. Încordîndu-şi trupul, ca un dulău care este gata să sară, începu să cuvînteze. El vorbi mult şi serios, argumentîndu-şi afirmaţiile cu aforisme din Coran.

Înainte de toate, Dejlladin explică adunării, că ubrusul, deşi, ca urmare a unei false interpretări a tradiţiei, nu e o icoană legală, rămîne totuşi o icoană sacră, întrucît musulmanii i s-au închinat veacuri de-a rîndul. Care va să zică, ubrusul din Fdessa este Legea, şi noi îl venerăm! Apoi Djelladin se ocupă de pretenţiile împăratului bizantin. Ele sînt *ilegale!* Sfînta icoană aparţine Edessei, şi în decursul veacurilor împăratul bizantin n-a emis *niciodată* pretenţii asupra ei, recunoscînd în felul acesta legitimitatea prezenţei acesteia la Edessa. Iar onoarea islamului n-a îngăduit şi nici nu va îngădui *vreodată* şi cu atît mai puţin acum, ca pretenţiile împăratului Constantin să fie recunoscute ca valabile. Nu avem voie să considerăm dorinţele bizantinilor ca lege pentru noi, pentru că acceptîndu-le ca atare, ne obligăm să-i acceptăm ca prieteni pe bizantinii înşişi, iar versetul al 5-lea din Coran glăsuieşte: „Acela care va lega prietenie cu creştinii, va sfîrşi prin a le semăna. Şi atunci Allah va înceta să le mai fie călăuză unor nelegiuiţi!"

— Călăuză ne sînt nouă Allah şi Mahomet, profetul său, care a înscris cuvintele acestea în Coran. Coranul este Legea, şi Legea glăsuieşte: nu este îngăduit să cedăm sfînta icoană din Edessa împăratului bizantin! — conchise solemn Djelladin. Şi vă rog, mult respectate vizir, ca aceste cuvinte, cu care, cred, va fi de acord întreaga adunare, să fie transmise puternicului calif, binecuvîntat fie numele său!

Vizirul îşi înclină respectuos capul, şi unora li se păru, că el e de acord cu părerea lui Djelladin.

Se ridică atunci un alt legiuitor, un bătrîn voinic şi frumos, în veşminte verzi de brocard. În ciuda înfăţişării sale impunătoare el nu aduse alte argumente decît acelea susţinute de Djelladin, iar vizirul îl rugă să vorbească

mai concis. Apoi vorbi şi al treilea, agitînd cu atîta energie un sul al Legii, încît îl scăpă pe covor şi cineva pufni în rîs.

Vizirul căscă, sugîndu-şi zdravăn obrajii.

Fără s-o vrea el chipul lui Mahmud reflecta tot ce exprima chipul vizirului. Asta pentru că discutase mult cu prietena sa pe tema aceasta. Aşa încît cînd vizirul căscă, căscă şi Mahmud, ba chiar se şi întinse.

Aceste mişcări ale corpului, aceste expresii schimbătoare ale feţei, ba chiar şi cutele vestmintelor lui Mahmud, toate îi sugerau vizirului o oarecare afinitate între el, vizirul, şi acest tînăr, cu mîini mari, afumate parcă... Mahmud tocmai se înclina cu respect spre cadi Ahmet. „Da, trebuie să fie armurierul şi poetul acela!“ gîndi vizirul şi mai privi o dată în ochii aprinşi, încăpăţînaţi ai tînărului. Prinzînd privirea vizirului, cadi Ahmet întredeschise pleoapele, începînd parcă să picotească ; şi, surîzînd în sinea sa la această şiretenie nevinovată, vizirul, după ce apucase să asculte pe al patrulea şi pe al cincilea legiuitor, care spuseseră cam acelaşi lucru ca şi Djelladin, rosti :

— Vorbeşte şi tu, o tinere, care stai lîngă cadi Ahmet. Ar fi interesant pentru calif să afle ce gîndeşte tineretul Bagdadului despre sfînta icoană din Edessa. Şi dorind să-l îmbărbăteze pe Mahmud vizirul adăugă :

— Vorbeşte cu curaj.

Vizirului îi plăceau glasurile sonore, tunătoare, şi propriul său glas i se părea deosebit

de răsunător. De aceea vizirul se bucură cînd vocea lui Mahmud umplu toată sala consiliului, revărsîndu-se şi pe scările palatului.

Mahmud spunea :

— Fie binecuvîntat numele califului! Moarte duşmanilor neînduplecaţi, înverşunaţi şi încăpăţînaţi ai islamului !... Fie ca spusele mele să fie just înţelese, iar ce nu va fi înţeles să fie considerat nu ca o trecere intenţionată sub tăcere, ci ca un lapsus al unui om lipsit de experienţă în materie de consilii şi care apare pentru prima oară în faţa luminaţilor ochi ai stimatului nostru vizir. Graţie lui Allah, în califat tulburările se liniştesc. Dar de potolit le va potoli cu totul o victorie asupra necredincioşilor. Noi nu mai avem mult de aşteptat această victorie. Din păcate, trebuie totuşi să recunoaştem că nu vom dobîndi victoria sub glorioasele ziduri ale Edessei, pentru că oraşul este slăbit de o conducere rea, de laşitatea diferiţilor conducători militari şi, — nu mi-e teamă s-o declar, — de o trădare evidentă ! Da, eu văd trădarea, deşi, lipsit fiind de experienţă, cum sînt, nu văd încă chipul trădătorului. În schimb, eu sînt sigur că acest chip este cunoscut de calif, slăvit fie numele său !

Glasul lui Mahmud tuna.

Vizirul încetase să mai caşte. Punîndu-şi mîinile fine pe genunchii ascuţiţi, el se plecase înainte şi-l cerceta pe Mahmud. Obrajii i se congestionaseră, devenind trandafirii ca ai cadiului Ahmet, care picotea. Vizirul, care adopta cu uşurinţă stările de spirit ale califu-

lui, precum gipsul ia trăsăturile statuii, devenind mulajul ei, privea cu bucurie şi aprobare la gipsul cel tînăr, pe care se vor contura în curînd intenţiile califului. Numai de nu i s-ar năzări să recite versuri despre războiul cu Bizanţul, — îi fulgeră prin minte vizirului. — La ce bun să vorbeşti despre război, cînd discutăm despre pace !“

Chipurile legiuitorilor păliră. Doar Djelladin care nu înţelese deocamdată nimic, era furios împotriva lui cadi Ahmet. De ce cadiul, acest mîncău tembel, îl adusese aici pe tînărul ăsta încrezut şi palavragiu ? Şi el, Djelladin, care se preocupase de soarta lui, el, care îi predase temeiurile Legii.

Vizirul îşi mută privirile asupra legiuitorilor. Palide ? Dar oare nu bănuiau sau nu ştiau chiar nimic despre tratativele emirului Edessei cu escrocul de Ali, „sabia dinastiei“ ?

XX.

— Bagdadul îl va înfrînge pe duşman. Islamul îi va acoperi oraşele cu sînge şi inimile cu ruşine, aşa cum tencuitorul acoperă clădirea cu culoarea dorită ! Şi îi vom nimici pe aceia, care, aidoma criminalului Ali, ce-a îndrăznit să-şi ia titlul de „sabie a dinastiei“, ne pun piedici în calea făuririi victoriei. Dar trebuie să fim oameni cu judecată. Înfrîngerea

principalului duşman se va produce la cîtva timp după ce vom fi cedat sfînta icoană din Edessa. Ea trebuie cedată. Astăzi nu avem alt mijloc de a lupta împotriva bizantinilor şi de a obţine pacea, precum şi eliberarea nenumăraţilor prizonieri arabi, pe care ei ne-au făgăduit să ni-i restituie. Şi ni-i vor înapoia, nu încape îndoială, deoarece *şi ei* au nevoie de pace cu Bagdadul. Mi se pare că împotriva Bizanţului au pornit slavii, cneazul Igor... Iar noi, încheind pacea, primind pe ostaticii noştri şi banii bizantini, ne vom putea înarma...

Condescendent, vizirul îl întrerupse pe Mahmud :

— Vorbeşti cam prea mult despre înarmare.

— Sînt armurier, spuse Mahmud. Eu, o vizire, făuresc cuţite.

— Va să zică tu făureşti cuţitele acelea bune pe care mi le-a adus cadi Ahmet ? Dă-i drumul mai departe, făurar de cuţite.

Mahmud spuse :

— Unii afirmă, că mandilia este pavăza de nebiruit a Edessei. Dar această pavăză *n-a ocrotit* Edessa, şi noi sîntem nevoiţi să purtăm cu bizantinii tratative destul de umilitoare. De ce-am ţine o sfîntă icoană care, pavăză fiind, nu protejează ? N-ar fi mai bine s-o restituim bizantinilor, adormindu-le astfel vigilenţa ? Las-să-i apere pe ei sfînta icoană ! S-o cedăm nu ne îngăduie, adică, onoarea Bagdadului ? Dar e oare mai onorabil să ţinem atît la o sfîntă icoană care refuză să ne ocrotească ? Ea îşi bate joc de noi !... Procedînd astfel, am

fi de mare folos și pentru grecii-creștini, supuși califului și pentru acei de orientare bizantină, și pentru cei de orientare nestoriană. Aceștia, văzînd că icoana trece fără să crîcnească la bizantini și nu ocrotește Edessa, se vor simți dezamăgiți de religia lor și vor adopta fără întîrziere dreapta religie a islamului. Ni se spune că musulmanii venerează ubrusul. Dar de ce? Nu-i deloc nevoie să-ți încui casa cu zece lacăte, e destul unul și bun. Coranul, iată lacătul islamului! Adevăratul musulman nu mai are nevoie și de niște sfinte icoane. Tocmai prin forța și adevărul Coranului va fi cucerit Constantinopolul, și după ce vom fi ars orașul, pe cenușa lui i se va servi califului o tavă de aur, ca să bea o ceașcă de cafea și apoi să se odihnească după truda sa!... Asta-i tot ce-am avut de spus, prea venerabile vizir.

Mahmud se închină în fața vizirului, a emirului, a tuturor legiuitorilor și a cadiilor, și cu deosebit respect în fața dascălilor săi — a lui cadi Ahmet și a lui Djelladin. Cadiul Ahmet se prefăcu că tocmai atunci s-a trezit din somn. Chipul său stacojiu și barba sa roșcovană strălucea de satisfacție. I se părea că Mahmud, cu îndrăzneală și înflăcărare, transmisese adunării tocmai acele idei pe care dorea să le exprime cadiul însuși. Cadi Ahmet își uitase părerea pe care o avusese în ajun, cucerit de sofismul plin de spirit al lui Mahmud, cu privire la onoarea Bagdadului și „onoarea sfintei icoane din Edessa". O asemenea frază face cît o mulțime de sfinte icoane.

Djelladin își manifesta în continuare indignarea. El se sculă în picioare și începu să strige:

— Legea i-a deschis lui Mahmud ochii. Are dreptate în ce privește urmărirea criminalilor din vina cărora oștile noastre au fost înfrînte. Să-i pedepsească legea pe trădătorii care dau un lucru suflat cu aur drept aur curat. În ce privește însă cedarea sfintei icoane către bizantini, aici el greșește, și să nu-i dai ascultare, o, vizire! Din pricina tinereții el nu cunoaște încă întrutotul Legea!

— Ce mai au de spus legiuitorii și cadiii? întrebă vizirul.

Legiuitorii și cadiii spuseră că Mahmud are dreptate și că Allah i-a luminat mintea.

— Dacă-i așa atunci să-i mulțumim lui Allah, spuse vizirul, — și să ne vedem fiecare de treburile noastre.

Și, după ce toți se împrăștiară, vizirul încălecă și porni spre palatul califului.

După două zile se vesti în popor hotărîrea califului de a se ceda bizantinilor sfînta icoană din Edessa. În alte împrejurări această hotărîre l-ar fi bucurat pe emirul Edessei, dar acum el se întristă, iar medicii din Bagdad îi găsiră subit o anumită boală primejdioasă, care putea fi lecuită numai în capitală. Și vizirul îi porunci să nu părăsească Bagdadul.

Vizirul îi chemă la el pe Djelladin, pe cadi Ahmet și pe Mahmud și le spuse:

— Djelladin, legiuitorule! Ai să pleci şi ai să predai bizantinilor sfînta icoană din Edessa. Tu eşti simplu şi cinstit, şi cu toate că ai greşit, tu ştii Legea mai bine decît toţi! Pe tine te trimite califul.

— Califul e Legea, fie Legea binecuvîntată, rosti Djelladin. Eu mă supun întotdeauna Legii.

— Aşa am socotit şi noi, zise vizirul. Şi ni se pare, că tu, mai bine decît oricine vei putea apăra în faţa bizantinilor onoarea Bagdadului. Pentru a demonstra voinţa noastră de pace, tu vei însoţit sfînta icoană pînă la Constantinopol. Noi nu-ţi încredinţăm vreo scrisoare către împărat pentru că nu ştim dacă are să te primească. Dar dacă te va primi, asigură-l de prietenia noastră.

Adresîndu-se lui cadi Ahmet şi lui Mahmud, vizirul rosti:

— Are să te însoţească şi cadiul Ahmet. El are spirit de observaţie, e curios din fire şi va izbuti să vadă la Constantinopol, ceea ce ar fi folositor să fie introdus şi la Bagdad. În afară de asta, e un om vesel, se pricepe la mîncăruri şi el vă va face călătoria plăcută. Şef al escortei voastre va fi armurierul Mahmud. Duceţi-vă şi binecuvîntarea califului fie cu voi!

Cei trei dădură să plece. După o clipă de gîndire, vizirul spuse:

— Tu, Djelladin, rămîi. Tu eşti primul printre solii califului şi trebuie să-ţi dau bani şi veşminte, pentru că voi toţi, fiind oameni cinstiţi, sînteţi prost îmbrăcaţi şi bizantinii ar

putea să-şi facă o părere proastă despre noi. Mahmud! Ţie bizantinii ţi-au ars tatăl?

— Ei, o vizire. Şi inima mea...

— Înţeleg, înţeleg. Sentimentul răzbunării este întru totul legitim, şi însuşi profetul a stăruit să ţinem seama de asta. Dar trebuie să avem în vedere şi interesele statului. Cadi Ahmet, îţi este cunoscută mitologia antică? L-ai citit pe Aristotel?

— Cîndva, demult, şi l-am uitat aproape, o vizire.

— Nădăjduiesc, totuşi, că îţi vei putea lămuri discipolul că Pegasul anticilor nu mai poate depăşi calul califului.

— Nici vorbă, vizire, nici vorbă!

XXI.

După ce ieşiră din palat, Mahmud îl întrebă pe cadiu:

— Cine-i Pegas? Despre ce vorbea vizirul?

— Voia să spună că versurile războinice mai devreme sau mai tîrziu oricum se vor cînta. Oricît de dense şi de vechi ar fi straturile păcii, dedesubtul lor se va afla întotdeauna războiul. Iar cîntecul de luptă face războiul mai uşor, te conduce drept la duşman... Poetul însuşi apare luptătorilor ca acela care smulge armura de pe trupul duşmanului, şi e ca atare demn de slavă. Fii sigur, Mah-

mud, că ocolite şi nebănuite în negura timpului sînt căile gloriei. Aceasta e părerea vizirului despre Aristotel.

— Dar Pegas ?

— Pegas este calul pe care ţi-l pune la dispoziţie vizirul. Călare pe el vei intra în Constantinopol. E un cal iute, căruia îi place să necheze războinic. De cele mai multe ori însă nu la locul potrivit. Arde-l mai des peste bot, şi n-are să-ţi dea prea multă bătaie de cap.

Şi, nu fără tristeţe, cadiul adăugă :

— Între voi e o prea mare diferenţă de vîrstă. Altminteri ţi-ar fi vorbit despre superioritatea cîntecului de dragoste asupra cîntecului de luptă, şi poate atunci, tu, înţelegînd că-ţi laşi la Bagdad o dulce iubită, ne-ai cînta ceva cu totul excepţional.

Mahmud tăcu. Un astfel de cîntec îi umplea inima gata să i-o spargă. Nu era însă cazul să i-l împărtăşească roşcovanului de cadi Ahmet !...

Iubitei sale i-l cîntă însă chiar în seara aceea.

Cîntă despre soarta, şerpuitoare ca şi lama cuţitelor sale. Şi îi cîntă şi despre cei şapte trandafiri de pe plăsele. Aceştia erau cele şapte zile ale săptămînii, în care el tînjeşte neîncetat după Ea. Cîntă el şi despre cele trei petale de pe tăiş. Nu-ţi evocă ele, Ţie, o draga mea, nişte nori zdrenţuiţi pe cer, care se duc, se duc... Oricît de şerpuitoare ar fi soarta, dar în faţa iubirii noastre, ea se va

limpezi ca tăişul acesta. Ceţurile destrămate ale despărţirii nu-ţi vor readuce cîndva în minte Ţie, cînd vom fi împreună, aceşti nori zdrenţuiţi ? Eu voi veni spre Tine ! Eu voi veni spre Tine, dragostea mea !

Calul său era de-acum departe de Bagdad, cînd Dajdia se urcă pe acoperişul casei şi, privind spre apus, începu să cînte cîntecul lui. Bagdadul dormea. Dar tocmai atunci pe lîngă casa armurierului venea un îndrăgostit. El auzi cîntecul, şi cîntecul îi străpunse inima, şi el îl păstră în mintea sa. Şi se duse la prietenii săi şi le împărtăşi descoperirea pe care o făcuse. El le interpretă cîntecul şi lor le plăcu. Cel care auzise cîntecul era un om modest. Spunea că în gura cîntăreţei necunoscute el suna de o sută de ori mai frumos. În noaptea următoare porniră în căutarea cîntăreţei. Îndrăgostitul uitase strada şi casa. Prietenii mergeau şi, mergînd cîntau cîntecul cu nădejdea că ecoul lui îi va îndruma într-acolo unde se năşteau aceste sunete sclipitoare. Şi, tot căutînd casa, de pe acoperişul căreia îşi luase zborul cîntecul acesta minunat şi plin de dor, ei străbătură întreg Bagdadul. Şi cînd se opriră auziră cum tot oraşul cînta cîntecul acesta, pentrucă tot Bagdadul îl ascultase. Primăvara era pe sfîrşite şi acesta este timpul cînd iubirea e deosebit de simţitoare. În afară de asta, oraşul Bagdad e foarte întins, şi mare e şi dragostea lui... Şi mulţi ar fi vrut să se ducă la Ea, dar Ea nu era.

— „Eu voi veni către Tine. Eu voi veni către Tine !" cînta Bagdadul.

Califul se trezi în zori, deşteptat de cîntecul acesta. Dormise bine, se simţea vioi, plin de voinicie chiar. I se aduseră un ulcior de argint şi un lighean ca să se spele. Înfiorat de plăcerea apei reci, de ciripitul şi gunguritul păsărelelor ascunse în tufele grădinii şi de cîntecul care răsuna dincolo de gardul palatului, şi privind la cerul răcoros scăldat în lumina liliachie şi pătat la răsărit de norişori albi ca floarea de garoafă, el spuse :

— Nu disting cuvintele. Ce cîntă oamenii ?

După ce i se dădură lămuriri, surîse binevoitor şi rosti :

— Sînt copii ! Nu-i nimic ! Lasă-i să cînte.

XXII.

În vara fierbinte a anului nouă sute patruzeci şi patru pădurea nesfîrşită de suliţi ale cneazului Igor, porni, foşnind ca iarba uscată, pe cîmpiile Niprului. Oştile mergeau spre Dunăre, lăsînd în urmă drumurile lungi colbăite. Se aflau aici oameni din marele neam al ruşilor, cu săbii late şi grele, călăreţi înalţi ai neamului polonilor, cu scuturi albe, pe care erau zugrăviţi cu ocru şerpi ; tiverţi scunzi, iuţi de picior, crivici bălani, de neînvins în

bătăliile dinlăuntrul întăriturilor. În afară de aceştia, mărşăluiau năimiţii şi pecenegii cu obraji raşi şi cu sprîncenele subţiri.

Pe Nipru coborau luntrile şi cînd ajunseră la ieşirea în Marea Neagră, o acoperiră, aşa cum se acoperă cu un covor podeaua. În faţă zguduind marea şi speriind valurile, plutea luntrea imensă a cneazului Igor. Era împodobită cu statuia aurită a zeului Perun şi pe margini cu o broderie din linii argintii întretăiate. Alături de Perun se afla un mare scut, presărat de sus şi pînă jos cu plăcuţe de aur. Din cînd în cînd cneazul Igor, înalt, cu faţa prelungă, cu cărunţie la tîmple, se apropia de scut şi-l împingea în sus, pregătindu-se parcă să-l înalţe şi mai mult încă, pînă la soclul arcadei Porţilor-de-Aur.

Şi se cutremurară bizantinii. Fură aprinse lumînări groase în faţa icoanelor, fumul de tămîie umplu sfintele lăcaşuri. Şi se rugau mînăstirile veghind noapte de noapte fără istov, şi însuşi harnicul împărat Constantin lăsă de-o parte munca asupra literelor de titlu, care desenate în chinovar şi aur împodobeau uriaşele culegeri din „Vieţile sfinţilor". Acestea urmau să fie alcătuite dintr-o sută de tomuri, scrise în stilul elegant al învăţatului Simeon Metafrastul. Împăratul se ridică pentru rugăciune, exprimîndu-şi puternica-i dorinţă, ca, pentru mîntuirea capitalei, să fie aduse la Constantinopol cît mai de grabă cu putinţă sfînta icoană din Edessa şi oştile lui Ioan Karkuas.

XXIII.

Şi la Edessa era secetă şi arşiţă, şi livezile edessiene vestite prin roadele lor, erau sărace, aşa încît preţurile la măsline crescuseră, iar locuitorii se plîngeau, minunîndu-se de propria lor sărăcie. Ei îşi explicau nenorocirea prin faptul că sfînta icoană era pe cale să părăsească oraşul lor. Şi nici un locuitor nu ieşi în întîmpinarea solilor califului.

Djelladin, cadi Ahmet şi Mahmud stătură vreme îndelungată pe înaltele ziduri ale fortăreţei oraşului.

De pe zidurile abrupte de piatră puteau fi văzute şanţurile pline cu apă puturoasă, în care pluteau hoituri. Pe marginile şanţurilor stăteau, unse cu un strat gros de lut, maşinile de spart zidurile ale bizantinilor. Erau aşa de înalte şi de masive încît aveai impresia că e cu neputinţă să ajungi la ele cu mîna. Lîngă ele, în adăposturi de rogojoni, direct pe pămînt, şi istoviţi de arşiţă, dormeau sforăind netulburat oşteni bizantini.

În întîmpinarea solilor califului sosi pe ziduri, însoţit de enoriaşi de frunte, episcopul Pavel al Edessei, un bătrînel scund, chel, cu ochii umflaţi, cu o voce răguşită, de bas. La oarecare distanţă venea cu preoţii şi diaconii săi, episcopul de orientare nestoriană. Fără să se ridice de pe butoiul cu răşină pe care şedea, îi primi Djelladin.

Creştinii erau îmbrăcaţi sărăcăcios, dar din cuvîntul lor se revărsau făgăduielile de a plăti cu aur, şi era vădit, că nu minţeau. Ei aveau să-i răscumpere pe prizonierii arabi ! Ei aveau să plătească califului sumele pe care i le promiseseră bizantinii şi asta într-un termen mult mai scurt ! Şi asta nu din aroganţă sau din tendinţa de a scăpa cu vorba... Erau propuneri cît se poate de limpezi, pe care ei erau gata să le înfăptuiască chiar în aceeaşi zi ! Înecîndu-se de emoţie, făceau pauze dese în cuvîntările lor şi Mahmud se minuna de dînşii... Ajunse să dorească să vadă şi el această ciudată sfîntă icoană din Edessa.

Djelladin stătea neînduplecat repetînd destul de monoton cuvintele despre Lege şi despre legitimitatea tuturor dispoziţiilor califului. După discuţii îndelungate, Djelladin, în numele califului, porunci răspicat să-i fie predat ubrusul.

Episcopul Pavel exclamă :

— Mai bine să i se închidă Edessei ochii, ca unui răposat, decît să fie silită să cedeze icoana !

Şi episcopul, preoţii şi mirenii plecară fără să salute.

Djelladin porunci să i se dea calul şi se îndreptă spre tabăra bizantinilor, ca să le vestească hotărîrea califului. A doua zi ubrusul urma să fie predat.

Djelladin zăbovi mult. Se lăsase de-acum seara, şi lui Mahmud, ca şef al escortei, îi fu adus la cunoştinţă că poporul a încercuit ca-

tedrala principală din Edessa, a înălțat o ridicătură din bolovani în jurul ei și a acoperit cu pietre străzile centrale ale orașului. Orașul e împărțit acum în două, și o jumătate se află în mîinile răsculaților. Pe Mahmud îl tulbură îndeosebi vestea că musulmanii din oraș îi ajută pe creștini cu arme și le cară și pietre.

Tremurînd de emoție, Mahmud îl găsi pe cadiul dormind într-un colț răcoros dintr-o pivniță de vinuri. Mahmud îi relată despre răscoala pe care avea de gînd s-o înăbușe cu o înfiorătoare cruzime. El își pregătise ostașii de atac și poruncise ca, în numele califului și al Coranului, nimeni să nu fie cruțat! El clocotea de furie și de sete de luptă, iar sudoarea îi curgea pe chipul întunecat.

Cadiul Ahmet trase o dușcă din tigvă, își șterse grumazul cu un prosop umed și rosti:

— Viața e ca un han scump, în care pentru toate trebuie să plătești. Și mai bine te-aș fi învățat să tragi un pui de somn la adunarea de la vizir, decît să ții cuvîntări strălucite. De altfel, nu tu ai stricat lucrurile, ci Djelladin. În loc să hrănească poporul cu pește, pe care stomacul îl mistuie atît de ușor, lui i-a dat prin cap să-i ofere lemne. Eu, ca și poporul, prefer peștele. Tot așa și subterfugiile. Ele aduc cu peștele prin alergătura lor vioaie și prin ușurința cu care pot fi înghițite. Mîncîndu-le, numai un idiot s-ar putea îneca cu vreun os de la ele. Să mergem!

— Mergi să te lupți alături de mine? întrebă Mahmud.

— Nu, spuse blînd cadiul. Dimpotrivă, tu ai să mergi cu mine fără arme, și vei vedea cum am să mă bat cu vorba. Ține minte, eu sînt judecător și m-am deprins să vorbesc în capitală... Iar aici, e doar un fund de provincie.

Cadiul porunci să-i fie înșeuat asinul, luă o turtă în mînă și, ronțăind-o, se îndreptă spre baricada principală a răsculaților de la catedrala din Edessa.

Apropiindu-se de baricadă, se închină cu respect în fața vechii clădiri a catedralei și poftindu-l la sine pe episcopul Pavel, conducătorul răscoalei, îi ținu o cuvîntare. La început el se exprimă cu adîncă venerație despre sfînta icoană. Nu avea intenția s-o ponegrească sau s-o disprețuiască. Nici gînd! De asemeni el nu dorește să-i facă pe răsculați să-și schimbe deodată părerile, și ei, mă rog, au avut dreptate c-au pus mîna pe arme. El a venit numai cu scopul de a le reaminti răsculaților ideea cea mai importantă pe care ei au scăpat-o din vedere și căreia el, cadi Ahmet, îi acordă toată considerația. Ei au uitat de existența minunii, adică tocmai esența sfintei icoane. *Minunea!* Minuni sînt multe și ele au putut fi observate în repetate rînduri. În primul rînd, la Edessa sînt multe biserici, iar în fiecare biserică se află cîte o copie a ubrusului. Nu vi se pare cumva că una din *copii*, iar aceasta ar fi o minune, — ar putea fi luată de bizantini drept originalul? În timpul

nopții copia ubrusului aflătoare într-o biserică de mîna a doua va fi trecută în biserica principală și de aci predată mîine bizantinilor. În al doilea rînd, chiar dacă admitem că bizantinii ar lua originalul, și atunci iar ar trebui să ne gîndim la posibilitatea unei minuni. Sfînta icoană din Edessa va săvîrși o minune și se va întoarce singură acasă, înapoi, la *Edessa!* Oare edessienii se îndoiesc de sine în așa măsură încît nu pot implora sfînta icoană să revină acasă? Glorioșii, vitejii cetățeni ai Edessei, care au făcut minuni în apărarea sfintei lor icoane! Șanțurile care înconjoară orașul sînt pline cu leșurile lor!... Și în al treilea rînd, trebuie avută în vedere și situația actuală a orașului. Orașul e sfîșiat în două. O jumătate se va bate cu cealaltă jumătate a orașului, zidurile lui vor rămîne descoperite... Și credeți că bizantinii vor sta cu brațele încrucișate? Ei vor porni la asalt, vor ocupa orașul fără întîrziere și-l vor jefui în așa hal, cum încă nimeni nu l-a mai jefuit vreodată! Și în al patrulea rînd, mai există încă un lucru minunat, care iese întotdeauna biruitor. Și acest lucru poartă numele de... așteptare.

— Vă rog să vă gîndiți la el, încheie cadi Ahmet. Și eu aștept răspunsul vostru.

Spunînd aceasta, cadiul se retrase la umbra unui platan, își scoase turta și începu s-o mănînce. După ce adună de pe basmaua întinsă pe genunchi firimiturile și le turnă în gură, el se înapoie la baricadă. Edessienii tocmai o

desfăceau. Cadiul sorbi din tigvă, plescăi din limbă și rosti, adresîndu-se lui Mahmud:

— N-am avut oare dreptate cînd ți-am spus că aici e o fundătură și că e ușor să cuvîntez? Ei nici n-au habar ce înseamnă un adevărat orator! Aici aș fi putut ajunge departe, fără să-mi fie teamă de griji în plus.

XXIV.

Djelladin se înapoie însoțit de Avrami episcopul orașului bizantin Samosata[1]. Din însărcinarea patriarhului Constatinopolului, Avrami era acela care trebuia să preia icoana. Episcopul palid și lung ca o lopată de amestecat varul, era îmbrăcat în veșminte largi de brocart, împodobite cu pietre prețioase și aur. Pe cap i se legăna mitra, pe piept semnul îi strălucea în giuvaeruri, iar locuitorii Edessei îl blestemau și îl priveau cu ură, de parcă el ar fi delapidat avutul obștei.

Oștenii — sclavi se aliniară în piață și cercetau catedrala placată cu marmoră pătată. Cîntînd cu glas tare rugăciunile, episcopul Avrami urcă pe treptele pridvorului, unde se opri. Stătea făcîndu-și semnul crucii și părea că se gîndește la ceva. Apoi, întorcîndu-se spre episcopul Pavel, îi spuse, că, chiar în

[1] Oraș în Siria antică.

clipa aceea, avusese o vedenie. Ubrusul nu se află în această catedrală. Aici se găsește doar o copie a lui. Edessienii l-au ascuns pe cel adevărat, dar el, Avrami, are să-l găsească. Vedenia are să-i arate calea !

Și încălecînd, Avrami o porni pe străzile Edessei. El călărea, și deși se afla în oraș pentru prima oară, nu cerea nimănui să-i indice drumul. Și clerul din Edessa mergea în urma lui, plin de adîncă amărăciune. Ei se apropiară de lăcașul sfînt, care se înălța lîngă piatra orașului. Avrami urcă iarăși treptele pridvorului și, căzînd din nou pe gînduri, multă vreme nu scoase nici o vorbă. Și iarăși spuse că a avut o vedenie și că nici în acest lăcaș nu se află icoana, ci tot o copie, care, deși foarte bună, nu-i decît o copie. Și iarăși spuse că vedenia îi va călăuzi și mai departe pașii.

Și toți cei de față se înspăimîntară de o asemenea pătrundere. Se îngrozi în gura mare și Mahmud, care însoțea procesiunea.

Cadiul Ahmed spuse :

— Fără îndoială, e înfricoșător. Dar e înfricoșător nu pentru că-i vorba de o vedenie, ci pentru că bizantinii au peste tot niște iscoade minunate. În afară de asta, episcopul are o ținere de minte admirabilă, de vreme ce, după cuvintele iscoadei, recunoaște drumul doar din memorie. Și, aș adăuga că, în afară de asta, episcopul este un mim cu totul excepțional, ca, de altfel, toți bizantinii. Singurul lucru pe care l-a moștenit de la vechii eleni, este un admirabil joc

actoricesc. În politică și în teatru trebuie să te temi de dînșii.

În cele din urmă episcopul Avrami descoperi adevăratul ubrus în umila bisericuță a cimitirului. Bizantinii triumfau, iar locuitorii Edessei începură să plîngă în hohote și să se lovească cu pumnii în piept și în cap.

Asupra arabilor prinseră să zboare pietrele. Una îl atinse pe Djelladin în umăr, iar alta îi despică lui Mahmud fruntea. Legîndu-i rana, cadi Ahmed spuse :

— Cît despre mine, slavă lui Allah, pietrele nu m-au nimerit. Voi ați plătit vamă pentru trecerea peste podul retoricii care-i proprietatea mea, și vama nu-i chiar atît de mare.

Fu adus un baldachin din brocart de argint cu ciucuri de aur. Baldachinul fu introdus în sfîntul lăcaș, iar de acolo, în cîntări și nori de tămîie, sfînta icoană din Edessa se îndreptă spre porțile orașului, care fuseseră larg deschise. Pe zidurile Edessei, plîngînd în hohote și țipînd, se îngrămădiseră locuitorii orașului. Iar dincolo de ziduri, în vale, se răspîndiseră ostașii bizantini... Și mașinile de spart zidurile erau pustii, pentru că oastea bizantină se tîra în genunchi la porțile principale.

Cadiul Ahmet îi spuse lui Mahmud :

— Dacă vrei să pricepi ce înseamnă viața, atunci privește cu atenție la aceste ziduri și la valea aceasta. Locuitorii Edessei plîng și gem de durere. Oștile bizantine fac același lucru, dar de bucurie. Pe cîtă vreme noi nu-i înțelegem nici pe unii, nici pe ceilalți. Mai mult decît atît,

noi nu vedem, și, poate, nici nu vom vedea lucrul pentru care unii se bucură, iar alții se întristează. Judecînd cuminte, avem tot dreptul să presupunem că sub baldachin nu se află, în general, nimic.

— Atunci, cadi, la urma urmei, ce reprezintă viața ? O absurditate ?

— Un torent bubuitor de munte, în care nu-i greu să te îneci, dacă nu înveți să înoți, Mahmud.

Întorcîndu-se spre ei, Djelladin exclamă :

— Îi dai lecții de desfrîu și viciu !

Cadi Ahmet răspunse :

— Eu îl învăț să privească viața cu luciditate, să fie drept, și, de asemenea, și pătimaș în simțămintele sale. Atunci nu numai că va trece înot prin torentul vieții, dar el însuși va fi izvorul unor torente de munte.

La ubrus erau aduși răniți, orbi, schilozi și săraci. Și oamenii strigau că au și fost cîțiva tămăduiți. Locuitorii Edessei, implorînd icoana să se întoarcă la dînșii, plîngeau cu asemenea hohote de se părea că și zidurile orașului se clatină.

Cadi Ahmet zise :

— Iată, nu de mult eu vorbeam despre minuni. Nu este oare o minune uimitoare, Mahmud, că ne este dat să vedem toate acestea ? Și eu presimt că vom vedea lucruri încă și mai minunate. N-aș vrea să fiu de față cînd se va produce minunea cea mai de seamă, deși tocmai eu am fost acela care a scornit-o : fuga neașteptată a icoanei din rîndurile oștii bizantine și înapoierea ei la Edessa. Aș vrea să văd Constantinopolul.

— Cuibul desfrîului și lăcașul fărădelegilor ? întrebă Djelladin.

— Definiția, să admitem, e corectă. Constantinopolul este cuibul duhurilor rele. Dar pentru ca să lupți împotriva duhurilor sale nu e necesar să le cunoști puterea și posibilitățile ? De pildă, mi se spunea că bizantinii au un vin minunat. Eu cred în această minune și am s-o verific cu cea mai mare plăcere. Bizantinii sînt mari băutori și acela care bea mult caută, firește, cel mai bun izvor. Eu nu contest, Bagdadul are meritele sale, dar un vin infect, și mă arde la lingurică cînd îl încerc ca să aflu compoziția duhului rău. Și mie mi se face atunci greață, de parcă ar fi din nou lună pli. ă...

Mahmud, cu gîndul la minunile săvîrșite de ubrus întrebă :

— Cadi ! Bizantinii sînt necredincioși și eretici, sortiți chinurilor și în viața asta, și în cea de apoi. Atunci cum se poate că Allah, pentru că minunile, fără îndoială, de Allah sînt săvîrșite, cum se poate, zic, că Allah săvîrșește acum minuni pe..tru necredincioși ?

— Allah săvîrșește minuni pentru necredincioși pentru ca să-i slăbească. În cele din urmă necredincioșii vor înceta să mai creadă în puterile lor, își vor pune toate nădejdile în minuni, și atunci credincioșii, adică noi, îi vom birui. Iar pentru noi, credincioșii, Allah săvîrșește mai puține minuni, pentru ca noi să nu

cădem pradă slăbiciunii şi să ne încredem în propriile noastre forţe. El ne-a dezvăluit nouă doar Legea, adică o necontenită minune şi asta ne este absolut suficient.

Djelladin exclamă :

— Pentru întîia oară în viaţa ta ai rostit un mare adevăr, cadi !

— Dar, continuă cadiul, înclinîndu-se de pe catîrul său spre Djelladin, dar s-ar putea, ca minunea cea mai de seamă, pe nemărturisitele căi ale lui Allah, să conste în faptul, că totul este doar o părere : Edessa, ubrusul, iată, toate aceste oşti, printre care noi trecem acum şi care nu ne bagă în seamă... Totul, în afară de slujbaşul bizantin care ne arată calea... Totul, chiar şi piersicul acesta, pe care, din cauza arşiţei neobişnuite, sînt atît de puţine roade. Atunci doar am să cred în autenticitatea tuturor celor întîmplate, cînd am să degust vinul din Constantinopol. După mine nimic nu-i mai real decît vinul, deşi uneori el te şi îmbată. Dar ce-i aceea beţia ? Starea în care animalul începe să aducă a om, iar prostul pare înţelept. În starea de trezie asemenea situaţii se petrec doar din cînd în cînd, pe cîtă vreme în starea de beţie el formează un şir neîntrerupt. Dar ce-i mai bine oare ? Să mergi pe un drum plin de hîrtoape sau pe o şosea netedă ca în palmă ? Să vezi un pom acoperit de flori sau nişte crengi golaşe în timp de iarnă ? Vouă şi un singur piersic încărcat de roade vi se pare încîntător şi real... Dar dacă mie, beat fiind, întreaga lume îmi apare ca un piersic

minunat ? De ce oare să nu considerăm asta o realitate din cele mai reale ?

Djelladin scuipă peste coama calului şi scuipatul lui, ca o lovitură de copită, căzu pe pămînt cu atîta putere, încît stîrni un norişor de praf.

— Tu, cadi, eşti o haimana a gîndirii ! urlă el. Şi mă căiesc amar c-abia am rostit cuvinte de laudă la adresa ta.

Şi legiuitorul o luă înainte, ca să nu-l mai audă pe cadi Ahmet.

XXV

Djelladin se îndepărtase, iar cadi Ahmet continua să vorbească în acelaşi spirit, ochind în tabăra bizantinilor vreun birt oarecare, unde s-ar fi putut lua o gustare şi bea ceva. Birturile erau închise... Toţi negustorii plecaseră în întîmpinarea icoanei. Cadiul Ahmet se amărî şi zise :

— E trist. Necredincioşii n-ar trebui să fie atît de zeloşi în credinţa lor, care nu-i decît ceaţă şi halucinaţie a duhului rău. În felul acesta vom ajunge să ne hrănim pînă la Constantinopol cu turte uscate şi să bem apă chioară, care pe arşiţă e dăunătoare. Mă aşteptam la altceva. Să fie negustorii lor altfel decît ai noştri ?

După un te-deum de recunoștință, în cortul comandantului bizantin avu loc un ospăț. Arabilor le fu servită o masă copioasă în cortul lor, dar cum bizantinii știau că arabii nu obișnuiesc să bea vin, acesta lipsi. Cadi Ahmet îl luă pe stolnic de o parte și îi șopti :

— Dragul meu ! Drumul pînă la Constantinopol e lung. Eu am un catîr bătrîn și prost, și atunci cînd nu vrea să se urnească din loc, e foarte bine să-i dau o oală de vin... Chestiunea am verificat-o eu însumi.

Stolnicul se minună și spuse că în cazul acesta bizantinii îi vor oferi numaidecît stimatului sol un catîr tînăr și zdravăn la picioare.

Cadiul Ahmet spuse :

— După ce m-am ținut pe spinarea lui douăzeci de ani, mi-e de-acum prea greu să mă mai dau jos. Și unde mai pui cîți bani am cheltuit pentru dînsul ! Închipuiți-vă, să-ți adapi catîrul cu vin și unde încă ? La Bagdad. Cînd îl încalec încerc sentimentul că sub mine se află un sac cu bani. Iar eu sînt un om sărac, și mi-e greu să renunț la asemenea sentimente. Mai bine să-i dau vin, întrucît nicăieri profetul nu i-a oprit catîrului vinul.

Stolnicul porunci să ni se aducă vin. Dat fiind însă că bizantinii ignorau cantitatea de vin pe care o consumă catîrul, se adresă cadiului. Acesta luă o mină uimită și spuse :

— El, ca un prost bătrîn ce este, nu observă deosebirea dintre apă și vin și el bea atîta vin, cîtă apă ceilalți.

Și cadiului îi fu adus un burduf mare și acesta îl legă de spinarea catîrului, în dosul

șeii. Cadiul acoperi burduful cu mantaua scumpă, cenușie, care îi atîrna de pe umeri și care-i fusese acordată din porunca vizirului. Cînd tigva i se golea, cadiul o umplea pe pipăite sub manta și ducînd-o la barba sa roșcovană, zicea :

— Nu-i o mare minune, dar oricum e plăcută.

Catîrul și-l ducea el însuși la adăpat, iar bizantinii, cărora le convenea să-i vadă pe arabi îmbătîndu-se, se prefăceau că nu observă înșelăciunea.

În fața porților Edessei comandantul militar bizantin dădu citire „hrisovului" împăratului Constantin despre o pace veșnică, predă pe prizonierii arabi și numărul cuvenit de monede de argint, iar oștile bizantine plecară.

Baldachinul din brocart de argint cu ciucuri de aur porni spre orașul Samosata. Solii arabi călăreau în urma procesiunii. Între ei și bizantini era păstrată distanța trebuitoare pentru a lăsa colbul stîrnit să se așeze.

XXVI

Valea umedă și roditoare a Eufratului era arsă de soare. Nucii, măslinii și viile se uscaseră și se vestejiseră. Cai și capre slabe și prăpădite hoinăreau în căutarea zadarnică a hranei. Fluviul scăzuse așa de mult, încît puteai să-l treci în vad fără să-ți uzi genunchii. Cu toate aces-

tea, în nădejdea că printr-o minune icoana le va aduce ploaia, sătenii veniră în fugă și cu bucurie în întîmpinarea procesiunii. Ochii lor mari, naivi erau plini de lacrimi. Ofereau carne și pește purtătorilor icoanei și sărutau urmele lăsate de pașii preoților.

Cadiul Ahmet spuse :

— Ei sînt necredincioși și eu ar trebui să le doresc răul. Dar, privind la ogoarele acestea nenorocite, simt că mă doare inima și încerc dorința de a mă ruga cu ei împreună pentru ploaie.

Nopțile erau înăbușitoare. O beznă încinsă cuprindea pămîntul. Nu se putea dormi. Și fiindcă ei călătoreau prin niște locuri amărîte, unde, fără îndoială, își făceau de cap duhurile rele și vrăjitorii, pînă și cadi Ahmet, care ziua nu avea teamă de uneltirile forțelor vrăjmașe, ba își și rîdea de ele, în timpul nopții încerca un sentiment de spaimă și simțea nevoia de ocrotire. Îl deștepta pe conducătorul escortei și ieșeau împreună din cort.

De pretutindeni din beznă veneau spre dînșii foșnete, trosnituri și un fîșîit grăbit, uscat, ca niște pași. Cadiului i se părea că recunoaște în întuneric contururile duhului rău Abbikon, ucigașul peștilor și al fiarelor. I se năluciră apoi și vrăjitorul Badi și Gozar, desfrînata lui ibovnică, care face rău oamenilor, trimițîndu-le spasme și durere în oase. Îl văzu și pe Fozule, un duh rău, h dos, în stare, cu o singură privire, să prefacă în scrum mintea omului. Cadiul Ahmet ofta, se lipea de Mahmud, iar acesta

apuca sabia. Cadiul citea în grabă versete din Coran. Mahmud se ruga împreună cu dînsul. El nu vedea însă nici duhuri rele, nici vrăjitori. Lui i se năzăreau ochii albaștri ai Dajdiei, iar inima îl durea cumplit... Ar fi vrut acasă și se gîndea că duhurile rele îi aduc iubita în fața ochilor, pentru ca el să nu îndeplinească poruncile califului și să fugă la dînsa.

— Nici măcar vinul nu-mi mai ajută ! șoptea cadiul.

Dar veni dimineața și duhurile dispărură, din tigvă gîlgîia din nou licoarea ca să se scurgă în gîtlejul cadiului. Zîmbind el spuse :

— Îți mulțumesc pentru ajutor, Mahmud. Sînt slab, dar fericit că slăbiciunea mea îmi face și mai dulci desfătările dimineții.

În orașul Samosata sfînta icoană din Edessa rămase cîteva zile, pînă cînd fură înscrise toate minunile săvîrșite de ea. Scribi rapizi, treceau pe pergament, după spusele celor tămăduiți, toate amănuntele bolilor ; martori, preoți, medici, le întăreau cu semnături și peceți și curierii porneau în goană spre Constantinopol ca să ducă împăratului și patriarhului aceste pergamente neprețuite. Fu de asemenea consemnat și faptul că, după trecerea icoanei prin valea Eufratului, peste aceste meleaguri căzură ploi îmbelșugate.

Aflînd toate acestea, cadiul Ahmet spuse :

— Există și minuni dezgustătoare, dar dintre ele cele mai dezgustătoare sînt cele puse la cale de slujbași și de linge-blide.

XXVII

La cîteva zile după plecarea din Samosata zăriră munţii şi începură să urce. Înaintau agale pe drumul larg, bolovănos, presărat cu sfărămături desprinse din stîncile gălbui, pe care creşteau în voie tufe cenuşii. Monahii cîntau fără răgaz, cu glas tare, susţinînd că, dis-de-dimineaţă, atraşi de sunetele cîntecului, din tufele cenuşii se vor apropia de procesiune leii ca să vadă şi să se închine sfintei icoane. Oameni aparţinînd unor triburi sălbatice, acoperiţi cu piei grosolan lucrate, se rînduiau de-a lungul drumului. Îşi puseseră armele jos la picioare şi pe chipurile lor fioroase se zugrăvea supunerea.

— E interesant să priveşti pe oamenii aceştia şi armele lor, spunea cadiul, străduindu-se să se apropie cît mai mult de ei. În alte împrejurări aţi avea posibilitatea să-i vedeţi doar morţi.

Într-o noapte intrară la lumina torţelor în castelul unui feudal. Pe podul castelului fură întîmpinaţi de episcopul acestor locuri. Era îmbrăcat în zale şi încins cu sabia pe care, în cinstea Dumnezeului său, o trăsese afară din teacă şi o aruncase pe tablierul de piatră pentru ca icoana să fie trecută peste dînsa. Alături de episcop, îndoindu-şi stîngaci genunchii, se închinau cavalerii. Apoi, în castel petrecerea ţinu pînă-n zori, aducîndu-se laudă icoanei şi clarviziunii împăratului, care o luase în stăpînire.

Pivniţele din care slugile aduceau vinul se aflau nu departe de încăperea unde se tolăniseră arabii. Le fu adus un berbec fript pe de-a-ntregul, dar cum Djelladin nu avea de unde şti dacă animalul fusese sacrificat după Lege, arabii refuzară să-l mănînce. Cînd berbecul le fu luat, cadiul Ahmet se topi în noapte în urma slugilor şi se întoarse tîrziu. Reveni gesticulînd cu veselie, iar barba lui răspîndea un miros de vin şi de carne friptă.

— Au să chefuiască pînă-n zori. Încep să cred că, în felul lor, sînt oameni extrem de evlavioşi, spuse el.

Cadiul Ahmet îl trezi devreme pe Mahmud. Cadiul se gîndea, desigur, la ceva plăcut, şi ochii i se umeziră, îndestulîndu-se parcă din gîndurile lui minunate. Surîsul nu i se mai ştergea de pe chip, ceea ce îl înveseli şi pe Mahmud. Poetul sări în picioare :

— E timpul să plecăm ?

— Depinde încotro, spuse cadiul. Dacă e vorba de Constantinopol, atunci o pornim pe înserat. Episcopii sînt beţi. Şi protoprezbiterii lor sînt beţi. Sînt beţi cu toţii şi dacă Allah nu mi-ar interzice acest lucru, aş proslăvi beţia. Graţie beţiei lor noi vom putea vedea un foarte instructiv spectacol. Oraşul !

— Da' ce, e aici vreun oraş ? Aseară n-am văzut lumini şi n-am auzit zarva oraşului şi nici zvon de clopote. E un oraş mare ?

— Mare. Atît de mare, încît faţă de el Bagdadul şi Constantinopolul sînt ca butucul faţă de roata întreagă.

Cei doi străbătură curtea castelului, unde dormea la întîmplare slugărimea beată. Porțile castelului erau larg deschise, și pînă și paznicii dormeau cufundați în somnul beției. Podul era coborît. Mahmud era indignat de o asemenea nepăsare, dar cadiul spuse :

— Ți-am mai spus că ei speră într-o minune și că se prostesc pe zi ce trece.

Pe pod ei se opriră și urcînd în șa priviră castelul. La al doilea cat, în sala în care se găsea baldachinul cu icoana, fuseseră aprinse lumînări, iar în preajma lor, cu capetele îndreptate spre sfînta icoană, dormeau pe covoare monahii. Topindu-se într-o singură parte, lumînările ardeau cu mucul mare răspîndind un miros de straie încinse.

— Un castel grozav și un vin din cele mai grozave ! spuse cadiul. Și își biciui asinul ca să ocolească mai repede muntele pe care se cățărase castelul.

Zăriră o cîmpie întinsă, plată și albia secată a unui rîu. De-a lungul albiei acoperite de bolovani, se întindeau cheiuri și se zăreau case, biserici și terenuri de distracții, totul în ruine.

— Ruine ! spuse Mahmud.

— Uneori ruinele sînt mai instructive decît un oraș înfloritor, rosti cadiul îndemnîndu-și asinul.

Pătrunseră în mahalalele unde fuseseră odinioară căsuțele săracilor. În curînd începură să se înalțe în fața lor coloane mari albe, și roșii, și albastre, acoperite de plante țepoase. Iarba trosnea sub pașii lor, așa cum trosniseră cîndva

sub călcîiul veacurilor, fărămițîndu-se, aceste palate și temple înalte de marmoră.

Da, cîndva acesta a fost un oraș puternic și slăvit !

Întrucît se întindea pe oarecare înălțime, orașul putea fi văzut, în întregime, limpede de tot, cu atît mai mult cu cît soarele abia răsărise.

Urcară spre Acropole.

Cadiul scoase tigva plină și turta și-i oferi și lui Mahmud pentru micul dejun. Mahmud refuză.

— Cum se numește orașul ? Cine l-a nimicit și pentru care păcate ? întrebă el.

Cadiul răspunse :

— Nimeni nu mi-a putut spune. Și urmă :

— Oamenii își închipuie că e tot atît de lesnicios să duci o viață dreaptă, pe cît de ușor e să duci o pînză de pe puntea unei luntri pe alta. Dar uite-te, iată ce s-a ales din intențiile lor.

— Asta pentru că pe vremea aceea nu exista Mahomet profetul ! spuse Mahmud.

— Își aveau și ei profetul lor, și apoi și-au construit orașul pe ruinele altuia. Amintește-ți castelul din care abia am ieșit. Oare stăpînul lui nu se străduiește să construiască lîngă dînsul un nou oraș și oare nu-i încredințat că știe regulile vieții mai bine decît oricare altul înaintea sa ?

Mahmud îl privi cu asprime pe cadiu :

— Și atunci ce-i de făcut ? Să renunțăm la viață ?

— Spun toate astea tocmai pentru că viața e minunată și pentru că nu trebuie să-ți pierzi niciodată speranța, răspunse cadiul. Oricît ar părea de uimitor, dar chiar și stăpînul castelului, bătrîn și prost, la care numai vinul e înțelept, are întrucîtva dreptate. El știe într-adevăr ceva mai mult decît locuitorii acestui oraș în ruine. Viața ! O Mahmud ! Legile vieții sînt mai simple decît acelea în care crezi tu și în care, asemenea ție, crede și inflexibilul Djelladin.

Mahmud izbucni în rîs, atît de absurdă i se părea comparația cu Djelladin. De atîta rîs căpătă poftă de mîncare, îi ceru cadiului o bucată de turtă și trase și din tigvă o dușcă.

Apoi își urmară drumul călare, prin oraș.

Cercetînd cu atenție ruinele clădirilor și statuile sfărîmate ale zeilor, cadiul spuse că orașul a aparținut, fără îndoială, vechilor eleni, cînd aceștia se închinau lui Zeus și Apollo.

— Djelladin afirmă, spuse Mahmud, că elenii au fost pedepsiți de Allah pentru fărădelegile lor, deoarece voiau să-l făurească cu mîinile lor omenești pe Dumnezeu, pe care nimeni nu-l poate zugrăvi. Și nu bîntuie oare și azi prin ruini nălucile acestor zei îngrozitori ?

Și puse mîna pe sabie.

Cadiul nu răspunse, atenția fiindu-i atrasă de o moviliță de nisip cenușiu zgrunțuros, în care strălucea ademenitor ceva orbitor de alb. Sări jos din șa, scormoni nisipul cu mîinile și scoase la lumină silueta de marmoră a unui prunc cu aripioare. În mînă el ținea arcul și tolba cu săgețile.

— Un idol ! exclamă plin de spaimă Mahmud. Aruncă-l !

Privind fața blîndă, zîmbitoare a copilului, cadiul Ahmet spuse :

— Poate că într-adevăr Djelladin are dreptate. Uită-te numai ce expresie omenească are acest băiat. Elenii ăștia au atins o măiestrie uimitoare, în ce privește făurirea zeilor ! De nu le-ar fi stat în cale barbarii, ei l-ar fi creat pînă la urmă și pe adevăratul Dumnezeu. Privește-l cu băgare de seamă. Băiatului aproape că-i vine să rîdă de mulțumit ce e, că și-a mai putut roti o dată privirile asupra lumii. Oare nu te simți și tu ispitit să rîzi împreună cu el ?

Cadiul începuse să rîdă, copilul surîdea, iar Mahmud îi privea cu groază.

— Mahmud, califul nostru aduce întrucîtva cu zeișorul ăsta, nu găsești ? Ce-i drept, ocupat cu treburi serioase, califul zîmbește rareori și apoi e cam bătrîior, totuși au ceva comun cei doi...

Mahmud fu cuprins de o îndoită indignare, deoarece cadiul, după ce că-l lăudase pe micuțul zeu al necredincioșilor, l-a mai și comparat apoi cu califul. Își șfichiui calul, se apropie în goană de cadiu, îi smulse statuia și o izbi de o coloană apropiată. Micuțul zeu se făcu țăndări.

Cadiului îi dădură lacrimile, bătu din palme, apoi surîse :

— Ce s-a spart e bun spart. Un oraș gigantic s-a prefăcut în ruine... Ce contează în comparație cu asta un biet zeișor oarecare ?

Şi o luară din nou spre castel.

Cînd ajunseră acolo, Djelladin se pregătea de namaz[1] şi de toaleta de dimineaţă. Toată făptura lui exprima asprime şi frică, de parcă ar fi observat în jurul său nişte stări cu neputinţă de îndreptat şi de călăuzit pe calea Legii.

Se aşezară pentru rugăciune. Mahmud se ruga cu demnitatea oşteanului. Cadiul — cu chipul poruncitor al judecătorului, pe cale să încheie un proces plictisitor. Djelladin se rugă mult şi atît de stăruitor, de-ţi venea să crezi, că se roagă pentru ca întreg pămîntul să se năruie... Deocamdată însă fără rezultat...

Cînd îşi sfîrşeau rugăciunea, începură să se trezească şi bizantinii. Oşteni supuşi şi disciplinaţi, conform poruncii împăratului, ei priveau binevoitor la tot ce făceau arabii. În afară de asta, deşi îşi urau pe proprii lor eretici, cum erau nestorienii, sau adoratorii lui Arius[2], ei respectau o credinţă străină, războinica religie a sabiei şi a stindardului verde. Le plăcea îndeosebi şeful convoiului — un om lat în spate, îmbrăcat într-o armură, pe care strălucea, curăţată cu grijă, o semilună de argint. Chipul lui Mahmud le părea dăltuit din piatră, nepăsător faţă de orice, excepţie făcînd ordinele pe care le primea de la nevăzutul său comandant.

---

[1] Rugăciune musulmană ; namaz de dimineaţă, namaz de seară.

[2] Preot din Alexandria (280?—336) întemeietorul sectei arienilor.

XXVIII

Cu puţin înainte de a ajunge la mănăstirea Eusebiu, unde icoana urma să rămînă un timp destul de îndelungat, într-o trecătoare în munţi, procesiunea fu surprinsă de o furtună. Împrejur se înălţau stînci liliachii, care, datorită ploii, păreau tăiate din agat. Vîntul se zbuciuma turbat în jurul stîncilor, aducînd de undeva nişte frunze groase şi late, care ţi se lipeau de faţă şi-ţi acopereau vederea. Era înspăimîntător.

Azvîrliţi în sus, peste baldachin, ciucurii de aur căpătau la lumina fulgerelor o strălucire nefirească... Pentru o clipă ele smulgeau din beznă siluetele negre ale monahilor care continuau netulburaţi să-şi oficieze slujbele. Nu li se puteau auzi glasurile, iar gurile lor mari şi negre se căscau, înghiţind, ca nişte pîlnii, adevărate torente de ploaie. Pămîntul pietros nu absorbea umezeala, şi pîrîiaşe curate şi limpezi începuseră să susure la picioarele cailor şi asinilor, grăbite parcă să fugă de pe aceste locuri sumbre şi sălbatice.

Dar îndată ce ieşi soarele, stîncile se zbiciră, recăpătîndu-şi culoarea liliachie-tulbure, iar deasupra lor cerul luă înfăţişarea smalţului celui mai fin cu care se acoperă vasele scumpe.

Scuturîndu-şi de pe manta picăturile de apă, cadiul Ahmet zise :

— Partea bună a oricărei furtuni stă în faptul că, după aceea, te încearcă mulţumirea şi pofta de mîncare.

Şi îi adresă o rugăminte slujbaşului bizantin care-i însoţea : Să le dea hrană. Cadiul mesteca o bucată de carne stropită din belşug cu sare, iar Mahmud, privind cu tristeţe la cerul senin, spuse :

— Aş fi vrut să merg spre Bizanţ pe vreme de furtună, şi nu în sunetele acestei procesiuni stupide şi păgîneşti.

— Aşa, fiule, aşa, încuviinţă Djelladin, care după furtună nu izbutea deloc să se încălzească.

Cadiul Ahmet spuse rîzînd :

— Oho ! A şi început să te numească fiul său.

— Fereşte-te, îi spuse furios Djelladin, ca nu cumva să te numesc pe tine renegat !

— Călătoria noastră a ajuns abia la jumătatea ei şi iată că am şi ajuns să ne certăm, spuse trist cadiul Ahmet. Oare, odată ajunşi la capătul ei, vom scoate cuţitele unul împotriva altuia, aici, printre străini ? Iartă-mă, Djelladin.

La urma urmei, Djelladin era un bătrîn agreabil ! Cînd nu pomenea de Lege, ceea ce se întîmpla arareori, el exprima idei la locul lor. Aşa, de pildă, vorbea frumos despre ştiinţa conducerii caravanelor în pustiu şi ironiza cu haz pe dascălii de Coran din medressé El-Mustinserie. În afară de asta, se pricepea la medicină şi acorda ajutor tovarăşilor de drum în caz de nevoie.

Djelladin îl înţelese pe cadiu şi-i spuse blînd :

— În numele Bagdadului, te iert. Mergi mai departe în pace !

Din cauza furtunii, care provocase surpări de teren şi prăvălise de-a latul drumului bolovani, procesiunea fusese nevoită să întîrzie în trecătoare. Nu departe, în creierul unor munţi inaccesibili, trăiau pustnici şi asceţi. Pentru ca nimic să nu le tulbure viaţa lor contemplativă, episcopul din Samosata poruncise ca ei să nu fie vestiţi despre trecerea icoanei.

Din trecătoare putea fi zărit un munte galben, pătat de gurile negre ale peşterilor în care trăiau pustnicii. Privind cu mai mare băgare de seamă, puteai observa că drumul spre peşteri era aşternut cu lespezi de piatră. Şi se stîrni zvonul că, în timpul nopţii dinaintea trecerii icoanei, se pogorîseră din cer îngerii şi aşternuseră drumul cu piatră.

Se prea poate că tot îngerii îi vestiseră pe pustnici despre trecerea sfintei icoane, pentru că de îndată ce se îndreptă vremea şi străjile se apucară să cureţe trecătoarea de bolovani, pe calea cea netedă dinspre munte răsăriră nişte umbre tremurătoare. Erau nişte oameni păroşi, înfăşuraţi în ierburi. Veneau, sprijinindu-se în cîrje lungi, şi se susţineau unul pe altul, clătinîndu-se, deşi drumul era mai neted decît pardoseala din palatul vizirului. Se dezobişnuiseră cu desăvîrşire să umble. În lespezile lustruite moşnegii se oglindeau, ca într-o apă încremenită, şi toată procesiunea le făcu o plecăciune adîncă. Biruiţi şi ei de asemenea evlavie, arabii descălecară şi se înclinara în faţa pustnicilor.

Mahmud exclamă :

— O, Djelladin ! O, cadi ! Nu mai înţeleg nimic.

Djalladin tăcea, neputînd să-şi amintească vreun text al Legii potrivit împrejurării, iar cadiul mormăi :

— S-ar putea ca prin voinţa acestor oameni să se făurească binele, care stă în calea focului destinat să prefacă în scrum, pentru păcatele sale, întregul Bizanţ. Şi el adăugă : Ce este binele ? Prietenia unor oameni cinstiţi, care au încredere unul în celălalt. Prietenia creează minunea vieţii. Şi cu cît e mai curată, cu cît e mai multă, cu atît e viaţa mai bună şi mai măreaţă. Prevăd un timp cînd prietenia şi adevărul vor nimici graniţele şi vor împăca între ele popoarele duşmane...

Intonînd cîntări de slavă, pustnicii se închinară în faţa icoanei şi chipurile lor iradiau o strălucire orbitoare. Apoi, cu un pas aproape tineresc, moşnegii porniră înapoi... şi se făcea că muntele lor se apropia de dînşii.

Cum pustnicii erau săraci şi dezbrăcaţi, ei puteau să aducă în dar icoanei doar cîteva crenguţe, minunat parfumate, dintr-o plantă care înflorea numai pe culmile acestor munţi inaccesibili. Tot drumul pînă la Constantinopole ramurile acestea şi-au răspîndit mireasma, mai puternică decît aceea de tămîie şi cadiul Ahmet simţi o mare mulţumire atunci cînd frîntura unei rămurele a căzut în pulbere şi nimeni în afară de dînsul n-a băgat de seamă întîmplarea. Cadiul Ahmet ridică rămurica cu

cinci frunzuliţe cafenii, strîns lipite de trunchi, o băgă în tigva în care-şi ţinea băutura şi spuse :

— Tocmai mireasma asta lipsea licoarei mele. Şi adăugă : Mă conving tot mai mult, că oamenii sînt foarte asemănători unor gîndaci, dintre aceia veneraţi în Egipt, şi care cu iscusinţă neobişnuită se pricep să strîngă sub forma unui cocoloş hrana trebuincioasă descendenţilor. Dacă e adevărat ceea ce afirmau anticii — cunoştinţele lor erau foarte temeinice — că pămîntul nostru seamănă cu o bilă şi că Allah l-a făurit din nimic, adică din băligar, atunci de ce n-ar putea şi omul să-şi făurească din gunoiul vieţii un viitor mai bun ? La urma urmelor ce este altceva muntele ăsta uluitor al pustnicilor pe care l-aţi văzut ? Gunoi şi nimic mai mult. Şi totuşi, priviţi, ce rezultate au dobîndit pustnicii, năzuind cu încăpăţînare spre ţelul lor ! Cu balele extazului lor ei au dizolvat pietrele şi au aşternut un drum neted, cum nu poate fi văzut nici în palatul vizirului. Şi asta cînd se apropie de adevăr pe căi atît de întortocheate. Dar ce nu vor obţine oamenii, cînd vor putea trăi nu de azi pe mîine ca aceşti bizantini jigăriţi sau ca noi chiar, deşi cei din Bagdad sînt în stare de lucruri şi mai mari, cînd, cum spuneam, vor trăi în linişte şi chibzuinţă ? Şi după ce trase o duşcă el conchise :

— Vor trăi o viaţă strălucitoare şi vor avea un vin minunat ! De altfel, eu nu mă plîng nici de ăsta pe care îl beau acum. O iarbă admirabilă. Îţi merge la inimă !

Djelladin spuse :

— Cadiule, iar ai început să dai dovadă de îngăduință față de criminali și eretici.

Iar Mahmud rosti :

— Dacă un asemenea ascetism ar ajuta Bagdadului în războiul împotriva bizantinilor, aș popula cu mine însumi și cu cîntecele mele nu numai muntele ăsta, dar și pe cei învecinați !

Cadiul spuse :

— Tu ești oricum pe munte, cu toate că nu-l vezi. Dar dacă te-ai strămuta aici cu adevărat, mi-ar părea rău să te părăsesc pe aceste meleaguri. Cîntecele tale trezesc în mine multe și felurite gînduri, folositoare nu numai pentru tine, dar și pentru mine chiar. E îndoielnic c-aș mai întîlni și alt auditor atît de atent ca tine și în același timp atît de indiferent față de părerile mele.

Noaptea în munți se lăsa cu frig și era ciudat să-ți amintești că pînă mai adineaori dădeai pe gît apa rece cu atîta plăcere. Se aprindeau focuri și monahii aruncau în flăcări copaci întregi. Cu sărituri caraghioase ei încercau să se încălzească nu numai la flacăra rugurilor, ci și prin mișcările repetate ale capului. Arabii ședeau nemișcați, înfășurîndu-se în mantalele lor din păr de cămilă, săriturile monahilor părîndu-li-se acte rituale.

— În munți și pe frig, spuse cadiul, viața îmi apare lipsită de sens și atunci îi înțeleg pe creștinii care aduc laude vinului. S-ar putea ca la ei să fie munți peste tot locul și ei să nu

aibă cu ce să se încălzească. În afară de asta, vinul dă conținut și celui mai stupid bolovan.

Tremurînd de frig, Djelladin spunea :

— Conținutul vieții se află numai în Lege. Eu dezaprob, cadi, faptul că pui vinul mai presus decît Legea.

Mahmud pășea rar pe drumul alunecos al discuției. După ce așteptă ca interlocutorii, epuizîndu-și argumentele, să tacă, el, din politețe, și nedorind să stînjenească cîntările din preajma baldachinului, își întoarse fața către răsărit și-și îngînă propriul său cîntec. Cînta Bagdadul, cheiurile sale, pietrele calde care încătușau Tigrul, pe oștenii țării sale, pe meseriașii iscusiți și neînfricați, pe negustorii săi, incomparabila frumusețe a orașului, armele sale. Bagdadul îi apăru într-o lumină albastră, sclipitoare, iar ochii iubitei erau mai albaștri decît indigoul, iar lacrimile le sporeau strălucirea !... Chiar înaintea plecării sale ea îi spuse că așteaptă un copil. Ce are să ajungă acest micuț il-Kaman ? Armurier ? Poet ? Negustor ? Oștean ? Sau legiuitor ca acest caraghios de Djelladin ? Sau judecător ca simpaticul și veselul cadi Ahmet ? îi veni în minte cîntecul. „Am să vin la Tine. Am să vin la Tine“, dar se sfii să-l cînte și tăcu.

Dînd glas simțirii tuturor, cadiul rosti :

— E destul de bine !

Și adăugă :

— Peste drum de lăcașul, unde îmi fac slujba de judecător se află o cafenea. Cîntecul tău mi-o readuce în minte. Acolo se prepară o

excelentă plăcintă cu mere, cu o picătură de vin şi felioare de portocale. Îndată ce ne întoarcem la Bagdad mergem acolo şi îţi fac cinste, o, poete !

După aceea se culcară.

XXIX

Icoana se apropia încet de capitală.

Străbăteau acum nişte văi unde arşiţa era mai potolită, pentru că nu departe se întindea marea. Oamenii îşi strîngeau recoltele. Ciucurii de brocart ale baldachinului se acopereau de pulberea pală catifelată, pe care o stîrneau cu tălpile lor grosolane sătenii veniţi în fugă din toate părţile. Secerătorii îşi înfigeau secerile în snopi. Păstorii îşi lăsau turmele. Bogătaşii aduceau în dar sfintei icoane cele mai scumpe podoabe şi veşminte, iar săracii cîte un umil ciorchine de struguri sau o mînă de grîu. Din nou însoţitorilor icoanei li se dădu pe rînd să bea apă rece, care le înfiora plăcut gingiile, în timp ce pe umeri şi pe spate îi lua cu valuri de sudoare. Li se oferă apă şi arabilor, iar cadiul Ahmet spuse :

— E destul de bine. Vă mai amintiţi, acolo, în munţi ?

Şi toţi surîseră.

Se simţea acum suflarea proaspătă, îmbălsămată, a livezilor. Lîngă drum începură să

strălucească izvoare nenumărate ale căror unde se rostogoleau pe jgheaburi cu gurile în chip de capete de fiară, cioplite în piatră. Drumul era plin de catîri şi asini cu samare, de căruţe. Erau negustori şi ţărani care se grăbeau spre capitală cu fructe şi carne. Oile behăiau, caii nechezau, păsările gîgîiau, peştele sclipea printre împletiturile coşurilor. Din cînd în cînd îşi făcea loc prin mulţime, plesnind din bici, cîte un călăreţ în manta verde-cenuşie şi cu coif înalt, strălucitor, cu stemă. Era solul vreunei căpetenii militare sau comandant al unei cetăţi. Gonea să ducă o scrisoare către împărat.

În cele din urmă o undă rece, grea îi izbi în obraji. O dată, încă o dată. Pe coline, livezile se traseră în lături. Drept în faţă le bătea, umflîndu-le veşmintele, un vînt puternic şi proaspăt. Înaintea lor se întindea Bosforul.

Plin de respect cadiul Ahmet îşi duse mîna dreaptă la frunte, apoi la inimă şi rosti :

— Minunat eşti tu, o Bosforule ! din pricina ta s-a vărsat atîta sînge, cîte unde poartă apele tale. Sînt o făptură slabă, şi unii îmi şi aduc imputări pe seama iubirii mele exagerate de oameni. Şi eu nu-ţi făgăduiesc nimic altceva decît sîngele meu în schimbul îngăduinţei de a-ţi admira zilnic frumuseţea.

— Eşti un adevărat poet, cadi ! exclamă Mahmud.

— Sînt un om, răspunse cu modestie cadiul.

Şi Mahmud, amintindu-şi exclamaţia Dajdiei : „Sînt o femeie“, văzu în valurile albastre ale Bosforului ochii ei. Nu ei, ochii aceştia, i-au adus încoace ? Şi le spuse :

— Slavă omului !

— Binecuvîntat fie numele lui, răspunse plin de evlavie cadiul.

Printre verdeață și roade licăreau vilele celor bogați. O mireasmă de flori necunoscute îi învălui. În calea procesiunii veneau calești aurite, iar caii abia puteau fi ținuți în frîu de călăreții iscusiți și puternici. Tropoteau cu copitele pe drumul drept. Corăbii trase cu odgoane, puse în mișcare de vîsle sau pînze, ancorau la țărmuri, iar corăbierii se năpusteau pe uscat ca să se închine sfintei icoane.

Baldachinul de brocart se îndepărtase mult și pe arabi îi despărțeau de icoană mulțimi nenumărate de oameni. Iar arabii își ațintiseră privirile în norul negru al fumului de tămîie, care plutea acum deasupra locului unde mergea icoana. Se vestea din gură în gură că se apropie corabia împăratului.

Arabii traversară Bosforul pe o navă ingenios împodobită și avînd înfățișarea unui delfin. Cînd trecură spre punte pe niște podețe, cadiul Ahmet privi sub picioarele sale.

— Vezi ? spuse el. Nu vinul, ci o bucată de mare ne va despărți de Bagdad de aci înainte.

Zăriră apoi crenelurile zidurilor și turnurile pătrate și circulare, care străjuiau Constantinopolul. Și inimile li se strînseră. Zidurile li se părură o temniță. Îl întrebară pe slujbașul care îi însoțea ca și mai înainte, cînd îl vor putea vedea pe împărat ca să-i transmită prietenia și salutul califului. Slujbașul răspunse cu condescendență că împăratul îi va primi, fără îndoială, dar cînd anume ? Cine știe !

Arabii fură conduși pe străzi. Acestea erau pustii. Toată populația capitalei plecase în întîmpinarea sfintei icoane. Slujbașul le arătă palatele, două pătrate înalte pe laturi, avînd în mijloc, de-a lungul fațadei, o mulțime de coloane fine, împodobite cu sculpturi. În biserici băteau fără istov clopotele. Din cînd în cînd trecea cîte un catîr încărcat cu lumînări, sau se grăbea vreun monah, care întîrziase cine știe de ce la întîmpinarea icoanei. Și parcă tot bătaia clopotelor făcea să se legene în radă o mulțime de corăbii. Arabilor li se făcu somn, și începură să caște.

Fură găzduiți într-o casă mare și goală, în mahalaua sfintei Mamma.

Ațipiseră, cînd cadiul Ahmet își ridică barba-i roșcovană și zise :

— Să ne sculăm mai devreme și să mergem să îndeplinim porunca vizirului.

— Care ? întrebă precipitat Djelladin.

— Ai și uitat ? Vizirul a poruncit să cercetăm și să alegem tot ce ar putea Bagdadul să împrumute cu folos din aceste locuri ! Văd aici un cîmp larg și instructiv pentru observațiile noastre.

Djelladin spuse :

— Nu cumva vizirul socotește cu putință să învățăm ceva de la bizantini ? Aș voi să aflu doar un singur lucru : au dus ei oare tratative separate cu emirul Edessei ?

Astfel, din întîmplare, cadiul Ahmet află misiunea secretă încredințată de vizir lui Djelladin.

XXX

Cînd Mahmud se deşteptă, Djelladin se afla în rugăciune, iar cadiul Ahmet dispăruse undeva.

Arabilor li se dădea hrană bună, li se ofereau băuturi dulci, caii le erau ţinuţi în grajduri excelente, la poarta lor se afla mereu un slujbaş de serviciu, şi asta era tot. Djelladin îl întrebase pe slujbaş, dacă vor fi conduşi curînd la împărat. Slujbaşul i-a privit cu oarecare mirare şi le-a spus :

— E greu să pătrunzi la împărat. Acum e în rugăciune.

— În legătură cu ce se roagă ? întrebă Djelladin.

— În legătură cu ce se cuvine să se roage, răspunse slujbaşul şi convorbirea luă sfîrşit. Djelladin se linişti : ce ar mai fi putut altceva să-i răspundă unui nelegiuit ?

Ziua era fierbinte şi lungă, şi simţeai că vor mai fi multe asemenea zile. Mahmud se plimba prin grădina de lîngă casă, privea la fîntînă. N-avea chef nici să mănînce, nici să bea şi nici chiar să compună versuri. Vedea cum îl cuprinde tristeţea şi nu ştia cum ar fi putut s-o biruie.

Spre seară se înapoie şi cadiul Ahmet. Era stacojiu la faţă şi acoperit de praful oraşului, de la barba-i roşie ca focul pînă la cizmele albastre, brodate cu lînă colorată. Ridica în slăvi bucătăria bizantină, de parcă ar fi mîncat

ziua întreagă. Era încins cu un brîu nou de mătase trandafirie şi albastră, iar tigva îi era plină ochi, încît nici dopul nu mai putea fi pus la locul lui. Le descria femei pe diverse culori : castanii, negre ca piatra de ardezie, galbene, ca nufărul abia înflorit, albe, ca barba lui Djelladin...

Djelladin, care, pesemne, îi dusese cadiului dorul, scuipă în lături cu dispreţ.

— Să mergen împreună şi ai să te convingi, bărbat învăţat ce eşti !

— Nici nu mă gîndesc, spuse Djelladin. Toate în jur, ca de obicei la cei păcătoşi, seamănă unele cu altele, şi nu văd vreo deosebire între primul meu pas pe pămîntul bizantin şi paşii aceştia pe care-i fac acum prin capitala lor. Am impresia că batem pasul pe loc, deşi eu mi-am şi tocit pingelele cizmelor. Îmi pare rău de ele : eu nu mi-am luat încălţăminte de rezervă, iar bizantinii sînt pielari proşti şi la ei costă scump o pereche de pingele.

El îşi descălţă cizmele şi le privi cu tristeţe. Vizirul îi dăduse bani mulţi, dar el era lacom şi avar şi nu voia să cheltuiască banii aceştia în Bizanţ. În afară de asta, era abătut şi pentru că bizantinii trăiesc în desfătare şi nu le pasă nicidecum de textele Coranului. Cadiul spunea că bucătarii din partea locului dovedesc o măiestrie deosebită frigînd în unt mici bucăţele de carne muiate dinainte într-o licoare de ierburi de leac. Djelladin îl întrerupse pe gurmand :

— Fleacuri !

Şi deodată, privind la sluga care ducea caii la adăpat, începu să-şi amintească de tinereţea sa. Pe atunci el n-a cunoscut nici mila, nici distracţiile, şi se părea că toate bucuriile se mărgineau la a toci zdravăn pentru a lua examenele mai bine decît toţi. Şi cea mai mare bucurie el o simţea atunci cînd în locul unei cărţi subţiri i se cerea să înveţe o carte groasă şi apoi una necuprins de mare. Avea şaisprezece ani cînd preaînvăţatul bărbat Zadi el-Azari, autorul a patruzeci de manuale, a vrut să-l prindă cu greşeală în interpretarea versetului 36. Dar el nu voia să cedeze, o ţinea morţiş, iar pînă la urmă preaînvăţatul bărbat a fost nevoit să recunoască că Djelladin avea dreptate. Şi-ţi venea să crezi că pentru Djelladin soarele nu luminase niciodată, femeile nu surîseseră, că el nu încălecase vreodată pe vreun cal, şi fără voie o întrebare îţi venea pe buze : ei, şi cum se face că ai şase copii şi de ce trăiesc ei lîngă tine, şi cum de n-au fugit încă în pustiu ? Povestirea era nesfîrşit de lungă şi de plicticoasă, dar cînd ajunse la capăt, cadi Ahmet, care se foise ca pişcat de purici, spuse cu vioiciune :

— Aşteaptă, mi se pare... de altfel ai dreptate, toate astea sînt fleacuri ! Să revenim la povestirile tale. Ai spus lucruri triste, Djelladin, pentrucă orice cazuistică, chiar şi aceea a iubirii, e lipsită de veselie. Şi totuşi, eu te-am ascultat cu satisfacţie ! Poate că ştiinţele tale sînt îndoielnice, valoarea preocupărilor tale nu e prea mare, dar tu ai încercat să gîndeşti, şi asta e foarte bine ! Mai trist ar fi dacă generaţiile viitoare ar crede despre noi, că ne înjunghiam unii pe alţii, urlînd de voluptate şi ură, asemenea fiarelor sălbatice, cînd îşi primesc halca de carne crudă. Cu toate acestea noi am şi meditat ! Am meditat chiar şi la faptul că lumea poate fi mai bine orînduită, că trebuie să fie şi mai bine orînduită. Se înţelege, lumea aceasta e încă pentru noi învăluită în tenebre, iar făclia noastră, la lumina căreia înaintăm în întuneric, abia-abia de pîlpîie. Dar, cu toate acestea, noi ne gîndeam la binele urmaşilor ! Şi cînd, poate peste o mie de ani, vor ajunge pînă la urmaşii noştri şi versurile lui Mahmud — şi ele vor ajunge, eu sînt sigur de asta, — aş dori doar ca ei să înţeleagă că noi nu rîvneam să nimicim Constantinopolul şi să-l dăm focului şi ruşinii, pentru că e bogat, glorios şi pentru că-l invidiam, ci pentru că în el sălăşluieşte un rău imens, pentru că e plin de piraţi, de negustori de sclavi, de escroci şi pentru că aici adevărul este supus caznelor celor mai cumplite ! Mie, de pildă, aşa cum am putut să-mi dau seama chiar acum, mi-au furat punga cu bani.

Mahmud izbucni în rîs.

— Ştiu, de ce rîzi, Mahmud. Ţie ţi se par absurde comparaţiile mele, nu-i aşa ? Acum laud bucătăria bizantină, vinul, femeile, pentru ca numaidecît să descopăr furtul pungii şi să m-apuc să demasc totul ! Eu văd răul, dar vorbesc rareori despre el, deoarece cred, că răul se va evapora la căldura adevărului ca apa

în prezența focului. Acum însă aș vrea să-mi exprim dorința ca urmașii noștri să vadă că sîntem, deși nu cu mult, mai buni decît bizantinii. Noi sîntem arabi. Bizantinii se intitulează moștenitori ai grecilor antici, dar cine l-a păstrat pe Aristotel, pe Platon ? Noi. Cine a conservat simplitatea elenă a vieții, naivitatea, sinceritatea ? Noi. Arabii. Eu iubesc pe oameni, cu toate că, printr-un joc ciudat al destinului, slujba mea lasă în urma ei... cadavre și întemnițați. Dar iată azi, într-o singură zi de hoinăreală prin Constantinopole, am putut vedea aici mai multă cruzime, despotism și fățărnicie, decît în cei cincizeci de ani trăiți la Bagdad. Iar răul din Bagdad mi se pare o hîrîitoare de paznic în comparație cu fluxul asurzitor al răului de aci, și-ți împărtășesc cu toată sinceritatea părerea, Mahmud, că Bizanțul trebuie nimicit. De mîine am să umblu prin oraș cu intenția fermă de a nu mai bea nimic altceva decît apă, de a nu mă uita la femei și de a-mi întoarce privirile de la bunătăți, ospătîndu-mă cu turta mea uscată. Pentru ultima oară..., urmă el, trăgînd o dușcă zdravănă din tigvă... beau această licoare. De aci încolo bardaca va fi plină numai cu apă de izvor. Am să cercetez cu atenție și am să descriu cuibarul răului din Bizanț ; armamentul lor, felul lor de a face comerț, sistemul lor de întărituri și voi dibui poate taina „focului grecesc", cu care ei incendiază navele dușmanilor, cantitatea de muniții, numărul ostașilor ! Am să-mi însemn fiecare săgeată de care dispun ei și am

să pipăi cu degetele astea, care, neroadele ar dori să pipăie numai femeile și să ridice numai cupa cu vin, am să pipăi fiecare coardă și lemnul de pe arcurile lor !

— Merg cu tine ! exclamă Mahmud.

— Da, da, să mergem împreună. Tu te pricepi mai bine decît mine la arme. O, potlogarilor ! Vă veți aduce aminte cu amărăciune de sosirea mea la voi !...

— Fie ca Allah să vă lumineze calea, spuse Djelladin. Calul m-a zgîlțîit și mă simt slăbit. Dar peste o zi sau două am să mă întremez și am să merg cu voi. Allah îi vede pe cei drepți și le vine în ajutor. Vom săvîrși o faptă măreață.

— Da, da, Allah ! spuse cadiul. Allah e mare, fără îndoială..., dar tot atît de neîndoielnic e faptul că peste o mie de ani, citind învățătura profetului, urmașii noștri vor zîmbi, găsind-o naivă. Cred, totuși, că în această învățătură naivă ei vor descoperi un grăunte de adevăr și de bine, din care, peste o mie de ani, vor putea să toarne cupa de aur imensă și răsunătoare a vieții, plină de vinul creației.

Și, privind melancolic în bărdaca-i goală, el adăugă : — ... în timp ce eu am putut să beau doar un vin obișnuit și destul de ieftin !

— Cum ? interveni amenințător Djelladin. Urmașii noștri vor zîmbi ? Învățătura profetului le va stîrni zîmbete ? Învățătura profetului e veșnică ! Mai bine să nu dăm naștere la copii, dacă e vorba să credem că fiii fiilor noștri vor rîde de adevărurile care ne fac azi să plîngem de extaz !

— Voiam să spun doar, o, tu, stea de neclintit a Legii, că vor mai apărea, nici nu încape îndoială, şi alţi profeţi, care vor arăta şi mai clar, şi mai precis căile binelui, ale adevărului şi onestităţii, căile eliberării omului de sub domnia răului...

— Fleacuri ! Dacă învăţătura profetului nu e veşnică, înseamnă că nici Allah nu este veşnic ? Asta voiai să afirmi, cadiule ?

Cadiul bîigui înspăimîntat :

— Nici prin gînd nu mi-a trecut una ca asta...

— Beţiv prost. Du-te de te culcă. Îţi iert trăncăneala numai pentru faptul că în fiinţa ta s-au deşteptat năzuinţe înalte.

— Să-i înălţăm mulţumiri lui Allah, spuse cadiul întinzîndu-se în patul său, fie rugăciunile noastre către el nenumărate ca boabele de mei şi frumoase ca apele şi strălucirea orbitoare a atlazului.

— Aşa să fie, rosti Djelladin, lungindu-şi evlavios cu mîna dreaptă barba-i lungă, căruntă.

XXXI

Mahmud era încredinţat că într-adevăr cadiul Ahmet are intenţia să studieze Constantinopolul din temelii. Poetul se sculă o dată cu răsăritul soarelui. Cadiul care s-a trezit tîrziu, săvîrşi o abluţiune complicată şi cu

totul neobişnuită la dînsul şi se rugă astfel, de parcă în viitor urma să fie lipsit de posibilitatea de a se mai ruga vreodată. Apoi căzu pe gînduri şi căută un pergament curat pentru însemnări. Ajugînd la concluzia că e mai bine să nu ia pergamentul spre a nu trezi vreo bănuială bizantinilor, se ridică. Nu se duse însă pe stradă, ci se îndreptă spre fîntînă, îşi umplu bardaca cu apă, o clăti şi o mirosi.

— Trăsneşte a vin de ţi se face greaţă, spuse şi se apucă din nou s-o clătească. În sfîrşit i se păru curată şi o agăţă la brîu.

— E uimitor, rosti el. Bardaca a devenit foarte grea. Şi mai vărsă dintr-însa.

Apoi îşi cercetă catîrul, care îşi privi, la rîndu-i stăpînul. Cadiul se gîndea să meargă călare sau s-o pornească pe jos ? Călare e mai onorabil pentru un sol al califului, pe jos însă atrage mai puţin atenţia. Pe de o parte trebuie să-ţi păzeşti demnitatea, pe de altă parte trebuie să faci aşa fel ca acţiunile tale să fie cît mai puţin bătătoare la ochi. Şi el începu să reflecteze : are să-l însoţească oare slujbaşul care se afla la poartă sau nu ? Trebuie oare să-i declare acestuia încotro are de gînd s-o pornească ? Apoi el începu să se vaiete de căldură, pentru că soarele se şi ridicase pe cer, iar inimii lui bătrîne îi va fi greu să îndure arşiţa, în timp ce toţi credincioşii se vor afla în cafenelele umbroase.

Mahmud tăcea.

Cadiul Ahmet spuse:
— Mie îmi plac, Mahmud, figura ta deschisă şi sinceritatea ta. Tu te exprimi liber, cu îndrăzneală. Iar eu dacă am nevoie de brînză pentru o para, trebuie să cumpăr de trei parale.
În cele din urmă ieşiră pe poartă. Privindu-l pe slujbaş, cadi Ahmed spuse :
— Dacă ne ia drept proşti şi beţivi, e bine. Dar noi n-o să bem, şi el are să ne creadă nişte iscoade, iar în Bizanţ legile împotriva iscoadelor sînt foarte crude. Cel mai bine ar fi să-l luăm cu noi. Dacă vrei. Nu e atît de important ce vezi, ci cît de înţelept ştii să vezi ! Îl luăm ? Atunci nimeni nu ne va bănui de spionaj.
— El doarme.
— Doarme ? Fericitul. E foarte plăcut să poţi dormi pe o asemenea dogoare. Am să-l trezesc şi am să mă răzbun măcar în felul ăsta pe potlogarii care mi-au şterpelit punga. Şi am să-l chinuiesc cărîndu-l după mine !
Sudoarea îi picura din barba-i roşcovană. Deşi îi era milă de el, Mahmud o ţinea într-una :
— Trebuie să plecăm. Să mergem.
În sfîrşit cadiul spuse :
— Să mergem ! Dar cum ? Pe jos ? E o arşiţă de neîndurat...
— Atunci călare pe catîr.
— Ne vor lua, repet, drept iscoade.
— Să mergem pe jos, încet.
— Dar onoarea Bagdadului ? Ce sîntem noi oare, slugi, să mergem pe jos ?

Mahmud îl apucă de mînecă şi-l trase după dînsul.
Cadiul strigă :
— Tîrîndu-mă după tine, îţi iei asupra ta toată vina !
— Da, o iau.
— Dar te nenorocesc ! Un asemenea poet !
— Toată vina să cadă asupra mea, învăţătorul meu.
— Învăţătorul tău ? Dacă-s învăţătorul tău şi-s mai în vîrstă ca tine, atunci sînt obligat să-ţi scot gărgăunii din cap !
Aşa ajunseră ei pînă-n radă. Văzură de-aproape o mulţime de corăbii, sosite aici din Babilon, din Sinar, d n Egipt, din Canaan ; văzură negustori din India. Persia, Ungaria, din ţările pecenegilor şi hazarilor ; văzură ostaşi din Lombardia şi Spania ; văzură butoaiele cu miere şi vin, grămezi de in, de pînză de mătăsuri şi de materiale siriene din cele mai fine, lungile lingouri de ceară galbenă şi parfumată; văzură zarafi şi monede din toate ţările Europei şi Asiei, depozite de brocart de aur şi de argint, magazii cu mirodenii orientale... Cadi Ahmet bătu din palme ca un copil şi strigă plin de bucurie :
— Allah ! Mi-ai întinerit inima cu frumuseţea lumii. Îţi sînt foarte recunoscător, Mahmud, că m-ai adus aici. Viaţa aceasta fugară îţi scapă printre degete, şi cît e de plăcut să guşti din goana ei.
Din obişnuinţă, el îşi scoase bardaca şi luă o înghiţitură. Pe chip i se zugrăvi dezgustul.

— Ce porcărie ! Cine mi-a turnat apă aici ? Poţi oare bea apă cînd încerci o asemenea încîntare ? Să intrăm pentru o clipă în cafeneaua aceasta.

— Am văzut corăbiile, iar acum trebuie să ne apropiem de ele. Soarele e la amiază şi noi avem multă treabă. La cafenea să mergem după muncă. Trebuie să cercetăm şi unde sînt repartizaţi matrozii şi comandanţii. Să vedem din ce lemn sînt construite corăbiile.

— Pentru ce ? întrebă cadiul.

— Pentru ca să reţinem, să notăm şi să transmitem totul vizirului.

— Da' ce, noi sîntem corăbieri ca să cunoaştem şi să ne pricepem la corăbii ? Sîntem noi oare primii arabi care vin la Constantinopol ? Şi vizirul însuşi a fost în tinereţe pe aici, deşi noi nu am citit însemnările lui. Pentru ca să putem da de rost în construcţia corăbiilor şi în ce priveşte puterea lor, trebuie să mergem în atelierele portului.

— Bine, să mergem la ateliere.

— Azi ?

— Acum.

Ei cercetară şantierele navale ale statului. Gîfîind şi suferind din pricina setei, cadiul Ahmet se ţinea după Mahmud, umblînd pe rumeguş, printre bucăţi de cherestea şi schelete de corăbii. Mirosea a smoală, peste tot se tăvăleau bucăţi de cînepă, butoaie de smoală deschise şi nimeni nu le băga în seamă, încît aveai impresia că poţi lua orice de-aici şi nimeni n-are să-ţi spună o vorbă. Altfel, lucrul

se desfăşura într-o ordine desăvîrşită, şi din toate îţi puteai da seama, că aici lucrează nişte stăpîni ai mărilor.

— Ai priceput ceva ? întrebă cadiul.

Mahmud răspunse cu sinceritate :

— Foarte puţin. Eu văd doar faţa.

— Mai bine zis inteligenţa. Inteligenţa răului. Dar noi am putut observa această inteligenţă şi în afara atelierelor. Noi trebuie să descoperim modul lor de a munci, iar aici asta-i greu. N-ar trebui să mergem în alte ateliere ?

— Unde ?

— La monetărie, de pildă. Moneda este o parte foarte importantă a statului şi vizirul ne va fi recunoscător, dacă-i vom putea dezvălui procedeul confecţionării unor mari cantităţi de monede ieftine.

Şi se îndreptară spre monetărie. După ce o cercetară, cadiul spuse :

— Acum noi vom putea povesti cît de uşor e să confecţionezi monede. Dar nu vom putea spune de unde se poate lua aur pentru monede. Mai bine să nu pomenim nimic despre monetărie. Să mergem mai curînd în gineceele[1] în care se execută ţesături de purpură şi de mătase de cea mai înaltă calitate. Califului îi place atît de mult purpura, precum vizirului mătasea !

— Să mergem.

[1] În Grecia antică odăile rezervate femeilor. Aici, în sensul de ateliere în care lucrau în exclusivitate femei.

Cadiul își îndreptă privirile spre soare :

— Oho, e aproape de asfințit, iar noi încă nici n-am mîncat.

— Avem timp, avem timp, îl zorea Mahmud.

— Tu ai timp pentru că ești tînăr, dar eu aș putea de-acum să pierd prilejul. Ia te uită ce birt confortabil și răcoros ! Simți ce gustos miroase carnea ? Și cît de prietenos e chipul vînzătorului ! N-am mai întîlnit încă în Bizanț figuri atît de simpatice ! Ar fi interesant să stăm puțin de vorbă cu el.

— Mai tîrziu, mai tîrziu.

Dintr-unul din ginecee ei ieșiră triști și obosiți.

Mahmud spune :

— Cunoștințele mele sînt neînsemnate, și eu nu pot cuprinde cunoștințele bizantinilor. De ce am venit aici ?

— Noi măsurăm spațiul și timpul, ca să învățăm, spuse cadiul. Și noi vom învăța.

Iar pe dinaintea ochilor lui Mahmud treceau în goană parcă, unul după altul, butoiașele legate cu cercuri de salcie și pline cu tananți, lădițe de gumă, cu clei vegetal pentru lipitul țesăturilor, movilele de sare gemă... Mașinile scîrțîiau, meșterii lucrau la urzeală, potrivind suveicile... Răsuna glasul supraveghetorului atelierului, care se fălea, nu se știe de ce, cu faptul că această casă e acoperită cu o tencuială din var, nisip și ciment, care se aduce aici din Peloponezul Tauridei. Unde se află Peloponezul Tauridei ? Mahmud nici măcar n-o știa.

Printre străzile și porțile cetății se zăreau Bosforul, două corăbii legate cu lanțuri, hamalii care cărau mărfurile pe chei și multe rîndunele lunecînd deasupra apei cenușii-verzui încremenite. Tot aici se rotea dasupra capului, cu un bîzîit sîcîitor, un bărzăun uriaș. De unde apăruse ? Și în general ce știm noi despre această gigantică lume ?

Între piața Augustion și Taurus, pe strada Mesa, văzură o mulțime de ateliere, unde se lucrau pentru vînzare mărfuri rare și scumpe : țesături galbene, zmeurii, verzi ca marea sau de culoarea chihlimbarului negru, toate brodate cu aur ; pentru femei podoabe de pietre prețioase ; obiecte de bronz sau de argint ; smalțuri bizantine și icoane de mozaic ; vase fine din sticlă. Se vindea fildeș admirabil sculptat ; rochii străvezii și strălucitoare din Teba și Peloponez.

Priviră îndelung toate acestea și un negustor văzîndu-i, îl întrebă pe altul :

— De ce se uită ăștia ?

Iar celălalt răspunse :

— Se uită și se îngrozesc văzînd atîta aur. Cu aurul pe care-l avem vom porni împotriva dușmanilor noștri forțele întregii Europe și Asii. Ne vom fărîma dușmanii ca pe o oală de lut. Și ei vor fi asemenea unei ulcele de lut, care, o dată sfărîmată, n-o mai poți drege, tocmai pentru că e de lut.

Auzind aceste cuvinte Mahmud îi spuse posomorît cadiului Ahmet :

— Să mergem la cafenea.

Şi nici el, nici cadiul, nici primul negustor şi nici al doilea încă nu ştiau că cneazul Igor a trecut Dunărea, şi că, dacă înainte se retrăgeau numai anumite unităţi bizantine, acum fugea ca vîntul toată oştirea.

XXXII.

Sorbind din cafea, Mahmud privea tăcut broderia covorului de sub picioarele sale. Cadiul îşi umpluse cu vin bărdaca, un vin pe care-l găsea plăcut. Şi acum, după ce-şi îndoise poalele veşmîntului sub brîu, se desfăta stînd la taifas cu nevasta patronului cafenelei. Îi spunea patronului, fost legător de cărţi, că la Bagdad cărţile se lustruiesc nu cu gălbenuş de ou, ci cu un amestec de sînge de vită şi ardei, iar nevestei acestuia — că are nişte ochi în stare să fure somnul oricărui muritor şi că de-acu încolo, în nopţile fără somn, el va da pe la cafeneaua lor. Femeia chicotea, iar cadiul o atingea cu umărul. Soţul privea la toate astea liniştit şi preocupat de altele.

După ce trăncăni cît trăncăni, cadiul, cu un pas voinicesc şi cu pieptul împins vitejeşte înainte, se întoarse la Mahmud.

— Bizanţul ştie mai mult decît noi... rosti el.

— În materie de desfătări ? Da.

— În ştiinţa războiului şi a negoţului ! spuse Mahmud. Or, s-ar cuveni ca noi să fim aceia care să ştim mai multe. Cu ce să începem ? Cum să sorbim ştiinţa Bizanţului ?

— Greşeşti, Mahmud, spuse cadiul. Noi am fost trimişi să observăm, nu să înghiţim ştiinţa Bizanţului. Ştiinţa lor e o ştiinţă păgînă ! Dacă popoarele ar învăţa unele de la altele, n-ar mai avea cînd să se bată între ele. Sîntem noi oare în stare să aflăm lucrul cel mai important ?

— Şi ce este aici lucrul cel mai important ?

Cadiul îi şopti la ureche :

— „Focul grecesc". Taina lui este pentru noi indigestă.

Apoi sughiţă şi spuse :

— Carnea s-a dovedit şi ea indigestă. Era prea arsă ! Cafegiule ! strigă el. Adă-mi vinul cel mai tare. Ai fript prea mult carnea şi sînt nevoit acum să beau ca să-mi treacă gustul ei.

Cafegiul aduse un ulcior înalt cu vin, cadiul sorbi şi surîse :

— E bunicel. Şi îi spuse lui Mahmud : Dacă vizirul ne-ar fi dat foarte mulţi bani, un conducător mai isteţ decît Djelladin şi o mie de scribi, atunci noi ne-am fi simţit sărmani şi nevoiaşi. Ieri eu am umblat prin ateliere, unde scribi rapizi scriu cărţile după dictare. Ce caligrafi minunaţi sînt aici, Mahmud ! Eu am frunzărit numeroase cărţi. Strîngînd în jurul său o mulţime de învăţaţi şi poeţi împăratul Constantin a alcătuit culegeri imense de cărţi de tactică militară, de agricultură, de medicină, de ceremonial de curte. Există cincizeci şi trei

de cărţi care tratează istoria Pămîntului de la început pînă-n zilele noastre ! Am ales o lucrare destul de scumpă, al cărei autor este însuşi împăratul. Lucrarea analizează probleme cu caracter geografic, se ocupă de alcătuirea imperiului, de hotarele lui, de oameni...

— Vizirului i-ar fi plăcut o asemenea carte. Ai cumpărat-o ?

— Dacă aş fi cumpărat-o, vizirul după ce-ar fi deschis-o, mi-ar fi dat cu ea în cap pînă cînd s-ar fi ales praful şi din carte, şi din capul meu. N-ai să găseşti în cartea asta informaţii despre Bizanţul contemporan ! Cartea a scris-o însuşi împăratul, şi totuşi, vicleanul, el ne relatează date referitoare la imperiul din timpurile împăratului Iustinian. Noi sînt doar denumirile şi indicaţiile privitoare la împărţirea provinciilor, ceea ce ne este oricum cunoscut, şi fără carte. Cînd am ieşit din cartierul scribilor mi s-a furat şi punga.

— Ce-i de făcut ? întrebă Mahmud cu disperare.

— Ceea ce face şi Djelladin ; să nu acordăm bizantinilor nici un fel de atenţie. Popoarele sînt ca un lichid pus la încălzit, ele vor începe să clocotească, cînd va fi căldură suficientă, iar aici se va da foc la tot ce trebuie ars. Tu ai talent la stihuri. Scrie. Şi asta încălzeşte popoarele. Arabii respectă stihurile, dar pun armele pe primul loc.

— Nimeni nu-mi cunoaşte stihurile.

— Le vor cunoaşte !

— Cînd ?

— Cînd va fi cazul.

— Dar să bei vin, să dezmierzi femei pe care nu le iubeşti, să pălăvrăgeşti oriunde se nimereşte, asta încălzeşte popoarele ?

— Bucuria e bucşa pe care se ţine roata.

— Iartă-mă, cadi, dar mie ideile tale mi se par imorale.

— Admirabil. Altceva nici nu puteai să spui. Şi va veni poate vremea cînd mă vei blestema, şi dacă se va înscăuna puterea ta, atunci tu vei fi acela care vei fi spînzurat sau vei fi băgat în cuşcă la poarta vizirului, al cărui cel mai bun prieten vei fi fost. Totul depinde de faptul dacă va fi în curînd un nou război. Şi, totuşi, eu am dreptate. Şi tu, ai şi tu dreptate. Şi dacă la Bagdad vor exista multă vreme oameni ca tine şi ca mine, Bagdadul îi va birui pe bizantini. Şi întotdeauna, oricît mi-ar fi de greu, îmi voi aminti cu plăcere de prietenia ta.

Bău cana pînă la fund şi zise :

— De ce să ne necăjim din pricina ignoranţei ? Învaţă şi cunoaşterea va veni. Bizanţul e pentru noi ca acel chip ciudat pe care l-am însoţit pînă la Constantinopol şi pe care nu l-am putut zări, pentru că baldachinul de brocart era ermetic închis pentru noi. Nici furtuna, nici arşiţa n-au desfăcut baldachinul, şi totuşi cunosc chipul acela ciudat.

— De unde ?

— Mi-am adus aminte de o poveste despre acest profet Issa, pe care am auzit-o din gura unui persan. Nu ştiu în ce măsură povestea e adevărată, eu am ascultat-o cu plăcere. Mer-

gea profetul Issa printre cîmpii înflorite. În cale i s-a ivit hoitul în descompunere al unui cîine. Ucenicii se cutremurară, dar Issa, profetul, le spuse : „De ce vă cutremurați și vă trageți înapoi ? Priviți la colții cîinelui. El și i-a rînjit apărîndu-și prietenul, și acum, chiar pe acest hoit mîncat de viermi, ei s-au păstrat minunați ca mărgăritarele".

Mahmud zise :

— Mă macină dorul.

— Da, noi doi sîntem aici ca niște semințe pierdute din sac. S-ar putea să ne ciugulească păsările, dar s-ar putea să și încolțim. Cine știe ? Și zîmbind spuse : Îmi pare totuși rău că tu te porți față de dragoste ca față de o mortăciune : îi întorci spatele cu atîta grabă și hotărîre. Aș fi putut să-ți fac cunoștință cu o prezicătoare în materie de iubire, firește. Dar tu fugi de femei, și asta la vîrsta ta e pur și simplu primejdios ! De ce fugi de ele ?

— Iubesc, rosti Mahmud. Nu se așteptase nici el că va face o astfel de mărturisire.

Cadi Ahmet se clătină :

— Am băut oare atît de mult ?

— Da, iubesc, repetă Mahmud.

— Și atunci de ce-ai ținut dragostea ta în taină atîta vreme ? Sau iubești o femeie de un rang prea înalt ? Poate pe fata vizirului ? Are trei fice, și toate niște frumuseți. Pe care dintre ele ? Și unde ai văzut-o ?

— Nu e fiica vizirului.

— Allah ! Atunci e fata califului ?

— Nu e fata califului.

— Dar e înțeleaptă ?

— Da. După imboldul ei mi-am alcătuit cuvîntarea rostită în fața vizirului.

— Oho ! Cine-i atunci ? N-am mai auzit la Bagdad de asemenea femei înțelepte. E poate o străină.

— Da.

— Soția vreunui cneaz în trecere pe la noi ? A vreunui negustor din India ? Sau e soția unui mercenar viteaz ? A unui constructor de palate ? A unui pirat al mărilor ?

— E o roabă.

— Roaba cui ?

— Fosta mea roabă, iar acum soția mea. Aștept de la ea un copil.

— E aceea pe care a cumpărat-o doamna Becdîl ?

— Da.

— Care la piață căzuse cu capul de pămînt ? L-am judecat eu pe fostul ei stăpîn ?

— Da.

Cadiul porunci cafegiului :

— Încă o cană de vin.

Și, fără să mai aștepte cana, trase o dușcă din bărdacă apoi, cu ochii strălucind de veselie, spuse :

— Mahmud ! Te-ai însurat cu ea datorită istețimii mele și faptului că mă pricep la femei, chiar atunci cînd ele zac ca niște zdrențe murdare la mine în judecătorie. Și încrede-te în spiritul meu pătrunzător, Mahmud. Ai să fii

fericit cu ea şi ai să trăieşti pînă la adînci bătrîneţe, în bogăţie şi cinstire, în plus, şi cu veselia cu care trăiesc eu. O cană, Mahmud.

— Nu beau.

— În sănătatea ei. Moaie-ţi buzele în vin. Buzele vinului sînt dulci ca buzele iubitei.

Mahmud atinse vinul cu buzele.

Cadi Ahmet spuse :

— Nici pînă acum nu ştiu de unde-i fata. Pare-mi-se din Egipt, nu-i aşa ?

— E dintr-un cnezat al Rusiei.

— Ia te uită ! Care va să zică ea a trecut şi prin Constantinopol ? N-o fi învăţat aici ?

— Nu, a învăţat acasă, în cnezatul Rusiei.

— Ei, vezi ! Şi l-a silit pe vizir să te asculte, şi ţi-a pregătit cuvîntarea. Ceea ce înseamnă că nu numai la Constantinopol domnesc înţelepciunea şi ştiinţa, ci şi în altă parte, nu-i aşa ? Şi la Bagdad există ştiinţă. Trebuie numai să ştii s-o vezi. Şi tu ai s-o vezi. Te va ajuta soţia. Aşadar, spui tu, ea e din ţara Rusiei ? Şi cum la Constantinopol sînt negustori din toate ţările Europei, înseamnă că trebuie să fie şi din cnezatul Rusiei. Să căutăm să dăm de ei ! Să aflăm de sănătatea rudelor ei... de ţara ei. Oho ! Rîzi ? Vezi, şi la Constantinopol poţi să găseşti un prilej de bucurie ! Mă bucur, Mahmud, pentru tine, mă bucur foarte mult. Iubirea e o pasăre rară, păzeşte-o bine. Nu bem ? Bea, bea, acum avem şi învoirea lui Allah !...

XXXIII.

Îngîndurat, Djelladin trasa pe nisip cu o nuieluşe linii drepte. Umbra pronunţată liliachie-deschisă a şopronului se sfîrşea chiar pe mîinile sale galbene, fine, şi, se părea, că înfiorată de Lege, ea nu îndrăznea să treacă mai departe. În faţa lui, şi chiar pe nisipul încins, care se topea parcă de atîta soare, şedea slujbaşul bizantin. Sub tichia neagră, înaltă, de pîslă, chipul lui părea verde la culoare, ca un pepene necopt. Bizantinul şi Djelladin tăceau, şi era vădit că tăcerea le făcea plăcere, iar bizantinul privea cu atîta înduioşare la liniile drepte trasate de Djelladin, de parcă acestea ar fi emanat o melodie minunată, în stare să te facă să plîngi cu hohote.

— Pace vouă ! spuse Djelladin fără să ridice ochii.

— Pace şi ţie ! răspunse cadiul, înţelegînd că între Djelladin şi slujbaşul bizantin s-a petrecut ceva important.

Slujbaşul se ridică şi dorind cu gravitate solilor califului noapte bună, plecă.

Continuînd să facă cu nuiaua linii egale pe nisip, Djelladin spuse :

— Sînt cupizi. Totul e de vînzare. Mult aur, mulţi năimiţi. Adu-le cît mai mult aur, şi-i năimeşti cu năimiţii lor cu tot.

— Da, da ! întări cadiul. Oraşul e mare, dar meschin. Te-ai înţeles cu slujbaşul referitor la primirea noastră de către împărat ?

— Nu, cu privire la altceva, răspunse Djelladin în doi peri. Cere prea mult.

— Ce anume? Bani? exclamă cu vioiciune cadiul. Ei sînt fragili, ca iarba în timpul toamnei.

— Banii aparţin Legii.

— Da, da! Dar mie nu-mi place să lupt cu bani. Poţi să aluneci, ca pe o coajă umedă de portocală.

Şi cadiul continuă:

— Există trei feluri de luptă. Ca a lui Eisav[1], care a luptat cu Dumnezeu, sau ca a lui Prometeu cu Zeus. Al doilea fel — lupta cu inundaţiile sau cu lăcustele, cînd e folositor să invoci spiritul bun al lui Scherlach. Din această a doua categorie e şi lupta pe cîmpul de bătaie. Şi, în parte, şi lupta dusă cu ajutorul banilor. Şi, în sfîrşit, al treilea fel — lupta pentru distracţie, din care o prefer pe aceea cînd luptătorii se apucă de cingătoare. Ai văzut vreodată aşa ceva, Djelladin?

— Am văzut. Aveam pe atunci cincisprezece ani şi colegii mei de şcoală se luptau în curtea medressei. În ziua aceea am răspuns foarte bine la lecţie şi mi-am îngăduit să privesc lupta. Eram mulţumit de mine.

— Şi de luptă, nu-i aşa?

— Nu-mi amintesc.

Cadiul oftă, privindu-l cu compasiune şi teamă pe Djelladin. El continuă:

[1] Personaj biblic.

— Mă simt atras de primul fel de luptă, lupta lui Eisav sau Prometeu, dar eu sînt slab, mi-e frică că n-am să pot rezista şi eu amîn mereu lupta. Al doilea fel de luptă îmi procură o satisfacţie mai mică. Deprins să meditez asupra întîmplărilor, mă tem ca pînă aş izbuti să mă hotărăsc asupra celor mai bune mijloace de luptă, inundaţia mi-ar lua casa, lăcustele mi-ar devora recolta, ostaşul duşman mi-ar tăia capul... Iar în ce priveşte banii, m-aş ruina fără doar şi poate. De aceea eu mă desfăt cu lupta nevinovată şi tremur tot de patimă cînd cei doi luptători se tîrăsc pe pămînt unul pe altul. Cingătorile pîrîie, luptătorii scot valuri de aburi şi sudoare, iar pămîntul în jurul lor se umezeşte! Am auzit, Mahmud, că te pricepi la această luptă!...

— M-a călit munca la nicovală. Dar de luptat n-am prea avut prilejul: am lucrat mai tot timpul sau am compus versuri.

— Te-a biruit vreodată cineva?

— Nimeni.

— Vezi, Djelladin! exclamă cadiul, în Bagdad n-a fost nimeni să-l învingă. Îţi închipui că el va putea fi biruit la Constantinopol?

— Dar dacă o să-i învingem pe bizantini? spuse Djelladin, ei s-ar simţi jigniţi. Am aflat că de curînd oştirile bizantine au fost înfrînte la Dunăre de cneazul rus Igor. Bizantinii cer pace ruşilor.

— Ce spui!

— E mai bine să nu-i irităm acum pe bizantini.

— Sînt de acord cu tine, Djelladin. Atunci Mahmud are să lupte nu cu un luptător bizantin, ci cu vreunul dintre oaspeţi.

— De pildă ?

— În mahalaua Mamma, nu departe de noi, locuiesc negustori ruşi. Ruşii umblă liberi. Tocmai treceam pe lîngă hanul lor. Se veseleau, cîntau şi Mahmud a auzit ceva cunoscut... Gîndeşte-te, Djelladin ! Bizantinii vor afla că am biruit un voinic rus. Îl vor informa pe împărat şi el va dori să ne vadă. Tu îi vei spune împăratului, ceea ce ţi-a fost poruncit de vizir...

— Ideea nu e rea.

— Ei, vezi !

Cadiul Ahmet, ca judecător, se obişnuise să citească gîndurile pe chipurile oamenilor. Gîndurile lui Djelladin nu erau de loc complicate. Şi cadiul hotărî să-şi deschidă inima :

— Şi mai avem şi un interes personal în lupta aceasta. Mahmud are o prietenă, o rusoaică din drujina cneazului Igor. Ea vrea să afle ce se petrece în cnezatul Rusiei.

— Asta aş fi putut afla şi eu, mormăi Djelladin.

„Prin cine ?“, era gata să întrebe cadiul, dar se abţinu. Înţelesese oricum. Djelladin îi făgăduise slujbaşului bizantin aurul, pe care i-l pusese vizirul lui Djelladin la cingătoare. Slujbaşul îl vînduse pe emirul Edessei, trădîndu-l pe omul din Edessa, care ducea tratative secrete cu bizantinii...

Cadiul Ahmet spuse precipitat :

— Aşa şi trebuie. Negustorii ruşi vor veni aici şi tu ai să-i descoşi, o, interpret al Legii ! Pe prietena lui Mahmud o chemă Dajdia, e fiica lui Buisvet... Ce nume grele !

Djelladin spuse :

— N-am nevoie de nume. De ce m-aş aventura în chestiuni personale ? Aţi primit o asemenea poruncă din partea vizirului ?

— Nu.

— Şi i-ai cerut permisiunea de a aminti vreun nume ?

— De ce m-aş duce la vizir pentru orice lucru mărunt ?

— Tu insuţi ai denumit oraşul acesta mărunt, meschin. Aici fiecare fleac capătă înfăţişarea Legii.

— Dar aici e vorba numai de dragoste ! Ea vrea să ştie ce mai e prin patria sa.

Djelladin spuse :

— Dragoste ? Nici nu-mi pot imagina ce este aceea dragoste. Şi nu vă sfătuiesc să puneţi nimic la cale. Vizirul nu mi-a pomenit nimic despre dragoste.

— Dar n-a vorbit nimic nici despre lupta brîu la brîu.

— Lupta eu o îngădui. Dar dragostea... dragostea, după mine, e o prostie, e dăunătoare.

— Însuşi Mahomet profetul a iubit ! exclamă Mahmud.

— Taci, prostule, spuse Djelladin. Ce știi tu despre profet? Învață mai întîi cît am învățat eu și după aceea să vorbești!

Mahmud îl enerva pe Djelladin. Îl enerva prin glasul său puternic, prin gesturile sale impunătoare și prin faptul că nu-i cerea niciodată sfatul cum și unde să facă popasul cu escorta lui și nici în legătură cu ceremonialul ce trebuia respectat la întîlnirea cu bizantinii. Poetul? Pălăvrăgește și trăncănește. Cîntecele despre Bagdad sînt mișcătoare uneori. Dar, de altfel, tot ce auzi despre patrie cînd te afli printre străini e mișcător. Și în afară de asta, Djelladin nu-i putea ierta lui Mahmud apariția neașteptată și cuvîntarea în fața vizirului. Iar acum, dacă se întîmplă ca Mahmud să învingă în întrecere, vestea victoriei lui va ajunge la împărat, și, prin urmare, și la calif. S-ar putea să fie și răsplătit de către calif... Dar și Djelladin ar putea să se bucure de o răsplată pentru că și-a dat învoirea ca Mahmud să lupte cu un voinic rus.

Și Djelladin adăugă cu și mai multă asprime:

— Ai grijă, nu cumva să cazi în luptă.

— N-am să cad, răspunse Mahmud, rîzînd, cu toată gura. Mai curînd ai să cazi tu de ciudă.

Și, fără să mai ia seama la ocările lui Djelladin, se duse, de plictiseală, să-și spele calul. Calul, pe care i-l dăruise vizirul era tînăr, nărăvaș, negru ca pana corbului. După sfatul cadiului, Mahmud îl botezase Pegas, deși nu știa prea bine ce înseamnă acest cuvînt.

XXXIV

În ajun, înainte de sosirea rușilor, Mahmud dormise prost. I se nălucisera cînd Bagdadul, cînd căsuța părintească, acoperișul, ochii albaștri ai Dajdiei. Ea trebuie să nască în curînd. Cum va decurge oare nașterea? Mahmud încerca să-și închipuie fețișoara copilului său și nu izbutea. I se tot năzărea, cine știe de ce, un copilaș de vreo cinci ani, rotofei, cu părul negru, dar cu ochii albaștri, ca ai mamei... Sau îi apăreau deodată cu o limpezime uluitoare imaginile călătoriei cu icoana și mai ales munții. Munții albaștri-albaștri luminați de luna lunecînd printre nori. Bate vîntul și apleacă flacăra uriașelor lumînări de ceară care împrăștie pete de lumină cînd pe piatră, cînd pe capul monahului, cînd pe cîrjile lungi ale preoților. Ciucurii baldachinului sînt foarte strălucitori și par lingouri de aur... Vîntul îi leagănă cu băgare de seamă, cîntărindu-le parcă greutatea...

Pe înserat veniră și negustorii ruși. Aleseră un teren în grădină, lîngă fîntînă și se puseră să-l aștepte pe cadiul Ahmet, care plecase încă de dimineață să-și umple bărdaca și nu se întoarse încă.

Rușii erau oameni înalți, frumoși, iar Slavko voinicul era cu un cap mai înalt decît toți, și, privindu-l, ți se părea că nu se află altul mai înalt ca el în Constantinopol, deși prin capitală umblau foarte mulți oameni puternici și

înalți. Mahmud era cu mult mai scund, dar spătos și zdravăn pe picioarele sale, ceea ce în luptă nu-i lipsit de însemnătate. Mahmud se uita la voinicul rus cu o ușoară teamă, și dorind totuși, cu atît mai mult, să se măsoare cu dînsul.

Ar fi vrut să și stea de vorbă cu rușii. Dar slujbașul bizantin se declară necunoscător al limbii slave. deși în Bizanț, trăiau foarte mulți slavi : ei populaseră și Tracia și Macedonia, și Tessalia, și Epirul, și locuiau în Atica și în Peloponez. Populații slave se aflau chiar și în preajma porților Atenei, în Eleusinia. Pretextînd anumite treburi, Djelladin făgăduise că va ieși cînd va avea loc lupta. Ostașii din escortă, temîndu-se de influența duhurilor rele, care bîntuie nevăzute în spatele păgînilor, se țineau deoparte. Mahmud rămăsese singur lîngă ruși.

Rușii aduseseră un butoiaș de stejar plin cu mied și se cinsteau dintr-însul. Luptătorului însă nu-i dădeau, pentru ca el să nu-și piardă puterile înaintea întrecerii. Precauțiile acestea îl îmbărbătară pe Mahmud. Treptat el căpătă curaj, veni mai aproape de ruși și bătîndu-se cu palma în piept, se adresă unuia cu mustața căruntă și care i se păruse cel mai respectabil și mai inteligent :

— Dajdia !

În afară de numele ei, mai știa încă vreo cîteva cuvinte auzite de la Dajdia, dar toate erau privitoare la dragoste și el se ferea să

le rostească, ca să nu-i pară ușuratic bătrînului rus. El repetă :

— Dajdia. Cneazul Buisvet !

Bătrînul îl privi la început cu asprime, dar apoi începu să zîmbească, și, arătînd spre răsărit, întrebă :

— Dajdia e la Bagdad ?

— Da, da. Bagdad — Dajdia !...

Bătrînul tocmai se pregătea să-i pună întrebări, dar chiar în clipa aceea veni în fugă cadiul Ahmet, bătut și plin de zgîrieturi. Veșmintele lui cele noi erau zdrențe. El îl trase pe Mahmud deoparte și-l întrebă :

— Ce i-ai întrebat ?

— Le-am vorbit despre Dajdia...

— Mi-am închipuit ! De ce atîta grabă, de ce ? Ce, nu puteai să mă aștepți ?... În ideile lui Djelladin există totuși și un pic de adevăr. E foarte trist, dar trebuie să ne temem de el, Mahmud.

— I-am făgăduit !

— Parcă puține făgăduieli le facem femeii ! Și, cercetîndu-și înfățișarea, zise : Eu știam că veșmintele se pot dezbrăca. Dar nu bănuiam că ele se pot împărți în atîtea bucăți ! Începusem azi să cred că între mine și un om dezbrăcat e greu să găsești vreo deosebire...

— Te-au bătut, cadi ? Cine ?

— Ah, Mahmud, femeile sînt atît de imprudente și fixează întîlniri cu o atît de mare ușurință ! Să mă bată ? Au vrut să mă bată, dar le-am arătat bizantinilor o altă parte a corpului diametral opusă aceleia pe care inten-

ţionau s-o lovească ! Şi astfel i-am dat de ruşine şi i-am tras pe sfoară. I-am dezvăţat eu să se bată !... Femeia, ce-i drept, nu era urîtă, vinul — minunat, şi eu am băut atîta din el, încît n-am mai putut plăti ! Cine sînt ei ? Această întrebare mi-ar putea distrage atenţia, dacă eu nu mi-aş fi dat seama că m-am bătut pe bună dreptate.

El ridică semnificativ degetul şi spuse cu glas scăzut :

— Ea locuieşte lîngă lăcaşul Sf. Ilie, şi cînd trecătorii n-o sustrag de la ocupaţia ei de bază, ea coase. E croitoreasă !

— Şi ce-i cu asta ?

— Este că, mulţumită ei, am făcut cea mai mare descoperire, pentru care vizirul îmi va fi nespus de recunoscător. Avea dreptate vizirul ăsta, sfătuindu-mă să fiu cu ochii-n patru ! S-a făcut tot ce trebuia, Mahmud... Ne putem întoarce liniştiţi. Ea mi-a cusut pantalonii şi poala caftanului, rupte în timpul încăierării... Am tras cu ochiul... O, Mahmud ! Simt că mă îneacă fericirea ! Eu am descoperit...

— Taina „focului grecesc“ ?

— Mai mult ! Cu mult mai mult ! Fie ca descoperirea mea să-ţi dea aripi în întrecerea pe care o susţii... Descoperirea e măreaţă. Deocamdată nu-ţi voi dezvălui această taină, dar, ţine minte ce-ţi spun, Mahmud, din această clipă Bagdadul e biruitor !

Apăru Djelladin.

— Începeţi lupta, spuse el.

Luptătorii se înşfăcară.

Se împingeau unul pe altul spre marginile terenului plantat cu cişmir, dincolo de care se înălţau chiparoşii. Se aruncau spre mijlocul terenului. Respirînd repede şi uşor, se tîrau pe tot cîmpul de luptă. Scurmară pămîntul, dezgolind rădăcinile arborilor, şi, pipăind cu picioarele poziţia rădăcinilor, începură îndată să se proptească în ele şi apoi să le smulgă chiar. Desprinzîndu-l de pămînt pe arab, rusul îl săltă în sus. Arabul însă izbutise să se prindă zdravăn cu degetele de la picioare de o rădăcină. Rusul îl smuci, şi rădăcinile traseră după el nişte tufe de cişmir. Rusul azvîrli tufele cu piciorul, dar pentru asta fu nevoit să-şi abată pentru o clipă privirea, timp în care arabul izbuti să-l dezlipească de pămînt, şi să-l împingă în văzduh... Mulţimea gemu :

— Perun !

— Allah !

Rusul făcu ce făcu şi iată-l din nou pe picioare. Şi iarăşi se strîng, se trag, se rostogolesc, se răsucesc. Se izbiră împreună de un chiparos, şi copacul cel înalt se clătină şi se lăsă într-o parte.

Mulţimea, cuprinsă de un tremur greu, sufla mînioasă ! Pînă şi slujbaşul bizantin, pierzîndu-şi stăpînirea de sine, îşi scoase de pe cap tichia sa cea neagră, o frămînta în mîini şi striga :

— Rusia, Rusia, bine ! după o clipă : Arab, arab, bine !

În toiul acestei încăierări frenetice, cînd privitorii, înfioraţi de emoţie, sorbeau însetaţi şi cîntăreau fiecare mişcare a luptătorilor, cînd se golise nu numai casa, ci şi întreg cartierul, iar copacii grădinii şi acoperişurile învecinate erau înţesate de curioşi şi băieţandrii urlau aşa de tare, încît îi auzeau întregul Constantinopol. prin mulţime se strecură un flăcăiandru neastîmpărat, cu obrajii trandafirii. El şopti grăbit cîteva cuvinte la urechea rusului respectabil, cu mustaţa căruntă. Rusul cel bătrîn strigă ceva cu glase tare. Şi atunci voinicul rus îşi desprinse pe neaşteptate mîinile din cingătoarea arabului.

Mahmud îl privea nedumerit. Oare fusese încălcată vreo regulă a luptei ? Sau se împlinise sorocul ei ? Doar lupta, după cîte ştia el, nu fusese limitată în timp.

Iar rusul, clătinîndu-se de mînie, dar supus, merse după bătrînul său.

— Unde se duce ? întrebă Mahmud, păşind în urma ruşilor.

Slujbaşul bizantin îi tăie calea şi-i spuse :

— Domnul Apollos, respectatul şi veneratul senator şi prieten al împăratului, i-a pofiti numaidecît la dînsul pe negustorii ruşi.

Slujbaşul se îndreptă spre banca lui de la poarta casei şi cadiul Ahmet spuse :

— Se vorbeşte că cneazul Igor a cerut predarea neîntîrziată a negustorilor săi reţinuţi de bizantini, ameninţînd că altfel va rupe tratativele. Păcat ! Lupta era minunată.

Djelladin se întoarse spre Mahmud şi-i şuieră cu răutate :

— Dac-ai fi luptat cu mai multă îndrăzneală, rusul ar zăcea acum în iarbă, iar noi am fi poftiţi de împărat. O, fecior de şacal şi de hienă !

— Eu !...

Mahmud apucă sabia. Djelladin se refugie în casă, blestemîndu-l pe Mahmud, fiindcă procedase cu de la sine voie. Iar cadiul Ahmet spuse :

— Niciodată nu trebuie să tragi sabia împotriva Legii, nici chiar atunci cînd Legea se înfurie. Şi oftă : Dar îmi pare totuşi rău că nu l-ai tăiat. El devine dezgustător. Şi încă ai noroc că el nu ştie încă şi nu va şti despre ce-ai vorbit cu negustorii ruşi.

— Se vor întoarce ?

— Cine ?

— Ruşii. Vreau să lupt.

— Ce vrei tu, nu vor bizantinii. Cred că ruşii n-au să se mai întoarcă.

— Dar m-or fi înţeles ei ?

— La ce bun ? Mai trist e faptul că tu n-ai aflat cum trăiesc rudele Dajdiei în cnezatul Rusiei. Pesemne noi ne vom înapoia curînd la Bagdad şi ar fi fost bine să-i uşurezi soţiei tale naşterea, aducîndu-i veşti din patrie. Nu ştiu ce simţi tu, dar eu am şi început să-i duc bătrînei mele dorul. Da, în curînd avem să ne întoarcem, Mahmud.

Dar ei nu se înapoiară curînd.

Trei luni așteptară o întrevedere cu împăratul. În a patra lună li se aduse la cunoștință că împăratul lipsește și că ei vor fi primiți de prietenul împăratului, domnul senator Apollos. Domnul Apollos vorbi cu ei prietenos, totuși darurile lui fură de-a dreptul jalnice. În încheierea întrevederii el le ură solilor califului drum bun și îi înștiință că în urma lor va porni spre calif o solie specială, care va duce o scrisoare a împăratului, daruri și urări de veșnică prietenie între Bizanț și Bagdad.

Și ei se îndreptară spre Bagdad.

În ziua în care ei părăseau Constantinopolul, în palatul său de culoare verde-cenușie a mării, aflat în preajma orașului, împăratul Constantin își compunea textul scrisorii către califul din Bagdad. Ea conținea urările deosebite, pe care senatorul Apollos, solul Bizanțului, urma să le transmită califului, după audiență. Împăratul era mînios. În fruntea prizonierilor bizantini, care trebuiau ceruți Bagdadului, se afla și numele prințesei chievene Dajdia, care nimerise acolo din cauza greșelii lui Ioan Karcuas. Așa cere cneazul Igor! De unde știa el că Dajdia era la Bagdad? Și de ce Ioan nu știa că Dajdia se găsise în mîinile sale? El e, ca și mai înainte, absolut sigur, că, printre femeile ruse pe care le dăduse celor din Bagdad în schimbul cailor, nu se afla nici o prințesă. Nimeni nu-l credea. Căzuse de-acum în dizgrație. Și se considera că în relațiile secrete cu

emirul Edessei el se purtase prostește, că plătise prea scump pentru sfînta icoană, care nici măcar nu izbutise să le aducă victoria.

— Și de unde ar fi putut să afle rușii că Dajdia e la Bagdad? își repetă întrebarea împăratul supărat.

Nimeni nu i-ar fi putut răspunde.

Cel mult Mahmud.

Dar nu lui îi fusese adresată întrebarea plină de mînie a împăratului. Împăratul era furios pe ruși, era furios pe Bagdad și iarăși pe ruși, cu care fusese nevoit să încheie pace veșnică — „cît va străluci soarele, și va ființa lumea întreagă, în veacurile astea și în cele viitoare". Pe el îl îngrozeau acești dușmani... Unuia dintre ei el era silit acum să-i plătească tributul pe care odinioară îl plătise cneazului Oleg. Și el nu știe cum să-i înșele, nici cum să-i copleșească cu daruri, și nici cum să-i înfricoșeze!

XXXV

Mahmud o zări pe Dajdia de departe. Se afla iarăși pe acoperișul casei sale! Și el începu să rîdă din toată inima. Călărea de unul singur, și îi părea rău acum că n-avea cui să-și împărtășească bucuria... Escorta fusese împrăștiată, iar cadiul plecase și el acasă, spunînd că se apropie luna plină. Ea se frecă

la ochi, nevenindu-i parcă să creadă că-i vede, pe el şi calul său ca pana corbului... Ce gest drăgălaş şi cît de bine şi-l aminteşte ! Şi izbucni din nou în rîs.

Era dimineaţă.

Dimineaţa era şi în sufletul lui.

Zveltă şi masivă — devenise mamă — cu părul fin şi lung, de culoarea paiului copt, încărcat parcă de soare, cu chipul proaspăt şi gingaş, strălucind de lumina blîndă a ochilor ei albaştri umbriţi de sprîncenele drepte, mătăsoase, Dajdia străbătu în fugă, desculţă, toată casa, şi apropiindu-se de el, care nici nu apucase să descalece, îi cuprinse gîtul cu braţele. Închipuirea i-o zugrăvise întotdeauna ca pe o frumuseţe, dar imaginea era palidă, aşa cum se conturează obiectele din jur la slaba licărire a luminării. Ea era soarele !

Şi se tulbura, uluit de această frumuseţe, iradiind în jur atîta bunătate, atîta mîngîiere ! Mama Becdîl şi fratele lui ieşiră în fugă şi se opriră privind cînd la el, cînd la ea, repetînd şoptit : „Ah, cum a înflorit ea ! Eşti mulţumit ?"

— Sînt mulţumit ! spuse el. Unde mi-e copilul ?

— E o fetiţă, răspunse doamna Becdîl. Dar o fetiţă frumoasă. Vei avea nepoţi, oştaşi. Vei avea mulţi nepoţi !

Ca şi mai înainte, doamna Becdîl era plină de gînduri tainice. Da, cîndva două roabe vor sta în spatele ei, aşteptînd poruncile mamei Becdîl şi ale Dajdiei, soţia mai mare. Ce-i

drept, Mahmud şi Dajdia, după spusele ei, au de gînd să plece ca oaspeţi într-o ţară îndepărtată şi rece, în Rusia. Ei, şi ce, dacă ! Vor fi însoţiţi, nădăjduiesc, nu de un convoi sărac, ci, aşa cum se cuvine unei persoane importante, de o podoabă alcătuită din trei soţii acoperite cu văluri...

Cu ochii strălucitori, ele îşi vor admira stăpînul călărind în fruntea caravanei.

— Vor fi mulţi nepoţi, repetă mama Becdîl mergînd în faţa fiului ei. El privea leagănul. Erau numai ei doi. Mama şi fratele ieşiseră să pregătească dejunul. Copilul dormea, strîngîndu-şi buzele trandafirii. Mahmud se aplecă şi-şi sărută fiica drept pe gură. Dajdia şopti :

— Sst o trezeşti ! Are un somn atît de uşor.

Şi îl îmbrăţişă, întrebîndu-l în şoaptă :

— Ai fi dorit un fiu ?

— Sînt mulţumit şi cu o fată.

— Totuşi îţi doreai un fiu.

— Nădăjduiesc că voi avea şi un fiu, spuse el, cu un rîs potolit.

— Nu fiul, ci tu vei ţintui scutul de pe Porţile-de-Aur. Ai văzut Porţile ?

— Bizantinii au multe porţi, spuse el. Lor le place să construiască porţi. Porţile-de-Aur nu sînt mai mari decît altele.

— Dar pe ele a fost ţintuit scutul lui Oleg.

— Da, a fost.

Ea simţi în glasul lui oboseala.

— Ce s-a întîmplat ?

Îi povesti de Djelladin, de cearta lui cu dînsul și, în general, de certurile care s-au repetat deseori în cursul călătoriei. Bătrînul ajunsese în cele din urmă să-l urască.

— Fleacuri, spuse ea. Doar n-ai de gînd să devii curtean sau legiuitor. Tu ești poet. Ești oștean. Iar el ?

Și femeia începu să-l întrebe de Constantinopol.

— L-ai văzut pe cneazul Igor ?

— Nu era la Constantinopol.

— Dar solii lui ?

— I-am zărit de departe. Și îi povesti despre lupta lui cu voinicul rus întreruptă, îi povesti și despre bătrînul cu mustața căruntă.

— Îl știu, îl știu, e Slavko. E un om foarte puternic. Poate că te-ar fi... Ea îl privi în ochi, citi în ei nemulțumire și spuse grăbit : Nu, tu l-ai fi biruit ! Dar, spune-mi, de ce n-au țintuit ei scutul de Porți ?

— Nu știu.

Ea exclamă :

— Bizantinii i-au înșelat iarăși pe ruși ! Scutul, și nu tratatul. Scutul !... O, Perun ! Din nou ești tras pe sfoară de vicleanul Dumnezeu al bizantinilor. Iar tu... se întoarse spre el cu ochii scînteind, ...iar tu, care le-ai mai și dus sfînta icoană ! Ar fi trebuit să te furișezi noaptea pînă la dînsa și s-o sfîșii în bucăți. Profetul vă oprește să ocrotiți idolii, și tu i-ai ocrotit.

Și, pradă disperării, Dajdia își aruncă sieși în obraz multe cuvinte îndrăznețe. Se considera vinovată că sfînta icoană din Edessa ajunsese

cu bine la Constantinopol ! Iar ea care așteptase atît de mult răzbunarea... Ideile i se păruseră profetice. Văzuse Bizanțul învins, încercuit dintr-o parte de oștile califului, de alta — de Rusia. Și în visurile ei Bizanțul apărea ca un copac doborît. Zăcea îndreptîndu-și spre cer crengile desfăcute ale turnurilor sale, ale șanțurilor și întăriturilor sale, care acum nu mai sînt în stare să țină în echilibru arborele imperiului și nu-l pot apăra.

— Și ce s-a ales din toate visurile acestea !

Bizanțul e în picioare ca și mai înainte, răsfirîndu-și ramurile puternice ale întăriturilor, castelelor, șanțurilor și turnurilor sale, se înalță, rîzînd incetișor, ca omul care și-a făcut treaba. Nu-i este dat Dajdiei să mai plece cu iubitul în țara ei ! Trebuie să uite albele țărmuri nisipoase ale Niprului, sălciile calde, care se strîng unele în altele. Copacii sînt frumoși și aici în grădinile Bagdadului, dar stau fiecare separat, și nu se văd pe aceste meleaguri păduri dese și întinse ca la noi !...

Răzbunare, răzbunare, răzbunare ! Ea își hrănise cu încăpățînare și perseverență visul ei de răzbunare, îl crescuse, îl legănase în inima ei. Răzbunarea i se infiltrase în toate fibrele ființei sale.

Iar acum ? Soli bizantini sosesc cu scrisori lingușitoare. Și au să-i înșele pe toți ! Și are să fie pace. Și bizantinii îi vor înfrînge pe rînd pe ruși și pe arabi.

— Vin solii. Califul are să-i primească. Și tu ai să le adresezi un cuvînt de salut ?

El izbucni în hohote de rîs :

— Te gîndeşti prea mult la mine şi ai o părere grozavă în ce mă priveşte. Dar cine are să mă cheme la palatul califului ? Şi de ce califul ar spune : vorbeşte Mahmud ! Ha-ha ! Djelladin mă va ponegri atît de rău, încît n-am să mai pot apărea nici în faţa califului, şi nici a vizirului. Draga mea soţie ! După ce-am trăit atîta vreme la Constantinopol am înţeles ce înseamnă curtea. Visurile noastre, se pare nu pot fi uşor îndeplinite...

— Care visuri ?

— Despre scut.

— Aşa va să zică !

— Şi cît de rău mi-a părut că n-am trăit clipa, asemenea lui cadi Ahmet.

— Dar el s-a desfătat cu femei, nu-i aşa ?

Mahmud roşi :

— Nu mă refeream nicidecum la asta !

— Da, da ! E destul să scăpaţi numai, spuse ea rîzînd şi sărutîndu-l pe gît. Să pătrunzi tu numai la palat, ai să te acoperi de glorie, ai să uiţi şi desfrînatul Constantinopol, şi pe mine ai să mă uiţi. Şi atunci are să fie rău de mine, foarte rău.

Şi cu un glas surd adăugă :

— Atunci am să mor.

Apoi, străduindu-se să rîdă, rosti într-un suflet :

— Iartă-mă, iartă-mă ! M-am prostit, dar numai de bucurie, numai de bucurie !

XXXVI

Califul îl aştepta pe vizir.

Era un bătrîn greoi, masiv, cu cutele grumazului gros, căzute pe gulerul scurt al cămăşii din păr de cămilă. În chioşcul grădinii el şedea pe jos cu picioarele strînse sub dînsul şi îşi ştergea mereu cu batista buzele cenuşii proeminente. În faţa lui se afla o măsuţă joasă, un ulcior grosolan de lut cu apă şi un platou de lemn plin de curmale. Asemenea lui Omar, marele moştenitor al profetului, califului îi plăceau simplitatea în viaţa de toate zilele şi expresiile tari.

— Unde o fi dispărut animalul ăsta prăpădit ? mormăi el.

Printre tufele de trandafiri îmbobociţi se desena, neagră, aleea grădinii şi se puteau vedea un zid înalt, vopsit în albastru şi o fîntînă din cerul luminos, verde-cenuşie. Se apropia din nou primăvara, şi din nou un trecător fredona dincolo de zidul grădinii : „Eu am să vin la Tine“ :

„Copii ! Lasă-i să cînte“, gîndea califul. Totuşi cîntecul îl irita şi-l împiedica să cugete. Iar el avea o mulţime de gînduri, pe care voia să le împărtăşească şi vizirului. Îl mîniau uneltirile vasalilor, care stăteau în calea unităţii califatului, îl înfuria emirul Edessei care, de jumătate de an, în ciuda tuturor caznelor din temniţă, se încăpăţîna să nege că ar fi purtat tratative secrete cu bizantinii. Nu-i era

apoi cunoscut dacă au descoperit cumva înțelepții și meșterii armurieri secretul „focului grecesc". Sînt de acum doi ani de cînd, închiși într-un castel din preajma Bagdadului, ei tot ard ceva, topesc, încearcă, trimit curieri în toate colțurile țării, caută pucioasă lichidă... Și apoi, nu înțelegea califul cu ce gînduri și în ce scop sosesc la Bagdad solii Bizanțului. Ar fi vrut să se gîndească numai la bine: ei vor îngădui vaselor califului să intre în apele Europei cu mărfuri indiene, de unde se vor înapoia cu mărfuri italiene și din alte țări, cu aramă, fier, cositor, plumb...

— „Eu am să vin la Tine..." cînta glasul care se îndepărta.

— Da' mergi mai repede, prostule! rosti cu voce tare califul.

Vizirul care se apropia, crezînd că vorbele îi fuseseră adresate lui, iuți pasul și, înclinîndu-se, atinse pămîntul cu mîna.

— O, stăpîne! Sabie a islamului! Furtună...

— Isprăvește, i-o tăie califul, bizantinii sînt departe?

— Încă o noapte și vor fi la Bagdad, spuse vizirul preocupat. Poruncești să-i rețin?

— De ce?

— Poate vrea stăpînul să vadă toate podoabele fastuoase și nemaipomenite ale palatului, ale grădinii și ale străzilor capitalei. Vrea poate să dea glas dorințelor sale? Am adus cinci sute zece fiare sălbatice și oștire... De-a lungul străzilor vor fi înșirați patruzeci și trei

de mii de ostași, fără să mai socotim eunucii și robii. Pe Tigru vor pluti nave maritime...

— N-au decît!

Califul se uită la vizir cu privirea tulbure a ochilor săi care-și pierduseră de mult culoarea, și, ștergîndu-și alene gura cu batista, întrebă:

— Mai bine spune-mi, ai aflat cu ce scop vin aici solii bizantini?

— Potrivit poruncii stăpînului, la Constantinopol au fost trimiși oameni capabili să iscodească pe ici, pe colo. Stăpînul n-a vrut să-i întărîte pe bizantini cu prea multă curiozitate...

— Da' solii ăștia n-or fi chiar niște proști, ce spui? cum crezi, ne vor îngădui bizantinii să ieșim în Europa? Igor a bătut Bizanțul, obligîndu-l să plătească tribut, ca în timpul lui Oleg. Au slăbit bizantinii. Ei trebuie să umble după prietenia noastră. Și ce prietenie e asta, dacă ne îngrădesc drumul spre Europa? Să ne deschidă calea, sau de nu — război!

— Război, reluă cu tristețe vizirul, înclinîndu-se.

— Dar ei vin oare cu războiul? Sau își închipuie cumva că o să mă farmece cu vorbe, cu vrăjitorii? Și noi ne pricepem să vorbim și să gîndim.

— O, stăpîne, și cu cîtă forță încă!

Pe fața vizirului se putea vedea că el n-avea habar cu ce scop sosesc bizantinii.

Califul rosti nemulțumit.

— Dar „focul grecesc"? Dacă va fi război, va trebui să incendiem o mulțime de nave duș-

mane. Deocamdată eu văd că le incendiaţi cu vorba şi-mi topiţi mie banii.

— Stăpine...

— Mai repede !

— Înţelepţii au descoperit secretul focului, stăpîne !

— Arată-l.

— Ei au un necaz : au puţină compoziţie de bază. S-a aflat că bizantinii îşi aduc compoziţia de bază a „focului grecesc" din munţii Caucaz, unde Zeus l-a încătuşat pe Prometeu. Acolo trăiesc pînă azi nişte neamuri sălbatice care se închină focului. De aceea înţelepţii caută peste tot în faţa noastră compoziţia de bază şi afirmă...

— Au găsit-o ? horcăi ameninţător califul.

Vizirul răspunse în grabă :

— Au găsit-o, au găsit-o, stăpîne ! Nici nu vor trece trei luni şi trei butoaie cu „foc grecesc" vor fi aduse la Bagdad :

Califul îl privi cercetător pe vizir :

— „Eu am să vin la Tine" ?

— Nu, nu, asta nu e pur şi simplu un cîntec, o, stăpîne, ci adevărul. Jur pe capul meu nevrednic...

— Am să ţin minte.

Şi după o clipă de tăcere, califul întrebă :

— Fiindcă veni vorba de cap. Emirul Edessei...

— A recunoscut !

— O ! De ce ?

— Djelladin a adus dovezi. Noi i-am înhăţat pe curierii emirului, şi aceştia l-au dat în vileag.

— Să li se taie tuturor capetele.

— Chiar azi...

— Nu azi, ci mîine, cînd solii bizantini vor ieşi din palatul meu. Să vadă şi ei cum cade capul slugii lor. Le-ar putea fi de folos.

— Şi încă cum, o, stăpîne !

— Djelladin ? Cine ar fi putut crede. A învăţat la bizantini ? De ce te freci, a aceea miroşi, nu-i aşa ? ! Ha-ha ! Am să-l răsplătesc pe Djelladin. Şi pe ceilalţi doi... Cum îi... ?

— Cadi Ahmet şi armurierul Mahmud il-Kaman, stăpîne.

— Da. Pofteşte-i pe toţi la primirea solilor bizantini. Adună-i pe cei mai distinşi oratori, legiuitori şi poeţi, care în prezenţa solilor vor preamări în cuvîntările şi versurile lor slava şi puterea Islamului. domnia mea şi măreţia palatului meu. Osanale şi iar osanale !

Şi rămase îngîndurat.

Era o primăvară timpurie şi printre norii tremurători se cerneau pe mugurii umezi gata să plesnească ai tufelor de trandafiri sclipiri scînteietoare. În grădină era linişte, şi se părea că pînă şi nerăbdătoarea primăvară căzuse pe gînduri o dată cu califul.

„Cu ce scop vin solii bizantini ?" se frămînta califul, şi tot la asta se gîndea şi vizirul.

XXXVII

Solii purtau prin întreg Bagdadul mesajul trimis califului de împăratul bizantin.

Dintr-o deosebită considerație pentru calif, solii mergeau pe jos.

În fruntea lor pășea Apollos, senator și prieten al împăratului. Era un bărbat subțiratec, de vreo patruzeci de ani, cu fața palidă, îmbrăcat în veșminte drepte, argintii, cu reflexe gălbui. Ochii lui mari, de culoarea agatei, iradiau parcă o strălucire alunecoasă și pătrunzătoare... Privea nepăsător mulțimea și străzile ticsite și ochii îi scînteiau de ură, ceea ce îi făcu pe toți să se cutremure de furie. Senatorul avea și un obicei, care-i scotea pe toți din sărite : după ce rostea două-trei cuvinte, Apollos se oprea, dîndu-și atîta importanță, de parcă ar fi așteptat ca lumea să i se adreseze cu „slavă ție".

În fața palatului, cu multă vreme înainte, fusese orînduită oștirea, și norodul gălăgios zicea că sînt o sută cincizeci de mii de oșteni.

Solii pătrunseseră printre rîndurile de ostași. Și oștirea, toate cele o sută cincizeci de mii de suliți se ridicară spre cer și se izbiră apoi de pămînt cu o asemenea putere, încît acestă bubui ca de cutremur. Așa zicea mulțimea.

Și solii zăriră cele o mie de minarete albe și fine ale Bagdadului. Și de pe toate minaretele cinci mii de muezini începură într-un glas să înalțe cîntări de slavă profetului și locțiitorului său, califul, și mulțimea spunea că această cîntare făcu pămîntul să bubuie ca de cutremur pentru a doua oară.

Dar chipurile solilor rămaseră impasibile și nici un fir de păr pe capetele lor nu se clinti.

Zăriră palatul cel verde. În piața din fața palatului șapte mii de eunuci, patru mii albi și trei mii negri, în veșminte multicolore de mătase, și cu cingători frumos împodobite, se închinară în tăcere... Se închinară toți ca unul de parcă s-ar fi închinat șapte mii de frați, atît a fost de desăvîrșit sal tul lor.

Solii pătrunseseră în grădina palatului. Pe pajiști ei zăriră turme de animale sălbatice. Lei și cerbi, domesticiți de vînători iscusiți, veniră înaintea solilor. O sută de lei scoaseră un singur răget, iar două sute de cerbi își îndreptară coarnele rămuroase spre cer și trîmbițară parcă.

Ceea ce, cum spunea mulțimea făcu pămîntul să bubuie ca de cutremur pentru a treia oară.

Dar, ca și pînă acum, chipurile solilor rămaseră, impasibile.

Ei fură conduși prin fața unor colivii aurite. O mulțime de păsări cu pene și ciocuri aurii cîntau.

Și atunci Apollos, conducătorul soliei, senator și prieten al împăratului, rosti cu un zîmbet :

— Iată ceva foarte frumos. Și adăugă : Califul are un palat minunat.

Atunci zîmbiră și toți ceilalți soli.

Vizirul spuse :

— Domnule sol ! Ceea ce vedeţi nu e palatul califului, ci umila mea colibă. Palatul califului se află în spatele acestei grădini. Iată, dincolo de copaci, unde se leagănă covoarele.

Şi porniră mai departe.

Palatul purpuriu închis al califului era acoperit de sus şi pînă jos cu covoare. Erau şi covoare albastre, şi trandafirii, şi albe, covoare din toate culorile şi din toate provinciile califatului. Norodul spunea că acolo atîrnau două zeci şi două de mii de covoare minunate, iar trei mii de draperii de brocart şi de mătase de India, care costaseră treizeci de mii de dinari, împodobeau toţi pereţii interiori şi uşile clădirii.

Pe un tron de fildeş şedea califul al-Muttaki-Billahi. Era îmbrăcat într-o manta simplă de beduin, aceea despre care se spune că ar fi purtat-o marele Omar. În partea dreaptă, ca şi în partea stîngă atîrnau, strălucind la soare, cîte nouă şiruri grele de pietre preţioase. În spatele, ca şi în faţa califului stăteau eunucii, iar la o oarecare depărtare de şirurile de pietre preţioase — căpeteniile triburilor şi rudele. Iar şi mai departe stăteau, zguduiţi de extaz legiuitorii, cadiii şi poeţii.

Tot acolo se aflau Djelladin, cadiul Ahmet şi Mahmud.

Apollos, senator bizantin şi prieten al împăratului, săruta pămîntul şi spuse că a adus puternicului calif o solie din partea împăratului.

— Citeşte, rosti califul.

Senatorul Apollos îndepărtă mătasea galbenă de pe lădiţa de argint cu capacul de aur pe care fusese încrustată din sticlă multicoloră imaginea împăratului Constantin. Senatorul deschise cutia şi scoase mesajul. Scris cu litere greceşti de aur pe un pergament de culoarea cerului senin... De pergament era legată o pecete de aur cu o greutate de patru miscali [1], avînd imprimată pe faţa în basorelief chipul lui Christ, iar pe reversul ei — chipul împăratului.

Solul dădu glas primului rînd pe greceşte, traducîndu-l numaidecît în limba arabă :

— Eu, Constantin al VII-lea, care cred în Mesia, eu împărat, stăpînitor asupra grecilor.

Tăcu, rotindu-şi ochii enormi şi aşteptînd parcă elogii.

— Califului al-Muttaki-Billahi, puternicul stăpînitor al arabilor din Bagdad. Şi iarăşi tăcu. Hărăzită fie-i de Domnul Dumnezeu viaţă lungă puternicului calif !

Ochii săi enormi se aţintiră pe chipul gras al califului şi el continuă :

— Slavă Domnului !... Atotcreatorului, măritului... Cu robii săi milostivului... Aceluia care strînge noroadele... Care le dezbină... şi care le împacă pe cele în duşmănie... aducîndu-le... aducîndu-le la unire...

Senatorul Apollos citea înainte pergamentul albastru. Mesajul foşnea în mîinile solului, saturînd inima califului cu asemenea cuvinte pe care le putuse găsi numai un om ce se căţă-

---

[1] Miscal, unitate persană de măsură echivalentă cu 4,64 gr.

rase vreme neobişnuit de lungă pe scara gîndirii. Cuvintele dezmierdau, mîngîiau, lecuiau, picurau în suflet ulei şi balsam, înmuiau gurile ascultătorilor în miere şi delicii. Cuvintele îl încredinţau pe calif de prietenie, de simpatie şi de pace veşnică.

„Şi asta-i totul ?“ gîndea califul, păstrînd ca şi solii, o mină impasibilă.

Apoi senatorul Apollos luă altă cutie scumpă şi scoase de acolo un pergament galben, pe care erau însemnate în arabă cu litere de argint darurile pe care împăratul Constantin le trimite fratelui său, califul. Se găsea printre ele şi o tavă de aur pentru mîncăruri, şi veşminte scumpe, şi vase de aur, şi mosc, şi ambră. La urmă solul înmînă califului trei mici pahare de aur. Privindu-le califul le aruncă o privire piezişă. Pe fundul paharelor el zări nişte turme de fiare minuscule de cristal : lei, cerbi, girafe şi rîşi, dispuse în aceeaşi ordine în care aceste fiare îi întîmpinaseră pe soli în grădina vizirului.

— Aveţi giuvaergii de o măiestrie rară, spuse califul, iar în sinea lui gîndi : „Dar iscoade şi mai pricepute ! Şi nu cumva prin faptul că vă e cunoscută aşezarea fiarelor în grădina vizirului meu, vreţi să-mi spuneţi că vă este cunoscut tot ce se petrece în ţara mea ? Proştilor !“

Dar chipul îi rămase impasibil ca şi pînă atunci, iar solul nu putu ghici dacă a înţeles sau nu califul aluzia. Şi primind darurile, califul rosti :

— Mare e Allah şi mare profetul său ! M-am îmbătat de prietenia fratelui meu Constantin şi sînt plin de dragoste pentru dînsul, precum viţa de vie de soare. Nu trag nădejde să pot găsi cuvintele în stare să dea la lumină ce se află înlăuntrul inimii mele. Şi am chemat pe cel mai bun legiuitor al meu, pe Djelladin Jete-i-Togos, pentru ca el, prinzîndu-mi gîndurile, cu vorbele sale şi cu vorbele mele, să mături podeaua la picioarele împăratului, prietenului meu ! Cuvintele noastre vor fi puţine la număr, dar drepte şi desăvîrşite, şi eu mă înfior de bucurie la gîndul că onorabilul Djelladin le va rosti aici.

Un murmur de aprobare se făcu auzit dinspre grupurile de rude, de căpetenii ale triburilor, de jurişti, cadii şi poeţi. Şi toţi îşi îndreptară privirile spre Djelladin.

Clătinîndu-se de emoţie, Djelladin, îmbrăcat într-o haină largă şi lungă, se strecură prin mulţime şi se apropie de tron. Şi toţi dădură din cap, încuviinţîndu-i înfăţişarea. Cît e de talentat ! Cît e de înţelept ! Şi ce repede se înalţă spre culmi ! Se spune că datorită lui îl vor descăpăţîna azi pe emirul Edessei !

— Califul, slăvit fie numele lui !... începu Djelladin, şi glasul se ridica atît de sus că îţi venea să crezi că acolo în cer s-a întîlnit cu însuşi profetul. Cei prezenţi se simţiră trecuţi de fiori reci. Ce introducere splendidă, cum se pricepe el să înceapă ! Cum va continua oare ?

Dar lui Djelladin nu-i fu dat să continue. Arhanghelul îi pecetlui gura. Djelladin se clătină şi căzu.

Zăcea la picioarele califului într-un leşin adînc, iar califul, cu chipul impasibil, rosti :

— Atîta e de mare iubirea noastră pentru fratele nostru Constantin, încît nici măcar inima celui mai bun legiuitor al Bagdadului nu-i în stare să-i dea glas. Djelladin este un mare cunoscător al legilor. Necuprinse ca apele unui fluviu sînt cunoştinţele sale în domeniul legilor.

Califul îşi roti privirea ochilor săi tulburi asupra mulţimii de curteni şi se opri asupra lui cadi Ahmet, a cărui barbă roşcovană ardea lîngă Mahmud. Califul spuse :

— Fratelui meu, împăratului Constantin, a încercat să-i dea răspuns un fluviu. Dar şi fluviul a fost oprit în loc de stăvilarul extazului. El s-a oprit la vederea mării. Tu, cadi Ahmet, care eşti o mare înţelepciune... Continuă dar cuvîntarea !

Cadiul Ahmet ieşi dintre curteni :

— Califul, slăvit fie numele său ! începu el. Şi se opri.

— Slăvit fie numele său ! repetă el, apucîndu-se cu amîndouă mîinile de barbă. Califul...

Şi dînsul, datorită măreţiei şi splendorii situaţiei, de surpriză şi de bucurie că Djelladin se prăvălise la pămînt, îşi pierdu firul ideilor, şi vestitul orator se opri, încercînd zadarnic să-şi amintească ceea ce s-ar fi cuvenit să spună într-o împrejurare ca aceasta.

Şi atunci ieşi în faţă Mahmud-il-Kaman.

Vizirul se înclină în faţa califului şi-i spuse în şoaptă :

— Este acel iscusit meseriaş şi poet, o, stăpîne, care mi-a vorbit cu atîta înflăcărare de Bizanţ şi de emirul Edessei, numindu-l trădător.

Tot în şoaptă califul mormăi :

— Doi inşi amuţiţi de extaz, nu e rău deloc. Dar dacă amuţeşte şi al treilea, are să reiasă că toţi supuşii mei sînt nişte idioţi, care se zăpăcesc de tot, la vederea curţii.

Califul se dădea în vînt după expresiile tari.

XXXVIII

Şi, adresîndu-se lui Mahmud, califul rosti :

— Ei, tu, ispititoare pocitanie ! Bagă-te şi tu, fecior al tinei, cu consideraţiunile tale !

Apoi se lăsă pe spteaza tronului, satisfăcut de cuvîntul său. Găsea că uneori e folositor să te porţi cu supuşii, cum te-ai purta cu calul care a muşcat zăbala. Mahmud tremura tot. Îşi dădea seama că degeaba îl roade, dar în acelaşi timp, se simţea calm şi raţional. Se apropie cu paşi fermi de tronul califului şi se opri în locul unde stătuse cu puţin timp înainte Djelladin. Cu glasul cel mai dulce şi răsunător, şi privind drept în ochii tulburi ai califului şi la buzele lui cenuşii, pronunţate, Mahmud vorbi despre slava Bagdadului, despre frumu-

setea lui, despre liniștea lui, despre armonie, despre temerarii lui ostași, despre caii cei iuți și despre gloria pe care o vor împărtăși acei ce leagă prietenie cu Bagdadul. El folosi cuvinte modeste și zgîrcite dar le împleti în asemenea puternice și înalte îmbinări, încît părură adevărate stînci.

„Nu e rău, nu e rău deloc, mormăia califul în sinea lui. Dar n-ar strica să-i și sperie puțintel pe bizantini. Prea își îngăduie multe! Un pahar de aur, iar înlăuntru fiare! Fiarele mele! Să le spună că armele noastre împotriva dușmanului sînt pregătite!... Oare nu va spune asta acest fiu al tinei ?"

Mahmud nu spuse.

Proslăvi Bagdadul, dar nici prin cap nu-i trecu că e timpul să-i sperie puțin pe bizantini. Lui i se părea că la Constantinopol a deprins comportarea de curte, și el uită că inima poetului este cel mai bun tratat de ceremonial. Inima îi poruncea să-și bată joc de bizantini. Soția îl sfătuise același lucru. Ea spunea că dacă Allah și califul îi vor da cuvîntul, apoi acest cuvînt trebuie să fie plin de curaj! Sufletul său îi ura pe bizantini, dar el privise în ochii califului, îi ascultase cuvintele pline de prietenie și de dragoste față de Bizanț și căpătase impresia că, dacă va trece sub tăcere Bizanțul, proslăvind numai Bagdadul, va săvîrși un act de curaj!

Dar, oricum ar fi fost, rosti o cuvîntare strălucită, încheind-o cu o poezie minunată, în

care, pe un ton și mai înălțător, își repetă ideile despre Bagdad.

La încheierea cuvîntării califul se adresă vizirului :

— Vorbește cam încîlcit, dar nu te adoarme, acest mărgăritar de tîrlă! Să fie răsplătit cum se cuvine.

Lui Mahmud îi fură oferite veșminte, o cupă nu prea adîncă de aur, plină ochi cu monede. Și califul spuse :

— Fiindcă veni vorba, îmi aduc aminte, cam așa ceva, s-a petrecut cu mine în tinerețe, pe timpul răposatului calif al-Mutanabi.

Și el le relată celor prezenți o scurtă povestire despre o întîmplare în pustiu, cînd el plecase în campanie împotriva unui trib turcesc răsculat. Și solii bizantini, și demnitarii arabi îl ascultau cu capetele întinse înainte, avînd zugrăvită pe chip atenția cea mai vie și mai plină de interes. Cînd ei începură să vorbească cu glas tare, ridicînd în slavă pe calif ca pe un poet și povestitor excepțional, califul surîse și-i pofti pe toți la banchet.

— Vom chefui, ca niște tineri însurăței, spuse el, dîndu-și din nou în vileag cunoscuta-i slăbiciune pentru expresiile tari.

După ce căpătă darurile, Mahmud îl întrebă pe vizir :

— Pot oare, eu, o, vizire, să rog ca aceste daruri să fie trimise mamei, pentru ca ea să se bucure? Căci mie mi-e destul să privesc chipul califului!

Şi vizirul încuviinţă, iar cinci eunuci duseră darurile doamnei Becdîl, strigînd pe drum în auzul mulţimii :

— Loc, loc ! Sînt darurile califului — slăvit fie numele său ! — pentru vestitul orator şi poet Mahmud-il-Kaman. Loc, loc !

Mama Becdîl auzi aceste cuvinte de departe. Ea primi daururile încă la capătul străzii pe care se afla casa ei, şi, luînd trei pumni mici de monede, pentru că mîinile ei se uscară şi chirciseră de muncă, se duse la bazar. Mai era încă ziuă, banchetul abia începuse, iar doamna Becdîl izbutise să-şi şi cumpere două roabe şi cinci capre, fiindcă ea de mult aştepta această avuţie şi, în simplitatea inimii sale, ea credea că şi toţi ceilalţi rîvnesc la asemenea bunuri.

Mama Becdîl cumpără o fată pe nume Cioonî, de fel din Afganistan, unde sînt culmi înalte şi unde trebuie să fii puternic de tot, ca să poţi umbla prin munţii aceia.

Negustorul i-o cedă pentru un preţ convenabil, deoarece mama Becdîl îi vorbise despre gloria fiului ei. De altfel tot bazarul ştia despre gloria lui şi despre darurile califului. În afară de asta, bătrîna se tocmea cu înverşunare şi turna atîtea, cîte nu-i fusese negustorului dat să audă în toată viaţa lui. Roaba avea şolduri largi, de forma unei scoici, era vorbăreaţă şi cuvintele îi curgeau din gură ca orezul dintr-un sac. Se pricepea să ţească, iar privindu-i şoldurile, mama Becdîl îşi dădu seama că ceasurile petrecute cu ea vor fi plăcute şi simple, pentru că fata era rodnică.

Mama Becdîl cumpără şi o roabă pe nume Gahara. Era de fel din Grecia, din arhipelag. Fusese adusă cu trudă, era încă cu totul neîmblînzită şi nu înţelegea Bagdadul şi splendorile sale. Puternică, înaltă, pesemne că ea în timpul dezmierdărilor se înfierbîntă, ca şi creasta cocoşului şi îţi dăruieşte bucurii ca o ispită minunată. Şi această roabă fusese obţinută ieftin de mama Becdîl, care se bucura de cumpărăturile făcute.

Mama aduse roabele acasă şi-i spuse Dajdiei :

— Iată o doică pentru copil, şi încă una, ca să ai ajutor. Ele îţi vor da ascultare.

Pălind, Dajdia o întrebă :

— Mi se vor supune la toate cîte le voi cere ?

— Da. Aşa ne învaţă profetul, spuse mama Becdîl. Tu vei fi cea mai mare.

— Cea mai mare dintre soţii ?

— Da, cea mai mare dintre soţii.

— Şi dacă am să le poruncesc să plece din casa mea ? spuse Dajdia.

— Ai proceda prosteşte, drăguţă, şi împotriva Legii.

— Şi dacă asta ar dori-o şi soţul meu ?

— Soţul tău n-ar putea să dorească una ca asta. Este un drept-credincios, spuse mama Becdîl cu mîndrie. Cum ar merge el împotriva poruncilor profetului de a înmulţi pe toate căile numărul dreptcredincioşilor ? Iar aceste femei sînt calea cea mai plăcută şi cea mai la îndemînă !

Atunci Dajdia spuse :
— Mamă ! Ţi-am ieşit vreodată din cuvînt ?
— Niciodată nu mi-ai ieşit din cuvînt, drăguţă. Altminteri de ce ţi-aş fi cumpărat aceste ajutoare ?
— Mamă ! Gîndeşti că aceste fete sînt o uşurare pentru mine ?
— Se înţelege. Ele îţi vor uşura munca. La urma urmelor mi-e teamă că fiul meu e exagerat de pătimaş şi că te istoveşte.
— Mamă ! Ajută-mă ! Dă-le drumul acestor femei.
— Nu, nu le pot da drumul.
— Atunci le va da drumul Mahmud !
Dajdia se duse în faurăria întunecoasă, se aşeză lîngă vatră şi privi îndelung spre poartă cu ochii mai uscaţi decît praful de pe foalele strînse. Se simţea pustiită, singuratică şi bătrînă. Copilul îi ceru mereu să sugă, ea îl hrăni, dar inima ei rămase neîmblînzită. Ar fi vrut acasă, dar îşi simţea casa, Niprul ei, Kievul ei — atît de departe !
De fapt însă toate astea erau mai apropiate decît îşi închipuia !
Califul îl pofti la masa sa pe senatorul Apollos şi, oferindu-i o cupă de vin aromat, îi spuse :
— De cînd a început banchetul mă tot gîndesc la un dar pe care aş putea să i-l fac prietenului meu, împăratul Constantin. Ce i-ar plăcea ?
Senatorul răspunse :
— Împăratul e mulţumit de toate... el are... el are totul...

— Da, da ! Am şi uitat. În toate îi vine în ajutor sfînta icoană din Edessa ! Auzisem că i-a şi fost de ajutor în lupta cu cneazul Igor !
— Sfînta icoană din Edessa trimisă de tine, o, califule... a săvîrşit multe minuni... răspunse rar senatorul. Ce-i place împăratului mai mult decît orice ?... Lui îl place dreptatea.
— Noi toţi iubim dreptatea — spuse califul —. Dar care ar fi culoarea dreptăţii pe care o îndrăgeşte ?
— De pildă... lui îi place să elibereze... pe prizonieri.
— Eu i-am înapoiat pe toţi prizonierii bizantini. Au mai rămas vreo cîţiva bătrîni mai mult morţi decît vii. Am să poruncesc să-i adune.
— O, califule ! Bizantinii au auzit că la Bagdad se află prizoniera Dajdia, o prinţesă rusă, fiica lui Buisvet, sora vitejilor Splavid şi Gonka.
— Hahalera ! exclamă batjocoritor califul. Sfînta icoană din Edessa a schimbat în mod vădit moravurile bizantinilor. După cum îmi este cunoscut, bizantinii dispreţuiesc femeia, pe care o consideră o grămadă de rele, un recipient al tuturor plăgilor. Noi arabii sîntem aceia care ne purtăm cu respect faţă de femei, cînd nu e vorba, fireşte, de roabe. Ce s-a întîmplat ?
Ofensat, Apollos, şedea nemişcat pe locul lui. Abia deschizînd gura, el răspunse :
— Împăratul a avut o vedenie.
— Ceea ce spuneam : sfînta icoană din Edessa !

Şi socotind că s-a revanşat îndeajuns pentru aluzia veninoasă cuprinsă în cele trei cupe de aur cu mici fiare de cristal înăuntru, califul îi umplu solului cupa şi, ştergîndu-şi buzele cu batista, tăcu. El aştepta să audă ce va spune solul. Dar şi solul tăcea. Atunci califul spuse :

— Prinţesa Dajdia va fi chiar azi la tine.

Şi îşi aţinti ochii tulburi pe chipul solului. El aştepta ca solul să-i transmită acum principalul — consimţămîntul acordat Bagdadului de a face negoţ cu Europa. Cu ce condiţii ? N-avea importanţă. Mai pot fi găsite încă zeci de sfinte icoane asemănătoare celei din Edessa, numai să poată face negoţ. Războaiele sînt rareori folositoare statului. Dar e încă şi mai puţin folositor să te supui silniciei.

Şi califul se hotărî să-şi exprime gîndul.

— Darurile prietenului meu, împăratul Constantin, sînt cu adevărat superbe spuse el. Dar, din păcate, lipseşte unul.

Solul tăcea.

— Noi am dori, urmă califul, ca Marea Mediterană, o băltoacă doar în nemărginitele domenii ale prietenului meu, să fie curăţată de piraţii care împiedică corăbiile noastre să ajungă în Europa. Noi îl rugăm pe împăratul, prietenul nostru, să ne facă acest dar.

— Voi transmite împăratului... dorinţa califului, o, prea puternice stăpîne !

„Şi asta-i tot ?“ întrebă din ochi califul.

Faţa solului rămase, ca şi pînă acum, impasibilă, dar ochii i se umeziseră de emoţie, el pipăia furtuna, dar nu putea s-o oprească. „Asta-i totul“ — răspunseră ochii solului.

Califul se ridică.

Se ridicară cu toţii.

— Continuaţi, continuaţi ospăţul, spuse cu duioşie califul. Eu, deşi tînăr însurăţel, sînt totuşi bătrîn, voi sînteţi tineri.

În tot timpul ospăţului, Mahmud aşteptase momentul prielnic ca să-i poată citi ceea ce ar fi dorit cu putere să citească : despre lupta cu bizantinii care avea să aibă loc. De aceea, pentru a nu-şi îngreuna respiraţia, abia de se atinsese de mîncare. Cadi Ahmet care stătea lîngă dînsul mormăind că acesta-i poate unicul prilej cînd poate să se îndoape în voie cu feluri de la curte fără să sufere vreo pedeapsă pentru asta, pentru că pîinea de la curte e amară, se năpustise asupra mîncării. Aceasta avea un efect narcotic asupra stomacurilor împovărate de lunga ceremonie. Unul picotea, iar altul, pe jumătate aţipit, fredona un cîntec.

Cu chipul de nepătruns, califul trecea printre meseni. Privirea i se opri o clipă asupra lui Mahmud şi, trecîndu-l parcă prin sită, merse mai departe. Uitase de poet. Dar iată că auzi bîiguiala pe jumătate adormită a unui cîntec. Cineva cînta : „Eu am să vin la Tine ! Califul, schimonosindu-şi uşor buzele cenuşii, spuse cu

dezgust vizirului, încet, ca să nu-i tulbure pe ceilalţi :

— Să fie trimis în faţa bazarului şi să i se dea cincizeci de nuiele. Să mai cînte şi atunci : „Eu am să vin la Tine“ ! Să fie pedepsit şi acela care a compus cîntecul. De alte cîntece am eu nevoie.

XXXIX.

— Faceţi loc neasemuitului poet Mahmud il-Kaman ! strigau admiratorii lui, şi toţi se dădeau la o parte.

Iar pe stradă, pe calul său negru ca pana corbului, trecea Mahmud în veşmîntul său indian roşu-aprins şi albastru, încins cu o cingătoare lată, brodată cu aur. El îşi închipuia clipa cînd iubita îi va vedea veşmintele şi alaiul şi va auzi strigătele acestea. Se şi vedea sărind de pe cal şi sărutînd-o, şi totuşi el nu se grăbea, ca să nu se arate un orbit de glorie, ci înţelept şi calm, fiindcă fericirea oamenilor e în mîna lui Allah.

Însoţit de mulţimea de admiratori şi de gură-cască de pe stradă, el intră pe poarta larg deschisă de noii şi îndatoritorii săi prieteni şi-şi ţinu calul de frîu, pentru ca să mai audă o dată exclamaţiile :

— Glorie neasemuitului poet ! Uraganul cuvîntului — slavă !

Şi, închinîndu-se cu respect în faţa mamei sale, Mahmud rosti :

— Eşti îndestulată, o, mamă ? Ai primit darurile ?

— Am primit darurile, răspunse mama, şi sînt îndestulată. Ai fost bine ospătat la palat ? De nu, poruncesc să ţi se pregătească prînzul. Îţi vor da de mîncare roabele, rosti ea cu mîndrie.

— Care roabe ?

Mama Becdîl răspunse :

— Am cumpărat două roabe. Du-te să le vezi.

Şi arătă spre roabele care ieşiseră atrase de larma şi de tropăitul calului noului lor stăpîn.

Se înserase, şi mama luă lampa de ulei, ca să lumineze mai bine chipurile lor. Una dintre roabe avea culoarea deschisă, dar nu a aurului, ci roşietică, luminoasă, a zorilor, într-atîta se împurpură în faţa noului stăpîn. El recunoscu dintr-o dată patria acestei femei.

— Da, e din Arhipelag, confirmă mama.

Şi pentru a-i face plăcere grijuliei sale mame, el privi cu bunăvoinţă la cealaltă femeie. De emoţie ea se făcu galben-portocalie.

— Asemenea femei n-am mai văzut, spuse el cu mirare.

Mama îi explică :

— E din Afganistan... O ţară muntoasă, barbară. Ei, ce spui, încuviinţezi cumpărăturile făcute ?

— Sînt frumoase, răspunse el.

Şi auzi un glas izbucnind cu violenţă din făurărie :

— Frumoase, spui, Mahmud ?

— Turturico !...

— Turturica morţii, Mahmud !

Uimitoare sînt şi femeile astea ! Ce i-ar fi putut spune mamei ? Iubitei şi respectatei sale mame ? Că a făcut nişte cumpărături proaste, de care nu avea nevoie ? În primul rînd, cumpărăturile sînt bune, iar în al doilea rînd roabele vor fi mamei ajutor. Mama trebuia să se odihnească... El o lua adeseori de la treburile gospodăriei pe Dajdia pentru a-i recita versurile, iar bătrîna trebuia să facă curăţenie prin casă şi să vadă de copil. Şi acum a mai apărut şi calul. Şi mai ştii ce poate să se mai ivească. Dar copilul ? Cum să uiţi de copil ?!

Intră alergînd în făurărie şi voi să-şi îmbrăţişeze prietena. Ea îl respinse cu o mişcare bruscă, grăbită.

— A cumpărat două femei ! Femei, înţelegi ?

Îmbătat de glorie, el nu pătrunse înţelesul cuvintelor ei cu privire la femei şi spuse :

— Putem să-i iertăm bătrînei vanitatea.

— Poate i-o ierţi tu !

El o bătu cu palma peste umărul ei frumos şi-i spuse rîzînd :

— Pentru fericirea veşnică există doar una.

Şi-i recită versurile pe care i le compuse pe drum :

Gingaşul meu prieten ! Ai dat uitării proaspăta iubire,
De-ţi este somnul lin, netulburat ?
Iată-mă-s ! Sînt eu. Te rog să te trezeşti !
Deschide ochii, roză minunată...
Deschide-i, floare plină de miresme.
De zi se luminează şi am venit la Tine.

— Ucide-le, spuse apropiindu-şi de dînsul chipul acela pătimaş şi ochii neguroşi, pe care el atîta îi dorise. Ucide-le !

— Să le ucid ? De ce ?

— Spintecă-le ! strigă ea. Ţi-au fost cumpărate pentru dragoste. Dar tu nu trebuie să le iubeşti.

— Cu condescendenţa bărbatului care nu înţelege prea bine femeia, desfătîndu-se aproape cu gelozia ei, el spuse :

— Pentru roabele astea s-au dat bani. Trebuie, dacă ţii atît de mult, să le vindem.

Ea spuse :

— Dar ele ţi-au fost cumpărate pentru dragoste, iar dacă au fost cumpărate pentru dragoste, cinstea nu mai îngăduie acum să le vinzi. Nu aşa se procedează în ţara mea. Ele trebuie nimicite !

— Altele sînt legile Bagdadului.

Şi el roti privirile asupra Bagdadului, luminat de ultimile raze trandafirii ale soarelui. Mama Becdîl ţinea calul care sufla greu, înţelegînd parcă tulburarea sufletească a stăpînului său. Roaba din Afganistan luă frîul din mîna mamei.

Mahmud veni lîngă Dajdia. Buzele femeii tremurau dezvelind două şiruri de dinţi albi,

umezi. El o sărută, dar sărutarea lui nu izbuti s-o îmbuneze. Desprinzîndu-și buzele și îndepărtîndu-și capul, îi puse mîinile pe umeri și-i spuse :

— Oare Legea țării tale nu este și a mea ? Iar legea mea nu este și a ta ? Mă iubești ? Ai să le omori ?

— Nu înțeleg de ce trebuie să le omor !

— Sînt fiică de cneaz. Nu cumva o să ne certăm pentru niște roabe oarecare ? Nu cumva ai să nesocotești iubirea mea ? Sînt prințesă a țării Rusiei ! Iar una dintre ele e o bizantină, și cealaltă e pur și simplu o căzătură.

— Ar fi să măcelărim niște ființe fără apărare !

— Tu socotești măcel o jertfă adusă țării mele, după Legea ei ?

— E strîmb felul în care înțelegeți voi Legea ! Și eu văd că Olga, cneaghina voastră a schimbat Legea. E mai bună Legea bizantină, decît o astfel de denaturare...

— E strîmb felul în care înțeleg eu Legea ? rosti ea cu groază. Înțeleg eu oare altminteri dragostea ?

Mîinile ei alunecară în jos, abia atingînd chipul lui ; străbătînd în fugă curticica, se făcu nevăzută în casă. Se auzi scîrțîitul leagănului, copilul începu să plîngă, apoi se liniști. Pesemne că îi dădea să sugă.

El stătea sprijinit de uscior, năucit, cu gura căscată. Și deodată simți în gură un gust sărat, înțepător. Își trecu palma peste față. Erau lacrimi. Ce se întîmplase ? Ei, care se înțeleseseră atît de bine ? Nu cumva din cauză că-și alăptează copilul ?... Da' el ?...

— Mamă, spuse el șoptit. Ce-i cu ea ? Ce înfocare ciudată. Îmi pretinde să înjunghii pe cele două sclave !

— Am auzit, îi răspunse mama, pot să existe firește și legi prostești, dar asta e cea mai prostească dintre toate. Nu trebuie s-o încurajezi.

— S-a certat cu cele două ?

— Aruncîndu-le doar o singură privire ? Și mama adăugă : Cîte nu spune o îndrăgostită ! Asemenea roabe sprintene și bine hrănite, și una, două, să le înjunghii ? Pînă le-am ales, să le și spintec ? Legea ?! Multe parale face țara cu asemenea legi prostești ! Ea însăși a scornit această Lege cruntă ! Nu, fiule, n-ai voie s-o încurajezi săvîrșind o asemenea păgubitoare ispravă.

Și Mahmud intră în casă.

Ar fi vrut să se apropie de ușa în spatele căreia prietena își legăna, pesemne, copilul. Dar nu fu în stare.

Urcîndu-se pe acoperiș, făcu cîțiva pași de-a lungul, îl străbătu de vreo trei ori, iar apoi, aplecîndu-se peste balustradă încălzită încă de soarele care asfințise, strigă în jos către maică-sa :

— Mamă ! Du-te și convinge-o că iubirea mea e neclintită. Nu găsesc cuvinte potrivite pentru asta ! O iubesc ! repetă el tare, cu toată puterea glasului său tunător. Iar pentru ea e puțin !...

De jos, de la ușă, răsună glasul Dajdiei :

— Iubirea trebuie să fie vie. Dovedește ! Ucide-le. Eu vreau să sărut cuțitul înmuiat în sîngele lor ! Iată-l, ultimul cuțit pe care l-am făurit împreună. Pe el se află un ornament din trei trandafiri și trei petale pe tăiș. Îl vezi ? Ia acest cuțit și ucide-le !

— Niciodată !

— Niciodată ?

— Vino încoace, Dajdia o chemă el în șoaptă.

Îi răspunse un geamăt.

— Mamă ! De ce tace ?

Pe acoperiș veni în fugă mama. Deși obișnuită să urce scările, de data asta se sufoca.

— Am găsit-o întinsă cu fața în jos ! strigă ea. Și eu care am hrănit-o atît de bine ! Și cît mă bucurasem de cumpărătura asta !

XL

Au benchetuit în lege ! Cadi Ahmet, îngreunat de vin, de frumoasa comportare a discipolului său și de reaua comportare a lui Djelladin, încălecă pe asin, gata să se ducă acasă și să povestească acolo în amănunt despre ospăț, cînd veni un eunuc și-i spuse că vizirul i-a poruncit să se înfățișeze fără întîrziere înaintea sa.

— Nu găsește oare vizirul că e cam tîrziu pentru o întrevedere ? întrebă cadiul.

Eunucul răspunse că vizirul nu găsește și cadiul se supuse.

Drumul de la palatul califului pînă la palatul vizirului e scurt. Totuși cadiul îndulcind și drumul său, și pe al eunucului, izbuti să-i împărtășească acestuia din amintirile sale despre băile Constantinopolului și despre masaje. Și cît e de dulce coca cu migdale și ce plăcută e s-o guști după baie !... Iar femeile, cu trupurile mai albe și mai dulci decît coca de migdale ! Bagdadul e, firește, mai bun, dar cînd ai o nevastă și mai e și lună plină... Să nu uit, azi va fi mi se pare lună plină ?

Vizirul spuse cadiului :

— Noi n-am avut timp să stăm de vorbă despre Constantinopol. Eu am fost foarte ocupat, te rog să mă ierți, iar în seara asta sînt liber, așa încît te-am poftit. Nu ești obosit ?

Zîmbind, cadiul răspunse că în ce-l privește ospățul nu poate fi un motiv de oboseală — „dar te simți ostenit tu, o, vizire ?“

Vizirul răspunse că nu, cu atît mai mult cu cît întrevederea va fi scurtă. El porunci cafea, iar apoi întrebă :

— Ce-ai descoperit tu folositor pentru noi în Constantinopol ?

Înecîndu-se de extaz, cadiul spuse :

— O, vizire, am descoperit o mare taină.

— Ce spui ?

— Am aflat un lucru uimitor, și asta cu totul întîmplător !

— E cu atît mai uimitor. Ard de nerăbdare să aflu.

— Şi-l vei afla, o, vizire ! Ascultă. Trebuia, să-mi dreg îmbrăcămintea. Mă uit, şi ce să vezi ? Acolo cusutul merge nemaipomenit de repede. De ce ? Pentru că la noi degetarele sînt de piele, iar bizantinii le fac din fier. De fier, o vizire ! De fier ! Iată ce trebuie să le aducem la cunoştinţă tuturor, şi vom fi cu toţii îmbrăcaţi, încălţaţi, şi nu vor mai fi săraci, desculţi, zdrenţăroşi. Şi e în interesul statului...

— N-ar fi mai bine oare pentru tine să judeci cu mai multă iscusinţă interesele Cezarului şi să nu te mai gîndeşti la cele ale statului ? întrebă sinistru vizirul.

Cadiul păli şi tăcu.

Îmi vine să cred — spuse vizirul — că, însoţind sfînta icoană din Edessa, n-ai învăţat prea multe.

Şi după o clipă de tăcere, întrebă :

— Cine a compus cîntecul „Eu am să vin la Tine“ ? Cîntecul despre cuţitul cu mînerul încrustat cu şapte trandafiri şi cu tăişul gravat cu trei petale abia deschise ?

— Asemenea cuţite le făurea armurierul Mahmud.

— Dar asemenea cîntece ? Despre cuţite ştiu, dar te întreb despre cîntece. Taci ?

— Dar, prea milostive, el nu scrie asemenea cîntece.

— Şi ce fel de cîntece scrie ?

— Îţi propusesem, prea milostive, să le asculţi.

— El ar fi putut să le recite azi şi nu le-a recitat. De ce ? Poate că n-a vrut să-i neliniştească pe bizantini ? Poate pentru că bizantinii sînt aceia care i-au cumpărat cuţitele lui încovoiate şi le-a plătit cîntărindu-le — în aur curat ?

„O, Djelladin ! gîndi cadiul. Recunosc limba ta“ .

Vizirul urmă :

— N-ai putea să-mi spui cum a ajuns la urechile bizantinilor că Dajdia, prinţesa rusă se află la Bagdad ? Califul, slăvit fie-i numele, e foarte curios să afle aceasta. Am fi putut s-o revindem pe prinţesă în Babilon sau în India, dar bizantinii susţin cu încăpăţînare că ea e la Bagdad ! Şi-apoi de ce o cer ? Nu cumva o cer, la rîndul lor, ruşii de la bizantini ? Nu ţi se pare ?

— E cu putinţă, o, prea milostive, bîigui cadiul, ştergîndu-şi fruntea umedă.

— Şi eu găsesc că e cu putinţă. Dar de unde au putut afla ruşii că prinţesa se află la Bagdad ?

— Nici nu-mi trece prin minte, prea milostive !

— Dar nu găseşti tu, cadiule, că Mahmud, şeful escortei noastre, a stat de vorbă pe tema asta cu negustorii ruşi ?

— S-a văzut cu dînşii doar o singură dată, prea milostive. El a luptat cu unul din voinicii lor şi el nu le înţelege limba.

— Eşti sigur de asta, cadiule ?

— Eu ştiu asta, o, prea milostive !

Şi cadiul gîndi : „Djelladin, stea a Legii, recunosc urma paşilor tăi ! Tu ai fost aici".

Intră un om spătos, cu bot negru, enorm. La început cadiul a crezut că se aducea cafeaua. Spătosul ducea un sac. Închinîndu-se în faţa vizirului şi fără a-i acorda vreo atenţie cadiului, spătosul îşi schimonosi botul cel negru şi lăsă sacul pe covor, la picioarele vizirului. În sac se rostogolea ceva, ca un pietroi pe nisipul uscat.

— Desfă-l, spuse vizirul.

Individul spătos desfăcu sacul, vizirul se aplecă şi umblînd interesat cu mîna în sac, scoase de acolo capul emirului din Edessa. Din cap se scurgea o sare trandafirie. Vizirul îşi aţinti privirile asupra cadiului, nădăjduind, pesemne să-i citească spaima pe chip. Dar buzele cadiului rămăseseră strînse şi ochii nu lăsară pleoapele în jos.

Vizirul întrebă :

— Nu găseşti tu oare, cadiule, că o căpăţînă desprinsă de trup, pare întotdeauna mai scurtă ? Iar emirul acesta a avut un cap lung şi o limbă încă şi mai lungă.

Şi cadiul gîndi : „O, Djelladin, o blestemată limbă a Legii blestemate ! Fii dar şi tu blestemat".

Şi cadiul spuse :

— Am fost întotdeauna plin de admiraţie faţă de agerimea spiritului tău, o, vizire !

Vizirul continuă, arătînd spre individul spătos, cu gura lungă şi murdară ca un şanţ :

— I-am dat cuţitul meu preferat cu cei şapte trandafiri incrustaţi şi cu cele trei petale pe tăiş. El va folosi cuţitul acesta în locul pecetei mele, împlinindu-mi poruncile, care sînt poruncile califului.

Luă un pergament şi, privindu-l pe cadiu rosti :

— Aşadar, este căutată în Bagdad prinţesa rusă Dajdia, fiica cneazului Buisvet, sora vitejilor Splavid şi Gonka. Tu ştii cui şi cînd se fac vînzări de roabe, eşti doar judecătorul bazarului. Ţii tu minte, de asemeni, că noi am poruncit în repetate rînduri o comportare milostivă faţă de robi. Dar poruncile noastre nu sînt împlinite. E cu putinţă ca nici porunca cu privire la roaba Dajdia să nu fi fost urmată. S-ar putea ca ea nici să nu mai fie în viaţă, cine ştie ? Sau mai bine zis, asta ştie numai Mahmud... Ha-ha-h-a ! În cazul acesta — eu am în vedere numai neîndeplinirea poruncii — omul care n-a îndeplinit-o va fi aspru pedepsit. Vom fi siliţi să-i punem capul în sac şi sacul cu capul să-l predăm bizantinilor. Ce să-i faci ! Astea sînt legile prieteniei. Califul a făgăduit s-o predea pe prinţesă. Îi vei dezgropa cadavrul şi îl vei preda de asemeni bizantinilor.

Şi vizirul împinse cu piciorul sacul cu sare, din care fusese scos capul emirului Edessei.

— Capul emirului să-l pui într-un sac nou, spuse vizirul, iar cu sacul acesta te vei duce

în urma lui cadi-Ahmet acolo, unde îți va arăta dînsul. Așa a poruncit califul...

Cadiul se închină adînc și spuse grăbit :

— Slăvit fie numele său ! Apoi adăugă : Mie nu-mi trebuie sacul, o vizire. Și mai puțin omul cu cuțitul. Dajdia e vie și peste un ceas, nu mai tîrziu, va fi la tine.

— Totuși pe omul cu cuțitul ia-l. Ce te faci, dacă femeia s-a obișnuit și n-are să vrea să mai plece sau n-au să vrea să ți-o dea ?

— Ea va fi aici, o vizire ! Omul la care se află ea, deși o iubește, pe calif îl iubește mai mult.

— Cadiule, îți alegi rău cuvintele. Te încumeți să asemeni iubirea pentru o roabă cu dragostea față de calif.

— O, iartă-mă, vizire ! Mintea mi-a slăbit de atîtea griji.

— Ei, tocmai de aceea gîndesc că omul cu cuțitul îți va fi de folos. Duceți-vă. Aerul închis al primăverii timpurii mă obosește puțin. Mă duc să mă odihnesc, cadiule.

XLI

Călare pe asinul său cel murg, cadiul Ahmet începu să mormăie ceea ce-i stătuse pe limbă în timpul convorbirii cu vizirul, dar ceea ce, se înțelege, nu s-ar fi încumetat niciodată să-i

spună acestuia, decît cu riscul de a-și vedea capul în sacul cu sare :

— La noi se iau capetele cu atîta ușurință, de parcă n-ar exista și alte lucruri tari pentru pavatul străzilor din Bagdad.

Și cadiul privi speriat împrejur. Bărbatul spătos îl însoțea călare pe cal, la o distanță respectabilă.

Cadiul cugeta și de aceea nu-și zori asinul. Da' și ce îi va spune lui Mahmud, prietenul său ? Doar un lucru : că rău le-a ajutat sfînta icoană din Edessa și bizantinilor și arabilor, și dacă s-a întîmplat vreo minune, atunci rea a fost minunea asta ! Pe iubita sa el va trebui s-o predea. Păcat. Era minunat făcută și de neam. Ei, ce să-i faci. Poeții își uită repede iubitele... Numai stihurile nu le pot uita. Fiindcă veni vorba de stihuri ! Această întîmplare îi va oferi prilejul să scrie o poezie frumoasă, ba poate chiar un întreg poem.

— La urma urmelor, Bagdadul are și el avantajele sale, mormăi cadiul, consolîndu-se. Pentru mine, în orice caz. Eu sînt judecător și-i judec pe proști, ceea ce-i înduioșător, chiar și atunci cînd oamenii mă drăcuie, pentru că i-am judecat rău. Apoi, eu m-am întors dintr-o călătorie primejdioasă la Constantinopol, unde am băut vin și, pare-mi-se, am scăpat destul de ieftin. La Bagdad eu sînt și măreț, dar și ridicol întrucîtva. La Constantinopol eram numai măreț. Și, în sfîrșit, să fi uitat ? — aici se află nevasta mea, care mă împiedică să fiu

şi cu totul măreţ, şi cu totul ridicol. Ce-mi mai lipseşte ?

Şi el suspină. Ar fi vrut ca Mahmud să fie fericit. Dar numai Allah unul, dacă lucrul e în general posibil, ştie încotro şi spre ce anume fericire să ne îndrepte. Dar el, un prăpădit de cadi, el ce poate să facă ? Drumul lui trecea pe la bazar. Acolo era zarvă mare. Cadiul străbătuse jumătate din piaţă şi zări de departe cafeneaua, în care ar fi vrut să-l cinstească pe Mahmud cu plăcintă cu mere. Îşi simţi inima grea, şi întoarse catîrul.

— Drumul cel mai scurt, spuse el, nu e întotdeauna cel mai reuşit.

Şi o porni pe drumul ocolit, care trecea pe lîngă o cîrciumioară tainică. Îl lăsă pe spătos să-i păzească asinul şi îşi bău vinul pe îndelete, desfătîndu-se cu gîndul că gîdele sta afară fără băutură şi că botul cel negru se usucă de sete.

Apoi îi spuse cîrciumarului :

— Am băut şi vin mai bun, pentru că tu pe ăsta îl subţiezi cu apă, şi, la drept vorbind, ar trebui să fii judecat... Dar pe mine justiţia Bagdadului a ajuns să mă obosească.

Îşi turnă totuşi restul de vin în bărdacă şi se îndreptă din nou spre bazar.

Pe cer era lună plină, iar prăvăliile, cu excepţia cîtorva cafenele, erau închise. Cîini colţoşi dădeau tîrcoale. Bătrînul îşi aminti povestirea sa despre profetul Issa şi despre frumuseţea cîinelui mort, pe care o povestise cîndva lui Mahmud, şi se întristă din nou.

Vinul nu-l mai ajuta. Iată, el, prietenul lui Mahmud, cîinele care ar fi trebuit să-i păzească liniştea, se duce să-şi smulgă prietenul de lîngă făptura caldă a iubitei, de la sînul ei orbitor de alb, asemenea a două lune între nori, de lîngă trupul de care el îşi atinge faţa toată, precum asinul cadiului atinge pămîntul cu toate copitele sale. O, tu, judecătorule ! Ce duci tu ? Pe cine judeci ? Vrei să pardoseşti podeaua vieţii prietenului tău cu lespezile pieirii ?

Asemenea gînduri erau din cale-afară de apăsătoare. Sufletul îl durea. Socoti potrivit să-şi biciuiască asinul. Acesta, totuşi, nu se grăbi şi nu iuţi pasul. Şi cadi-Ahmet îşi invidie dobitocul.

— Nenumărate sînt suferinţele animalelor, spuse bătrînul dar privilegiul lor indiscutabil constă în faptul că lor le este necunoscută murdara perfidie a Legii şi că printre ele nu-şi are loc un Djelladin.

În sfîrşit se apropie de căsuţa lui Mahmud şi ciocăni în poarta prietenului său cu tigva, şlefuită pînă la strălucire de o îndelungată întrebuinţare.

Mahmud stătea în genunchi, îmbrăţişînd-o pe Dajdia, moartă. Faţa ei era întoarsă spre luna care-şi revărsa cu dărnicie lumina, mişcîndu-se alene pe cerul greu de primăvară. El săruta beregata soţiei, dorind să oprească cu sărutări sîngele care se prelingea acum tot atît de încet ca luna, iar faţa şi barba lui tînără, cîrlionţată, erau negre de sînge.

— Mamă, spuse el, bate un prieten. Deschide-i. Așa bătea el întotdeauna la Constantinopol, cînd am dus acolo sfînta icoană din Edessa.

În dorința de a-l mîngîia, mama Becdîl, striga ce-i venea în minte. Striga că dragostea e bună tocmai pentru că trece repede. Că a rămas un copil și că cine îl va hrăni de-acum încolo. Că uite, două fete zdravene, la cheremul lor, da' care nu dau nici un ajutor la nenorocirea ce s-a abătut asupra lor!

— De ce tăceți? Cînd nu-i nevoie vă apucă trăncăneala?! Ce-ați căscat gurile?

Roabele stăteau într-adevăr cu gurile căscate într-un zîmbet: mai înainte aflaseră că soția cea mare le cerea moartea, și se speriaseră, iar acum zîmbeau. Și mama Becdîl, ocărîndu-le din toată inima, le pocni peste obrajii tari ca piatra.

Atunci vecinii, auzind gemetele, spuseră că mama lui Mahmud il-Kaman, doamna Becdîl, e aprigă din fire.

Dar Mahmud repetă:

— Mamă, deschide. Am nevoie de prietenul meu, și el ciocănește la poartă.

Cadi Ahmet intră călare pe asinul său cel murg.

— Unde ți-e turturica? întrebă el.

— Iat-o pe turturica mea, răspunse Mahmud și urlă: Și-a înfipt în gîtlej cuțitul meu încovoiat!

Și poetul căzu din nou în genunchi lîngă trupul ei și îi luă degetul mic cu arătătorul

său, așa cum obișnuise cîndva, la începutul iubirii lor. Degetul era rece și țeapăn ca un cui, și parcă un cui înghețat îi străpunse inima.

Cadiul îl întrebă, pentru că nu știa ce-ar fi putut altceva să întrebe:

— E Dajdia, fiica lui Buisvet?

— A fost Dajdia, răspunse fără să-și ridice capul Mahmud.

Și iarăși, neștiind ce să-i mai spună, cadiul zise:

— Ți-a murit fericirea, Mahmud.

— Da, ai dreptate, prietene, răspunse Mahmud.

Și fiindcă văzuse o umbră în spatele cadiului, crezînd că e Djelladin, Mahmud își ridică privirea. Un om spătos, necunoscut, desfăcea gura unui sac, unde în lumina lunii străluceau cu reflexe albăstrui boabe mari de sare. La cingătoarea necunoscutului Mahmud zări un cuțit încovoiat, și el, care-și cunoștea opera, recunoscu acela pe care-l oferise vizirului. Nu se miră. Vizirul e liber să dăruiască cuțite cui poftește. Dar Mahmud ar fi dorit să știe, ce caută aici acest bărbat spătos, cu gura lungă ca un șanț.

Îl întrebă pe cadiu:

— Cine-i ăsta?

Și, în timp ce trăgea cuțitul de la cingătoare, bărbatul spătos spuse:

— Vino-ncoace și apleacă-ți capul. Grăbește-te.

XLII

Așa a trăit și a murit poetul.

A trăit și a murit în strălucitul Bagdad, în timpurile califului al-Muttaki-Billahi, slăvit fie numele său!

A murit, dar a și trăit.

Cînd izbucni marele război cu bizantinii, cîntecele sale de luptă reînviară și, ca o sabie scînteietoare, se înălțară deasupra Bagdadului năpustindu-se în focul bătăliei! Se spune că și capul poetului, care, împreună cu trupul neînsuflețit al Dajdiei, fusese dus de bizantinii păcătoși la Constantinopol, s-a înălțat deasupra dușmanilor ce fugeau cuprinși de groază. Îl ținea în mîinile ei năluca Dajdiei, cea cu ochi albaștri și cu părul ca o lumină. Și rîdea triumfător capul, și rîdea năluca strîngîndu-l la pieptul său!

Acesta-i sfîrșitul romanului despre Mahmud poetul, despre dușmanii și prietenii săi și despre sfînta icoană din Edessa. Să nu-i judecăm. Nici pe el, nici pe prietenii săi, nici pe prietena sa, nici pe vizir, nici pe calif. De atunci au trecut o mie de ani și numele lor sînt de mult uitate. Uitate sînt și cîntecele lui Mahmud il-Kaman. Cîteodată numai, adăpostindu-se de vîntul arzător al pustiului în spatele unei dune, în cortul său cafeniu, zdrențuit, vreun tînăr arab îngînă un cîntec despre

iubita pe care încă n-o cunoaște... În cîntecul acesta se amintește soarta nedreaptă ca un cuțit, cu șapte trandafiri încrustați pe plăsele și cu tăișul gravat cu trei petale. Cîntă arabul, fără să știe cine și cînd a compus cîntecul. Și chiar dac-ar ști, la ce i-ar folosi oare?

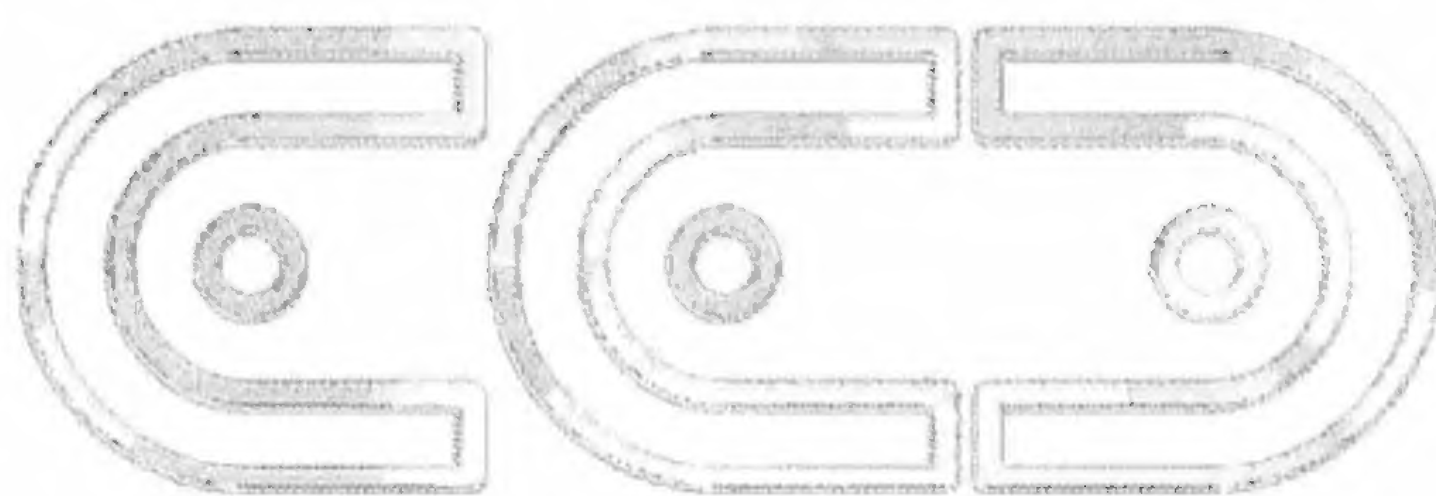
Riga.

11 septembrie 1946

CUPRINS

Sisif, fiul lui Eol 5
Lampa de aramă 36
Ahasver 68
Sfînta icoană din Edessa 146

Scanare și prelucrare digitală

de

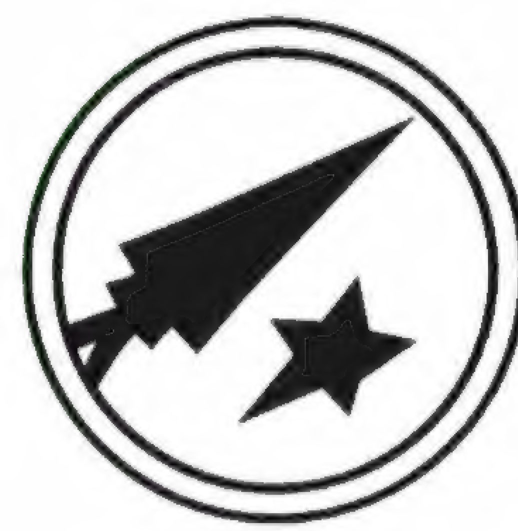

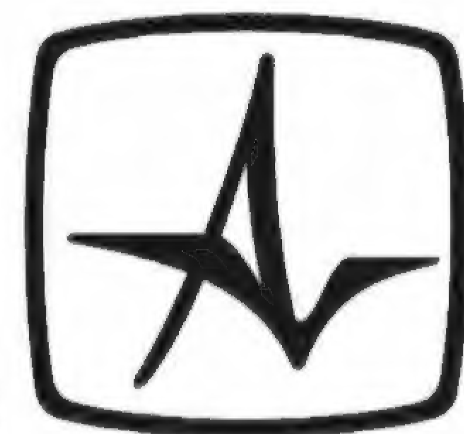

Anonim

și

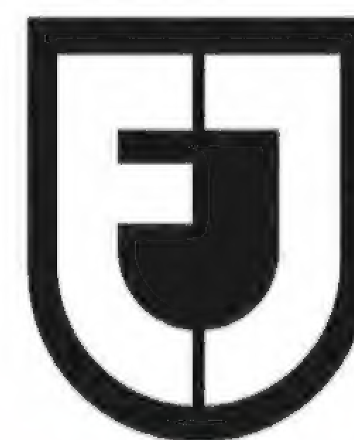

CAT Graur

Antwerpen

2023

